

NAZİLLİ BÖLGESİ EFSANE VE MEMORATLARI

Alper KESER

Temmuz 2017

DENİZLİ

NAZILLI BÖLGESİ EFSANE VE MEMORATLARI

Pamukkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Halk Bilimi Programı

Alper KESER

Danışman: Prof. Dr. Mustafa ARSLAN

Temmuz 2017

DENİZLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Halk Bili Bilim Dalı öğrencisi Alper KESER tarafından Prof.Dr. Mustafa ARSLAN yönetiminde hazırlanan **Nazilli Bölgesi Efsane ve Memoratları** başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 26.07.2017 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Mustafa ARSLAN (Danışman)

Jüri Başkanı

Yrd.Doç.Dr. Aysun DURSUN

Jüri Üyesi

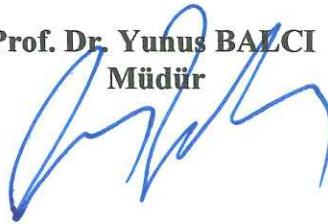

Yrd.Doç.Dr Mehmet Surur ÇELEPİ

Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 02/08/2017 tarih ve 30/12... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

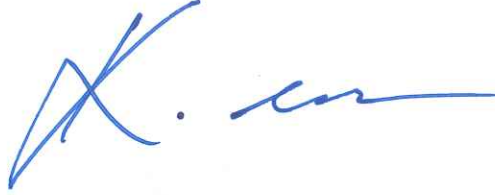
Prof. Dr. Yunus BALCI
Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza

Alper KESER

ÖN SÖZ

Öncelikle Nazilli Bölgesi Efsane ve Memoratları adlı tezimize maddi destek veren Türk Dil Kurumuna teşekkür ederim.

Derleme çalışmalarında bana yardımcı olan sevgili arkadaşım Halil Bozkurt'a, Onur Tınkır'a ve tezimize katkı veren tüm kaynak şahıslara teşekkür ederim.

Çalışmamız süresince her ne zaman kendimi bir çıkmazda bulsam, fikirleri ile ufkumu açan, bu yolda bana kılavuz olan danışmanım, değerli hocam Prof. Dr. Mustafa ARSLAN'a canı gönülden teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca hem tecrübelerini hem de manevi desteklerini hiçbir zaman benden esirgemeyen, kıymetli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Âdem KOÇ'a ve Yrd. Doç. Dr. Mehmet Surur ÇELEPİ'ye teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Son olarak eğitim hayatım boyunca her zaman yanımda olan ve beni her koşulda destekleyen aileme, kardeşim Bilge Keser'e müteşekkirim.

ÖZET

NAZİLLİ BÖLGESİ EFSANE VE MEMORATLARI

KESER Alper

Yüksek Lisans Tezi

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Halk Bilimi Programı

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Mustafa ARSLAN

Temmuz 2017, 175 sayfa

Ege Bölgesi'nde, Büyük Menderes Havzası'nın merkezinde yer alan Nazilli tarih boyunca birçok medeniyete kucak açmış en eski yerleşim yerlerinden biridir. Nazilli'de daha önce araştırma konumuz olan efsane ve memorat türleri üzerine kapsamlı bir çalışmanın yapılmaması, küreselleşmenin de etkisiyle nesilden nesile aktarılan bu sözlü kültür ürünlerinin unutulmaya yüz tutması bizi böyle bir çalışmaya itmiştir. Araştırmamızda Nazilli kırsalı esas alınmış, derleme çalışmaları dört ay sürmüş, elde edilen verilerin konuları ve epizot yapısı dikkate alınarak 170 metin incelenmek üzere belirlenmiştir. Folklor ürünlerinin incelenmesinde metin merkezli kuramların yetersiz kalması sebebiyle seçilen metinler performans teorisinin inceleme modeli esas alınarak metin, doku ve bağlam yönlerinden ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nazilli, Efsane, Memorat, Halk Anlatısı, Performans Teori

ABSTRACT

LEGEND AND MEMORATES OF NAZILLI REGION

KESER, Alper

Master Thesis

Turkish Language and Literature Department

Folklore Programme

Supervisor: Prof. Dr. Mustafa ARSLAN

July 2017, 175 pages

At the center of Grand Menderes Basin, Aegean region, Nazilli, which embraced many civilizations throughout history, is one of the oldest settlements. Legend and memorate kinds as having not been researched before in Nazilli and that these sorts of oral cultural products that pass on across generations sinking into oblivion because of globalization pushed us to research on it. The research is based on rural fields of Nazilli, the compilation lasted in four months and with the data considered their subject and episode, 170 texts has been determined to be examined. In the examination of folkloric products has been evaluated text, texture and context aspect based on the examination model of the performance theory due to insufficiency of text based theories

Key Words: Nazilli, Legend, Memorate, Folk Narrative, Performance Theory

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar DİZİNİ.....	vi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii
GİRİŞ.....	1
1. Araştırma Bölgesi.....	1
1.1. Nazilli Adı.....	1
1.2. Nazilli Tarihi.....	2
1.3. Nazilli'nin Coğrafi Özellikleri.....	3
1.4. Nazilli'nin Ekonomik Yapısı.....	3
1.5. Nazilli'nin Nüfus Yapısı.....	4
2. Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	5

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kuramsal Çerçeve.....	6
1.2. Kavramsal Çerçeve.....	7
1.2.1. Efsane Kavramı.....	7
1.2.2. Memorat Kavramı.....	14
1.2.3. Efsane ve Memorat İlişkisi.....	15

İKİNCİ BÖLÜM

NAZİLLİ EFSANELERİNİN VE MEMORATLARININ ÖZELLİKLERİ

2.1. Yapı Özellikleri.....	17
2.1.1. Dış Yapı.....	17
2.1.2. İç Yapı.....	18
2.1.2.1. Motif Özellikleri.....	19
2.1.2.2. Konu ve Tema Özellikleri.....	77

2.1.2.3. Tip Özellikleri.....	86
2.2. Doku Özellikleri.....	88
2.3. Bağlam Özellikleri.....	90
2.4. İşlev Özellikleri.....	94

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİNLER

3.1. Nazilli’de Derlenen Efsane ve Memorat Metinleri.....	97
3.1.1. Dönüşüm ve Değişim Üzerine Anlatılanlar.....	97
3.1.2. Açıklama Amaçlı Anlatılanlar.....	102
3.1.3. Yer Adları Üzerine Anlatılanlar.....	103
3.1.4. Tabiatüstü Varlıklar ve Olaylar Üzerine Anlatılanlar.....	105
3.1.5. Dini Konularda Anlatılanlar.....	130
SONUÇ.....	166
KAYNAK KİŞİLER.....	168
KAYNAKLAR.....	171
ÖZGEÇMİŞ.....	175

TABLolar DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1. Yıllara Göre Nazilli Nüfusu.....	4
---	---

KISALTMALAR DİZİNİ

C:	Cilt
Çev.	Çeviren
Düz.	Düzenleyen
Hzl.	Hazırlayan
KK	Kaynak Kişi
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
s.	Sayfa
S.	Sayı
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

1. Araştırma Bölgesi

1.1. Nazilli Adı

Nazilli isminin kökeni üzerine çeşitli söylenceler vardır. Bu söylencelerden birincisi şöyledir: Bölgede bulunan üç boydan biri olan Nozi/Nazi öteki boylara oranla daha hızlı kalkınır ve Nazilli'yi meydana getirir. Zamanla Nozi ili Nazi ili söylene söylene Nazilli'ye dönüşür.

Nazilli ismi hakkında ikinci söylence Nazilli adının Nazil ve Nuzîrf kelimelerinden türetildiği görüşüdür. Nazilli, her çeşit ürünün yetiştirildiği, bölgenin tüm ihtiyacını karşılayan bir ticaret merkezidir. Nazil ve Nuzûl kelimeleri Arapça: “Bir yerde konaklayan, bir yere inen” anlamlarına gelir. Alışveriş yapmak için gelen kişilerin burada konaklaması sebebiyle bölge Nazil ili Nuzûl ili olarak anılmaya başlar. Nazilli ismi de köken olarak bu kelimelerden gelir.

Bir üçüncü söylence Nazilli isminin tarih öncesi dönemlerde bölgede yaşamış olan Luvi'lerden geldiğine yöneliktir. Luvi dilinde Nassila; N(a)-ass(a)-ila: “Ana tanrıça köyünün geçidi” anlamına gelir. Helenleşme ve Rumlaşma dönemlerinde /e/ fonemi /i/ ye dönüşür böylece Nassila, Nassilli'ye dönüşür. Nassilli ismi daha sonra Nazilli'ye çevrilir.

Dördüncü söylenceye göre Nazilli'nin ismi Nysa'dan gelmektedir. Günümüzde Sultanhisar ilçesinin sınırları içerisinde kalan antik Nysa kenti dönemin eğitim ve kültür merkezidir. Nysa kentinin bu özelliği sebebiyle Osmanlı Dönemi'nde bölgeye Nisa ili denilmiştir. Nazilli isminin de Nisa ilinden türediği varsayılmaktadır.

Nazilli isminin kökenine yönelik bir bilgi de Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde mevcuttur. Evliya Çelebi, Nazilli'nin isminin kökenini şöyle açıklamıştır: “Suyu ve havasının güzelliğinden, mahbûb ve mahbûbesi gayet fazla olup naz ve istiğnaları fazla olduğundan Nazlı diye isim konulmuştur” (Evliya Çelebi, 2011: 205).

Nazilli'nin ismi üzerine en çok bilinen söylence iki aşğın hazin hikâyesidir. Bey, birkaç obası ile birlikte Pazar köye yerleşir. Bey'in oğlu bölgede dolaşırken Nazlı isimli kızı görür, görür görmez de tutulur. Nazlı'da ilk görüşte Bey oğluna vurulur. Nazlı ile Bey oğlu gizli gizli buluşmaya başlarlar. Bunu öğrenen Bey, iki sevgilinin

ilişkinde müsaade etmez. Nazlı, Bey oğlunun hasretine dayanamaz ölür. Bey oğlu da Nazlı'nın ölüm haberini alınca kendisini Menderes Nehri'nin sularına bırakır. Bölge'nin ismi de kavuşamayan sevgililerden hatıra olarak Nazlı ili kalır.

1.2. Nazilli Tarihi

Ege Bölgesi'nin en eski yerleşim alanlarından biri olan Nazilli, tarih boyunca birçok medeniyeti ağırlamıştır. İlçe merkezinin ilk yerleşim yeri hakkında kesin bilgiler olamamakla birlikte Karia Bölgesi'nde kalan Büyük Menderes Vadisi'ne Luvilerin yerleştiği bilinmektedir.

Bölgenin ilk yerleşim merkezi Lidyalılar tarafından kurulan Mastaura kentidir. Bölgenin batısında bulunan İonia kentinin o dönemlerde ekonomik olarak kalkınması ve kentin Ege ve Ön Asya ülkeleri arasındaki ticaret yolu (Hierapolis-Tripolis-Mastaura-Nysa-Tralleis-Magnesia-Ephesos) üzerinde bulunması Nazilli yöresinin gelişmesine ve önem kazanmasını sağlamıştır.

M.Ö. 546 tarihinde Persler, Lidyalıları mağlup ederek bu bölgeye hâkim olmuşlardır. M.Ö. 344 tarihinde Asya seferine çıkan Büyük İskender, Pers imparatoru Darius'u yenmiş, bu bölgeyi Makedonya sınırları içerisine katmıştır. İskender'in ölümünün ardından Seleukosların eline geçen bölge daha sonra Roma hakimiyeti altına girmiştir. Roma döneminde bölgede ve henüz gelişmemiş vadilerde yerli halk ve köleler için üretim merkezli kurularak buraların gelişmesi sağlanmıştır. Tahıl ekim alanları genişletilmiş, üzüm, incir ve zeytinin yanı sıra portakal, limon gibi meyveler ile yeni tarımsal ürün tipleri geliştirilmiştir. Pamuk üretimi de kısmen bu dönemde başlamıştır.

Bizans yönetiminin dini, ekonomik ve kültürel yapılaşmayı başkent İstanbul yönüne yoğunlaştırması, bölgenin ticaretini ve ekonomisini olumsuz etkilemiş; ancak bu olumsuzluklar bölgenin önemli bir dini merkezi haline dönüşmesine vesile olmuştur. Aphrodisias ve Harpasa (Arpaz) Bizans döneminde piskoposluk merkezi olan şehirlerdir.

Selçuklu Devleti'nin 1176 tarihinde Miryakefalon savaşıyla Bizans imparatorluğunu yenilgiye uğratması Anadolu'nun Türkleşmesi sürecini başlatmıştır. Selçuklular döneminde, Gökhan, Dağhan, Gedikli, Haydarlı, Hocabeyli, Kireges, Toygar, Alayuntlu, Kızıllar, Bayındır bu bölgeye yerleşen ilk oymaklardandır.

Türkmenlerin bölgeye yerleşmesi sonucu pamuk üretimi genellikle dokumacılık yapan bu oymaklar tarafından üst düzeye çıkarılmıştır.

1280 tarihinde Muğla civarında kurulan Menteşe Beyliği tarafından ele geçirilen ilçe, daha sonra merkezi Birgi olarak kurulan Aydınnoğulları Beyliği'nin, 1426 yılında ise tahta çıkan II. Murad tarafından ele geçirilerek Osmanlı Devleti'nin egemenliğine altına girmiştir.

İlçe, Kurtuluş Savaşı'nda bulunduğu bölge adına çok önemli ve büyük görevler üstlenmiştir. Yunanlıların İzmir ve Aydın'dan sonra 3 Haziran 1919 tarihinde Nazilli'yi işgal etmesinin ardından Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet Efe düşmana karşı birlikte hareket etme karar almış, Yörük Ali Efe'nin 15-16 Haziran 1919'da Sultanhisar'da yaptığı Malgaç baskını Nazilli ve çevresinde Yunanlılara karşı ilk direniş hareketini başlatmıştır. Yunanlılar, Türk birliklerinin Nazilli'ye saldırı düzenleyeceği yönündeki haberler sonucu ilçeyi boşaltmış; ancak 24 Haziran 1920'de Nazilli'yi tekrar ele geçirmişlerdir. 27 ay düşman esaretinde kalan ilçe, 5 Eylül 1922'de işgalden kurtulmuştur (Aydın, 2012; 30-32).

1.3. Nazilli'nin Coğrafi Özellikleri

Nazilli, Ege Bölgesi'nde, Büyük Menderes Havzası'nın merkezinde yer alır. Yüz ölçümü 644km²'dir. Konumu itibariyle doğusunda Kuyucak, batısında Sultanhisar, güneyinde Bozdoğan, güneybatısında Yenipazar, güneydoğusunda Karacasu, kuzeyinde İzmir'e bağlı Kiraz ve Beydağ, kuzeydoğusunda Manisa'ya bağlı Alaşehir ilçeleri bulunur. Büyük Menderes Nehri ile Akçay Deresi arasında bulunan Çerkez Ovası bu bölgenin en çukur kısmı, güneydoğusundaki Karıncalı Dağ (1705 metre), kuzeydoğusundaki Çamlık Dağı (1732 metre), güneyindeki Madran Dağı (1792 metre) en yüksek noktalarıdır.

1.4. Nazilli'nin Ekonomik Yapısı

Verimli arazilere sahip olan bölge, iklim yapısı ve sulama olanakları bakımından tarıma oldukça elverişlidir. Evliya Çelebi seyahatnamesinde Nazilli'de 48 çeşit mahsul üretildiğini; bilhassa pamuk ve incirinin meşhur olduğunu söylemiştir (Çelebi, 2011; 206). Bugün de hala bölge halkının temel geçim uğraşı tarımdır. İlçede 8.300 hektarlık

alandaki toplam 27.350 ton pamuk, 8.700 hektarlık alanda 9.500 ton kuru incir üretimi yapılmaktadır. Zeytincilik de ilçede yapılmasına rağmen üretim ve verim düşüktür. Nazilli’de pamuk, incir ve zeytinden sonra başlıca üretilen tarım ürünleri turunçgiller, kestane, buğday, tütün, meyan kökü, üzumdür. Bu ürünlerin işlenmesi için ilçede pek çok fabrika bulunmaktadır.

Nazilli’de kurulan fabrikalar arasında en önemlisi şüphesiz Sümerbank Basma Fabrikası’dır. Fabrika 17 Şubat – 4 Mart 1923 tarihleri arasında toplanan İzmir İktisat Kongresinde alınan kararlar doğrultusunda kurulmuş, 1937 tarihinde bizzat ulu önder Mustafa Kemal Atatürk tarafından açılmıştır. Fabrikanın Nazilli’de kurulmasında bölge alt yapısının sanayi için elverişli olması, verimli tarım arazileri, hammadde ve pazara yakın bir konumda bulunması etkili olmuştur.

1.5. Nazilli’nin Nüfus Yapısı

Nazilli, Aydın’ın nüfusu en fazla olan ikinci ilçesidir. 2016 yılında TÜİK tarafından açıklanan verilere göre Nazilli’nin nüfusu 153 bin 879’dur. Nazilli ilçesinin köy ve şehir nüfusu şu şekildedir:

Tablo 1. Yıllara Göre Nazilli Nüfusu

YILLAR	KÖY	ŞEHİR	TOPLAM
1965	30.926	41.330	72.256
1970	32.071	45.159	77.230
1975	33.029	52.176	85.205
1980	34.787	60.003	94.790
1985	37.450	77.627	115.077
1990	41.485	80.277	121.762
2000	40.298	105.665	145.963
2007	37.163	103.759	140.922
2008	35.571	108.056	143.627
2009	36.435	109.800	146.235
2011	28.721	116.246	144.967
2012	27.743	117.396	145.139

Not: Veriler 1965-2000 yılları için TÜİK’ten, 2007-2012 yıllarına ait nüfus bilgileri http://www.yerelnet.org.tr/ilceler/ilce_nufus.php?ilceid=198319 adresinden alınmıştır (E.T.: 10.06.2017).

2. Araştırma Konusu ve Amacı

Küreselleşme kavramı, bilişim ve iletişim teknolojisinin getirdiği imkanlar sayesinde, dünya üzerinde bulunan bütün toplumları birbirine yaklaştırma düşüncesinden hareketle ortaya çıkmış, her toplumun kendi maddi ve kültürel öz üretimini başka toplumlarla paylaşması amaçlanmıştır. Ortak bir paylaşım havuzu olması sebebiyle görünüşte her topluma hizmet etmesi düşünülen küreselleşme, zamanla ekonomide, sanayide, teknolojiye ileri olan ülkelerin lehine gelişen ve sadece bu ülkelerin çıkarlarına hizmet eden bir kavram haline dönüşmüştür.

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı Öcal Oğuz, küreselleşmenin kültürel boyutuna şu şekilde değinmiştir: “19. yüzyılda yaşatmak için saklamak amacıyla uygulanan halkbilimi ürünleri günümüzde yaşatmak için yaymak düşüncesiyle uygulanmaktadır” (Oğuz, 2002: 8). Bu sürecin insanları tek bir kültürel kimliğe iteceği kaçınılmaz bir gerçektir.

UNESCO Genel Direktörlüğü bu tehlikenin farkına vararak 17 Ekim 2003 tarihinde “Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesini” kabul etmiştir. Sözleşmenin 2. maddesine göre korunması amaçlanan somut olmayan miras şunlardan oluşur:

- a) Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlev gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar
- b) Gösteri sanatları
- c) Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler
- d) Doğa ve evren ile ilgili bilgi ve uygulamalar
- e) El sanatları

Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesinin 2. maddesinin a bendi içerisinde yer alan efsane ve memorat türlerinin, Nazilli ilçesinde derlenmesi ve incelenmesi araştırmamızın konusunu, derlediğimiz efsane ve memorat metinleri ise araştırmamızın ana malzemesini oluşturur. Nazilli’de daha önce efsane ve memorat türleri üzerine kapsamlı çalışmalar yapılmaması, zamanla da halkın hafızasında unutulmaya yüz tutması bu ürünlerin kayıt altına alınmasını zaruri kılmıştır. Bizim de araştırmamızın amacı nesilden nesile aktararak günümüze kadar ulaşan bu sözlü kültür ürünlerini derleyip kayıt altına almak ve daha sonra yapılacak mukayeseli çalışmalara zemin hazırlamaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ve KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kuramsal Çerçeve

Gelenek, bir milletin kültürünü oluşturan temel unsurdur. “Bir milletin kültürü, o milletin sahip olduğu geleneklerden ibarettir. Kültürü teşkil eden gelenekler yapı ve özellikleri itibariyle sözlü ve yazılı olma nitelikleri taşır” (Yıldırım, 1991: 15). Günümüzde teknoloji de bu niteliklerin arasına eklenmiştir. İnsanlar, sözlü kültür ortamında ses ve sözü mekâna bağlayan teknolojiler kullanmadan, yüz yüze ve ses sese dayalı olarak iletişim kurmuşlar (Çobanoğlu, 2000: 124), geleneği söz vasıtası ile nesilden nesile aktarmışlardır. Dünya üzerinde insan 30.000 – 50.000 seneden beri vardır; fakat ilk yazı sadece 6.000 sene öncesine aittir (Ong, 1995:14). Gelenek çok uzun bir süre kültürel bellekte muhafaza edilmiştir. Gelenekler halkbilgisi ürünlerinin belirli birer form içinde kendini devam ettirmesini sağlar. Ayrıca onlara kendilerini belirleyen diğer ayırıcı özellikleri kazandırır (Arslan, 2010: 50). Geleneklerin korunarak nesilden nesile aktarılması, onun statik bir form olduğunu ve hiç değişmeden günümüze kadar ulaştığı fikrini akıllara getirebilir. Bu yanlış bir düşüncedir; çünkü: “Gelenek kendini, ortak kabul sahibi olan topluluğun -teoride en az iki kişi veya milleti meydana getiren fertlerin- ihtiyaçlarına cevap verdiği ölçüde yaşatır; aksi halde millet hayatında sürekliliğini devam ettiremez ve fonksiyonunu yitirdiği zaman içinde donar kalır. Ondan arda kalan boşluk ya da yeni ihtiyaç, yeni bir ortak kabulle yeni bir unsur yaratır” (Yıldırım, 1989: 17). Gelenek ile aktarılan ve milletlerin kendine has olan sözlü kültür ürünlerinin bu bakımdan statik olması beklenemez.

Halkbilimi milletlerin nesilden nesile aktarılan kültürel üretimini inceleyen bilim dalının adıdır. Halkbilim çalışmaları uzun süre derleme yolu ile elde edilen kültür ürünlerinin sınıflandırılması, yapısal olarak incelenmesi ve elde edilen sonuçların benzer metinler ile mukayese edilmesi şeklinde yürütülmüştür; ancak bu inceleme yöntemi ile yürütülen çalışmalar, mekân ve içerik ayrı olsa bile önceki çalışmaların tekrarı niteliğinde olması, en önemlisi halkbiliminin mevcut sorunlarını çözememesi, farklı bir teori ve yöntem arayışlarına yol açmıştır (Arslan ve Köktürk, 1999: 16). Performans teorisi işte bu sürecin sonunda ortaya çıkmış, halkbilim çalışmalarında folkloru, geçmişin ürünleri anlayışından, dinamik bir iletişimsel süreç olarak kabul edilmesini sağlamıştır (Çobanoğlu, 2015: 318).

Performans teoriye göre folklor, küçük gruplarda artistik (sanatsal) bir iletişimdir (Amos 1997: 84). Performans kavramı ise iki temel unsur içermektedir. Bunlardan birincisi folklorun icrası anlamı ile artistik veya sanatsal bir eylem, ikincisi ise performansın icrası, sanatın formu, dinleyici veya izleyici ile birlikte icranın gerçekleştiği çevre bütünü olarak artistik veya sanatsal olaydır (Çobanoğlu, 2015: 326).

Performans teori için icracı, dinleyici/izleyici ve çevre hepsi birlikte, bir bütün olarak folkloru oluşturur, folklor ürünleri de bütün bu unsurlar dikkate alınarak incelenmelidir. “Performans teorisinin bu yaklaşımı, sadece metin ağırlıklı çalışmalara itiraz edip, metnin olduğu ve icra edildiği bütünlüğün göz önüne alınmasını teklif etmekle, sırf metinde kalmanın yol açacağı kısırlığı ortadan kaldırmaya çalışmış olmaktadır; çünkü, ürünün oluşumu ve sergilenmesindeki arka planı bilme çabası bize, ürün hakkında sırf metinde kalmaktan daha kapsamlı bilgiler taşır” (Arslan ve Köktürk, 1999: 19).

Performans teorisinin önemli isimlerinden biri olan, teorisyen Alan Dundes folklor ürünlerinin incelenmesinde üç aşamalı bir model önerir. Dundes’e göre sözlü kültür ürünleri metin, doku ve bağlam itibarıyla tahlil edilebilir. Bu unsurlardan sadece birinin esas alınması halinde ise inceleme eksik kalır. Dundes, doku kavramıyla metnin dil özelliklerini, metin kavramıyla icra edilen ürünün kendisini, bağlam kavramıyla ise icra ortamını kasteder. İcra metninin bir dilden başka bir dile aktarılabilmesini; ancak sözel doku için bu durumun söz konusu edilemeyeceğini belirten Dundes, bağlamın sabit bir yapıda olmaması sebebiyle her icranın tek ve özel olduğuna vurgu yapar (Dundes, 1998: 106-119).

Folklor ürünlerinin incelenmesinde sadece metin merkezli kuramları esas alan incelemelerin yetersiz kalması nedeniyle elimizdeki veriler, performans teorisinin prensipleri esas alınarak Alan Dundes’in üçlü inceleme modeline göre incelenmiştir.

1.2. Kavramsal Çerçeve

1.2.1. Efsane Kavramı

Farsça kökenli bir kelime olan efsane, Türkiye Türkçesine de buradan geçmiştir. Farsça: “Hikâye, meselden bozma masal” (Sükûn, 1996: 155) anlamına gelen efsane, Türkçede: “Masal, asılsız hikâye, hurafat, şöhret bulup, dillere düşen vak’a ve hal, destan”

(Sami, 2010: 136); “Asılsız hikâye, masal, boş söz, saçma-sapan lakırdı” (Devellioğlu, 2011: 234); “Dinsel nitelikleri olan erkek ve kadınlarla ilgili olaylarla, kutsal varlıklarla ilişkili hayvan, bitki ve nesnelere konu alan masal türü” (Acıpayamlı, 1978: 88); “Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayali hikâye, söylence (TDK, 1998: 674) gibi anlamlara gelmektedir.

Latince “legendus” terimi Hristiyan azizlerin bayram günlerinde, kutsal ayinlerde okudukları, azizlerin hayatlarını anlatan bir anlatıya karşılık gelir. (Fedakâr, 2008: 89) Batı dillerinde “legendus” kökünden türetilen efsane kelimesi, İngilizce “legend”, Almanca “legende”, Fransızca “légende”, İtalyanca “leggenda”, İspanyolca “leyenda” şeklinde kullanılmaktadır. “Legendus” köküne dayanmayan Almanca “sage”, Yunanca “mythe/mythos”, Arapça “ustûre (cem-i mükesseri esâtîr) ve Rusça “predaniye”, “legenda”, “skaz” terimleri de “efsane” terimini karşılamaktadır (Sakaoğlu, 1980: 4).

Türk lehçelerinde efsane için kullanılan terimler şunlardır: Azerbaycan Türkçesinde “esatir, mif, efsane”, Özbek Türkçesinde “efsane, rivayat”, Kazak Türkçesinde “anız, anız-engime, epsane-hikayet”, Kırgız Türkçesinde “ulamıs, legenda”, Baskurt Türkçesinde “rivayat, legenda”, Kırım Tatar Türkçesinde “efsane”, Kazan Tatar Türkçesinde “rivayat, legenda, ekiyet, beyt”, Altay Türkçesinde “kuuçın, kep-kuuçın, mif-kuuçın, legenda-kuuçın”, Hakas Türkçesinde “kip-çoooh, legenda, çoooh-çaah”, Tuva Türkçesinde “tool-çurgu çugaa, töögü çuga”, Yakut Türkçesinde “kepsen sehen, kepsel, bııırgı sehen”, Çuvas Türkçesinde “halap, mif, legenda, umah” (Ergun, 1997: 2), Uygur Türkçesinde “rivayet, epsane” (Öger, 2008: 76), Karakalpak Türkçesinde “epsane/epsana, rivayat, añız, añız-engime, legenda” (Dönmez Fedakâr, 2008: 90), Türkmen Türkçesinde “epsana, rovayat” (Erol, 2012: 65), terimleri kullanılmaktadır. Müslüman Türk boyları arasında da efsane ve rivayet terimleri kullanılmakta, Rusya Federasyonu içerisinde yaşayan Türk boylarında ise daha çok Latince kökenli “legenda” terimi tercih edilmektedir (Türker, 2011: 47).

Efsane türünün tanımlanması, 19. yüzyılda, folklorun müstakil bir alan olarak kabul edilmesinin ardından Avrupa ve Amerika’da yapılan masal araştırmaları içerisinde başlamıştır. Jacob ve Wilhelm Grimm, Max Luthi, V. Propp gibi masal türü üzerine ilk çalışmaları yapan araştırmacılar, saha çalışmaları sırasında masal ile birlikte efsane malzemesi de derlemeleri, masal ile efsane türü arasında yapılacak mukayeseli çalışmalara zemin hazırlamıştır.

Avrupa’da efsane türü üzerine çalışmalar 19. yüzyıldan itibaren başlasa da esas mühim çalışmalar 20. yüzyıldan sonra yapılmıştır. 1930’lu yıllara kadar efsane incelenmeye değer ciddi bir anlatım türü olarak kabul edilmemiş, fantastik dünyaya ait masala benzer bir tür olarak düşünülmüştür. Efsanenin sabit bir tanımı olmaması nedeni ile sınıflandırması da yapılmamıştır. Bu ihtiyaç, ilk olarak 1959’daki uluslararası “Folk Narrative Research” (Halk Anlatması Araştırması) kongresinde dile getirilmiş, kongre sonunda bir efsane komisyonu kurulmuş, kurulan bu komisyon 1962, 1963 ve 1966 yıllarında olmak üzere üç kez toplanmıştır (Fedakâr, 2008: 95). 1966 tarihinde Budapeşte’de düzenlenen kongrede, efsanelerin uluslararası çapta tasnif edilebilmesi için bir komite kurulmuş, komitenin hazırladığı altı ana madde, bütün üyelerin hazır bulunduğu bir toplantıda incelenmiştir (Sakaoğlu, 1980: 15-16).

Jacob ve Wilhelm Grimm efsane türünü: “Gerçek veya hayalî muayyen şahıs, hadise veya yer hakkında anlatılan bir hikâye” olarak tanımlamıştır. Bu tanım üç ana unsuru içerisine almaktadır: 1) Efsane, gerçek olsun olmasın, belirli tarihsel bir vaka veya tarihsel bir şahsiyet hakkındadır. 2) Efsane, belirli bir yer bildirir. 3) Efsane, doğaüstü hadiselerden bahsetmesine rağmen anlatıcısı ve dinleyicisi ona inanır (Sakaoğlu, 1980:4). Jacob ve Wilhelm Grimm’in yapmış olduğu bu tanım, efsane türünün sınırlarını çizmesi, alanında ilk olması ve ileride yapılacak birçok tanıma öncülük etmesi bakımından önemlidir.

Masal araştırmaları ile tanınan Max Luthi’nin efsane tanımı şu şekildedir: “Efsane kavramı, duygusal bir anlatımla, anlatıcı tarafından bilinçli olarak gerçek olaylar anlatıldığını iddia eden, dinleyicilere bu olayın gerçek olup olmadığını, gerçek ise nasıl olduğunu düşündüren ve gerçekten haberdar olmayı isteyen, nesilden nesile sözlü aktarım yoluyla geçen ve karakteristik bir şekle sahip anlatım türünün adıdır.”

Efsane türünün gizemli bir yapıya sahip olduğunu, içerisinde olağanüstü varlıklar ve olaylar barındırdığını ifade eden Luthi, masal ile efsane arasındaki farkı: “Her iki anlatım türünün birbirine yaklaştığı noktada, olağanüstülüğe ve inanılmazla olan tercih bu iki anlatım türünü birbirinden ayırır” şeklinde izah eder ve ekler: “Efsane, her iki dünyayı; dünyevi ve ilahi olanı, iki hassas boyutu bir arada bulundurarak sürekli gerilim yaratır, masal ise gerilim yaratmak şöyle dursun daha başlangıcında insanı adeta büyüler” (Luthi, 1995: 66-68).

Efsane türünü işlev yönünden ele alan Wilfred Buch, Jacob ve Wilhelm Grimm'den sonra, masal tamamen fantastik, efsane yarı fantastik olarak değerlendirildiğini belirterek tam ve yarı fantezi sınırlamalarına karşı çıkar. Ona göre: “Masal ve efsane tamamen farklıdır; ama temelde farklı değerde değildir. Her ikisi de yüksek insan kültürünün iki bacağına teşkil eder, efsane ile ilim, masal ile saf edebiyat başlar.”

Efsane türü ile ilmin başlamasının nedenini: “Efsane geri doğru sorar, sebep arar ve bu arada çoğunlukla derinlere, sebeplerin sebeplerine dalar, nihayet bu, ilk sebebe gelinceye dek devam eder” şeklinde izah eder; fakat bu geriye doğru sorma dürtüsü kesinlikle sadece bilgi merakı değil, aynı zamanda daima korkudan korkudur, açılanmazlarsa tali meseleler bütünü şüpheli kılabilir.

Efsane türünü Buch: “Her şeyden önce dikkati çeken, rahatsız edici hadiselerin rapor edilmesi” şeklinde tanımlar, rapor edilen hadisenin özelliğini: “Tabiatıyla, normal olan, günlük olan değil, bilâkis daha çok özel, dikkat çekici şey” olarak belirtir. Efsanelerin yaratıldığı toplumdaki bağımsız değerlendirilemeyeceğini ise şu sözleri ile vurgular: “Efsane raporu gerçeğe ilişkilidir. Efsanenin getirdiği açıklama o zamanın dünya imajına bağlıdır. Bizimki de dahil olmak üzere her çağ, dünyayı elinden geldiğince yorumlar. Çağdışı kalmış bir dünya görüşünden kaynaklanan eski açıklamalar geriden, çok gelişkin bir perspektiften bakınca yanlış görünür; fakat bu hüküm tarihî olmadığı gibi dar görüşlü ve haksızdır” (Buch, 1992: 10-15).

Bronislaw Malinowski, mit, masal ve efsane türünü anlatılış amaçlarına göre değerlendirmiş efsanenin “olağandışı bir gerçeklikle yüz yüze gelmekten doğduğunu” ifade etmiştir (Malinowski, 1990: 93). Malinowski'ye göre “artık tanığı olmayan, ama soy mensuplarınca yaşanan olağan şeyler” efsanenin alanına girer (Malinowski, 1990: 92).

Mit türü üzerine çalışmaları ile tanınan Mircea Eliade'ye göre: “Efsane, yeni bir kozmik durumun veya ilksel bir olayın zuhurunu ilân etmektedir. Demek ki her zaman bir yaradılış anlatısıdır, bir şeyin nasıl icra edildiği, nasıl var olmaya başladığı anlatılmaktadır” (Eliade, 1991: 75). Efsanenin ana işlevi ise: “Tüm ayınların ve tüm anlamlı insan faaliyetlerinin (beslenme, cinsellik, iş, eğitim) örnek alınacak modellerini saptamaktır” (Eliade, 1991: 78).

Juha Pentikainen bir efsane araştırmacısı olan Carl-Herman Tillhagen'den işittiklerini ve onun görüşlerini şu şekilde aktarır: “Efsane şiirdir; fakat gerçeğin de malıdır. Efsane, günlük hayatın bir parçasıdır. O, efsanenin bilimsel olarak incelenmesinin esasını, insanların yaşantılarının olağan bir parçasının fonksiyonu ve kullanılışı anlamında merkezileştirmiştir” (Pentikainen, 1995: 46). Carl-Herman Tillhagen'in efsanenin işlevi hakkındaki görüşleri Mircea Eliade'ye yakındır.

Efsane zerine çalışan araştırmacılardan biri de Linda Dgh'dir. Efsane türünün tüm araştırmacılar tarafından kabul edilen ortak bir tanımının olmadığını belirten Dgh, bu türü şöyle tanımlar: “Sanatsal olarak formüle edilmiş, üçüncü bir sahsa anlatılan ve geçmişte ya da tarihsel geçmişte kurulmuş geleneksel bir hikâye ya da anlatıdır. Aslında gerçek değildir; ancak anlatıcı ve dinleyiciler tarafından gerçek olduğuna inanılır (Dgh, 2005: 345).

Fin folklor araştırmacısı Lauri Simonsuuri'nin efsane tanımı şu şekildedir: “Efsane, bir insan, bir görüş ya da kesin bir zamana ve mekâna sahip bir olay hakkında yayılmış söylenceleri yd etmektir. Efsane; açıklık, kesinlik ve varsayılan gerçeğin özetini içerir. Bu gerçek, inandırıcı ve öğretici bir şekilde açıklanır. (Bağlayıcı bir) mekândan bahsetmesine rağmen anlatma büyük kitlelerce bilinir” (Dönmez Fedakâr, 2008: 98).

Türkiye'de folklor araştırmaları Batı'ya nazaran oldukça geç bir dönemde başlaması nedeni ile efsane üzerine yapılan çalışmaların tarihî geçmişi daha yakın bir döneme aittir.

Efsane türünü Türkiye'de ilk tanımlayan isim Ziya Gökalp'tir. Gökalp: “streler, ilhlara taalluk eden maceralardır. Menkıbeler de kahramanlara yani nim ilhlara isnat olunan sergzeştler” olarak iki türü tanımlamıştır (Gökalp, 1976: 105). Bu tanıma göre stre ile menkıbe arasındaki temel fark kahramanın tanrı veya insan olmasıdır. Gökalp'in tanımlaması hem efsane türünü tam karşılamaması hem de efsane ve menkıbe türü arasındaki farkı tam ortaya koymamasına rağmen ülkemizde efsane konusuna değinen ilk çalışması olması nedeni ile önemlidir.

Gökalp, stre ve menkıbenin toplumsal hayatta iki işlevi olduğunu söyleyerek bu işlevleri şu şekilde açıklar: “Birincisi yin roldür. Yani bu streler ve menkıbeler bir içtima esnasında manzum yahut mensur olarak, musiki ve raksla müterafik ve gayr-i müterafik olarak okunursa, hatt bazen dinî bir trajedi halinde oynanırsa sihriyyen dinî

bir tesir icra eder yahut büyük bir sevap kazanılmış olur. İkinci rolü, itikadîdir. Bu rolde kıymet, menkıbenin mevzuunda ve manasındadır. Menkıbenin naklettiği vaka, herhangi bir teşkilâtın yahut müessesenin ne suretle tekevvün ettiğini izah etmek ister” (Gökalp, 1976: 105).

Türkiye’de efsane üzerine yapılan ilk tanımlardan biri Bahaeddin Ögel’e aittir. Ögel efsane türü ile ilgili olarak: “Tarihte adı geçmeyen, artık unutulmuş büyük kahramanlara ait efsaneler, mitolojinin kadrosuna girer. Tarihte yaşadıklarını bildiğimiz kişilere ait efsaneler ise destan, yani ‘Legende’dir. (...) Efsanelerin kendilerine Mythos veya Mythe denir. Mitoloji (Mythologie) ise bu efsaneleri inceleyen ilim koludur” (Ögel, 2010: V) demektedir. Batı’da olduğu gibi Türkiye’de de türler üzerine yapılan ilk çalışmalarda kavramların birbiri ile iç içe girdiği görülmektedir.

Pertev Nâili Boratav, efsane türünü tanımlamak yerine bu türün özelliklerini belirlemeye çalışmıştır. Boratav’a göre; “Efsanenin başlıca niteliği inanış konusu olmasıdır. Onun anlattığı şeyler doğru, gerçekten olmuş diye kabul edilir (...) Başka bir niteliği de düz konuşma diliyle ve her türlü üslup kaygısından yoksun, hazır kalıplara yer vermeyen kısa bir anlatı oluşudur. (...) Kısacası, efsane kendisine özgü bir üslûbu, kalıplaşmış kuralları, biçimleri olmayan, düz konuşma dili ile bildirilen bir anlatı türüdür” (Boratav, 1969: 98-99).

Efsane türünü Şükrü Elçin: “İnsanoğlunun tarih sahnesinde görüldüğü ilk devirden itibaren, aynı coğrafya, muhit veya kavimler arasında doğup gelişen; zamanla inanç, adet, an’ane ve merasimlerin teşekkülünde az çok rolü olan bir çeşit masal (...)” olarak tanımlamıştır. Batı’da yapılan ilk çalışmalarda olduğu gibi efsaneyi masalın bir alt türü olarak değerlendiren Elçin, efsanenin oluşum sürecine ve işlevine dikkat çekmektedir (Elçin, 1986: 314).

Türkiye’de efsane türü üzerine çalışan araştırmacılar arasında, önde gelen isimlerden biri olan Saim Sakaoğlu’na göre: “Efsaneyi açıklamak hem kolay hem zordur. Sınırları oldukça geniş olan bu kavramı kelimelerle anlatmak zordur; ancak bir sözlük maddesi gibi açıklamak kolaydır. Efsane bir hikâyedir, küçük bir hikâyedir. Ancak özelliği, inanılan bir hikâyeye olmasıdır. Şahıslar, olaylar veya yerlerle ilgili olabilir. Bunların gerçek olması da gerekmez, hayalî bile olabilir. Efsanenin en önde gelen özelliği ona inanılmasıdır; onu masaldan ayıran en önemli özelliği budur. Olayı dinledikten/okuduktan sonra inanmak zorundasınız; çünkü efsane mantığı bunu gerekli

kılmaktadır” (Alparlan, 1992: 32) şeklinde izah eder, bu türün özelliklerini şu şekilde sıralar:

1. Şahıs, yer ve hadiseler hakkında anlatılırlar.
2. Anlatılanların inandırıcılık vasfı vardır.
3. Umumiyetle şahıs ve hadiselerde tabiatüstü olma vasfı görülür.
4. Efsanelerin belirli bir şekli yoktur; kısa ve konuşma diline yer veren bir anlatıdır (Sakaoğlu, 1980: 5-6).

Efsane araştırmalarında başvurulan bir başka isim Bilge Seyidoğlu’dur. Efsane türünün özelliklerini Seyidoğlu şu şekilde belirlemiştir: “Efsaneler sözlü geleneğin ürünü olan bir anlatım türüdür. Temelinde inanç unsuru vardır. Efsaneyi anlatanlar ve onu dinleyenler efsanenin gerçek üzerine kurulduğuna inanırlar. Bu gerçek objektif bir gerçek değildir. Efsaneyi nakledenler ve dinleyenler efsanedeki olayların gerçekten olmuş olduğuna inanırlar. (...) Efsaneler kısa anlatı türleridir. Bir veya birkaç motif ihtiva ederler. (...) Gerçeklik unsurunun yanında olağanüstülük ve kutsallık da sahip olduğu unsurlardır. Bir efsanenin temelinde inanç mutlaka vardır; fakat diğer özelliklerin bir veya birkaçı mevcuttur. Efsaneler tarihî devirler içinde teşekkül etmişlerdir. Konusu bir olay, tarihî veya dinî bir şahsiyet yahut bir yer olabilir. (...) Efsanelerde (legend) kahramanların olağanüstü güçleri vardır; fakat tanrı veya yarı tanrı değildirler. (...) Efsaneler günümüzde oluşabilir ve tarih sahnesine çıkabilirler” (Seyidoğlu, 2005: 13-14).

Efsane türü üzerine çalışma yürüten araştırmacılardan biri olan Mehmet Naci Önal bu türün temel özelliklerini şu şekilde belirtmiştir: “Efsanelerin pek çoğu tarihin bilinen veya bilinmeyen dönemlerinden günümüze kadar gelebilmiş, bir yönüyle kutsal olan hikâyelerdir. Efsanelerin inanılır olması, onların en önemli özelliğidir. İnanç unsuru taşıyan motifler, kutsal olduğu için kolay kolay değişikliğe uğramazlar. Anlatıma dayalı metinler içinde, efsaneler bu özellikleriyle varlıklarını sürdürürler. Metinlerde yer alan cümleler değişebilir. Bu değişimler, efsane anlatıcısının konuyu kendi cümleleriyle yeniden anlatmasıyla gerçekleşir. Kısa bir anlatım sergilenen efsanelerde metnin dış yapısına dair bir kural söz konusu değildir. Efsanelerde, rahat bir anlatım sergilenirken efsanelerin motifleri korunur ve inanç yönü vurgulanır. Bu hikâyelere inananlar olduğu sürece, efsaneler de yaşamaya devam eder” (Önal, 2013: 9).

Hem Avrupa’da hem Türkiye’de efsane türü üzerine yapılan çalışmalardan hareketle efsanelerin sabit bir konu sınırlaması yoktur. Hemen her konuda anlatılan bu türün en önemli özelliği içerisinde tabiatüstü varlıkları ve olayları barındırmasına rağmen anlatıcı tarafından inanılarak icra edilmesidir. Anlatıcının olağanüstülüklerle olan inancının temel sebebi türe ait konunun, zaman, mekân ve karakter yönlerinden belirli olmasıdır. Anlatılma amacı ise yaratıldığı toplumun değerlerini desteklemektir. Bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda efsane türü; inançla var olan ve inançla aktarılan didaktik anlatılar olarak tanımlanabilir.

Nazilli’de tarafımızca yürütülen saha çalışmalarında, kavram olarak efsanenin, sözlü kültür ürünü olan efsane türünü karşılamadığı gözlemlenmiştir. Derleme sırasında kendilerinden efsane anlatmalarını istediğimiz kişiler ilk başta efsane bilmediklerini söylemekte; fakat efsane türüne ait bir konudan örnek sunmamızdan sonra kendilerinin de bu tarz anlatıları dinlediklerini belirtmektedirler. Kendilerinden dinledikleri anlatıları icra etmelerini istememiz halinde ise kimi anlatıcılar anlatacaklarının efsane olmadığını, zamanında gerçekten yaşanmış hadiseler olduklarını belirtmekte, kimi anlatıcılar ise bu anlatıları “kocakarı masalı” olarak tabir etmektedirler. Yani, Nazilli’de efsane kavramı, efsane türünü oluşturan olaylara inanan kişi için de inanamayan kişi için de “gerçek dışı, uydurma” olarak görülmektedir.

1.2.2. Memorat Kavramı

Memorat: “Tabiatüstü ferdi bir tecrübenin yaşayan veya ondan dinlemiş birisi tarafından anlatılan şahsa bağlı hikâye” olarak tanımlanmıştır. Çoğunlukla efsane türü içerisinde değerlendirilen memoratları, ayrı bir tür olarak ilk ele alan kişi, memorat teriminin isim babası olan İsveçli halkbilimci Carl Wilhelm von Sydow’dur. O: “şahsi ve tamamen kişisel bir tecrübe hüviyetinde” olan materyalin ayrı bir kategori olduğunu, efsane ile “karakteristik ve gelenek” yönlerinden uyuşmadığını belirterek bu kategoriye giren ürünleri memorat olarak adlandırılması gerektiğini söyler.

Sydow’un bu tanımı belirli bir süre tereddütsüz kabul görmüş daha sonraki yıllarda çeşitli eleştirilere uğramıştır. Bu eleştirilerden biri Juha Pentikainen aittir. Sydow’un farklı bir efsane çeşidi olarak gördüğü memoratları Pentikainen tamamen müstakil bir tür olarak kabul etmiş, birinci şahıs sınırlamasını şahsi tecrübeyi yaşayan

kişi, onun anlattığıının, anlattığıından dinleyenin anlattığı olarak naklediliş zincirini dört kişiye kadar çıkartmıştır (obanoğlu, 2003:21-22).

Linda Dgh ve Andrew Vzsonyi ise Pentikainen'in beşinci kişi tarafından aktarılan geleneği keşfedemediğini belirterek folklor araştırmacısının bizzat kendisi de bir memorat geleneği taşıyıcısı olduğunu söyler. Onlara göre memorat dört kişi zincirine ulaştığında ortadan kalkmaz, fabulat haline dönüşür. Fabulat ise üçüncü kişi hikyesini kendi anlatımında birinci kişiye dönüştüren anlatıcılar yüzünden memorat şekline getirilir (Dgh ve Vzsonyi, 2015: 131-146).

Kısaca memorat kavramı efsane türüne ait bir konunun şahit gösterilerek icra edilmesidir. Yaşanan olayın tanığı bizzat anlatıcının kendisi de olabilir, dördüncü nesil akrabası da hatta dört nesildir aktarılan bu tabiatüstü olayı derleyen araştırmacı da. Aktarılış zincirindeki yerine bakılmaksızın şahit gösterilerek icra edilen her efsane memorattır.

1.2.3. Efsane ve Memorat İlişkisi

Memorat türü üzerine ülkemizde en kapsamlı çalışmayı yapan araştırmacı zkul obanoğlu'dur. obanoğlu: "Memorat türünün içerisinde yer alan tabiatüstü kavramıyla ifade edilen varlıklarla onlarla kurulan ilişkilerin, yaşanan olayların, efsanelerin içerisinde de yer aldığını; fakat aralarında temel farkın da bu noktada olduğunu söyler. Çünkü konusu ne kadar tabiatüstü olursa olsun hiçbir efsane anlatımında, efsane icracısı olayın bizzat başından geçtiğini veya nakledilen olayı gördüğünü yahut söz konusu olayı yaşayan kişinin ağzından dinlediğini söylemez, söyleyemez, ki söylemesi halinde anlatılmış olan anlatı efsane değil memorattır" şeklinde efsane ve memorat arasındaki ince çizgiyi ortaya koymuştur. Bu bakımdan: "Tabiatüstü varlıklarla yaşanan bir ilişkinin nakledilen hatırası veya raporu olarak tanımlanan memorat, yaşayanı belli bir kişinin kendisi veya kendisinden dinleyenlerin naklettiği hatıra olma lt iki türü ayırt eden en önemli hususiyettir" (obanoğlu, 2003:26).

Bu iki tür arasındaki ilişki üzerine duran bir başka araştırmacı Gürol Pehlivan'dır. Pehlivan'ın efsane ve memorat türleri üzerine değerlendirmesi şu şekildedir: "İnanç anısı (memorat) veli öldükten sonra, yaşayan canlıların hayatına girmesi, müdahale etmesi vb. ile ilgili, bizzat anlatanın başından geçmiş ya da bir biçimde anlatıcı tarafından tecrübeyi

bizzat yaşıyanın adı verilebildiği sürece, naklediş zincirinin beş altı kişiye kadar uzanabildiği bir metindir. Efsane ise kutsal kişiler söz konusu olduğunda, özellik bakımından, inanç anısından farksız; fakat tecrübeyi yaşıyan yönünden belirsizleşmiş, daha uzak bir zamandan bahseden bir türdür. Ayrıca kutsal kişiyle ilintilendirilen bir takım mekân, nesne gibi şeyler hakkında oluşmuş hikâyeler de bu türün kapsamındadır” şeklinde olmuştur. (Pehlivan, 2009: 91)

Pehlivan, efsane ve memorat türü arasındaki ayırt edici ölçütleri ise inanç şiddeti, tecrübe ve zamansallık olarak belirlemiştir:

- 1) İnanç Şiddeti: Memorat, efsane türüne nazaran daha inandırıcıdır.
- 2) Tecrübe: Memorat türünde, olağanüstü tecrübenin öznesi bizzat anlatıcının kendisi veya tanıdıkları iken; efsane türünde tecrübeyi yaşıyan kişi belirsizdir.
- 3) Zamansallık: Efsane türünde zaman, memorat türüne göre daha belirsiz, daha eskidir (Pehlivan, 2009: 95).

İKİNCİ BÖLÜM

NAZİLLİ'DE DERLENEN EFSANELERİN VE MEMORATLARIN ÖZELLİKLERİ

2.1. Yapı Özellikleri

2.1.1. Dış Yapı

Grimm Kardeşler, efsane ile masalı muhteva özelliklerine göre “masal daha şiirseldir; efsane ise daha tarihi” şeklinde bir ifade ile kıyaslamışlar, efsane türüne de aynı masal türü gibi sabit bir şekil biçmişlerdir. Halkbilimi çalışmalarının daha henüz başında, metnin oluşumunu doğrudan etkileyen anlatıcı ve anlatılma bağlamı dikkate alınmadan tasarlanan bu sabit şekil ve yapı özellikleri belirleme düşüncesinden hareketle efsaneye, masal veya destan türünde olduğu gibi edebi bir forma sahip kılabilmek için çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Döneminin meşhur efsane araştırmacılarından olan P. Christiansen Asbjornsen biçilen bu şekil ve yapının efsane türüne uymamasına rağmen malzemeyi sabit forma uydurabilmek için manipüle ettiği ortaya çıkmıştır. Halbuki efsaneler sözlü kültür ortamında nesir olmaları dışında sabit bir formu olmayan, anlatıcının aktarım yeteneğine göre uzayıp kısalan, anlatılma ortamının yapısına ve bu ortamda bulunan kişilerin itikatlarına göre değişkenlik gösteren anlatılardır. L. Schmidt bu durumu: “Efsane tamamen muhteva meselesidir, hiçbir şekilde sabit bir formu yoktur” şeklinde izah etmiştir (Çobanoğlu, 2003: 41-42).

Efsane türünün yapı ve şekil özellikleri hakkında üzerine değinilen hususlar memoratlar için de geçerlidir. Efsanelerde olduğu gibi memoratların da sabit bir şekli yoktur. Her türlü konuşmanın arasına rahatlıkla girebilir, konuşulan konunun malzemesini oluşturur, yapısal olarak yer aldıkları konuşmanın biçimine göre şekillenirler. Bu hususlardan ötürü anlatıcının mensubu olduğu kültür dairesinde şekillenen düşünce yapısı, yorumlama biçimi, ifade gücü, anlatıcı ve dinleyici arasındaki iletişim kodu, anlatının dinleyiciye bir veya birden fazla aktarılması gibi hususlar metnin hacmine ve yapısına doğrudan etki eder (Çobanoğlu, 2003: 42).

Yukarıda aktarılan hususlar ile Nazilli’de saha çalışmalarında elde ettiğimiz verilerin örtüştüğü görülmüştür. Araştırma konumuz olan her iki anlatım türünün de sabit şekli yoktur, anlatıcın şahsi hüneri ve icra ortamı metnin yapısına etki eden temel

unsurlardır. Derlenen ürünler hacim olarak değerlendirildiğinde bazı metinler birkaç cümle ile sonlanırken bazıları oldukça uzundur. Nazilli’de efsane ve memorat türlerinin icraları esnasında bazı formel ifadelerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu formel ifadeler anlatının olmazsa olmaz parçası olmamakla beraber icra esnasında anlatıcı tarafından kullanılabilir. Her iki sözlü kültür ürününün icrasında da rastlanan ortak formeller şunlardır; *“Bunu babam anlatırdı”, “Babam rahmetlik anlatırdı”, “Annem anlatırdı bunu”* Sadece efsane icralarında rastlanan formel ifadeler şu şekildedir; *“(…) Bunları anlatırlardı bize ufaklığımızda”, “Büyüklerimizden duyduğumuza göre (...)”, “Bizim ihtiyarlardan duyduğumuza göre (...)”* Memorat türüne has formel ifadeler ise şöyledir; *“(…) Kendim gördüm”, “(...) Ben buna şahidim.”, “(...) Kendisi deyiverdi bana.”, “(...) Kendisi anlattı aynı böyle”, “(...) ne anlattı biliyor musun?”, “(...) Ben görmedim; ama duydum.”, “Valla gördüm billah gördüm (...)”, “Ben gördüm (...)”, “Ben bir tanesine rastladım (...)”, “Ben gözlerimle şahit oldum (...)”, “Ben çok gördüm (...)”, “Küçükken tanık olduğum bir olay var (...)”, “Biz bir kere denk geldik (...)”, “Annem asıl çok görmüş (...)”, “Babamda nasıl olmuş o biliyor musun? (...)”, “Bir de şöyle şahit oldum ben (...)”, “Onu ben görmedim ... ağzından duydum”* Memorat türü için bu formel ifadeler aynı zamanda türün ayırt edici noktasını oluşturur.

2.1.2. İç Yapı

Efsane türünün nesir olması dışında ayırt edici bir biçim özelliği yoktur. Bu husus türün kendine has özelliklerinin belirlenmesini zorlaştırmakta, sınırlarının kesin hatlarla çizilmesine mâni olmakta, bu tür üzerine çalışma yürüten araştırmacıları iç yapı özelliklerini esas alan bir tasnife zorlamaktadır. Memorat türünde de keza dış yapı özellikleri bakımından her icrada kullanılan kesin kalıplaşmış ifadeler bulunmaz; lakin ele alınan olayların kapsamını belirlemek daha kolaydır. Bunun için her iki anlatım türünün de iç yapısı dış yapısına oranla sınıflandırmada daha belirleyici olmuştur. Bu iki sözlü kültür ürününün kendine has bu özellikleri sebebi ile saha çalışmaları boyunca elde ettiğimiz verilerin iç yapısını şu başlıklar altında inceledik; motif özellikleri, konu ve tema özellikleri, tip özellikleri.

2.1.2.1. Motif Özellikleri

Stith Thompson motif kavramını: “Bir masaldaki en küçük unsur olup, bu unsur gelenekte sürekli bir varoluş gücüne sahiptir. Bu güce sahip olabilmek için bu unsur görülmemiş ve çarpıcı bir özelliğe sahip olmak zorundadır” şeklinde izah etmiştir (Ekici, 1998: 30). Thompson’a göre motifler şu üç gruptan birinde yer alır:

- 1) Tanrılar, olağanüstü hayvanlar, cadılar, devler ve periler gibi şahane yaratıklar ve hatta gözde olan en küçük çocuk veya hain üvey anne gibi gelenek tarafından bilinen insan karakterlerini de içine alan masalların aktörleridir.
- 2) Bir hareketin arkasındaki büyülü objeler, olağanüstü görenekler, acayip inanmalar ve benzeri unsurlar.
- 3) Tek olaylar (Ekici 1998: 31).

Bir masaldaki her unsurun motif kavramı ile ifade edilemeyeceğini belirten Thompson, bir unsurun motif olabilmesi için farklı bazı özellikleri bünyesinde taşıması gerektiğini şu örnekle açıklar: “Masalda bir anne olmak motif değildir. Hain üvey anne ise bir motif olabilir; çünkü o, en azından görülmemiş bir şey olarak düşünülmüştür. Hayatın gelişigüzel olayları motif değildir. John giyindi ve kasabaya doğru yürüdü demek hatırlamaya değer bir tek motif bile ihtiva etmez, fakat kahraman, kendisini görünmez yapan şapkasını giydi; büyülü uçan halısına oturdu ve güneşin doğusundaki, ayın batısındaki ülkeye gitti demek en azından dört motifi, yani şapkayı, halıyı, şahane ülkeyi ve büyülü hava yolculuğundan oluşan motifleri ihtiva eder” (Ekici 1998: 31).

Max Luthi ise bu kavramı: “Kendisini an'anede muhafaza etme gücüne sahip olan, hikâye etmenin en küçük unsuru” olarak tanımlamıştır (Sakaoğlu, 1980:24). Max Luthi ve Stith Thompson’ın tanımlarından hareketle bir unsurun motif olarak kabul edilebilmesi için sıradanlıktan tamamen uzak, çarpıcı bir özelliğinin olması zorunludur; ancak bu nitelikler en küçük unsurda aranmalıdır.

Stith Thompson, Motif Index of Folk-Literature adlı eserinde motifleri 23 ana başlık altında toplamıştır. Eserin ilk beş cildinde konular başlık listesine göre sıralanmış, altıncı cildinde ise listede yer alan kavramların ve kaynakların alfabetik indeksi verilmiştir. Motif Index’de yer alan motiflerin ana başlıkları şu şekildedir:

- A. Mitolojik Motifler: A0-A2899
- B. Hayvanlar: B0-B899
- C. Yasak: C0-C999
- D. Sihir (Büyü): D0-D2199
- E. Ölüm: E0-E799
- F. Olağanüstülükler: F0-F1099
- G. Devler: G0-G699
- H. İmtihanlar: H0-H1599
- J. Akıllılar ve Aptallar: J0-2799
- K. Aldatmalar: K0-K2399
- L. Kaderin Ters Dönmesi: L0-L499
- M. Geleceğin Tayini: M0-M499
- N. Şans ve Kader: N0-N899
- P. Cemiyet: P0-P799
- Q. Mükâfatlar ve Cezalar: Q0-Q599
- R. Esirler ve Kaçaklar: R0-R399
- S. Anormal Zulümler: S0-S499
- T. Cinsiyet: T0-T699
- U. Hayatın Tabiatı: U0-U299
- V. Din: V0-V599
- W. Karakter Özellikleri: W0-W299
- X. Mizah: X0-X1899
- Z. Çeşitli Motif Grupları: Z0-Z599

Motif İndex’de yer alan motifler hem ulusal hem de uluslararasıdır. Dünya üzerinde bulunan milletler çeşitli aşamalardan geçerek günümüze ulaşmışlardır. Kaos döneminde bilinmeyi bilini kılmak için neden ve nasıl sorularına mitlerle cevap aramışlar, kozmos döneminde destanlar yaratmışlar, düzeni destan karakterleri ile iskân etmişler, kurulan düzeni ise masal ve efsaneler ile korumuşlardır. Bunun için Motif İndex’de yer alan motifler her milletin sözlü kültür ürününde bulunabilir.

Nazilli’de derlenen 170 efsane ve memorat metninin motif yapısını incelerken Stith Thompson’ın kataloğunda yer almayan motiflerin başına (TR) ekledik. İncelememiz sonucunda tespit edilen motifler şu şekildedir:

A. MİTOLOJİK MOTİFLER

A0. Yarattıcı

12. Allah: “Ölümü bir de kullarıma vereyim, bakalım onlar ne yapacak” demiş.

89. Allah-u Teala: “Yâ ateş! Hararetini söndür, serinlettir” diyor.

A901. Ayak izi

121. Allah’ın bir hikmeti, beygirine kanat mı verildi nasılsa Oyuk Baba atlamış oradan, atının ayak izleri orada duruyordu.

A1021. Tufandan gemi ile kaçma

7. Nuh Aleyhisselam tufan başlamadan önce her canlıdan bir dişi bir erkek gemiye almış.

85. Cebrail bir gün Nuh Aleyhisselam’a gelmiş: “Yâ Nuh! Şu karşıdaki dağa git, orada bir ağaç var, o ağacı kes getir, geminin omurgasını yap, tufan yakın” demiş.

88. Nuh Peygamber tufandan önce gemisine her mahlukattan birer çift almış.

A1021.2. Nuh’un gemisinden keşif için kuş gönderilmesi

7. Velhasıl tufan bitiyor. Nuh Aleyhisselam ilk güvercini yolluyor. Güvercin cevap vermemiş. Daha sonra kargayı yolluyor.

A1060. Dünyanın sonunda yeryüzü bozulmaları

13. Kıyamet kopacağı zaman hava olayları olacakmış, bu hava olaylarında her yer yıkılacakmış.

A1067. Dünyanın sonunda olağanüstü rüzgâr

13. Rüzgâr onun derisini ensesine kadar getirecekmiş; ama canavar çok güçlü bir hayvan olduğundan bir türlü canı çıkmayacakmış, direnecekmiş.

A1125. Kanat çırpmalarından kaynaklanan rüzgarlar

112. Kocaman kuş gibi bir şey üzerlerinden geçmiş -ileride kavak ağacı var-oradan geriye dönmüş. O şey böyle gidip geliyormuş, gidip geldikçe rüzgâr oluyormuş.

A1335. Ölümün kökeni

12. Cenab-ı Allah insanların güldüğünü görünce: “Ha! Ben bu ölümü kullarıma vereyim, kullarım ölüme dayanacak; çünkü onların hem acıları var hem de gülüyorlar” demiş.

A1500. Geleneklerin kökeni

120. Oradan bir çıkıyor bu kellesi koltuğunun altında, Şimşelli ile Örencik arasındaki sırttan gidiyor. Kanının aktığı yere taş koymuş gitmiş. Oraya ziyarete gidenler de aynı taşlar üzerine taş koyar gider hala.

A1617. Yer adının kökeni

15. Tam o meraya gelince esasını vurmuş: “Dur!” demiş. Buranın ismi dur asa olmuş, oradan Durasallı ismine dönmüş.

16. Yörük devenin birini kaybetmiş. Devenin izi yol aşağı gidiyor, Gireniz köyünün içerisine varıyor, köyün içerisinden o deve çıkmıyor.

17. O sıra gâvur yanındakilere: “hay hay üstünde yaptırdım, Haydarlı duruyor mu; böğüre böğüre yaptırdım, Böğrüdelik duruyor mu? diye soruyormuş.

18. Kadın: “Kes al oğlum” diye ısrar etmiş. Kasap da kesinceye kadar ölmüş. Bu olaydan sonra da oranın ismi kes al kalıyor. Zamanla Kestel’e dönüyor.

19. Nazlı’nın ölüm haberini alan delikanlı deliye döner, Menderes Nehrinin kıyısına gelip sağa sola koşuşmaya başlar. Nazlı’sını bir de buralarda arar; ama bulamaz. Menderes Köprüsü’nün üstüne çıkar ve kendisini oradan suların serin kohnuna bırakır. Buranın adı da kavuşmayan sevgililerden hatıra olarak günümüze kadar söylenmiş, durmuş: Nazlı’nın ili.

20. Bir bakmışlar kargıların içerisinde kuyu var. Kuyuya bakmışlar içinde su yokmuş: “Ha demek yalan kuyu!” demişler. İnsanlar yalan kuyu yalan kuyu derken Yalınkuyu olmuş.

A2317. 8. Yarasa niçin tüysüzdür

6. Sultan Süleyman: “Bu ne ya! Haber verin kuşlara âlem tüyünü alsın!” demiş. Kuşlar bir geliyor, tüyleri kapan almış, kapan almış. (...) Gece kuşu vardır, yetişememiş, yetişemediği için ona kalmamış hiçbir şey.

(TR)A2371.4.3. Kekliğin ayakları ve gagası niçin kırmızıdır

3. Hasan ve Hüseyin Efendimiz şehit olduktan sonra keklik onların kanı içinde eşeleniyor, siftiniyor. Ayaklarının ve gagasının kırmızı olması, tabire göre buradan geliyor.

4. Keklik de Zekeriya Aleyhisselam’ın kanında eşelenmiş, ayakları ve gagası ondan kırmızı olmuş.

(TR)A2392. Katır niçin doğurmaz

8. Peygamberimizi yakacak odunu katır taşıdığı için; beddualı olduğu için zürriyetsizdir.

A2411.2. Kuş renginin kökeni

5. Padişah bir düşünüyor: “Bütün kuşlar tüyünü alsın geri” diyor. Bütün kuşlar tüyünü kapan kapana alıyor. Dünya üzerinde bütün kuşların tüyü rengarenktir; sarı, kırmızı, siyah, beyaz... Bir tek baykuşun tüyü tekdüzedir.

6. Kuşlar bir geliyor, tüyleri kapan almış, kapan almış. Bütün kuşlar alacalı beleceli olmuşlar. Sen benim tüyümü almışsın, ben senin tüyünü almışım çeşit çeşit kuşlar.

A2411.2.1.6. Karganın rengi

7. Nuh Aleyhisselam: “Allah senin yüzünü kara kılsın!” diye beddua etmiş. Onun yüzü oradan kara kalıyor.

A2491.1. Yarasa neden gece uçar

6. Sultan Süleyman tüy yatağını ortaya koymuş: “Sen bu tüy yatağının içinde oyna, yat, kalk, oyalan, gündüz saklan gece çık piyasaya” demiş.

(TR)A2586. Kedinin sırtı niçin yere gelmez

10. Peygamberimiz namazını kıldıktan sonra kediyi başından sırtına kadar sıvazlamış: “Senin sırtın yere gelmesin” diye dua etmiş.

11. Nuh Aleyhisselam kedinin sırtını sıvazlamış: “Senin arkan yere gelmesin” diye dua etmiş.

(TR)A2587. Köpekler çiftleşirken niçin ayrılmaz

9. Nuh Peygamber köpekleri çiftleşirken görmüş, Allah’a: “Sizi kimse ayıramasın” diye dua etmiş. Köpekler, Nuh Aleyhisselam’ın duasın ötürü çiftleşirken asla ayrılmazlar.

A2721. Çam ağacı niçin sürmez

8. Çam ağacına da odun verdiği için “Seni kestikleri zaman sürgü yüzü görme, ömrün olmasın” diye beddua ediyor.

B. HAYVANLAR

B11.3. Ejderhaların yaşadığı yerler

85. Cebrail geliyor yine: “Yâ Nuh! Git sen bunu falan dağda bir ejderha var, onunla konuş” diyor.

B11.4.5. Konuşan ejderha

85. Ejderha: “iyi de ben ne ile beslencem? Ben ava gidemezsem aç kalırım, aç kalırsam ölürüm, ha o zaman ölmüşüm, ha şimdi ölmüşüm” diyor.

B91. Efsanevi yılan

Evran günümüzde her ne kadar yılan olarak tasavvur edilse de aslında o bir ejderhadır. Jean-Paul Roux ejderhanın kökeni üzerine yaptığı değerlendirmede, Türklerin ejderhayı yılan, nek yılan, büke, evren isimleri ile de ifade ettiklerini belirtir (Roux, 2005: 85). Divanü Lugati’t-Türk’te nâg yılan ifadesinin karşılığı olarak “ejderha” (DLT, 2005: 349), böke ifadesinin karşılığı olarak “ejderha, büyük yılan” anlamı verilmiştir. (DLT, 2005: 201)

Türk kozmolojisinde kozmosun çevresinde dönen bir varlık olarak düşünülen ejderha, kendisi döndükçe kozmosu döndürür, dolaylı olarak da zamanı döndürmüş olur.

Bu durumdan ötürü ejderha hem gök hem de zaman için bir sembol olarak kabul edilir. (Esin, 2001: 43-44) “Orta Asya’da bazı halklar gök gürültüsüne uçan bir ejderhanın sebep olduğuna inanırlar. Bedeni pullarla kaplı ve kanatlı olarak tasavvur edilen ejderha bazen suda yaşar, bazen de uçar havada dolaşır. Ejderha havada dolaşırken gök gürültüsü meydana gelir, kuyruğunu salladıkça yıldırımlar düşer“ (Harva, 2015: 168).

Bu bölgede devasa boyutta olan yılanları adlandırmak için evran ifadesi kullanılır. Evir- fiilinden türeyen evran inanişına göre nefes aldıkça büyür, devasa boyutlara ulaşır. Hatta ismine paralel olarak söylenen “yılan yılanı yemeden evran olmaz” halk arasında evranı tanımlamak için kullanılan çok meşhur bir sözdür. Bu inanişın devamı olarak ne zaman bir evran ortaya çıksa/evrilse, Allah evranın canını almak için o bölgeye şiddetli bir afet verir. Bu bakımdan evran afete yol açan bir varlıktır. Bizzat kendisi kaostur ki bu özelliği ile ejderhanın havalanması ile ilişkilendirilebilir. Nazilli’deki bir başka halk inanişına göre ise evran afet sırasında yağmur ile birlikte yeryüzüne düşer, oradan da sel suları ile birlikte derelere ulaşır. Bunun için insanlar evrana çoğunlukla dere kenarlarında rastlarlar. Evran üzerine var olan her iki halk inanişi da arkaiktir; ejderha inancından izler taşır ve kültürel devamlılık içermesi bakımından oldukça önemlidir.

65. Höyüklerin arkasından bir takırtı, bir kıyamet geldi. Evran ağzını ta böyle kocaman açmış, eni genişçe, değdiği taşlar devriliyor.

66. Hatta o zamanlar İbrahim’in babası askerdeymiş gazeteden okumuş. Mergen Çayı’ndan seksen, yüz kilo evran yılanı çıkarıldı denmiş.

67. Evran yılanını tutmuşlar oradan, koca caminin önüne götürmüşler, meydanın önüne asmışlar. Valla onu ben gidip de görmedim; ama gidenler evranın saçı, sakalı, bıyığı var dediler.

68. Gece traktör ile çalışmaktan gelirken mezarlığın bir ucundan bir ucuna uzanmış; en az on metre. Bu şimdi bir toplarsa beni götürür demiş, hemen geri çıkmış.

69. Bir baktım biçtiğim yerden soba borusundan daha kalın simsiyah bir şey geçiyor. (...) Baktım halen geçiyor, halen geçiyor! En sonunda sonu geldi, kuyruğunu gördüm; kalın küt kuyruklu böyle. Neredeyse on beş yirmi dakika şaşkın bir şekilde izledim. Evranın geçtiği yerden otlar ayrılıyordu.

70. “Oğlum ne oldu size, hayrola?” dedim. “Sorma, bize gösterdiğiniz yoldan gelirken çok büyük bir yılan gördük” dediler. “Elinizde tüfek vardı niye vurmadınız?” dedim. “Biz onu vurmayı bırak zaten donduk kaldık” dediler.

(TR)B99.3. Mitolojik kurt

Türk mitolojisinde kurt ile başlayan türeyişin yine kurt ile sona ermesi, bu durumun Nazilli’de derlenen kıyamet temalı anlatıda geçerli olması, kozmogoniden eskatolojiye kültürel devamlılık arz etmesi bakımından oldukça önemlidir.

13. Dünya haşır neşir olduğu zaman, yer gök toz duman olduğu zaman ise sadece tek başına bir canavar kalacakmış.

B131.0.1. Doğruları söyleyen baykuş

5. Sultan Süleyman’a: “Dünyada er mi çok avrat mı çok?” diye sormuş. Sultan Süleyman: “Er çok” diyor. Baykuş: “Senin gibi hanımın sözünü tutana da mı er diyelim?” diye soruyor.

B122.0.3. Bilge baykuş

5. Herkes dökmüş tüyünü baykuş yokmuş. Sultan Süleyman bakmış: “Nerede o koca kafalı lanet?” demiş. Baykuş duvarın yanından kafasını uzatmış: “Akıl küpü bu akıl” demiş.

B211.1.2. Konuşan oğlak

26. Eve gelirken başlamış oğlak yalvarmaya; ama dedem hiç konuşmamış.

44. Oğlak: “Koyuver beni!” dermiş. Adam koyuvermiyor.

B211.1.3. Konuşan at

8. Beygire soruyorlar “ben çekmem!” diyor.

B211.1.3.1. Konuşan eşek

8. Peygamberimizi yakmak istedikleri zaman eşeğe soruyorlar “ben çekmem!” diyor.

B211.2.4. Konuşan kurt

13. Böyle olunca kurt: “de gidi deh Allah’ım, ben bu kadar kuvvetli olduğumu bilseydim herkesi tahrip ederdim” diyecekmiş.

(TR)B211.4.3. Konuşan akrep

88. Akrep: “selâmun alâ nûhın fil âlemin” eğer bu duayı okursan benden zarar gelmez, sokmam” demiş.

B291.1. Haber taşıyan kuşlar

3. Onlar kavak ağacının içerisinde saklanırken keklük kavak ağacının başına çıkmış “gak kavak gak kavak gak kavak gak kavak” diye ötüyormüş; saklandıkları yeri gösteriyormüş.

4. Keklik de kavak ağacının başında “ak kavak, ak kavak, ak kavak” diye bağırırmış. “Bu keklük neden böyle bağırıyor? Biz bu ağacı keselim, bakalım” diyorlar.

B422. Yardımcı olan kedi

10. Kedi o esnada Peygamberimizin ayağının arasından geçip yılanın üstüne atlamış, onu tuttuğu gibi götürmüş.

11. Nuh’un gemisi batacakmış; su alıyormuş. Kedi sıçanı koşturmuş, sıçan da geminin deliğine kaçmış, su alan deliği kapatmış. Kedinin kovalaması batacak olan gemiyi kurtarmış.

B498.1. Yardımcı olan ejderha

85. Ejderha ona fazla yük vermeyeyim diye, ilim insanı olduğunu anlamış ki her adımda biraz daha Nuh Aleyhisselam’ın yükünü hafifletiyormuş.

C. YASAK

C420. Sırları açıklama yasağı

104. Bu kerameti ağa görünce: “Dileyin benden ne dilerseniz?” diyor. “Sen bizim sırrımızı aldın, bize artık gitmek düşer, bizim ömrümüz burada bitti!” diyorlar.

105. Babam: “Hanım benim sırrımı çözdürme, al altınları, bunların arkası gelecek merak etme, Allah verecek gari bize” diyor.

163. Oğlanları bunu görünce Hacı Veli Dedesi: “Oğlum beni görüp göreceğiniz bu, koyunları alıp dönün beni bir daha göremezsiniz” demiş.

167. Hoca: “Ben seni götürcem ama sakın söylemeyeceksin, anmayacaksın!” demiş.

C423 Olağanüstülükleri ifşa etme

105. Babam tabi çocuk bekliyor, ötekisi ölmüş, annem de bana hamile, annemi kıramıyor söylüyor; annem illa söyletiyor. “Ah bana söyletmeyecektin, beni kaybettin artık” diyor. Üç gün sonra kırk koyun birden ölüyor, ardından on beş yirmi gün geçiyor, kendisi de hastalanıp ölüyor.

119. Biz kahvenin andacında otururken üç dört kişiyi gösteriverdim bir daha görünmez oldu.

167. Arkadaşları Arabistan’dan geliyorlar bir bakıyorlar Karaselvi Dedesi orada. “Sen nasıl buraya geldin?” diye soruyorlar. Hoca anma dedi ya sıkıştırırken söylettiriyorlar. Andıktan bir saat sonra vefat etmiş.

D. SİHİR (BÜYÜ)

D102. Şeytanın hayvana dönüşmesi

26. Daha sonra o adam gurk tavuk olmuş, çeşitli şeyler olmuş, en son oğlak olmuş.

D150. Kişinin kuşa dönüşmesi

138. Bu zatın Mekke’ye Medine’ye kuş olarak çok gidip geldiğini söylüyorlar.

D154.1. Kişinin kumru kuşuna dönüşmesi

1. Allah dualarını kabul etmiş kumru kuşuna dönüşmüşler.

D156. Kişinin guguk kuşuna dönüşmesi

2. Babası: “Allah seni kuş yapsın, daldan dala uç, bütün ömrünü hep büyük hep büyük diye diye tüket!” diye beddua ediyor.

D411.3. Tavşanın başka bir hayvana dönüşmesi

28. Adam avcı tam sıkı atacak, vurup alacak, o anda kedi oluyor hayvan; adımını atar atmaz kediye dönüşüyor.

D412.1. Kedinin başka bir hayvana dönüşmesi

25. Bir tuttum ayağından tutmamla karışık bir fırladı elimden, çıktı melengeç ağacının başına kedi, kabardı kabardı koca domuz oldu.

D469.5. Ateşin bahçeye dönüşmesi

89. Allah-u Teala: “Yâ ateş! Hararetini söndür, serinlettir” diyor. İbrahim Aleyhisselam yemyeşil güllerin içerisine düşüyor.

D642. Zor durumdan kurtulmak için dönüşüm

1. Korkularından: “Allah’ım bizi kuş yap” diye dua etmişler.

D810. Hediye olarak sihirli nesne

84. Hoca: “Benim kızımı çetelerin elinden kurtardığın için ben bu mucizeyi sana gösterdim. Sen dünyadan geçip gideceksin; ama sana kul tarafından ölüm yok” demiş. Yıldırım düştüğü zaman yedi kat yerin dibine gidiyormuş, onun bir parçasını bulursan sana kurşun işlemiyormuş. Hoca: “Al bunu, güzel bir yere koy” demiş.

D906. Sihirli rüzgâr

123. O taş yığınlarına yaklaştığımız zaman Dede’nin olduğu yerden döne döne bir rüzgâr çıkar, bizim yanımıza kadar gelir, tam önümüze geldiği zaman kaybolurdu.

126. Oradan kalkmışlar giderlerken kadının birisini rüzgâr çıkarmamış. Böyle geri geri vurmuş, geri geri vurmuş, çıkarmamış onu yanına.

134. Yunanlılar Türklerden ibret alıyorlar, biz de yapalım böyle bir şey diyorlar. (...) tam yiyecekleri zaman bir kuvvetli hamaz geliyor; rüzgâr geliyor, kazanlarını ters getirivermiş, yemek yiyemiyorlar.

135. Beş altı kişi alem yapacaklar, içecekler, varıyorlar oturuyorlar oraya, her şeyi yayıyorlar, affedersin başlıyorlar içki bilmem neye. Oradan bir fırtına çıkıyor, önlerindeki şeyleri almış almış fırlatmış.

D935.3. Sihirli toz

125. Bunların yanında av köpekleri de varmış, köpekler bir o toz dumanının üstüne koşturuyormuş, bir bu toz dumanının üstüne koşturuyormuş; tam üç sefer.

D1005. Sihirli nefes

28. Babam orada uyumuş kalmış, kafasını kaldıramamış, gözünü açamamış. Onun üstüne öküzü nefesi vuruyormuş, onu orada uyutmuş hipnoz yapar gibi.

29. Şeytanın nefesi adamı hasta etmiş, bir zaman evde hasta yatmış.

D1712.3. Rüyanın yorumlanması

149. “Ana Sarıkız ile Yapıcı’yı rüyamda gördüm, mezarlıkta ikisi gezip dururdu.” dedim. “Kız sen nereden bilcesin onları, biz bilen bilmiyoz” dedi. “Rüyamda oradaki insanlara sordum Yapıcı ve Sarıkız dediler” dedim. Anam: “Aman! Yapıcı dünyasında Sarıkız’ın yanına gidip gelirdi, ahiretinde de mi gezip görürler” dedi.

D1792. Bedduanın sihirli sonuçları

7. Nuh Aleyhisselam: “Allah senin yüzünü kara kılsın” diye beddua etmiş. Onun yüzü oradan kara kalıyor.

8. Katırı kullanıyor muyuz? Kullanıyoruz. Zürriyeti var mı? Yok. Çam ağacını kesiyor muyuz? Kesiyoruz. Sürgü yapıyor mu? Yapmıyor.

16. Yörük beddua etmiş: “Gireniz köyünden iki kişi bir olmasın, bir kişi iki olmasın” diye ah etmiş ve orası kesinlikle ilerlemedi, nüfusu artmadı, o şekilde kaldı. Biraz elindekini avucundakini toparlayan Dallica’ya iniyor, Nazilli’ye iniyor dağılıyor.

137. “Ama nüfusu kırk desin kırk bir demesin” demiş. Annem anlatırdı, kırk bir dediği gün köyden bir kişi yükünü yükleyip, sarıp gidiyormuş. Mesela Arslanlı’da, Güzelköy’de Nazilli’de Afyon’da bu köyden insan çoktur; ama köyün içerisinde kalmıyor, kırk bir olduğu gün mutlaka köyden bir kişi gitcektir diyorlar.

D1810.8.3. Rüyada ikaz

114. Dede rüyasında: “Benim taşı oturmak için aldın gittin, o taşı aynı aldığın yere koyup geleceksin, sana rahat huzur vermem!” diye ikaz etmiş.

117. Türkü söyleye söyleye çift sürmüş, akşam namazını kılmadan da yatmış. Algıran Dedesi: “Çiftini sürdürdün, namazını kılmadan yattın, seni buradan bir fırlatırsam kendini çayda bulursun!” demiş.

144. Dayımın daha sonra rüyasına giriyor: “Namaz kılarken kolumu ezdiler, kolumu kırıyorlardı, hayvanlar basıp geçiyor, üstümü koru, burayı çeviriver” diyor.

155. Orada makine yol yaparken adam, makinesini oraya koymuş, azıcık kestireyim demiş. Aktaş Dedesi rüyasında görünmüş: “Makineni al siktir ol git buradan, bir daha gelme makineni kırarım!” demiş.

158. O gün beyaz elbiseli, sakallı, hacıya benzer bir Dede rüyasında: “Bir daha buraya hayvan katarsan senin kafana odunla vururum! Bir daha buraya hayvan katmacasın döverim seni burda! demiş; ikaz etmiş.

164. Musa amca çoban, koyun güderkene Dede'nin orada yatmış, Dede rüyasında: “Buradan kalk!” demiş.

D1850. Ölümsüzlük

84. Hoca: “Benim kızımı çetelerin elinden kurtardığın için ben bu mucizeyi sana gösterdim. Sen dünyadan geçip gideceksin; ama sana kul tarafından ölüm yok” demiş. Yıldırım düştüğü zaman yedi kat yerin dibine gidiyormuş, onun bir parçasını bulursan sana kurşun işlemiyormuş. Hoca: “Al bunu, güzel bir yere koy” demiş. Ahmet Başoğlu almış onu, takkesinin içerisine koymuş.

D1981.2. Erenlerin sihirli görünmezliği

92. Hemen eline ayağına kapanmış: “Allah aşkına sen kimlerdensin?” diye sormuş. “Ben sana söylemezdim; ama Allah'ın adını aldın, ben Hızır'ım” diyor. Ondan sonra kaybolmuş.

93. Ondan sonra arkasına dönüyor, bir bakıyor kimsecikler yok. Ova bozkır, bakıyorum kuş uçsa görücem; ama kimsecikler yok diyor.

96. Ondan sonra yemek koyuverecek oluyor; bazlama dediğimiz saç üstünde yapılan ekmeklerden, içeriye koyuverecek oluyor, derken kapıdan çıkar gibi oluyor adam. Çadırın etrafında dönmüş dolaşmış kimse yok, kaybolmuş.

106. Kocan benim dediklerimin hiçbirini yapmadı, yapsın emanetler yerine varacak” demiş; tembihlemiş, derenin içerisinde kaybolmuş

136. “Ben yukarıda tepede oturuyorum, Horasan erenlerindenim” demiş. O adam ondan sonra oradan kaybolmuş.

161. Karasulu, derenin üstünden oduna giderkene, Kız Dedesi derede o taştan o taşa öyle sekerkene kaybolmuş.

163. Yaşlı bir koca kadın varmış orada: “Benim kabrimi falan yerdeki söğüt ağacının dibine yapıverin” demiş ve o zat ölmeden kayboldu, kabri orada.

164. Bir bakmış koyunların içerisinde birisi geziyor, ondan sonra biraz yaklaşıyor, yaklaşıncaya Dede kayboluyor.

165. Çocuğun yanına varmış: “Oğlum sen çobanmın?” demiş. “Çobanım amca” demiş. “Sene bir nasihatim olsun, oturma yatarsın, yatarsan uyursun, o koyunları çevir gel bakem” demiş. Çocuk oraya bakıncaya kadar kaybolmuş.

(TR)D2031.0.6. Şeytanların illüzyona sebep olması

24. Şeytan onlara o şekilde gösteriyormuş, gözlerine o şekilde görünmüş.

27. Şeytan babam ile anneme gurk tavuk; teyzeme köpek şeklinde gözükmüş.

30. Eşek sıpası evde durup dururmuş, adamın gözüne kendi sıpası olarak görünmüş.

37. Ekmek merkebin dışkıyımış, nohut yemeği keçinin gübresiymiş.

38. Bir bakmış hayvanın yükü hala sırtındaymış; ama gözüne indi gözüküyormuş.

39. Onların gözüne eşek pisliği minder şeklinde görünüyormuş; eşek pisliğinin üzerinde oturtmuşlar adamları.

40. Bir vakit sonra uykusu gelmiş, uykusu gelince koca döşek göstermişler ona, yatırmışlar. Sabah bir uyanmış alim, şeytanlar dağılmış kalmamış, ta böyle eşek pisliğinin üstünde bulmuş kendini.

41. Daha önce yedikleri şeyler affedersin eşek bokuymuş.

44. O insana soğan kabuğu gösteriyormuş; aslında o şeytanın parasıymış.

D2064.4. Nazarın hastalığa sebep olması

72. Babam beni gözüm gönlüm açılıns diye merkeple götürdü. Dönerken numune çiftliğini biraz geçiverdik bana bir ağırlık, bir durgunluk çöktü. (...) Oraya; hocanın yanına gidene kadar altı yedi gün hiçbir şey yememiştim, takatsiz kaldım.

74. Çetmeoğlu oradan geçerken öküzü gördü: “Oğlum bu öküz göze gelmiş, kim geçti buradan?” dedi.

D2071. Nazar

Kur’an-ı Kerim’de de yer verilen nazar (Kalem, 51-52) Arapça kökenli bir kelime olup Türkçede: “bakma, bakış, göz atma” (TDK, 1998: 1635) anlamlarına gelir. Eskilerin isâbet-i ayn adını verdikleri, halk arasında gözle görülmeyen elle tutulmayan bir güç olarak tarif edilen nazar inancı “bazı insanların bakışlarındaki zararlı gücün bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye; hastalık, sakatlık, hatta ölüm; nesne üzerinde sakatlanma, kırılma gibi olumsuz bir etki meydana getirmesidir.” (Boratav, 1994:103-104)

Bu bölgede nazardan korunmak için ise çoğunlukla kara çitlik ağacından üretilen nesnelere kullanılır. Bu ağacının nazara mâni olduğuna yönelik halk inancı ağacın kutsallaştırılmasına yol açmış, sadece cuma selası ile namazı arasında kesilmesi gerektiği telkin edilmiştir.

77. Emin Çetin: “Bacanak üzüm al gel de yiyelim” diyor. Daha ermemiş herhalde getirmek istemiyor. Gözü eriyor ya: “Boş ver tepsi al gel buraya” diyor. Bir bakıyor patır patır düşmeye başlamış üzümler.

78. “Ülen şu Allah’ın işine bak, şu ağacın güzelliğine bak” dedi. Ağacın da tam çırpılma zamanı; baya mahsulü var. Bunu dedikten sonra ağacın dalları bir o yana ayrıldı, bir bu yana ayrıldı.

79. Bizim bu köyde Mustafa isminde birisi varmış. Bahçesine gidiyor bir bakıyor: “Emme de bostanım var ha bu sene!” demiş. Karpuzlar birer birer patlamış, paralanmış gitmiş. Kıpkırmızı olmuş bahçe.

80. Yahudi’nin biri: “Müslümanlar böyle böyle anlatıyor, acaba gerçek mi gidelim görelim bi” diyor. Oraya varıyor, bir bakıyor: “Allah Allah gerçekten yanıyor!” diyor. Kandil anında sönmüş.

81. Necdet Yeşil traktörün arkasına makineyi taktı tarlaya gidiyordu. Hüseyin Horasan makineye bir baktı: “Tarlaya gitmeden beni ararsın” dedi. Necdet Yeşil tarlaya gitmiş, su doldururken makinenin her tarafından su akmış.

82. Değirmen dönerken adam onu durdurmuş. Bekirler köyünden biriydi; Emin olacak sanırım ismi. Değirmenci hemen onun ekinini öğütür gönderirmiş.

D2071.1. Nazardan korunma

75. Dedem ne yapmış biliyor musun? Buradan deve katarı geçiyormuş. “Devenin güzelliğine bak, ihtııverem mi şunu?” demiş. Yaparsın yapamazsın derken bir bakmış deveye, deve yere yatmış; ama kalkmış yine. Öyle olunca: “Bunun yüzde yüz havutu kara çitlikten yoksa çatlatırdım” demiş.

76. Camız devrildikten sonra ileriden deve kervanını geçip dururmuş: “Buna da bak” demişler. “Olmaz!” demiş. “Niye?” “Develerde kara çitlik var” demiş. Kara çitlik olan yere nazar değmez.

D2071.2. Nazarın ölüme sebep olması

71. Evde bırakıverdikleri üç yaşındaki çocuk kendi kendine anasının olduğu yere yanaşmış; evden iki üç kilometre uzağa gitmiş. Bir kadın varmış şaşırılmış: “senin çocuğunun sesi bu herhalde, bu çocuk evden buraya kadar nasıl geldi!” demiş. Daha sonra o çocuk bir tutulmuş, evveli doktor falan yok, o hoca bu hoca derken nazardan çatlamış ölmüş.

73. Benim kayınvalide çocuğa sarınmış, nazar olur diye kimseye göstermiyormuş. Bu adam illa örtüyü kaldırıp bakmış, ne kadar güzelmiş diye sevmiş. O günün gecesinde çocuğun tırnakları morarmış, doktora gidesiye bile kalmamış, ölmüş.

76. İki üç kadın oturuyorlarmış. Aralarından birinin gözü değermiş. “Madem senin gözün değiyor, bir yap da görelim” demişler. Kadın bir bakıyor, dedemin camızı nazardan devriliyor.

D2072. Sihirli felç

100. Ermiş kişiler kötü insanları, pis insanları kabul etmez, çevresinde istemez, yanına da sokmaz. (...) Ümmet dayı bize doğru yaklaştı; elli metre kadar geldi, aniden bu dediğim şahsın etrafında kasırğa çıktı. Ümmet dayı kapandı hemen

yere, kasırganın içerisinde kaldı. Daha sonra bu adamın elleri kilitlendi, kasıldı kaldı.

132. Dede: “Üzerime bir daha pis pis gelip durma, dolaşip durma!” demiş. Dinlemiyor bu bir daha öyle gidiyor. Öldü adam en sonunda, doktorlar da çare bulamadı, dili ağzı tutuldu, öldü.

D2074.1.3. Kuşların sihirli bir şekilde çağırılması

5. Süleyman Aleyhisselam her mahlukatın dilinden anlıyormuş. Bütün kuşları huzurunda toplamış.

D2120. Sihirli Taşıma

45. Bakmış adam bütün kadınların entarisi farklı; gelinin arkasındaki entari kendi hanımının elbisesine benziyormuş.

47. Adam ertesi gün dini bilgisi iyi olan bir kişiye soruyor: “Kapıyı kilitliyorum hayvan terliyor, bekçi tutuyorum hayvan yine terliyor, bu neden oluyor?” diye akıl danışıyor. Tabi adam hemen anlıyor hayvanın besmelesiz bağlandığını.

170. Hatip: “Hiç korkma oğlum” diyor, bir yazılıyor, elbiseleri evlerinin olduğu yere attirmiş.

D2121. Sihirli yolculuk

111. Yatırın olduğu yeri kazacaklar. Kazarlarken bir fırtına çıkıyor, bir afet, kendilerini köyün içerisindeki caminin iki yüz metre yakınında buluyorlar.

118. Dede'nin olduğu yere zamanında kız çocuğunun biri su dökmeye oturmuş. Oraya kenara yapıyor. “Çocuk gözümüzün önünden aniden kayboldu, aşağı yakadan getirip geldiler” dediler.

127. Orada bir toz duman oldu, bizim bir öğretmen hanım halamın tembihlediği yerde; nerede tembihlediyse tam orada, tozun dumanın içerisinde kalmış. Dede onu almış aşağıda ağaçların olduğu yere bırakmış.

167. Hoca: “Bin arkama, yapış” diyor, Karaselvi Dedesi'ni bu köye atıyor.

D2122.5. Ereninin sihirli hızda yolculuğu

116. Pınarbaşı'na gelmeden beride, yolda giderken sağ tarafta, Dede kıpkırmızı, altın gibi parladı çıktı. Adımımı attım kayboldu.

130. Oyuk Baba'nın üstünden bir uğultu çıktı, ben uykumdan uyandım. Ben hatta dışarı bile çıkamadan evin üzerinden vızıldadı geçti.

138. Bu zatın Mekke'ye Medine'ye kuş olarak çok gidip geldiğini söylüyorlar. Sabahleyin anında orada olur, namazını kılar, geri dönermiş.

167. Hoca: "Bin arkama, yapış" diyor, Karaselvi Dedesi'ni bu köye atıyor.

E. ÖLÜM

E32. Yenilen hayvanın yeniden kemikleri üzerine diriltilmesi

105. Kellesini, bacaklarını, kemiklerini derinin içerisine; etlerini torbanın içerisine kat!" diyorlar. Babam etleri torbaların içerisine bölüştürüyor, katıyor. (...) Babam eve gidiyor, sabah uyandığında o kestiği kuzu koyunların içerisinde gezip durmuş.

E121.5.3. Peygamber tarafından diriltilme

91. Peygamberimiz: "Yâ Ali! Kabristana gideceksin, orada Zaloğlu Rüstem diye bağıracaksın" demiş. Hz. Ali kabristana gitmiş: "Zaloğulları!" diye bağırmış. Ne kadar Zaloğlu varsa; tavan boyu, büyük büyük adamlar çıkakoymuş.

E291. Hayalet gizli hazineyi korur

49. Adam üç yıldan beri cin çarptı beni diye dolaşılıyor. "Küpün ağzını açtım, hazineyi gördüm, bir baktım kayboldu" diye anlattı. (Cin)

51. Hazinenin yanına tam varacak, büyük bir yılan peyda olmuş. Yılandan yanaşamamış hazinenin yanına. Cinler hazineyi korurmuş. (Cin)

F. OLAĞANÜSTÜLÜKLER

F200. Periler

Periler, olağanüstü özellikleri olan, aşırı güzel olarak tasavvur edilen, mitsel varlıklardır. Yunan mitolojisinde nympa ismi ile anılan bu varlıklar, Homeros'a göre Zeus'un kızlarıdır. Nymphaların isimleri hakimiyeti altına aldıkları bölgelere göre

değişir; dağ nymphaları oreadlar, orman nymphaları dryadlar, okyanus nymphaları okeanidler, Akdeniz'e özgü nymphalar nereidler, pınar, nehir, göl gibi tatlı suları hükmeden nymphalar naiadlar.

Eski Türk dünya görüşünde ise animizm inancına bağlı olarak dağların, tepelerin, ağaçların, suların, göllerin, kısacası tabiattaki her unsurun bir ruhu; bir iyisi olduğu düşüncesi hakimdir. Orhun kitabelerinde bu tabiat kültüne olan inanışlar "iduk yer-sub" tabiri ile ifade edilir. Bu bakımdan Yunan mitolojisindeki nymphaları, Eski Türklerdeki yer-su iyelerinin karşılığı olarak kabul etmek yanlış olmaz. Nitekim Dede Korkut hikayelerinden, Basat'ın Tepegöz'ü öldürdüğü boyda peri kızı Uzun Pınar isimli meşhur bir pınarda görülmüştür.

Nazilli'de de animizm inancının devamı olarak perilere su kenarlarında rastlanır. Genellikle halk arasında cinlere benzer olarak tarif edilen periler hem kadın hem de erkek olarak anlatılarda yer almıştır. Güzellikleri ile hafızalarda yer edinen peri kızlarının aksine erkek periler şekil değiştiren, aşırı kuvvetli, heybetli varlıklar olarak betimlenmiştir. Bu özelliklerinden ötürü erkek periler sanki devleri andırır. Hiç evlenmemiş bekar erkeklerin peri kızları ile evli olduğuna yönelik halk inanışı mevcuttur.

F220. Perilerin meskeni

48. Ben asker ocağında merdivende oturuyordum. Tam orada yüzüme bir tokat çarptılar ne olduğunu bilemedim. Görünen hiçbir şey yok! Merdivenin yan tarafında askeriye'nin banyosu varmış, ondan dolayı olmuş. (Cin)

54. Kilise diye geçiyor. Burası harabelik; gâvur harabeliği senin anlayacağın. O zamanlar kiremit çatı mı var, toprak dam üstü. Velhasıl orada duran ailenin kızları deliriyor. (Cin)

55. "Gece vakti banyoya gusül için abdestsiz girdi, kapsını besmelesiz açtı. Orada üzerimize sıcak su döküldü, ben topal kaldım çocuğum öldü, intikam almak için yaptım" diyor. (Cin)

58. Gece vakti bir arkadaş kuyunun yanından geçerken bembeyaz elbiseli, su dolduran bir kız görmüş. (...) Arkadaş kızı takip etmiş arkasından. Kız köyün tabanındaki kuyuda kaybolmuş. (Peri)

59. Perilerin çeşme başlarında eğlenti yaptıkları vakitler olur. (...) Yolun hemen kenarında zaten çeşme; kavak ağacının yanında, biz kendi gözümüzle gördük. (Peri)

60. Dedem damadının yanından geliyormuş. (...) Gece saat on iki bir gibi dönüyor tabi. Çeşmenin başında kız saçını tarıyormuş. (Peri)

F234.2.5. Güzel genç bir kadın şeklindeki peri

56. “Işıklar köyünden gelirken arkamdan üç defa ünlediler, döndüm bir baktım dünya güzeli üç tane kız! Bir koştum soluğu evde aldım” dedi.

59. Kızın yüzü çeşmeye karşı dönük, saçları oturağından aşağıya inip durur; böyle uzun saçlı, yıkanıyordu. Bir baktım, benim hala oğlu onun yanına gidip gider. Ben: “Gel çarpılırsın” dedim.

60. Çeşmenin başında kız saçını tarıyormuş. Ay böyle pırıl pırılmış, sanki gündüz vakti gibi. Kız öyle güzelmiş ki uzun saçlı böyle.

F235.3. Periler sadece tek bir kişiye gözükür

53. Kız evli deniyor; ama cin görünmüyormuş. Kız başka bir odaya gittiği zaman sanki içeride insan varmış gibi cinle konuşurmuş. (Cin)

F244.2. Periler özgürlüklerini geri kazanmak için gizli hazinenin yerini gösterir

44. Az daha gidiyorlar. Oğlak: “Şurada bir para var, o parayı al, beni koyuver!” diyor. (Şeytan)

F245. Perilerin müzik enstrümanları

42. Bir sürü çalgıcı eline cümbüşü almış çalıyordu, on üç on dört kadın oynuyordu” diyor.

F253. Perilerin olağanüstü gücü

48. Tam orada yüzüme bir tokat çarptılar ne olduğunu bilemedim. Görünen hiçbir şey yok! (Cin)

49. Adam orada küpü buluyor. Tutmuş küpü ağzını tam açacak cin çarpmış, ağzı yamulmuş. Nazilli’ye gidene kadar ağzı arkaya dönmüş. (Cin)

50. Hoca okumaya başlamış. Hoca okurken çocuk bir metre kadar havalanmış, cin onu uçuruma doğru götürüyormuş. Hoca arkasından okuyarak koşuyormuş, bunlar koşuyormuş. Bir türlü çocuğu tutamamışlar. (Cin)

52. Sen ona uyar da konuşursan, konuştuğundan sonra da başka biri ile evlenirsen, cin seni yaşatmazmış. Eğer onunla evlenirsen bir şey olmaz; ama başka biri ile evlenirsen seni öldürüyormuş. (Cin)

53. Çamaşırları akşamdan yıkasalar, oturmaya gittikleri yerden dönene kadar cin onları kurutmuş; veyahut da kuruyanları dürer evin içine koyarmış. (Cin)

54. Erkekleri delirtmiyor, sadece kadınları delirtiyor. Bir, kız kardeşleri delirdi; seksen yaşına kadar yaşadı yalın ama delirdi. Ondandır ikinci biri daha delirdi. O kız hayatta; ama bekar evlenemedi. Bir tane daha var amcasının kızı o kız da deli evde duruyor. (Cin)

57. Kurtulamıyor bir türlü elinden. “Bir kere belinden kavrayayım dedim kucaklayamadım, kavuşmadı ellerim” dedi bize. Özdün onun ayağını ısıtıyormuş, peri onun ayağına çuvaldız batırıyormuş. Özdün: “Acıdan ölecektim” dedi. (Peri)

59. Kızın yüzü çeşmeye karşı dönük, saçları oturağından aşağıya inip durur; böyle uzun saçlı, yıkanıyordu. Bir baktım, benim hala oğlu onun yanına gidip gider. Ben: “Gel çarpılırsın” dedim. (Peri)

F304. Perilerle cinsel ilişki

57. Özdün bir gün, peri kızını gelse de onunla bir ilişkiye girsem diye içinden geçiriyor.

F361.8. Periler akrabaları katledildiği için intikam alır

43. Bunu hemen yakalamışlar, eşek boklarını sarma diye yedirmişler. Tam bunu öldüreceklerken başkanları mıdır nedir gari: “Durun bakalım! Bunun suçu ne?” demiş. “Bu adam bizim üç çocuğumuzu vurdu” demişler. (Şeytan)

55. Topalların arasından birisi: “Ben yaptım” demiş. “Neden yaptın?” Gece vakti banyoya gusül için abdestsiz girdi, kapsını besmelesiz açtı. Orada üzerimize sıcak su döküldü, ben topal kaldım çocuğum öldü, intikam almak için yaptım” diyor. (Cin)

F361.13. Periler aldatıldığı için intikam alır

52. Bizim Işıklar köyünden birisi öyle oldu; evlendi ertesini gün öldü adam. Öncesinde cin ile evlenmiş, cin de insanla evlenmesine müsaade etmemiş. Cin başkasını müsaade etmez.

F380. Perilerden kurtulma veya onları mağlup etme

48. Buraya geldikten iki sene sonra rahatsızlaştım. Sonra bir hocadan düzeldim.
49. Adam üç yıldan beri cin çarptı beni diye dolaşüyor. (...) Ege Bölgesi'nde bir tane bile hoca bırakmadı, hala daha aynı devam ediyor.
51. Cinler hazineyi korurmuş. Öyle olduğu zaman kimisi diyor soğan kabuğu dök, kimisi diyor ayet oku.
55. Vatandaşın birinin kızı hastalanmış. Hastalanınca gitmedikleri hekim şu bu kalmamış. En son Sıdkı Hoca'ya gitmişler.

F383.4. Horoz öttüğünde periler ayrılmak zorundadır

30. Horozlar ötüncü zaten şeytanlar kaybolurmuş. (Şeytan)
33. Işıklar köyünden bir horoz öttü, sabah yakınmış gari, ötesine kadar tüm sesler birden kesildi. (Şeytan)
37. Hissetmiş dedem onların şeytan olduğunu, sabah horozlar ötesine hepsi kaybolmuş. (Şeytan)
45. Sabah olunca, horozlar ötüncü orada bir tane insan kalmamış, adam yapayalnız dağın başında kalmış. (Şeytan)

F383.4.2. Sabah yıldızı yükseldiğinde periler ayrılır

38. Baya eğlenti olmuş orada oyna, kalga, saz, cümbüş derken sabah ezanı okunmuş, o anda herkes kaybolmuş. Sabah ezanı okununca şeytanlar kaçar.
39. Şafak sökünce bir bakıyorlar, hiçbir şey kalmamış; her şey bir anda kaybolmuş.
46. Şeytan tam bacadan aşağıya inerken sabah ezanı okunmaya başlamış; şeytanların ezan sesini duyunca kaçtığı söylenir.

57. Sabah ezanına kadar güreşiyorlar, ezan okunduğu zaman kayboluyor.

F400. Şeytan

Kur'an-ı Kerim'de şeytanın ateşten yaratıldığı (Sâd 74-85), Allah'ın emrine karşı gelip cennetten kovulduğu (Âl-i İmrân, 36; Hicr, 28-40; İsrâ, 61-64; Kehf, 50; Tâhâ, 116-117), nankör olduğu (İsrâ, 27), aldatıcı olduğu (En'am, 112-113; Lokman, 33; Hadid, 14), saptırıcı olduğu (Hac, 3-4; Neml, 22-25; Kasas, 15; Ankebût, 38; Zuhruf, 36-38), unutturucu olduğu (En'am, 68; Neml, 22-25) vesvese verici olduğu (A'raf, 11-25; Tâhâ, 120-122; Hac, 52-53; Mü'minûn, 97-98), yalancı olduğu (İbrahim, 22; Haşr, 16), ara bozucu olduğu (Yusuf, 100) insanları aldatmak ve saptırmak için çeşitli vaatlerde bulunduğu (Nisâ, 116-120), kötü düşüncelere sürüklediği (Fussilet, 36), hayâsızlığı ve fenalığı emrettiği (Bakara, 268; Meryem, 83; Nûr, 21), insanın apaçık düşmanı olduğu (Bakara, 168-169, 208; En'am, 142; Yusuf, 5; İsrâ, 53; Fâtır, 6; Yâsin, 60-62; Zuhruf, 62), onu yardımcısız bıraktığı (Furkan, 27-29), sadece kendine dost edinenleri ve Allah'a ortak koşanları hakimiyeti altına aldığı (Nahl, 98-100; Sebe', 20-21; Mücâdele, 10) anlatılır.

Nazilli'de şeytana yönelik halk inanışları şu şekildedir:

1. İnsanları konuşurmak için çeşitli vaatlerde bulunur, seslerine cevap verilmesi halinde zarar verir.
2. Zor durumda kalınca para teklif eder; ancak şeytanın parası insana soğan kabuğu olarak gözüktür.
3. Çeşitli halüsinasyonlar gösterir, sabah ezanından sonra veya sabah ilk horozlar ötünce kendisi kaybolur, halüsinasyonun etkisi geçer.
4. Burun kemiği yoktur ve bu şekilde fark edilir.
5. Karşılaşılması halinde, korunmak için besmele çekilir, dua okunur, eşyalar tersine çevrilir.
6. Besmelesiz bağlanan hayvanı, besmelesiz konulan eşyayı kullanır.
7. Ölümü sonrası kendisinden geriye bir damla kan, bir parça keçe, bir tane de soğan kalır.

F401. Şeytanların dış görünüşleri

31. Giderlerken Pirlibey ile Çamdibi arasında, Şeytanlı İrim denilen mevkide babam bir karaltı görmüş.

32. Her yeri simsiyah, benden uzun, iri bir şey; benim boyum onun anca göğsüne geliyor.

F401.1 Eski çağlardan kalma elbiseler giyen şeytanlar

42. “Şeytan Deresi’nin üstündeki yolda bir baktım kadınların üstünde eski Osmanlı elbiseleri vardı. Bir sürü çalgıcı eline cümbüşü almış çalıyordu, on üç on dört kadın oynuyordu” diyor.

F401.3. Hayvan şeklinde görünen şeytan

25. Bir kedi miyav miyav ayağımın bir o yanına dolanıveriyor bir bu yanına dolanıveriyor. Allah Allah geçemedim oradan!

26. Daha sonra o adam gürk tavuk olmuş, çeşitli şeyler olmuş, en son oğlak olmuş.

27. Hayvan su içerken beygirin etrafına gürk tavuk yavrularıyla birlikte çevirmiş.

28. Zeytin ağacının yanında pat tavşan önüne çıkıyor.

29. Gece vakti sudan gelirken, kabristanlığın içerisindeki patika yolda bir deve yatıyormuş.

30. Gulye Deresi’nin önüne gelinceye kadar adamın önüne kırık bir eşek sıpası çıkmış.

43. Gulye Deresi’nin olduğu yerde köpekler insan gibi adamın önünü çevirmiş, eşeklere saldırmış.

44. Gece vakti adamın birisi Derebaşı yolundan giderken oğlak görüyor.

144. O günün gecesinde; mevlit okuttuğu günün gecesinde tekrar rüyasına giriyor: “Hem hayır yaptın hem de şer yaptın, şeytanı baş ucumda bağıra bağıra kestir!” demiş. Dede keçi için şeytan demiş, koyun istiyor.

F401.6. İnsan şeklinde görünen şeytan

21. Gece vakti dönerken şeytanlar, Derekavak Suyu'nun aşağı yanında adamın önüne geçiyor: "Amca sana un çuvalı alıverelim, ne istersen alıverelim" diyorlar.
22. Değirmen Deresi'ni geçince adam önünde şirret görüyor.
23. Kabristandan bir kadın çıktı; böyle bürgülü, ayağını sürüdü geldi sürüdü geldi.
24. Rahmanlar köyünden ikisi gelirken, köprünün tam yanında bir kadın orakla çalıları kırıp dururmuş; orakla çalılara vurdukça etrafa attırıp dururmuş.
26. Benim dedem su doldurmaya varmış. Oradan biri dedemin bardağını kaktırmış kendi bardağını sokmuş.
38. "Amca gel gel! Hayvanın yükünü biz indirelim. Bizim oyuna sen de katıl, şenlik yapalım" demişler.
39. "Siz yüklerinizi bırakın bizim arkadaşlar indirsin" demişler.
40. Orada şeytanlar aynı insan şeklinde bir temaşa kurmuşlar.
42. Bir sürü çalgıcı eline cümbüşü almış çalıyordu, on üç on dört kadın oynuyordu" diyor.

F402. Cin

Kur'an-ı Kerim'de cinlerin, Allah tarafından (En'am, 100; Zâriyât, 56-58) dumansız ve yalın bir ateşten yaratıldığı (Rahmân, 15) peygamberler gönderildiği (En'am 130) Hz. Süleyman'ın ordusunun içerisinde de bulunduğu (Neml, 17) hızlı seyahat ettikleri (Neml, 38-39) görülmeiyeni bilemedikleri (Sebe', 12-14) bir kısmına Kur'an-ı Kerim dinletildikten sonra, uyarıcı olarak kavimlerine dönüp İslamiyet'i telkin ettikleri (Ahkâf, 29-32; Cin, 1-19) insanları saptırıp kendi yanlarına çektikleri (En'am, 128; Fussilet, 29) yaptıkları eylemlerden hesap verecekleri (Rahmân, 31, 33, 37-39) günahkâr olanlarının var olduğu ve bunların cehennem azabıyla cezalandırılacakları (A'raf, 38; A'raf, 179; Hûd, 119; Fussilet, 25; Secde, 13) anlatılır.

Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerden de anlaşılacağı üzere cinler, aynı insanlar gibi gerçek varlıklar olup mensup oldukları kavimleri, dinleri, vardır. Dış görünüş olarak dumansız ateş olarak tarif edilen cinler göz açıp kapayana kadar bir yerden diğerine gidebilir, insanların aklını çelebiler; ancak görünmeyeni bilemezler.

Nazilli’de cinlerin, banyoda, harabe alanlarda, yaşadıklarına, insanlarla evlendiklerine, tılsımlı hazineleri koruduklarına, çeşitli amaçlar için insan ve hayvan kılığına girebildiklerine, kindar varlıklar olup intikam aldıklarına inanılır. Cinlerin insanlara kin tuttuğu ve intikam güttüğü durumlar ise besmelesiz yapılan işler sonucunda oluşur.

F402.1.4. Aldatmak için insan şekline girmiş şeytanlar

45. Şeytan iki arkadaştan birisinin suratına giriyor, diğer arkadaşın kapısını çalıyor. (Şeytan)

46. Kadınlardan birisi: “Abla kalk kalk sabah olmadan gidelim” demiş. Kadın arkadaşı çağırıyor zannetmiş; meğerse onu çağırın şeytanmış. (Şeytan)

52. Mesela sen gençsin ya, cinler seni aldatmak için aynı sevdiğinin kılığına giriyormuş; senin gözüne aynı öyle görünüyormuş. (Cin)

F402.1.5. Şeytan hastalığa neden olur

23. Çok hasta oldum yavrum. Başıma koca ağrı girdi.

29. Şeytanın nefesi adamı hasta etmiş, bir zaman evde hasta yatmış.

F402.1.10. Şeytan kişiyi takip eder

21. Bir kilometre kadar bunu takip ediyorlar.

F402.2.1. Şeytanların kralı

43. Tam bunu öldüreceklerken başkanları mıdır nedir gari “Durun bakalım! Bunun suçu ne?” demiş.

55. Atlıların lideri siluet şeklinde o yazıyı almış, okumuş. Her gelen kabileye: “Bunu kim yaptı” diye soruyormuş.

F402.6. Şeytanların yaşadığı yerler

32. Ben de arkasından gittim; iki yüz metre gitmişimdir. Issız bir dere var, oraya kadar takip ettim. Orada dakikasında kayboldu.

F405. Şeytanlar ile mücadele etme yolları

21. Bir söz söyler mi acaba diye, konuşsun diye; ama adam konuşmuyor. Konuşsa çarpılacak, zaten şeytanların işi budur. (...) Adam bunların şirret olduğunu anlayınca besmele çekiyor, eşeğin yularını ters çeviriyor; çıkarıp tersini takıyor. Bunun üzerine şeytanlar uzaklaşıyor.
22. Şirret: “Amca nereden geliyon, nereye gidiyon?” adam konuşmuyor. Şirret: “Amca sana paralar vereyim bir he de” adam konuşmuyor.
24. Kayınçam hiç seslenmemiş, Allah kolaylık versin bile dememiş.
25. Hemen aklıma geldi; şeytan mı acaba diye. Allahü okuyuverdim.
26. Rahmetli dedem konuşursam çarpar diye içinden besmele çekiyor.
27. Babam hemen farkına varmış, annemin ağzını konuşmasın diye kapatmış.
32. Dedim bu şeytan hemen iki üç sure okudum.
35. Ben yanımdakilere: “Ses çıkarmayın sakın!” dedim. Sesini çıkarmayacaksınız, konuştuğun anda şeytan çarpar.
36. Oradan ses çıkarmadan okuya okuya geçtim gittim.
37. Dedemi konuşturmak için sabaha kadar tutmuşlar; ama dedem konuşmamış. Konuşsa çarpacak tabi. Konuşursan çarpılırsın.
41. Sakın yemeğe başlarken besmele çekme!” derlermiş. O adam da besmele çekmiş. O anda tüm şeytanlar dağılmış.

F411.0.1. Şeytanlar olağanüstü hızda seyahat eder

21. O adam buraya gelmiş; ama şirretler o adamdan önce varmışlar.

F412.1. Şeytanların seslerinin duyulması

33. Biz korktuk, her yer ağaç, in yok cin yok. (...) Daha sonra bir başladı dağ tarafından bir sürü adam tahra ile tak tuk tak tuk odun kesmeye.
34. Hüseyin dayı duyarmış oğlak sesini, babam duymazmış.
35. Hiç seslenmeden yürüdük. Bize görünmedi; ama seslerini duyduk.

36. Karın içerisinde gelirken bana görünmüyor; ama ayağımın dibinde köpek gibi havlıyor.

F412.1.1. Şeytanlar sadece bir kişiye görünür

34. Babam ses duymamış. Birisine görünür, birisine görünmezmiş zaten.

F420.1.1. Erkek şeklinde su perisi

57. Gece vakti kapısı çalınıyor. Sen bizim kızlara nasıl asılırsın diye erkek peri gelmiş.

F420.1.2. Kadın şeklinde su perisi

58. Gece vakti bir arkadaş kuyunun yanından geçerken bembeyaz elbiseli, su dolduran bir kız görmüş.

59. Burada; köyün merkezinde, banyo edip dururdu, saat birde ikide gece. Kızın yüzü çeşmeye karşı dönük, saçları oturağından aşağıya inip durur; böyle uzun saçlı, yıkanıyordu.

60. Çeşmenin başında kız saçını tarıyormuş. Ay böyle pırl pırlmış; sanki gündüz vakti gibi. Kız öyle güzelmiş ki uzun saçlı böyle.

F420.1.6.6.4. Su perilerinin elbisesi beyazdır

58. Gece vakti bir arkadaş kuyunun yanından geçerken, bembeyaz elbiseli, su dolduran bir kız görmüş.

F470.2. Şeytanların eğlencesi

37. Dedem o yandan bu yana gelirken şeytanlar yolda düğün yapıyormuş.

38. Hayvanın yükünü sarmış tam iki köyün birleştiği yere; dağın zirvesine geldiğinde yolun ortasında düğün olup durmuş.

49. Bir yere varmışlar, bir bakıyorlar düğün kurulmuş.

40. Orada şeytanlar aynı insan şeklinde bir temaşa kurmuşlar.

41. Şeytan düğünü varmış. İhtiyarlardan birini kandırmışlar düğüne götürmüşler.

42. Anneme: “Fatma teyze bana su gelmedi, ben tarlaya su gelmiyor diye bakmaya gittim, yolda cümbüş vardı, şenlik vardı, sen gördün mü?” diye soruyor.

43. Akşam geri dönerken, tam köpekleri vurduğu yerde; Gulye Deresi'nin olduğu yerde düğün olup dururmuş.

45. Düğün kurulmuş, vur patlasın çal oynasın, oynayıp dururlarmış.

F511.0.4. Koltuğunun altında başını taşıyan adam

109. Seyrat Dede savaş zamanında şehit olmuş, oradan kellesini koltuğunun altına almış, koşuyormuş: “şehide bak, şehide bak, gidiyor!” demişler.

120. Bayındır'ın girişinde Oyuk Baba'nın kesmişler kafasını, bırakmışlar. Oradan bir çıkıyor bu kellesi koltuğunun altında, Şimşelli ile Örencik arasındaki sırttan gidiyor.

F556. Olağanüstü ses

4. O sırada Allah tarafından: “Zekeriya Peygamberlik gidiyor!” diye bir nida geliyor.

62. Mehmet Uğur korkusundan rahmetli Yaşar'ın omuzuna çıkıyor, korkusundan onun evinde yatıyor. O çatırtıda burada Kayran Mehmetlerin inekleri iplerini koparmış, bas bas bağıriyormuş çatırtıdan. Ne olduğunu anlayamamışlar, o derece büyük bir cayırtı.

63. Kadının kocası öleli iki sene oldu. Kadın evinde yalnız yatarken kapısı vurulmuş. Ölen adamının sesini duymuş.

130. Oyuk Baba'nın üstünden bir uğultu çıktı, ben uykumdan uyandım.

F601.0.1. Hüner yarışması

129. Oyuk Baba: “Benim olduğum yerde çam ağacı var, peki senin olduğun yerde ne var?” İmam Birgivi: “Benim olduğum yerde de taş var” diyor. “O zaman ben sana bir çam ağacı göndereyim, sen de bana taş gönder” diye ikisi anlaşılıyorlar.

168. Yukarı Örencik köyünden Hatip ile Aşağı Örencik köyünden bir hoca oturuyormuş. Aşağı Örencik köyünden olan: “Kendine güveniyorsan şu suya giden kadını çevirsene geriye” demiş. Hatip: “Hadi benimle eğlenme” demiş. Aşağı Örencikli: “Yapamazsın zaten” diyor. Hatip: “Bak yapıyor muyum yapamıyor muyum!” demiş.

F610. Olağanüstü güçlü insan

91. Hz. Ali kabristanlığa tekrar gitmiş: “Zaloğlu Rüstem!” diye bağırmış. Karşısına iri yarı, burma bıyıklı, büyük bir adam çıkmış. Onun azametinden Hz. Ali korkmuş: “Demek dünyada o kadar güçlü insan var” diye içinden geçirmiş.

F716. Olağanüstü pınar

14. O su işte o kadar kullanılıyor, o kadar içiliyor; ancak ter ile çıkıyor, idrar yolu ile çıkmıyor. Terlersen de ne oluyor? O suyu içtikten sonra terlersen, o sendeki koku hiçbir yerde bulunmaz, buram buram o terin kokusu var ya!

F790. Olağanüstü gökyüzü ve hava olayları

65. Evran, ağzını ta böyle kocaman açmış, eni genişçe, değdiği taşlar devriliyor. Ben bir kaçış kaçtım geriye, tam o sırada Hisarcık köyünün üstünden bir bulut çıktı, böyle uzandı geldi. Şimşek atıyor bulut, bir çatırtı bir kıyamet afet aldı.

66. Zaten evran yılanı çıktığı zaman Cenab-ı Allah milletin başına dert açmasın diye bir afet veriyormuş, onu alıp götürüne kadar kesilmiyormuş.

68. Bu evranın bulutla beraber geldiğini, yağmurla birlikte düştüğünü söylüyorlar. (...) Bulut bunu dağa mı atıyor, ovaya mı atıyor artık neyse, oradan çay ile birlikte sürüklenip buralara kadar geliyor.

F900. Mucizeler

80. Peygamberimiz zamanında sohbet ederlerken içlerinden birisi: “Kandilin gazı bitmek üzere” demiş. Tam sönecekken Peygamber Efendimiz onu tükürüğü ile şöyle bir elliyor, kandil kırk gün boyunca içinde gazı olmadan yanıyor.

85. Nuh Aleyhisselam suda pişmiş bir yumurtayı bölüyor: “Bismillah diyerek ye” diyor. Ejderha: “Bismillah desem ne olur, demesem ne olur? Bu yarım yumurta benim dişimin kavuğunda kalır” diyor. Nuh: “Sen önce bir ye” diyor. Ejderha yumurtayı yemeye başlıyor, o yarım yumurtayı bitiremiyor.

95. Giderken yolda Hızır Aleyhisselam’ı görüyor; ama o olduğunu bilmiyor. Yanında yiyeceği bir balık varmış, pişkin balık dirilmiş denize kaçmış.

F930 Denizler ve sular hakkında olağanüstü olaylar

14. Şimdi mevzu nedir? Bu sular her sene akıyor, yıllarca akıyor; ama bir süre diniyor. Niye diniyor? Gezmeye gidiyor. Nereye gidiyor? Mekke'ye zemzem suyunun olduğu yere akmaya gidiyor.

83. Kuzpınar Suyu'nu Dereağzı köyüne kadar arıklarla götürmüşler. Buradan suyu taşırlarken birisi: "Su geliyor mu?" diye sormuş. Sordukları adam: "Gelmeyip ne yapacak, köpek gibi gelecek!" demiş. Mastavra'ya kadar inmişmiş su sorana kadar, öyle deyince oradan geri dönmüş.

F932.6. Akarsu akışını durdurur

159. "Dede kendini menderese aldırıyorsun, sabaha kadar yarağı yiyeceksin, hünerini göster" demiş. Sabah olunca bir bakıyorlar, menderesin yönü çevrilmiş şimdiki yatağına dönmüş.

F950. Olağanüstü tedaviler

21. O zaman adam çok korkmuş. Balcı Mehmet korkusu geçsin diye bir tavuk kesmiş de ödünü yutturmuş.

23. Anam rahmetlik aldı gitti hocaya kâğıt ettirdi. Ben takındım su içtim geçti.

72. Çerkez Ahmet Efendi oradan bir kitap indirdi, bir yazı yazdı: "Bu yazıyı suyun içine katacaksınız, yedi gün suyu böyle içecek, bunu da çalışmayan bir kuyuya atacaksınız, nazar etmişler çocuğu, nazar olmuş nazar!" dedi.

74. Kara lastiklerden vardı ayağımda: "Çıkar o ayakkabını" dedi. Çıkardım. Üstüne biraz işedi öküzlerin burunlarına sürdü, tırnaklarına döktü. "Bir saat kadar bekle, çift sürme, bir saat sonra devam et" dedi.

101. Hocanın birisi: "Sen bir hata yapmışsın, Dede için kurban keseceksin, namaz kılacaksın, dua edeceksin, özür dileyeceksin" diyor. Hocanın dediklerini yaptıktan sonra iyileşiyor adam.

140. Ayşe Sofu su doldurmaktan gelirken anasının yanında oturan kız çocuğunu görmüş, kızın yüzü hep çibanmış. Çocuğa: "Gel benim arkamdan" demiş. Evine almış götürmüş bir okuyuvermiş, maşallah çocuğun hiçbir şeyi kalmamış.

F981. Hayvanların olağandışı ölümü

65. Evran aynı buzağı gibi bağırmiş gitmiş. Ben kendi gözümle gördüm, o da akşam kahvede: “Afet bir şey çıkardı oradan, suyun içerisinde bağırıldı gitti” diye andı.

66. Afet sel getirmiş, evran sel ile sürüklenmiş gitmiş.

67. O gün böyle bir sel ile evran gelmiş. Çay onu Arslanlı köyünde kadar getirmiş, orada bir yere takılmış, kalmış.

F1041.1. Olağanüstü ölüm

105. Babam tabi çocuk bekliyor, ötekisi ölmüş, annem de bana hamile, annemi kıramıyor söylüyor; annem illa söyletiyor. “Ah bana söyletmeyecektin, beni kaybettin artık” diyor. Üç gün sonra kırk koyun birden ölüyor, ardından on beş yirmi gün geçiyor, kendisi de hastalanıp ölüyor.

167. Arkadaşları Arabistan’dan geliyorlar bir bakıyorlar Karaselvi Dedesi orada. “Sen nasıl buraya geldin?” diye soruyorlar. Hoca anma dedi ya sıkıştırırken söylettiriyorlar. Andıktan bir saat sonra vefat etmiş.

F1041.1.11. Korkudan ölüm

43. Adam buraya gelmiş, çevresine başından geçeni anlatmış, ondan sonra ölüyor zaten. Korkusundan ödü patlamış, ölmüş.

F1068. Gerçekçi rüya

103. Rüyamda, türbenin olduğu yerdeki kayanın altına iki altın koydu: “Sabah namazını kıl, al!” dedi. İlk sermayem de odur benim.

103. Karataş Dedesi’nin bir elinde sopa, bir girdi bana, bir girdi bana, can çıkıyor geliyor geliyor tam boğazıma kadar, can çıkıverecek gari, çıktımı bitecek işim. Bir eli ile beni havaya kaldırıyor, bir elinde de sopa var vuruyor: “Allah!” diyorum: “Sana müstahak bu!” diyor, vuruyor. Gece saat üç buçuk civarında şimşirik terin içerisinde uyandım.

147. O gece Fadime’nin düşünde de görünmüş: “Mustan’a gel konuşalım gine dediydim, bi kaçışlar kaçıversin gari” diye anlatmış. (...) Yapıcı’nın karısı sabah

olunca Mustan'ın yanına varmış: “Yapıcı sene gel biyo konuşalım demiş, sen korkmuşsun Mustan abey” demiş. “Hı öyle dediydi” demiş Mustan.

149. Sabah olunca anamın yanına gittim gari: “Ana Sarıkız ile Yapıcı'yı rüyamda gördüm, mezarlıkta ikisi gezip dururdu.” dedim. “Kız sen nereden bilcesin onları, biz bilen bilmiyoz” dedi. “Rüyamda oradaki insanlara sordum Yapıcı ve Sarıkız dediler” dedim.

156. Rüyamda, Aktaş Dedesi'nin orada bir han heybesi gördüm; eski heybelerden. (...) O heybenin içerisinde para var; ama sarı çamurun içerisinde. Gideyim heybeyi alayım dedim. Aksakallı bir adam: “Bu para erişmiş insanlara verilecek, okumuş insanlara verilecek” dedi. Gidip bu yüzden bir çapa vurmam, bir türlü cesaret edemedim.

H. İMTİHANLAR

H1130. İnsanüstü işler

138. Bu zatın Mekke'ye Medine'ye kuş olarak çok gidip geldiğini söylüyorlar. Sabahleyin anında orada olur, namazını kılar, geri dönermiş.

153. Oyuk Dede sepetine kar doldurmuş; ama kar erimiyor, abisi Sinan'ın yanına Dereköy'e geliyor. (...) Bir zaman sonra Sinan Dede kardeşinin yanına çıkıyor. O aynı sepetin içerisine köz dolduruyor; ama sepet yanmıyor, közü gür gür yaka yaka götürüp Oyuk Baba'nın çadırın orta yerine asıyor.

167. Hoca: “Bin arkama, yapış” diyor, Karaselvi Dedesi'ni bu köye atıyor.

168. Hatip: “Bak yapıyor muyum yapamıyor muyum!” demiş. Sarığının arasındaki kalemi çıkarmış tırnağının üstüne ikiyo dürtmüş. Ta suya giden kadın dönüvermiş geriye, yanlarına kadar gelmiş.

169. Tütüncü tütününü sarmış giderken Hatip'in sabanının demirini sökmüş. (...) Eve varıyor: “Koca baba benim oradan Mushaf'ı alıver bakam” diyor. “Gözün kör olsun boş ver” diyorlar. Hatip pınarın dibine oturuyor, yazılıyor. Ertesi sabah tütüncü sabanın başında oturup durmuş: “Aman hocam ben yaptım bir eşeklik sen yap bir insanlık” demiş.

170. “Baba Kocakesik mıntıkasında suya giriyordum -onların arazi var orada- elbiselerimi kim aldı bilmiyorum, ben suya girerken elbiselerimi almışlar,

götürmüşler” diyor. Hatip: “Hiç korkma oğlum” diyor, bir yazılıyor, elbiseleri evlerinin olduğu yere attırılmış.

H1552. Cömertlik imtihanı

94. Kazanlar vuruluyor, yemekler kaynıyor, Hızır Aleyhisselam geliyor; ama eski püskü elbiseli, dilenci gibi: “Ben yemek yicem karnım aç” diyor.

96. Bir adam gelmiş yanına: “Lan niye eziyet ediyorsun bu hayvanlara, sabahtan beri görüyorum hayvanlara eziyet ediyorsun, benim karnım aç, ekme yicem, yedir çabuk!” demiş.

105. “Filan koyunun kuzusunu al gel, burada kes!” demişler. O dedikleri kuzu da hayvanların içerisindeki en güzel kuzu, mahsus onu diyorlar. Babam: “Başka kuzu olmaz mı?” diyor. “Olmaz o kuzuyu keseceksin” diyorlar.

H1553. Sabır imtihanı

4. Zekeriya Aleyhisselam: “of!” diyor. O sırada Allah tarafından: “Zekeriya Peygamberlik gidiyor!” diye bir nida geliyor. Zekeriya Aleyhisselam hiç ses çıkarmıyor, kesiliyor.

95. Musa Peygamber, Hızır’a: “Ben seni arıyorum, seninle arkadaş olmak istiyorum” demiş. Hızır: “Sen benimle arkadaşlık yapamazsın; çünkü tahammül edemezsin. Benim işime karışmazsan seninle arkadaş olurum” demiş.

K. ALDATMA

K211.1. Şeytanın Hilesi

44. O insana soğan kabuğu gösteriyormuş; aslında o şeytanın parasıymış. Ben soğan kabuğunu ne yapıcım diye atıyorsun, sonra şeytan geri gelip topluyormuş.

45. İki arkadaş akşam düğüne gitmek için anlaşmış. Şeytan iki arkadaştan birisinin suratına giriyor, diğer arkadaşın kapısını çalıyor. Ahmet, Mehmet ismi ne ise: “Gel hadi düğüne gidelim” diye ünlüyor.

46. Zannedersenem iki kadın, Aksu köyünün ilerisindeki dereye sabahleyin erkenden gidelim, çamaşırları orada yıkayalım diye anlaşmışlar. (...) Kadınlardan birisi: “Abla kalk kalk sabah olmadan gidelim” demiş. Kadın arkadaşı çağırıyor zannetmiş; meğerse onu çağırın şeytanmış.

47. “Sen miydin benim hayvanıma binen?” diye sormuş. Şeytan: “Tabi bendim” diye cevap vermiş. “Niye biniyorsun benim hayvanıma?” diye soruyor. Şeytan: Besmelesiz atını niye bağlıyorsun? Besmelesiz bağlarsan ben de kullanırım sen de kullanırsın” diyor.

87. Şeytan onun kuyruğunu asıldığından eşek gemiye giremiyormuş. Nuh Peygamberimiz “Ülen kör şeytan gir artık şu gemiye!” deyince eşek ile birlikte şeytan da gemiye girmiş.

K700. Hile ile Yakalama

47. Bir gün hayvanın sırtına eyeri vur, üstüne biraz zift sürüver” diyor. “Ne olacak ondan sonra?” “Sen yap cevabını alırsın” diyor. Adam akşam hayvanın eyerinin üstüne zifti sürüyor, sabah bir bakıyor, şeytanın kığına zift yapışmış atın üstünden kalkamıyormuş.

K950. Hile ile öldürme çeşitleri

84. Bir gün Ahmet Başoğlu’nu, Kel Mehmet, Atça’ya davet etmiş: “Gel sana ziyafet vercez” demiş. (...) Orada Başoğlu ile askerlerine yemek yedirmişler, tam gidecekleri vakit takır takır tüm kızanlarını öldürmüşler. Ne kadar kızan ile gittiyse hepsi orada ölmüş.

K2110. İftira

148. Bu köyden birileri, aslı olsun olmasın, Sarıkız’a iftira atıyorlar. Babasına: “Arkadaş ya kızımı öldürcesin ya da atıp gelcesin” diyorlar.

163. Buradan birileri: “Babanız Arpaz’a gidiyor; ama hovardalık mı yapıyor ne yapıyor koyunların başında yok, nereye gittiği belli değil” demiş.

K2295.1. Hain keklik

3. Onlar kavak ağacının içerisinde saklanırken keklik kavak ağacının başına çıkmış “gak kavak gak kavak gak kavak gak kavak” diye ötüyormuş; saklandıkları yeri gösteriyormuş.

4. Keklik de kavak ağacının başında “ak kavak, ak kavak, ak kavak” diye bağırırmış. “Bu keklik neden böyle bağırıyor? Biz bu ağacı keselim, bakalım” diyorlar.

M. GELECEĞİN TAYİNİ

M201. Vaatleri yerine getirme

5. En son: “Elindeki asayı yukarıya at, yere düşünceye kadar emir komutayı bana ver” diyor. “Tamam” diyor Sultan Süleyman. Tam o esnada Sultan Süleyman’ın karısı: “Bütün kuşlar soyunacak, benim altına minder olacak” diyor. Padişahın emri geri gelir mi? Gelmez.

M244. İnsan ve hayvan arasında pazarlık

85. Nuh Aleyhisselam: “ağacın ağır yerine ben gireyim” demiş. Ejderha: “hayır ben güçlüyüm, sen ağacın uç kısmına geç” demiş. İkisi ihtilafa düşmüşler. Nihayet Nuh: “taşa bir çizgi yapalım, hani hikmet neredeyse onu o omuzlasın” demiş.

M301. Peygamberler

4. Zekeriya Aleyhisselam düşmandan saklanmak için kavak ağacının içerisine sığınmış.

5. Sultan Süleyman’ın hanımı Sultan Süleyman’a: “Emir komutayı bir gün için bana ver” demiş.

6. Sultan Süleyman: “Bu ne ya! Haber verin kuşlara âlem tüyünü alsın!” demiş.

7. Nuh Aleyhisselam tufan başlamadan önce her canlıdan bir dişi bir erkek gemiye almış.

8. İbrahim Aleyhisselam Nemrut tarafından yakılmak isteniyor.

9. Nuh Peygamber köpekleri çiftleşirken görmüş, Allah’a: “Sizi kimse ayıramasın” diye dua etmiş.

10. Peygamberimiz “kıblem Kâbe, durdum divana, uydum Kuran’a niyet ettim namazımı kılmaya” deyip namaza durmuş.

11. Bunun üzerine Nuh Aleyhisselam kedinin sırtını sıvazlamış: “Senin arkan yere gelmesin” diye dua etmiş.

80. Tam sönecekken Peygamber Efendimiz onu tükürüğü ile şöyle bir elliyor, kandil kırk gün boyunca içinde gazı olmadan yanıyor

85. Nuh varıyor ağacın olduğu yere: “Allah’ım ben bunu buradan kesicem; ama nasıl götürücem? Bu koca ağaç buradan nasıl gider?” diyor.

86. Nuh Aleyhisselam: “Şu tarihte bir tufan olacak ben seni korucam” demiş

87. Nuh Peygamberimiz: “Ülen kör şeytan gir artık şu gemiye!” deyince eşek ile birlikte şeytan da gemiye girmiş.

88. Nuh: “Ben seni almam, sen beni sokarsın” demiş, ona güvenmemiş.

90. Peygamberimiz akşam namazına duracakmış, kızı ağlayıp dururmuş.

91. Peygamberimiz: “Yâ Ali! Kabristana gideceksin orada Zaloğlu Rüstem diye bağıracaksın” demiş.

95. Musa Aleyhisselam: “işte şimdi Hızır Aleyhisselam’ı buldum” demiş.

M400. Beddua

2. Babası: “Allah seni kuş yapsın, daldan dala uç, bütün ömrünü hep büyük hep büyük diye diye tüket!” diye beddua ediyor.

16. Köyün içerisinde o deve kalmış. Deveyi kestiler mi yediler mi ne yaptılar bilmediğinden, Yörük beddua etmiş: “Gireniz köyünden iki kişi bir olmasın, bir kişi iki olmasın” diye ah etmiş.

M411.8. Peygamberlerin Bedduası

7. Karga varmış, Peygamberimizin oğlunun etini yiyip dururmuş. Nuh Aleyhisselam: “Allah senin yüzünü kara kılsın!” diye beddua etmiş.

8. İbrahim Aleyhisselam: “Dünyadan ahirete intikal et zürriyet yüzü görme!” diye katıra beddua ediyor. Çam ağacına da odun verdiği için: “Seni kestikleri zaman sürgü yüzü görme, ömrün olmasın!” diye beddua ediyor.

N. ŞANS ve TALİH

N848.0.1. Yardımcı olan kutsal kişi

92. Hızır: “Sen beni köle yerine sat çarşıda, kaç para yaparsam parası senin olsun” diyor.

93. Trende ufak bir arıza çıkmış; tekerlik kısmında sanırım. Babam takım çantasını alıyor, dışarı çıkıyor. (...) Babam tam işine bakarken, dönüp bir alet alacak, genç çocuk o aleti alıp babama veriyormuş. Babam dönüyor, genç çocuk aleti veriyor!

95. Bunun üzerine Hz. Hızır anlatmaya başlamış: “O öldürdüğüm çocuk salih bir insanın evladıdır, annesi babası öyle salihlidir ki çocuk hayırsız doğmuş, yarın bir gün onların başını günaha sokacak diye boğazını sıktım. Gemiye sorarsan fakirlerindir, bizim ilerimizde bir hükümdar var, nerede güzel gemi var zapt ediyor, fakirlerin gemisini almasını diye ben gemiyi özürlü yaptım. Bu binada yaşayan çocukların ise annesi babası yoktur, onlar yetişene kadar o bina yıkılacak, altındaki hazine görünecek, o çocukların eline geçmeyecek, ben o çocuklar rüştüne ersinler diye doğrulttum” demiş.

148. Allah’tan olacak ya, çam kesmeye giden adamlardan birinin üzerine çam düşmüş; kendi biraz çukurda kalmış, belinin üzerine düşmüş. O düşen çamı adamın üstünden dört beş adam kaldıramazmış. Oradan senin Sarıkız gelmiş tek başına kaldırıvermiş.

152. Kore Gazisi asker esir düştüğü zaman Sinan Dede ona yardım etmiş: “Buradan kurtulcasın, buradan çıkcasın, benim yanıma kadar gelcesin. Nazilli’de, Pınarbaşı mahallesinde, Sinan dediğin zaman beni herkes gösterir” demiş.

167. Hoca: “Ben seni götürcem; ama sakın söylemeyeceksin, anmayacaksın!” demiş. “Tamam” Hoca: “Bin arkama, yapış” diyor, Karaselvi Dedesi’ni bu köye atıyor.

P. CEMİYET

P10. Padişah

5. Padişahın emri geri gelir mi? Gelmez.

6. Padişah sonuçta onun sözüne ret olmaz.

P50. Beyler

19. Nazilli’nin ilk kuruluş yeri olan Pazar Yeri’ne, Pazar Bey birkaç obası ile birlikte gelip yerleşir.

94. Ağanın biri Hızır Aleyhisselam gelecek diye bir cemiyet yapacak, sayılı kişileri davet ediyor.

P150. Zengin adam

47. Demiş ki: Ben buradan para ile bir adam tutayım kapının yanında nöbet beklesin.

P160. Dilenci

92. Biraz zaman geçtikten sonra dilenci “benim param yok” diye mırıldanmaya başlamış.

P230. Anne-baba ve çocuklar

1. Bir kız bir oğlan çocuğu varmış. Anneleri çarşıya gitmiş, bunlar evde kalmışlar.

P340. Hoca ve talebe

166. Hacı Veli Dedesi’ni Oluk Dedesi’nin talebesi diyorlar.

P360. Efendi ve hizmetçi

104. Karataş, Göktepe, Sürez üç kişi bunlar. Gencer Tepesine gelmişler bir ağanın yanında çırak durmuşlar.

P411. Çiftçi

22. Bahçesinde çalışmış, gece evine geliyormuş.

27. Babam ile annem yeni evlendiği zaman harman kovmaya gitmişler.

29. Bu adam suya gitmiş.

35. Gece saat iki üç sularında su sulamaya gidiyordum.

57. Bizim burada Özdün isminde bir adam var, kendisi dağda kalıyor, orada elma bahçesi yetiştiriyor.

61. Adamın bir tanesi çavdar harmanını savuruyormuş.

74. Bahçede tohum atıyordum. Öküz terlemiş, öküzü dinlendiriyordum.

81. Necdet Yeşil traktörün arkasına makineyi taktı, tarlaya gidiyordu.

100. Biz öküzlerle harman kovuyorduk; harmanı abim ile dayım kovuyordu.

115. Öğlen saat bir iki arasında Ilıcalar Mevkiine su sulamaya gidiyor.
116. Ilıcalar Mevkiinde evler vardı, bizim öküzler vardı. Orada çift sürcem, sabaha karşı geri döncem.
117. Haydarlı köyünden bir adam Alıran Dedesi'nin orada ekin ekiyormuş.
121. 1960'larda; benim kızanlığında, Hisarcık köyüne kestaneye giderdim.
142. Teyzemler de çapa salıyorlar kızlarıyla orada.
143. Ben de o sıra pamuğun mandal başlarını bağlıyordum.

P412. Çobanlık

65. Tam orada hayvan güdüyordum bir hayvan sinekten kaçtı, ben de onun arkasından çevireyim geleyim diye öyle gittim.
71. Bir gün çocuğu evde bırakmışlar, dağa mal yaymaya gitmişler.
97. O zamanlar Dede'nin etrafı taşlarla çevriliydi, biz oralarda çobanlık yapıyorduk.
99. Ben orada koyun otlatıyordum.
105. Babam koyun çobanıymış, iki yüz kadar koyunu varmış, kırlarda güdermiş.
141. Koyun çobanıydım ben, koyunlar vardı bizim.
163. Hacı Veli Dedesi, Oluk Dedesi'nin yanına bir sürü koyunlan ziyarete gelirmiş.
164. Bu köyde bir çoban vardı; Musa amca, eski çobanlardan.
165. Toygar'da çoban kardeşine: "Koyunlara bakıver zarar gelmesin" demiş.

P414. Avcı

28. Buradan gece yarısı tavşan avına gidiyor.

P426. Din adamları

55. Vatandaşın birinin kızı hastalanmış. Hastalanınca gitmedikleri hekim şu bu kalmamış. En son Sıdkı Hoca'ya gitmişler.

72. Hamidiye köyünde Çerkez Hoca vardı. Oraya; hocanın yanına gidene kadar altı yedi gün hiçbir şey yememiştim, takatsiz kaldım.

P448. Kasap

18. Kasap, o kadın gelene kadar doksan dokuz hayvan kesmiş, artık kesemeyecek durumdaymış, çok yorulmuş.

P453. Ayakkabıcı

153. Sinan Dede kunduracı, ayakkabı yapıyormuş.

P461. Asker

70. Günlerden sonra, ben köy odasında otururken, bir çavuş ile iki er Arslanlı'da işlerini halletmişler buraya geldiler.

108. İki tane de jandarma vermişler başlarına, onların başlarında beklesin, orada çalışsınlar diye.

P475. Çeteler

84. "Neden ağlıyorsunuz siz?" demiş. "Biz ağlamayalım da kimler ağlasın, çeteler kızımızı kaçırdı, ona ağlıyoruz" demişler.

P500. Yönetim

150. Kaymakam: "Böyle iş mi olur? Yıkın!" demiş.

P600. Gelenekler

134. Türkler, Müslümanlar ne yapıyor? Her sene; bilhassa ilkbahar içerisinde, dedelerin yanına gelir, keşkek yaparlar, börek dökerler, mevlit okuturlar, el açar dua ederler.

P715.1. Yahudiler

80. Yahudi'nin biri: "Müslümanlar böyle böyle anlatıyor, acaba gerçek mi gidelim görelim bi" diyor.

Q. MÜKÂFATLAR VE CEZALAR

Q40. İyilik ödüllendirir

84. Babası: “Yavrum sen o kadar kişinin elinden benim kızımı kurtardın ben sana bir iyilik yapayım” demiş.

86. Kadın bu ineği sağlar, her gün olmasa bile iki günde bir üç günde bir Nuh Aleyhisselam’a süt yoğurt verirmiş. Kadın ona iyilik yaptığı için Nuh Aleyhisselam: “Şu tarihte bir tufan olacak ben seni korucam” demiş.

92. Genç: “Ben İzmir’e gidicem, oradan demir alıp gelcem buraya bina yapıcay, sen otura koy evde” diyor. Hızır: “Yok sen bana iş ver ben yaparım” diyor. Genç: “Boş ver yapma, otur” demiş. Genç bir iki gün sonra gelmiş, bina yapacağı yerde koca bina otura koymuş!

(TR)Q111.9.Ödül olarak altın

105. Babam gidiyor tutup geliyor kuzuyu, kesiyor, derisini alıyor, içini dışını çıkarıyor. “Kellesini, bacaklarını, kemiklerini derinin içerisine; etlerini torbanın içerisine kat!” diyorlar. Babam etleri torbaların içerisine bölüştürüyor, katıyor. Bu üç kişi babama beş altı kadar altın vermişler.

Q211. Cinayetin cezalandırması

125. En son bahçe sahibini öldüren adama: “Sen aramızdan bi ayrıl” demişler. Bu adam aralarından ayrılmış. Allah rızası için niyet etmişler, Oyuk Baba’nın yanına çıkmışlar, ikişer rekât namaz kılmışlar; fakat Dede adam öldüren adamı yanına çıkmasına müsaade etmemiş.

Q222. Kutsal yerlere saygısızlığın cezalandırılması

100. Ermiş kişiler kötü insanları, pis insanları, kabul etmez, çevresinde istemez, yanına da sokmaz. (...) Ümmet dayı bize doğru yaklaştı; elli metre kadar geldi, aniden bu dediğim şahsın etrafında kasırğa çıktı. Ümmet dayı kapandı hemen yere, kasırganın içerisinde kaldı. Daha sonra bu adamın elleri kilitlendi, kasıldı kaldı.

101. O da: “Burada Dede olsa ne olacak ne yapacak bana Dede!” diye karşı geldikten sonra ağacın dallarını kırmaya başlıyor. Dede alıyor bunu bir sallıyor, attırılmış ağacın üstünden. Bu olaydan sonra adam hasta oluyor.

108. Babamlar oraya duvar örecekken jandarmalardan bir tanesi mavzerini çıkarmış: “Burayı dağıttıracaksın, dağıttırivereyim mi taşı, ne olacak bu?” demiş. Jandarma öyle der demez bir kasırğa gelmiş, adamın elindeki silah ters dönmüş, çantaları falan uçmuş, gitmiş.

110. Bizim ihtiyarlardan duyduğumuza göre bir adam Seyrat Dede’nin yanı başına gelip gelip yatıyormuş, sarhoş muymuş neymiş yatıyormuş orada. Seyrat Dede’nin aşağısında göl yatağı vardır; eteğinde, sabah kalktığında kendini göl yatağında bulmuş dediler.

111. Yatırın olduğu yeri kazacaklar. Kazarlarken bir fırtına çıkıyor, bir afet, kendilerini köyün içerisindeki caminin iki yüz metre yakınında buluyorlar. Definecilerden birisi öldü, diğerinin kafası oynadı.

112. Kabri kazarlarken bir hışırtı sesi gelmiş, küçük oğlan rahmetli: “Abi kaçıl!” diye bağırmış. Kocaman kuş gibi bir şey üzerlerinden geçmiş -ileride kavak ağacı var- oradan geriye dönmüş. O şey böyle gidip geliyormuş, gidip geldikçe rüzgâr oluyormuş. Yaratık onları korkutmuş orada, hemen kaçmışlar oradan.

118. Dede’nin olduğu yere zamanında kız çocuğunun biri su dökmeye oturmuş. Oraya kenara yapıyor. “Çocuk gözümüzün önünden aniden kayboldu, aşağı yakadan getirip geldiler” dediler.

127. O bayanda ay hali varmış sonradan söyledi. Halam: “Uyardım sizi, niye gittin oraya?” dedi. Oraya temiz gideceksin, temiz ziyaret edeceksin, döneceksin. Bir toz duman çıktı oradan, bir baktım bizim öğretmen hanım tabanda! Nasıl gittiğini bile görmeden toz duman indi.

128. Buradan oraya gittik, birinciyi (1.oyuk) gezdik, ikinciyi (2.oyuk) gezdik, üçüncüye (3. oyuk) o bayan: “Gitmeyelim” dedi. Pikap on dört kişi ile başına çıkıyor, biz arazi arabasıyla yukarı gideceğimiz yerde geri geri geliyoruz, araba çıkmıyor.

132. O arazide Yaşar Bey bostan ekiyormuş, buradan affedesin cenabet gitmiş oraya. Dede: “Üzerime bir daha pis pis gelip durma, dolaşıp durma!” demiş.

Dinlemiyor bu bir daha öyle gidiyor. Öldü adam en sonunda, doktorlar da çare bulamadı, dili ağzı tutuldu, öldü.

135. Demirciler köyünün üstünde bir Dede varmış; Karadağ Dedesi diyorlar. (...) Beş altı kişi alem yapacaklar, içecekler, varıyorlar oturuyorlar oraya, her şeyi yayıyorlar, affedersin başlıyorlar içki bilmem neye. Oradan bir fırtına çıkıyor, önlerindeki şeyleri almış almış fırlatmış. Onlar da apar topar kaçıyorlar.

143. Ben: “Üle traktörü oraya koyma!” dedim. Dinlemedi, traktörü illa Dede’nin olduğu yere koydu. Neyse birlikte sapları kestik, dönücez, tam motoru çalıştıracakken durup duran motor tarlanın içerisine kaydı gitti.

146. Yapıcı Dede’nin olduğu yerde makine kanal kazarken, orada makine onu yıkcak oldu, makinenin halatları tam üç sefer koptu. Yeni halat taktılar, üç defa vuruyor makine, vurduğu gibi halat kopuyor.

150. Kaymakam: “Böyle iş mi olur? Yıkın!” demiş. Kaymakam bu sözleri söyledikten sonra dili uzamış; lâl olmuş, konuşamaz olmuş.

159. Garip Dede’nin oraya makine kazmak için geliyor, kazmayı vuruyor, tak bozuluyor; makine kırıyormuş kendisini. Ne kadar tamirci geldiyse makineyi onaramıyorlar.

162. Oraları tasfiye için dağıttılar. Dede’nin mezarını dağıtan adamın evi hanesi kalmadı, dağıldı; kendisi kör kurşuna gitti, hanımı rezil gitti.

166. Ekskavatör var; hatta tam buraya kadar getirdiler, kamyon ile indirdiler, burada monte ettiler ona. Dede’nin yakınına varıncaya kadar atıyor sallamaya, küt halat kopuyor, bir daha yenisini takıyorlar, kopuyor, yenisini takıyorlar, kopuyor.

Q227. Erene karşı gelmenin cezalandırılması

103. Karataş Dedesi’nin bir elinde sopa, bir girdi bana, bir girdi bana, can çıkıyor geliyor geliyor tam boğazıma kadar, can çıkıverecek gari, çıktımı bitecek işim. Bir eli ile beni havaya kaldırıyor, bir elinde de sopa var vuruyor: “Allah!” diyorum: “Sana müstahak bu!” diyor, vuruyor.

R. ESİRLER ve KAÇAKLAR

R10. Kaçırma

84. “Biz ağlamayalım da kimler ağlasın, çeteler kızımızı kaçırdı, ona ağlıyoruz” demişler.

R311. Ağaca sığınma

3. Hz. Ali'nin oğulları Hasan ve Hüseyin o zamanın düşmanlarından kaçmış, kocaman bir kavak ağacının içerisine sığınmış.

4. Zekeriya Aleyhisselam düşmandan saklanmak için kavak ağacının içerisine sığınmış.

S. ANORMAL ZULÜMLER

S11. Zalim baba

19. Nazlı ile Bey'in oğlu gizli gizli buluşurlar, görüşürler; ama bir gün bu gizli buluşmalar delikanlının babası tarafından duyulur. Bey, oğluna kati emir verir: “Bu kızla bir daha buluşmayacaksın, bu köylü kızını sana almam!”

S12. Zalim anne

1. Velhasıl anneleri bunları hırpalamış.

T. CİNSİYET

T15. İlk görüşte âşık olma

19. Pazar Bey'in oğlu dağlara gezmeye çıktığı bir gün Nazlı ile karşılaşır, görür görmez de vurulur.

T24.1. Aşk hastalığı

19. Nazlı günlerce boş yere bekler durur Bey oğlunu. Sonunda hasta olup yataklara düşer.

T81. Aştan ölüm

19. Nazlı günlerce boş yere bekler durur Bey oğlunu. Sonunda hasta olup yataklara düşer. Sevdalılarını yataktan ancak kavuşmanın sevinci kaldırabilir, bir de emr-i Hak. Nazlı'nın ölüm haberini alan delikanlı deliye döner, Menderes

Nehrinin kıyısına gelip sağı sola koşuşmaya başlar. Nazlı'sını bir de buralarda arar; ama bulamaz, Menderes Köprüsü'nün üstüne çıkar ve kendisini oradan suların serin koynuna bırakıverir.

T415. İki kardeş arası ensest

89. Müneccim: “eğer iki kardeş cima yaparsa siz bunu ateşe atabilirsiniz” diyor. Biri Cin biri Gen iki kardeş milletin gözü önünde cima ederken sapan ile atıyorlar. Çingenlerin soyu oradan geliyor.

V. DİN

V11.8. Eren için kurban

101. Hocanın birisi: “Sen bir hata yapmışsın, Dede için kurban keseceksin, namaz kılacaksın, dua edeceksin, özür dileyeceksin” diyor.

106. Karataş Dedesi senin evine ziyarete geliyormuş; ama sen oraya gitmiyormuşsun, oraya gideceksin, ziyaret edeceksin ya bir mevlit okutacaksın ya da bir dana keseceksin, o sana bir emanet vermiş, sen o emaneti rezil etmişsin, aynı emaneti sana iade edecek” dediler.

144. Bir keçi alıyor dayım, kesiyor, mevlit okutuveriyor orada.

152. Asker varıyor, bakıyor Dede! Hemen bir koç buluyor, orada kesiyor, hayrına dağıtıyor.

159. Dede'nin keskin olduğunu öğreniyorlar, onun için bir kurban kesiyorlar, makine çalışıyor.

(TR)V36. Namaz

10. Peygamberimiz “kıblem Kâbe, durdum divana, uydum Kuran'a niyet ettim namazımı kılmaya” deyip namaza durmuş.

55. Daha sonra cinlerin lideri: “Bizim de Sıdkı Hoca'dan bir isteğimiz var. Sıdkı Hoca yassı namazından sonra kılınan fitre vacip namazını teheccüd vaktine kadar geciktiriyor, biz onun yüzünden bu mıntıkada rahat gezemiyoruz” diyor.

90. Kız kısmı ay hali olunca anında yerine yerleştirilecekmiş. Peygamberimiz akşam namazının sünnetini bırakıvermiş, Hz. Ali'ye benim kızım ay hali oldu, al

diye kendi söylemeye gitmiş. Akşam namazının farzının sünnetten önce olması olmasının nedeni bundanmış.

103. (...) “altmış bir cm derinliğinde, üstünde kayrak taş, altında içi altın dolu harana, sabah namazını kıl, bu senin hakkın, erkenden al” dedi.

104. Koyunları dağda bırakıp her hafta cuma günü Esenköy’e namaz kılmaya giderlermiş.

106. “Namazını alacalı kılıyorsun; bazen kılıyorsun bazen kılmıyorsun, arada atlatıyorsun, namazlarını kılmaya devam et, merteben şu an iyi; ama onu yükselt, daha çoğalacak, aşırı olursa denizin üzerinde yayan gidersen” dedi.

115. Birisi abdest alıp batırmış, birisi secde ediyormuş.

117. Türkü söyleye söyleye çift sürmüş, akşam namazını kılmadan da yatmış.

125. Allah rızası için niyet etmişler, Oyuk Baba’nın yanına çıkmışlar, ikişer rekât namaz kılmışlar.

136. O mescide her gün bir adam sabah namazına gelirmiş; ama kim olduğu bilinmezmiş bu adamın.

138. Sabahleyin anında orada olur, namazını kılar, geri dönermiş.

148. Sarıkız’ın babası namaz kılacak olmuş.

167. Adam: “Cuma namazı için şu camiye git, oraya bir hoca gelecek, onun yanında namaza dur, bitince derdini ona söyle” demiş.

V50. Dua

1. Korkularından: “Allah’ım bizi kuş yap” diye dua etmişler.

5. Bu olaydan sonra bütün kuşlar baykuşa: “Allah senden razı olsun, her gün senin ayağına bir kuş gelsin” diye dua etmiş.

9. Nuh Peygamber köpekleri çiftleşirken görmüş, Allah’a: “Sizi kimse ayıramasın” diye dua etmiş.

10. Peygamberimiz namazını kıldıktan sonra kediyi başından sırtına kadar sıvazlamış: “Senin sırtın yere gelmesin” diye dua etmiş.

11. Bunun üzerine Nuh Aleyhisselam kedinin sırtını sıvazlamış: “Senin arkan yere gelmesin” diye dua etmiş.

86. Cenab-ı Allah’a “Bir yaşlı kadın var, onun da bir ineği var, bana süt yoğurt veriyor; yardımda bulunuyor, sen bunları koru yarabbi” diye dua ediyor.

88. Akrep: “selâmun alâ nûhın fil âlemin; eğer bu duayı okursan benden zarar gelmez, sokmam.” demiş.

92. Hızır Aleyhisselam: “Para yok; ama dua edivereyim” demiş.

101. Hocanın birisi: “Sen bir hata yapmışsın, Dede için kurban keseceksin, namaz kılacaksın, dua edeceksin, özür dileyeceksin” diyor.

134. Türkler, Müslümanlar ne yapıyor? Her sene; bilhassa ilkbahar içerisinde, dedelerin yanına gelir, keşkek yaparlar, börek dökerler, mevlit okuturlar, el açar dua ederler.

137. Muhammed Hakkı Hazretleri o halde olan kızı oraya yolladıkları için Kuşçular köyüne çatal dua etmiş: “Kuşçu ömründen gelsin geçsin, hiç yokluk kıtlık görmesin; ama nüfusu kırk bir de demesin” demiş.

V52. Duanın esrarengiz gücü

1. Allah dualarımı kabul etmiş kumru kuşuna dönüşmüşler.

5. Her gün bir kuş nasibi varmış baykuşun; hatta kuşlar beni ye beni ye diye sıraya girermiş bu hikmetten dolayı.

9. Köpekler, Nuh Aleyhisselam’ın duasın ötürü çiftleşirken asla ayrılmazlar.

10. Nereden aşağıya atarsan at hep ayakları üstüne düşer o.

11. Ne kadar yüksekten atarsan at hep ayak üstü düşüyor o.

86. Nuh Aleyhisselam ona haber vermeyi unuttuğu için dua etmiş, tufan yaşlı kadına ve ineğine hiç zarar vermemiş.

134. Allah da o dedelerin yüzü suyu hürmetine dualarına kabul eder. Onların sözü geçkin.

137. “Kuşçu ömründen gelsin geçsin yokluk kıtlık görmesin” demiş. Kuşçular köyünde asla yokluk kıtlık yoktur, hangisini görürsen gör zengindir, hiç yok diyenin beşer kilo altını vardır.

(TR)V58.6. Abdest alma

25. Affedersin cünüp oluyorduk, gençlikte oluyordu. Burada evde yıkanmak için su yoktu, bir testi su getiriyorlar içecek misin, abdest mi alacaksın?

55. “Gece vakti banyoya gusül için abdestsiz girdi, kapsını besmelesiz açtı. Orada üzerimize sıcak su döküldü, ben topal kaldım çocuğum öldü, intikam almak için yaptım” diyor.

106. Çabuk abdestini al, ezan oku, biz burada abdest alana kadar o vaziyette dur!” dediler.

115. Birisi abdest alıp batırmış, birisi secde ediyormuş.

120. Annesi: “Ah gelemez!” demiş. “Neden?” diye sormuşlar. “Bir kere abdestsiz emzirdiydim, gelemez yakın bir yerde kalır” demiş.

142. Nasıl diyeyim sana, bir kadın; bembeyaz elbiseli kefen gibi, orada abdest alıp durur.

148. Sarıkız kolunu bir uzatmış, tasla su getirmiş: “Baba al abdestini bununla” demiş.

V70. Dini bayramlar ve oruç

144. Dayım Ramazan günü pazara gitmiş, masrafını görmüş, atı ile geliyor. (...) Dayım yolda gelirken top atılmış; ama orucunu bozamamış.

VI13.0.1. Türbede Kerametler

98. Orman yanıyor, patlıyor, yemin ediyorum her yer yanıyor, Dede'nin olduğu yer yanmıyor. Gözümle gördüm, bir patlama yaptı orman, yine yanmadı Dede'nin olduğu yer.

99. Bir gün annem yağmurlu bir havada hayvan otlatırken türbede ışık çakarmış, o ışık gelir gidermiş, gelir gidermiş. Tabi annem anlamış. Dede, benim yanıma sokulma, buraya yanaşma demek istiyormuş.

102. O Dede'nin mezarının üstü hep açıktır. Onun üstünü bir kere örtmüşler de kaktırıvermiş; sabaha kadar üstündeki örtüyü almış almış atmış. Bir daha örtülmüyormuş.

122. Canavar bir geliyor, bir sürüyor malı, Oyuk Baba'ya çıkana kadar yedi tanesini sıkılmış öldürmüş hayvanın, bir tanesini de Dede'nin duvarının dibinde yemiş; öte yanına Dede müsaade etmemiş: “bunu da ye git!” demiş.

123. Biz çocukluğumuzda Oyuk Baba'ya giderdik. (...) Hatta bir ziyaretimizde rüzgâr çok kuvvetli geldi. Annem rahmetli: “Allah razı olsun çok güzel karşıladın; ama çocuklar korkuyor, biraz yavaş gel!” dedi. Rüzgâr aniden kesildi.

124. Bir gün Oyuk Baba'nın türbesinde, çam ağacının dibinde yemek yiyoruz. Türbenin etrafını yağmurdan sel su aldı gitti; ama bizim yemek yediğimiz yere, genişliği şu kahvenin içi kadar olan yere bir zerre yağmur tanesi düşmedi.

144. Dayım yolda gelirken top atılmış; ama orucunu bozamamış. Dedebaşı'na gelirken beygirinin tırnağının dibinde börek tütüp dururmuş, böreği yemiş, orucunu bozmuş, yoluna devam etmiş.

151. Akın: “Akşam vakti karanlıkta gidiyordum, türbenin içerisinde sakallı; ama belden aşağısı olmayan birini gördüm” dedi. Ben: “Akın acaba sen alkol mu aldın?” dedim. Akın: “Yok alkol falan almadım, işten geliyordum, belden aşağısı yok; sadece belden yukarısı var, sakallı” dedi.

159. Garip Dede'nin mezarına menderes şap şap vurup dururmuş. Kökçü rahmetli: “Dede kendini menderese aldırıyorsun, sabaha kadar yarağı yiyeceksin hünerini göster!” demiş. Sabah olunca bir bakıyorlar menderesin yönü çevrilmiş, şimdiki yatağına dönmüş.

160. Gece geziyordum, asmadan üzüm koparırkene türbede ışık yanıyordu.

V200. Kutsal Kişiler

3. Peygamberimizin torunları, Hz. Ali'nin oğulları Hasan ve Hüseyin o zamanın düşmanlarından kaçmış, kocaman bir kavak ağacının içerisine sığınmış.

90. Peygamberimiz akşam namazının sünnetini bırakıp Hz. Ali'ye benim kızım ay hali oldu, al diye kendi söylemeye gidiyor.

91. Hz. Ali “Yâ resulullah! Ben karşımda kuvvetli bir insan arıyordum, ne kadar Zaloğlu sülalesi varsa ayağa kalktı” demiş.

(TR)V206. Hızır

İnanışa göre ab-1 hayat suyunu içerek ölümsüzlüğe kavuşan Hızır, müşkül durumdaki insanların yardımına koşan ilahi bir kurtarıcıdır. İslamiyet öncesi Türklerde Hızır “Gök sakallı, Ak sakallı kocalar” olarak karşımıza çıkar. Gök ifadesi Türklerde sadece renk ifade etmez, kutsallık atfetmek için de kullanılır. Keza Er-Töştük destanında bu koca, kutsal kayın ağacının üstünden seslenir (Ögel, 2010:42). Hızır’ın kökeni üzerine yapılan çalışmalarda darda kalanlara yardım eden boz atlı yol iyeminin, İslamiyet ile birlikte Hızır’a dönüştüğü görüşü de hakimdir.

92. Hızır Aleyhisselam bir gün yolda giderken dilencinin biri para isteniyormuş.

93. Babam takım çantasını alıyor, dışarı çıkıyor. O sırada bir genç peydahlanmış babamın arkasından, selam vermiş, babam selamını almış.

94. Hızır Aleyhisselam dediğin kişi senin ermiş kişi; Cenab-ı Allah’ın sevgili kulu.

95. Hızır: “Sen benimle arkadaşlık yapamazsın; çünkü tahammül edemezsin. Benim işime karışmazsan seninle arkadaş olurum” demiş

96. Bir adam gelmiş yanına: “Lan niye eziyet ediyorsun bu hayvanlara, sabahtan beri görüyorum hayvanlara eziyet ediyorsun, benim karnım aç, ekmek yicem, yedir çabuk!” demiş.

V220. Erenler

Allah’ın kutlu kulları olarak kabul edilen ve bu nedenle insanüstü özellikler yüklenen erenler, çevresinde meydana gelen olağanüstü olaylarla birlikte, anlatılan birçok din konulu efsane ve memoratın öznesini oluşturur. Allah katında erenlerin ileri mertebede olduğuna inanılması, onların halk arasında kutsallaştırılmasına yol açmış, kutsallık saygı unsurunu da beraberinde getirerek, ulvi şahsiyetler üzerine anlatılan efsane ve memoratların oluşumuna zemin hazırlamıştır.

Nazilli’de daha çok dede ve baba isimleri ile anılan erenler, hayatta iken çeşitli kerametler gösterir, ölümlerinden sonra birbirlerinin mezarlarına ziyaret eder, savaşımlara

katılır, kabirlerini ve kabirlerinin bulunduğu mevkileri korur, bu yerlere hürmet gösterilmemesi halinde uyarır veya cezalandırır.

Nazilli’de bulunan türbe, tekke ve yatırların dede/baba isimleri ile anılması bölge yapısının Yörük-Türkmen olduğunun gösterir. Anadolu’nun Türkleşmesi ve İslamlaşması hem alp hem de eren olan komutanların, fetihleri sonucu kontrol altına alınan bölgelere, Ahmet Yesevi tesirindeki Horasan erenlerinin yerleşmeleri ile olmuştur. Horasan erenleri bu toprakları kimlikli ve sahipli kılmak için pek çok türbe kurmuşlar, kadim Türk kültürü ile İslamiyet’i harmanlayarak Anadolu’nun manevi fethini gerçekleştirmişlerdir.

V221. Erenin mucizevi bir şekilde şifa vermesi

140. Ayşe Sofu su doldurmaktan gelirken anasının yanında oturan kız çocuğunu görmüş, kızın yüzü hep çibanmış. Çocuğa: “Gel benim arkamdan” demiş. Evine almış götürmüş bir okuyuvermiş, maşallah çocuğun hiçbir şeyi kalmamış.

V222. Erenlerin gözüken olağanüstülükleri

104. Karataş, Göktepe, Sürez Dedeleri koyunların etrafına birer kepenek koymuşlar koyunlar orta yerde yayılıp durmuş. Varıyor ağa kepeneklerin birini açıyor altında canavar, ötekini açıyor canavar, üçünün de altından canavar yatıp durur. Canavarlar koyunlara çobanlık yapıyormuş.

104. “Bu değnekleri atıcaz nereye düşerse oraya mekân yaptıracaksın” demişler. Bir atıyorlar Karataş Dedesi’nin türbesinde melengiç, Göktepe Dedesi’nin türbesinde pınar, Sürez Dedesi’nin türbesinin yanında çam ağacı bitmiş.

106. Biz yolda gelirken benim evimin içerisinde ne varsa saymaya başladılar daha görmeden.

106. Daha sonra kapı kapandı gelen adam takır takır aşağıya indi. Burada köpek yok mu diye bir çıktım dışarı, köpek iki kapının arasında yatıp durur; o kadar yaramaz köpek adamın çıktığı yerde yatıp durur!

121. Bir kadın varmış, herhalde o kadının da sözü geçermiş, yardım çağırmış, Oyuk Baba da uçmuş tepeden. Allah’ın bir hikmeti, beygirine kanat mı verildi nasılsa Oyuk Baba atlamış oradan, atının ayak izleri orada duruyordu.

133. Kızıldere ile Bağcılı köyü arasında; tam sırtta Gelincik Kıran'ı var. O Dede tutmuş taşı oradan bir fırlatmış, yolun altındaki Tömbek tarlasına düşürttürmüş.

136. O mescide her gün bir adam sabah namazına gelirmiş; ama kim olduğu bilinmezmiş bu adamın. Bir gün bizim buradan biri sormuş: “Sen nerede oturuyorsun, neredensin?” “Ben yukarıda tepede oturuyorum, Horasan erenlerindenim.” demiş. O adam ondan sonra oradan kaybolmuş.

138. Bu zatın Mekke'ye Medine'ye kuş olarak çok gidip geldiğini söylüyorlar. Sabahleyin anında orada olur, namazını kılar, geri dönermiş.

139. Mekke'de bir direk eğrilmiş de yetmiş bin kişi uğraşmış doğrultamamış. Arkadan: “Molla Muhammed geliyor, o doğrultur bunu” demişler. O gelmiş okumuş, üfürmüş, eli ile şöyle edivermiş direk doğrulmuş.

147. Yapıcı ölmüş. Mustan, Yazırlı köyünden gelip gelirmiş, çalıkların içerisine oturmuş. Yapıcı ona seslenmiş: “Dünyada iken konuşurduk, ahirette de konuşalım gine” demiş.

148. Başlarından geçeni anlatmış adamlar, bunun üzerine babası tekrar o mıntıkaya varıyor. Su mu var zirve dağın başında? Sarıkız'ın babası namaz kılacak olmuş. Sarıkız kolunu bir uzatmış, tasla su getirmiş: “Baba al abdestini bununla” demiş.

153. Oyuk Dede sepetine kar doldurmuş; ama kar erimiyor, abisi Sinan'ın yanına Dereköy'e geliyor. (...) Bir zaman sonra Sinan Dede kardeşinin yanına çıkıyor. O aynı sepetin içerisine köz dolduruyor; ama sepet yanmıyor, közü gür gür yaka yaka götürüp Oyuk Baba'nın çadırın orta yerine asıyor.

167. Hoca: “Bin arkama, yapış” diyor, Karaselvi Dedesi'ni bu köye atıyor.

168. Hatip: “Bak yapıyor muyum yapamıyor muyum!” demiş. Sarığının arasındaki kalemi çıkarmış tırnağının üstüne ikiyo dürtmüş. Ta suya giden kadın dönüvermiş geriye, yanlarına kadar gelmiş.

169. Tütüncü tütününü sarmış giderken Hatip'in sabanının demirini sökmüş. (...) Eve varıyor: “Koca baba benim oradan Mushaf'ı alıver bakam” diyor. “Gözün kör olsun boş ver” diyorlar. Hatip pınarın dibine oturuyor, yazılıyor. Ertesi sabah

tütüncü sabanın başında oturup durmuş: “Aman hocam ben yaptım bir eşeklik sen yap bir insanlık” demiş.

170. “Baba Kocakesik mıntıkasında suya giriyordum -onların arazi var orada- elbiselerimi kim aldı bilmiyorum, ben suya girerken elbiselerimi almışlar, götürmüşler” diyor. Hatip: “Hiç korkma oğlum” diyor, bir yazılıyor, elbiseleri evlerinin olduğu yere attırılmış.

V222.1. Erene eşlik eden muazzam ışık

116. Pınarbaşı’na gelmeden beride, yolda giderken sağ tarafta, Dede kıpkırmızı, altın gibi parladı çıktı. Adımımı attım kayboldu.

119. Buradan çıkmış yukarıda giderken gördük, kuvvetli bir ışık; yıldız götü var ya onun iki üç katı.

141. Tam Dede’nin dibindeydim. Dünya bembeyaz oldu, kar gibi her taraf: “Allah’ım bu ne kim!” dedim.

145. Ben onu benim üstümden geçerken gördüm; hemen hemen minare boyunda, arkasından alev çıkıyor, beyaz bir alev topu böyle iri şekilde, arkasında köz parçaları bırakıyor.

V223.1. Erenin öğüt vermesi

153. Oyuk Baba kadının baldırını göresiye kadar kendini koyuvermiş, o anda sepetin içerisindeki kar şıp şıp şıp akmaya başlamış. Sinan Dede: “Heyt bizim oğlan! Dağın başında evlialık olmaz, evlialık şehirde olur kendine gel!” demiş. Damlamakta olan kar pat durmuş.

165. Çocuğun yanına varmış: “Oğlum sen çobanmın?” demiş. “Çobanım amca” demiş. “Sene bir nasihatim olsun oturma yatarsın, yatarsan uyursun, o koyunları çevir gel bakem” demiş.

V227. Erenlerin kutsal ziyaretçileri vardır

97. Eve gelince babama sordum, böyle böyle oldu diye anlattım. “Oğlum, Dede ziyarete Oyuk Baba’ya gidiyormuş” dedi. Onlar birbirlerinin yanına gidip gelirlermiş böyle.

119. Benim evim hemen Dede'nin türbesinin karşısında. Buralar yapılmadan önce dam başı deriz orada yatar kalkardım. Ben çok gördüm; buradan hem Oyuk Baba tarafına hem de Birgi tarafına gittiğini gördüm.

130. Oyuk Baba'nın üstünden bir uğultu çıktı, ben uykumdan uyandım. Ben hatta dışarı bile çıkamadan evin üzerinden vızıldadı geçti. Esentepe'nin karşısındaki, Yukarıdere (Derebaşı) köyünün üzerindeki Tekke Kayası'na gitti.

154. Bir gün sabaha karşı Samailli köyünden geliyordum, ezan ile beraber Oyuk Baba'dan aşağıya Sinan Dede'ye indi.

V229.2. Erenlerin kutsallaştırılması

98. Benim incir bahçem Dede'nin hemen dibinde. Oradan hiç kimse bir şey kesmez Dede beni çarpar diye.

99. Türbenin olduğu yere koyunlar yaklaşmış da Dede hayvanların oraya girmesini istememiş. Hatta daha sonra anneme sordum: “Orada Dede var, oraya niye yaklaştın?” dedi.

131. Kayınvalideme rüyasında görünmüş: “Benim adım Recep, bir kardeşim Tekke Kayası'nda ismi Şaban, bir kardeşim de Oyuk Baba olarak bildiğiniz yerde ismi Ramazan” demiş.

162. Dede'nin mezarını dağıtan adamın evi hanesi kalmadı, dağıldı; kendisi kör kurşuna gitti, hanımı rezil gitti.

V232. Yardımcı olarak melek

85. Cebrail bir gün Nuh Aleyhisselam'a gelmiş: “Yâ Nuh! Şu karşıdaki dağa git, orada bir ağaç var, o ağacı kes getir, geminin omurgasını yap, tufan yakın” demiş.

V233. Can Alıcı

Azrail, İslam inancında Allah'ın emri ile insanların canını alan bir melektir. Kur'an-ı Kerim'de melekü'l mevt adı ile geçen Azrail (Secde, 11) Dede Korkut kitabında gözü fersiz, ak sakallı, al kanatlı bir ihtiyar olarak tasvir edilir, Nazilli'de daha çok can alıcı ismi ile anılır. Can alıcının insanın ölümüne yakın kendisine ziyaret ettiğine inanılır.

Nazilli’de gezici/geçici olarak tarif edilen, geceleri davul zurna ile hava çeke çeke geçen varlıkların arasında can alıcının olduğuna yönelik halk inancı da hakimdir. Geçiciler her nereden geçerse o bölgeden bir cenaze çıkar.

61. Kafilenin en arkasında biri varmış; o can alıcıymış, en arkadan onun dediğini duymuş.

62. Eski insanların tabiri ile buradan can alıcı geçti demişler.

63. Bazı insanların ölmeden bir iki gün önce; ölümüne yakın, can alıcı evine yollanır derler.

64. Bir müddet sonra kalktım yerimden, bir baktım evin içerisinden simsiyah, takım elbiseli, esmer, kasketli biri çıkıyordu.

V300. Dini İnanışlar

25. Hemen aklıma geldi; şeytan mı acaba diye. Allahü okuyuverdim.

26. Rahmetli dedem konuşursam çarpar diye içinden besmele çekiyor.

32. Dedim bu şeytan hemen iki üç sure okudum.

36. Ben korktum, dua okuyorum, üflüyorum; ama görünmüyor.

38. Baya eğlenti olmuş orada, oyna, kalga, saz, cümbüş derken sabah ezanı okunmuş, o anda herkes kaybolmuş. Sabah ezanı okununca şeytanlar kaçar.

41. O adam da besmele çekmiş. O anda tüm şeytanlar dağılmış.

45. Demek ki bismillah demeden konulan her eşya kullanılıyormuş.

46. Şeytan tam bacadan aşağıya inerken sabah ezanı okunmaya başlamış; şeytanların ezan sesini duyunca kaçtığı söylenir.

47. Şeytan: Besmelesiz atını niye bağlıyorsun? Besmelesiz bağlarsan ben de kullanırım sen de kullanırsın” diyor. O günden sonra adam bir daha hayvanını besmelesiz bağlamamış, şeytan da onun hayvanını bir daha elleyememiş.

71. Buraya nasıl geldi diye hayret etmiş, maşallah dememiş.

85. Ejderha: “Ben bismillah demedim bu yarım yumurtayı yiyemedim, bismillah desem hiç yiyemeyecektim, bunun hikmeti ne?” diye sormuş.

141. Dünya bembeyaz oldu, kar gibi her taraf: “Allah’ım bu ne kim!” dedim. Bismillahirrahmanirrahim okudum hemen.

154. Bir gün sabaha karşı Samailli köyünden geliyordum, ezan ile beraber Oyuk Baba’dan aşağıya Sinan Dede’ye indi.

V463. Şehit olma

3. Düşman kavak ağacına bir bakıyor, onları orada katlediyor.

4. Zekeriya Aleyhisselam hiç ses çıkarmıyor, kesiliyor.

109. Seyrat Dede savaş zamanında şehit olmuş, oradan kellesini koltuğunun altına almış, koşuyormuş: “şehide bak, şehide bak, gidiyor!” demişler.

120. Bayındır’ın girişinde Oyuk Baba’nın kesmişler kafasını, bırakmışlar.

V532 Mekke’ye giderek hacı olma

167. Hacıya gitmişler beş altı kişi, arkadaşları dönmüş bu Dede orada kalmış.

W. KARAKTER ÖZELLİKLERİ

W11. Cömertlik

147. Mustan’ın bir hikmeti yokmuş; yalnız yedirip içirmesinden, eli açık olmasından Yapıcı onu severmiş.

W26. Sabır

4. Zekeriya Aleyhisselam hiç ses çıkarmıyor, kesiliyor.

W35. Adalet

103. “Valla altın çıkasıya kadar bizi tüy edersin, bize vermezsin.” dediler. “Bir tane dahi artsa bozdurcam, onu da üçe bölcem” dedim.

W117. Kibir

91. Hz. Ali, Peygamberimize: “Yâ resulullah! Dünya’ya benden daha kuvvetli bir insan geldi mi?” diye sormuş.

W153. Cimrilik

2. “Oğlum, benim canım üzüm istedi, bahçeden ufak bir salkım üzüm kopar gel” diyor. “Tamam” Bahçeye gidiyor, geziyor, dolaşıyor, oraya buraya varıyor hep büyük hep büyük! Hiçbirine kıyamıyor.

Z. ÇEŞİTLİ MOTİF GRUPLARI

Z71.1. Formülistik sayı: üç

125. Bunların yanında av köpekleri de varmış, köpekler bir o toz dumanının üstüne koşturuyormuş, bir bu toz dumanının üstüne koşturuyormuş; tam üç sefer.

146. Yapıcı Dede'nin olduğu yerde makine kanal kazarken, orada makine onu yıkcak oldu, makinenin halatları tam üç sefer koptu.

Z71.12. Formülistik sayı: kırk

80. Tam sönecekken Peygamber Efendimiz onu tükürüğü ile şöyle bir elliyor, kandil kırk gün boyunca içinde gazı olmadan yanıyor.

96. “Ne bu çadırın durumu böyle, bizim çadırlar kırk direkli, böyle çadır mı olur!” demiş. Kırk direkli deyinceye kadar Hızır Aleyhisselam olduğunu anlıyor.

105. Üç gün sonra kırk koyun birden ölüyor, ardından on beş yirmi gün geçiyor, kendisi hastalanıp ölüyor.

137. “Kuşçu ömründen gelsin geçsin hiç yokluk kıtlık görmesin; ama nüfusu kırk bir de demesin” demiş.

Z141. Sembolik renk: kırmızı

3. Hasan ve Hüseyin Efendimiz şehit olduktan sonra keklik, onların kanı içinde eşeleniyor, siftiniyor. Ayaklarının ve gagasının kırmızı olması tabire göre buradan geliyor.

4. Keklik de Zekeriya Aleyhisselam'ın kanında eşelenmiş, ayakları ve gagası ondan kırmızı olmuş.

Z142. Sembolik renk: beyaz

58. Gece vakti bir arkadaş kuyunun yanından geçerken bembeyaz elbisesi, su dolduran bir kız görmüş.

141. Tam Dede'nin dibindeydim. Dünya bembeyaz oldu, kar gibi her taraf: "Allah'ım bu ne kim!" dedim.

142. Nasıl diyeyim sana, bir kadın; bembeyaz elbiseli kefen gibi, orada abdest alıp durur.

145. Ben onu benim üstümden geçerken gördüm; hemen hemen minare boyunda, arkasından alev çıkıyor, beyaz bir alev topu böyle iri şekilde, arkasında köz parçaları bırakıyor.

158. O gün beyaz elbiseli, sakallı, hacıya benzer bir Dede rüyasında: "Bir daha buraya hayvan katarsan senin kafana odunla vururum! Bir daha buraya hayvan katmacasın döverim seni burda! demiş; ikaz etmiş.

164. Bir kalkıyor oradan, koyunlar orada yayılıp durur, beyaz sakallı koyunların içerisinde gezip dururmuş.

Z143. Sembolik renk: siyah

32. "Sen kimsin ya?" dedim. Her yeri simsiyah, benden uzun, iri bir şey; benim boyum onun anca göğsüne geliyor.

64. Bir müddet sonra kalktım yerimden, bir baktım evin içerisinden simsiyah, takım elbiseli, esmer, kasketli biri çıkıyordu.

69. Bir baktım biçtiğim yerden soba borusundan daha kalın, simsiyah bir şey geçiyor.

Z200. Kahramanlar

84. Çeteler çırılçıplak kızı soymuşlar oynatırken, Ahmet Başoğlu gelmiş. Tek başına çeteleri dağıtmış, kızı ellerinden kurtarmış, babasının evine kadar getirmiş.

2.1.2.2. Konu ve Tema Özellikleri

Dönüşüm, canlı veya cansız varlıkların, çeşitli sebeplerden ötürü mevcut şekillerinden, başka bir şekle girmesidir. Nazilli'de dönüşüm konulu anlatılan, her iki efsanede de insandan kuşa dönüşüm söz konusudur. 1. anlatıda dua sonucu 2. anlatıda ise beddua sonucu gerçekleşir. 1 numaralı anlatıda iki kardeş evde oyun oynarken zeytinyağı küpünü devirir, anneleri eve gelince çocukları döver, çocuklar da korkularından kuş

olmak için dua ederler. Allah çocukların duasını kabul eder ve kumru kuşuna dönüşürler. 2 numaralı anlatıda adam ihtiyarlar, artık kendi başına tarla bahçe işlerini yapamaz olur, bunun üzerine tüm birikimini evladına bırakır. Gün gelir adamın canı üzüm çeker; ama evladı bir salkım üzümü babasından kıskanır. Baba bu duruma çok içerlenir ve evladına beddua eder. Beddua sonucunda evladı hepbüyük kuşuna dönüşür.

Değişim, canlı veya cansız herhangi varlığın, mevcut yapısında var olan bir özelliğinde meydana gelen başkalaşmadır. Değişim, 3,4,5 ve 6. anlatılarda bir olay, 7 ile 8. anlatıda beddua, 9,10 ve 11. anlatıda ise dua sonucu meydana gelir. 3 ve 4 numaralı anlatı keklik hakkındadır. Keklik, 3. anlatıda Hz. Hasan ve Hüseyin'in 4. anlatıda Hz. Zekeriya'nın saklandığı yeri düşmana işaret eder, şehit edilmelerinin ardından da kanları içerisinde eşelenir, böylece ayakları ve gagası kırmızı olur. 5 ve 6. anlatılar Hz. Süleyman ile kuşlar arasında geçer. 5. anlatıda Hz. Süleyman hanımı Belkis'in bir sözüyle bütün kuşların tüyünü ister. Emir üzerine bütün kuşlar tüylerini bırakır; ama baykuş kendi tüyünü vermez, hatta tutumundan ötürü Hz. Süleyman'ı ikaz eder. Hz. Süleyman ikaz sonrası hatasını anlar, bütün kuşlar kapış kapış tüylerini geri alır, rengarenk olurlar. 6. anlatı ise sonu itibariyle 5. anlatıdan ayrılır. Hz. Süleyman bütün kuşlara tüylerini geri iade eder, bütün kuşlar tüyleri karışık bir şekilde alır; ancak yarasa zamanında yetişemediği için tüysüz kalır. 7. anlatıda tufan sonrası karga Hz. Nuh'un asi evladı Kenan'ın cesedini yer. Hz. Nuh bunu görünce ona beddua eder. Beddua sonucunda karganın rengi siyah olur. 8. anlatıda değişim Hz. İbrahim'in bedduası ile yaşanır. Hz. İbrahim, Nemrut tarafından ateşe atılmadan önce ateşe malzeme veren çam ağacına ve odunları çeken katıra beddua eder. Hz. İbrahim'in bedduası sonucu çam ağacı sürmez, katır ise üremez zürriyetsiz kalır. 9. anlatı tufan sırasında geçer. Hz. Nuh gemide dolaşırken köpekleri çiftleşirken görür. Onların tufanda dahi çiftleşmesine şaşırarak Nuh Aleyhisselam köpekler için dua eder. Dua sonucunda köpekler her ne olursa olsun çiftleşirken ayrılmaz. 10 ve 11. anlatı kedi üzerinedir. 10. anlatıda Hz. Muhammed namaz kılarken secde edeceği yere yılan çöreklenir. Hz. Muhammed tam secde edecekken kedi gelir, yılanı yakaladığı gibi götürür. Hz. Muhammed namazının kıldıktan sonra kedinin sırtına sıvazlar, ona dua eder. Dua sonucunda kedinin sırtı asla yere gelmez. 11. anlatıda ise kedinin sırtının yere gelmemesi Hz. Nuh'un duası ile olur.

12.13 ve 14. anlatılar asırlarca cevap aranan belli başlı soruları açıklamaya yöneliktir. 12. anlatı ölümün kökenini, 13. anlatı kıyamet gününü, 14. anlatı suların zaman zaman çekilme nedenini açıklar. 12. anlatıda Allah ölümü ilk dağlara, taşlara verir; ama

dağlar taşlar ölümün şiddetine dayanamaz. Allah daha sonra ölümü insanlarda test eder ve insanların acılara, üzüntülere katlanabildiğini görür. Allah ölümü bu nedenle insanlara verir. 13. anlatıda dünyanın sonunda sadece bir kurt kalacağı anlatılır. Kurt o kadar kuvvetlidir ki bir türlü canını vermez. 14. anlatıda ise konu Mekke’de bulunan zemzem suyuna destek olmak için zaman zaman suların çekilmesidir.

Yer adları üzerine anlatılan anlatılar, o yerleşim yerinin, adını nasıl aldığını anlatır. Nazilli’de yer isimlerinin köken olarak yaşanan bir olay veya sonrası söylenen sözden ileri geldiği görülmüştür. 15. anlatıda Yörük Bey’i, obasının konaklaması için uygun bir yurt bulunca esasını yere vurur ve “dur!” der. Durasallı ismi buradan gelir. 16. anlatı şimdiki ismi Ocaklı olan, Gireniz köyünün isminin kökeni hakkındadır. Göç ederken Yörük bir devesini kaybeder. Devenin izini takip eden Yörük, Gireniz köyüne kadar ulaşır; ancak devenin izi o köyden dışarı çıkmaz. Gireniz köyünün ismi de buradan gelir. 17. anlatıda yer isminin kökeni anlatı içerisinde birinci ağızdan söylenir. Halk tabiriyle gavurların acilen buldukları bölgeden kaçmaları gerekmektedir. Gidecek yer konusunda müzakere ederlerken liderleri: “hay hay üstünde yaptırım, Haydarlı duruyor mu, böğüre böğüre yaptırdım, Böğrüdilik duruyor mu?” diye yanındakilere sorar. Haydarlı ile Kestel’in Böğrüdilik mahallesi, ismini inşasındaki bu durumdan alır. 18. anlatı 1831 yılına kadar ilçe merkezi olan Kestel’in, ismi üzerine anlatılmıştır. Kasap daha önce doksan dokuz hayvan kesmiştir; ama etlerin hepsi satılır. Yaşlı bir kadın etin kalmadığını öğrenince kasaba yüzüncü hayvanı “kes (eti) al” diye ısrar eder. Kasap kadının ısrarına dayanamaz yüzüncü hayvanı keser, keserken de ölür. Zamanla kes al, kes(t) al, Kestel’e dönüşür. 19. anlatı Nazilli’nin isminin kökeniyle ilgilidir. Bey, birkaç obası ile birlikte Pazar köye yerleşir. Bey’in oğlu bölgede dolaşırken Nazlı isimli kızı görür, görür görmez de tutulur. Nazlı’da ilk görüşte Bey oğluna vurulur. Nazlı ile Bey’in oğlu gizli gizli buluşmaya başlarlar. Bunu öğrenen Bey, iki sevgilinin ilişkisine müsaade etmez. Nazlı, Bey oğlunun hasretine dayanamaz ölür. Bey’in oğlu da Nazlı’nın ölüm haberini alınca kendisini Menderes Nehri’nin sularına bırakır. Bölge’nin adı da kavuşamayan sevgililerden hatıra olarak Nazlı ili kalır.

Nazilli’de tarafımızca derlenen anlatılarda tespit edilen olağanüstü varlıklar: şeytan, cin, peri, can alıcı ve evran, olay ise nazardır.

Nazilli’de daha çok şirret adı ile anılan şeytan çeşitli özellikleriyle anlatılara konu olur. 21. anlatıda şeytanlar Nazilli’den Aksu’ya dönen adamı köyüne kadar takip eder.

22. anlatıda çiftçi bahçesinde çalıştıktan sonra evine dönerken şeytan onun önünü keser. 23. anlatıda küçük bir kız çocuğunun şeytanı görmesinden sonra hasta olması anlatılır. 24. anlatıda konu şeytanın iki arkadaşa halüsinasyon göstermesidir. 25. anlatıda köylü yıkanmak için pınara giderken şeytan kedi şeklinde onun önüne çıkar ve ilerlemesine müsaade etmez. 26. anlatıda adam oğlak şeklindeki şeytanı yakalar, keser ve pişirir; ancak sabah olunca tencerede sadece bir damla kan, bir parça keçe, bir tane de soğan bulur. 27. anlatıda şeytanın aynı anda farklı şekillerde kişilere gözükmesi anlatılır. 28. anlatıda şeytan avcının gözüne önce tavşan sonra kedi şeklinde görünür, en son ise onu nefesiyle uyutur. 29. anlatıda çiftçi tarlasından dönerken mezarlıkta deve şeklinde şeytan görür, onun nefesiyle hasta olur. 30. anlatıda şeytan köylüye kendi sıpası şeklinde görünerek kandırır. 31. anlatıda üç arkadaş değirmene giderlerken karşılarında karaltı şeklinde şeytan görürler. 32. anlatıda köylü alkol aldıktan sonra biraz kestirmek için tarlada yatar; ama alkolün de etkisiyle uyuyakalır. Gece vakti sese uyanan köylü tam önünde şeytan görür. 33. anlatıda iki arkadaşın meşe kömürü yaparken şeytanların seslerini işitmesi, sabah horozlar ötünce ise tüm seslerin aniden kesilmesi anlatılır. 34. anlatıda iki arkadaştan birisi şeytanın sesini işitir; fakat diğeri bu sesi duymaz. 35. anlatıda çiftçi gece su sulamaya giderken şeytanların seslerini işitir, yanındakileri konuşmamaları için uyarır. 36. anlatıda köylü şeytanı görmezken sesini ve varlığını yanında hisseder. 37,38,39,40,41 ve 42. anlatının ana konusu şeytanların düğünüdür. 43. anlatıda şeytanlar evlatlarının ölümü üzerine onları vuran kişiden intikam almak isterler. 44. anlatı şeytanın parası hakkındadır. 45. ve 46. anlatıda şeytan iki arkadaştan birinin suretine girerek ötekini kandırır. 47. anlatıda besmelesiz bağlanan koşu atının şeytan tarafından kullanılması konu edilir.

48,49,50,51,52,53,54 ve 55. anlatı cinler üzerine anlatılmıştır. 48. anlatıda cin askeriye'nin merdiveninde oturan askeri çarpar. 49. anlatıda köylü define kazarken küp bulur, küpün ağzını açar, hazineyi görür; ama tam o anda cin tarafından çarpılır, define de birden kaybolur. 50. anlatıda hoca definedeki tılsımı bozarken cin, kız çocuğunu uçurum kenarına kadar sürükler. 51. anlatıda cin yılan şeklinde hazineyi korur. 52. anlatıda cinle evli olan bir adamın, insanla evlenmesi sonucunda cin tarafından öldürülmesi konu edilir. 53. anlatı cinle evli olan bir kadın hakkındadır. 54. anlatıda cinler harabe bir kilisenin yakınında oturan ailenin kızlarını delirtir. 55. anlatıda cin, evladının ölümü üzerine ölmesine neden olan kişiden intikam alır.

56. anlatı cin üzerine anlatılmıştır; ancak tarif edilen varlık peridir. Işıklar'dan Rahmanlar köyüne dönen köylü yolda peri kızlarını görür. 57. anlatıda çiftçi söylediği bir sözden ötürü sabaha kadar erkek peri ile mücadele eder. 58. anlatıda peri kızını kuyudan su çekerken görülür. 59 ve 60. anlatılarda peri kızlarına çeşme başlarında yıkanırken rastlanır.

Nazilli'de Azrail daha çok can alıcı ismi ile anılır. 61. anlatıda can alıcı gece yarısı hava çeke çeke geçen gezicilerin en arkasındadır. 62. anlatıda can alıcının sesi duyulur. 63. anlatı can alıcının ziyareti üzerinedir. 64. anlatıda ise köylünü can alıcı ile karşılaşması ana konuyu oluşturur.

65,66,67,68,69 ve 70. anlatı evran üzerinedir. 65 ile 66. anlatı evranın afet sonucu ölümü hakkındadır. 67. anlatıda afet sonucu ölen evranın cami önünde sergilenmesi anlatılır. 68. anlatıda evranın yağmurla beraber yeryüzüne düşmesi konu edilir. 69. anlatıda dere kenarında ot biçen işçi evrana rastlar. 70. anlatıda ise evran Arslanlı ile Bozyurt arasındaki kestirme yolda görülür.

Nazar konulu anlatılarda bazı kişiler kasten veya istemeden insanlara, hayvanlara, bitkilere, nesnelere zarar verir. 71 ve 72. anlatıda çocuğun nazardan ölmesi, 73. anlatıda hasta olması anlatılır. 74. anlatıda çiftçi çift sürerken hayvanına nazar değer. 75 ve 76. anlatı kara çitlik ağacının nazara mâni olduğuna inancına yöneliktir. 77. anlatıda kişi bakışı ile üzüm salkımını düşürür. 78 ve 79. anlatıda övgü ve beğeni içeren bir söz nazara neden olur. 80. anlatıda Hz. Muhammed'in mucizesi ile yanan kandil nazar sonucu söner. 81 ve 82. anlatıda nazar nesnelere hasar verir.

83 ve 84. anlatılar olağanüstü konulu diğer anlatılardır. 83. anlatıda kötü bir söz yüzünden Kuzpınar Suyu'nun akışını kesmesi anlatılır. 84. anlatı ise yaptığı iyilikten ötürü ölümsüzlükle ödüllendirilen efe hakkındadır.

85,86,87,88. anlatılar ikinci Âdem olarak da bilinen Hz. Nuh'un çevresinde meydana gelen olaylar hakkındadır. 85. anlatıda tufandan önce gemi yapımında ejderhanın Hz. Nuh'a yardımcı olması anlatılır. 86. anlatıda Hz. Nuh, kendisine yardım eden yaşlı kadına tufan başlamadan önce haber vermeyi unuttur. Bunun üzerine yaşlı kadının kurtulması için dua eder. Allah Hz. Nuh'un duasını kabul eder, böylece yaşlı kadın gemiye binmemesine rağmen tufandan kurtulur. 87. anlatıda Hz. Nuh'un gemisine şeytanın, 88. anlatıda ise akrebin binmesi konu edilir. 89. anlatıda konu hemen hemen herkes tarafından bilinen Hz. İbrahim'in Nemrut tarafından ateşe atılmasıdır. 90. anlatı

akşam namazının farzının sünnetten önce olması üzerine anlatılmıştır. Hz. Muhammet akşam namazını kılacakken kızı Hz. Fatma'nın ay hali olduğunu öğrenir ve hemen Hz. Ali'ye haber vermeye gider. Akşam namazının farzı bu nedenle sünnetten önce kılınır. 91. anlatıda Hz. Ali savaşlarda hep zafer kazanmasından dolayı kibre kapılır; fakat Zaloğlu Rüstem'i görmesiyle bu kibri söner.

92,93,94,95 ve 96. anlatılarda Hızır ana konuyu oluşturur. 92. anlatıda Hızır insanlara yardım eder, kendisine yapılan iyilikleri ödüllendirir. 93. anlatıda trende oluşan bir arızanın onarılmasında Hızır makiniste yardımcı olur. 94. anlatıda ağanın biri Hızır için ziyafet tertipler; ancak Hızır dilenci kılığında gelir. 95. anlatı Hz. Musa ve Hızır kıssası (El-Kehf, 60-82) hakkındadır. 96. anlatıda Hızır hayvanlarına kötü davranan çiftçiye aynı şekilde muamele eder.

Erenlerle alakalı olarak anlatılan anlatılar konuları bakımından şu şekildedir: 97,116,119,130,141,145,154. anlatı erenlerin birbirlerinin mezarına ziyaret etmesi hakkındadır. Dede, ziyaret sırasında ışık huzmesi halinde görülür veya sesi işitilir. 129. anlatıda erenlerin, birbirlerinin türbesine hediye yollaması konu edilir.

98,102,122,123,124,133. anlatıda erenlerin türbesinde (mekânında) vuku bulan kerametler anlatılır. Bu kerametler şu şekildedir: Türbenin bulunduğu mevkide yangın çıkar; fakat Dede'nin türbesi yanmaz (98). Dede, mezarının üzerine örtülen örtüyü, üstünden atar (102). Kurdun, koyun sürüsünü yemesine izin vermez (122). Türbe ziyaretine gelen bir aileyi, rüzgâr ile karşılar (123). Türbe mevkiinde yağmur yağar; ancak, insanların üzerine bir damla su tanesi düşmez (124). Dede, çevresinde bulunan kocaman bir taşı başka yere fırlatır (133).

146,150,159,166. anlatı erenlerin türbesini (mekânını) koruması üzerinedir. Bu kutsal mekânlar çeşitli amaçlar için kaldırılmak istenir; ancak Dede müsaade etmez. Hatta 159. anlatıda akan menderes yönünü değiştirir.

99,107,113,114,115,117,155,157,158,160 ve 164. anlatıda ana konu mekânına hürmet göstermeyen kişileri erenlerin ikaz etmesidir. 165. anlatıda Dede, sert bir dille ikaz etmez, nasihatte bulunur. Erenlerin ikazına sebep olan olaylar şöyledir: Dede'nin mekânında koyunların dolaşması (99,157,158), Dede'nin mezarının bulunduğu mevkiden taş alınması (107,114), kazı yapılması (113), bölgede yapılan yol çalışması (155), o mevkide yatılması/uzanılması (115,117,164), Dede'nin mekânında konuşulması (160).

101,108,111,112,118,135,143. anlatı erenlerin mekânına hürmet gösterilmemesi halinde yaşanan olayları konu alır. 101. anlatıda kişi, erenin mekânının bulunduğu mevkiden dal keser; Dede onu ağacın üzerinden atar. 108. anlatıda asker, erenin türbesini kutsal olarak kabul etmez, o sırada bir rüzgâr gelir ve elindeki silah kendisine döner. 111. anlatıda iki kişi, defîne için Dede'nin mezarını kazarken fırtına çıkar, kendilerini köyün içerisinde bulurlar. Fırtına sonrası defîncilerden biri ölür, diğeri delirir. 112. anlatıda defînciler, Dede'nin mekânının bulunduğu bölgede mezar kazarken, kuşa benzer bir yaratık ortaya çıkar, onları oradan kaçıır. 118. anlatıda çocuk, Dede'nin türbesinin yanına tuvaletini yaparken birdenbire kaybolur. 135. anlatıda beş altı arkadaş, Dede'nin türbesinin yakınlarında içki içerken fırtına çıkar. 143. anlatıda çiftçi, traktörü Dede'nin mezarının olduğu yere koyar, duran traktör tarlanın içerisine kayar.

Erenler, bazı kimseleri hal ve tutumlarından ötürü mekânında istemez, kendi çevresine kabul etmez. 100,110,125,126,127,128,132 ve 134. anlatıda bu konu işlenir. Erenlerin kendi çevresinde istemediği insanların özellikleri şu şekildedir: Pis olması (100), sarhoş olması (110), cinayet işlemesi (125), ay halinde olması (127), ziyarette bulunmak istememesi (128), boy abdesti almaması (132), niyetlerinin kötü olması (134)

Erenler, bölgede yaşayan kimi insanların rüyasında görünebilir. 103,131,144,147,149 ve 156. anlatıda erenler ile ilişkili olarak görülen rüyalar ana konuyu oluşturur. 103. anlatıda Dede, rüyada altının yerini gösterir. 156. anlatıda rüya sahibi Dede'nin mekânında han heybesi içerisinde para görür; ancak Dede bu paranın sadece erişmiş insanlara verileceğini ifade eder. 131. anlatıda Dede, rüyada kendisinin ve kardeşlerinin isimlerini söyler. 144. anlatıda mekânında hayır yapılmasını rüya yolu ile bildirir. 147. anlatıda Dede gerçekleşen bir olayı eşine, rüyasında anlatır. 149. anlatıda iki eren kişinin rüyasında birlikte gezerlerken görülür.

136,142,151,161,162. anlatı erenlerin türbelerinde, mekânının bulunduğu mevkilerde görülmesi hakkındadır. 136. anlatıda Dede, sabah namazını kılmak için köyün içerisindeki mescide gelir. 142. anlatıda beyaz bir elbise içerisinde mekânında, 151. anlatıda türbesinde, 161. anlatıda, gelinliği ve üstündeki takıları ile derede, 162. anlatıda elinde lükse benzer bir lamba ile mezarında görülür.

Erenler, kişileri sınamak, kendi isteklerini bildirmek, zor durumda kalanları yardım etmek için de görünebilir. 105. anlatıda üç eren çobanı sınamak için en sevdiği koyunu kesmesini ister. 106. anlatıda kendi isteklerini bildirmek için kişinin evine konuk

olur. 121. anlatıda bir kadının medet umması üzerine eren atı ile yardıma koşar. 152. anlatıda ise eren, savaşta esir düşen askeri kurtarır.

Erenleri öteki insanlardan farklı kılan, hayatlarında göstermiş oldukları kerametlerdir. 104. anlatıda Karataş, Göktepe ve Sürez Dedesi'nin, 137,138,139. anlatıda Nazillili mutasavvıf-âlim Muhammed Hakkı'nın, 140. anlatıda Muhammed Hakkı Hazretlerinin kız kardeşi Ayşe Sofu'nun, 148. anlatıda çevrili bir makamı olmamasına rağmen Mescitli köyü sınırları içerisinde yaşamış olduğuna inanılan Sarıkız'ın, 153. anlatıda türbeleri ziyaret fenomeni haline dönüşen Sinan Dede ve Oyuk Baba'nın, 163. anlatıda ölmeden kırklara karışan Hacı Veli Dedesi'nin, 167. anlatıda, Karaselvi/Çiçekçi Dedesi'ne yardım eden din adamının, 168,169,170. anlatıda âlim Hatip'in kerameti anlatılır.

Allah yolunda savaşırken şehit olanlar da ermiş olarak kabul edilir. (Bakara, 154) 109 ve 120. anlatı savaşta kellesi kesilen; ancak kellesini koltuğunun altına alarak belli bir yere kadar hareket eden ve orada şehit düşen kesikbaş konulu anlatılardır. Seyrat Dede, kellesi kesildikten sonra kelle koltukta görüldüğü yere kadar koşar, orada defnedilir (109). Oyuk Baba ise kellesini koltuğunun altına aldıktan sonra takip edilmemek için kanının damladığı yerleri taş ile örtterek ilerler, türbesinin bulunduğu yerde de canını verir (120).

Elimizdeki 170 metinden hareketle Nazilli efsanelerinin ve memoratlarının temaları şu şekilde belirlenmiş;

Korku:
1,21,23,31,32,33,34,35,36,56,58,59,60,61,62,63,65,68,
69,70,141,142,147,162

Ceza:
100,101,103,105,110,118,125,126,127,128,132,134,
135,143,167

Koruma:
49,51,66,98,107,108,111,112,122,124,146,150,159,166

Hile:
24,25,27,30,37,38,39,40,41,42,44,45,46,47,87

Güç:
13,28,29,48,50,54,77,
81,82,133,168,169,170

İkaz:
99,106,113,114,115,
117,144,155,157,158,
160,164,165

Yüceltme:
14,67,72,75,76,83,129,
131,136,138,139

Ziyaret: 97,116,119,123,130,145,149,154	Önderlik: 15
Yardım: 10,11,86,92,93,121,140,152	Endişe: 17
İhanet: 3,4,8,52	İsrar: 18
Beğeni: 73,78,79	Sevda: 19
İdare: 5,6	Merak: 20
Ah: 16,137	Aile: 53
Cesaret: 22,26	Ölüm: 64
İntikam: 43,55	Hayret: 71
İffet: 57,148	Vefa: 84
Haset: 74,80	Kudret: 89
İrfan: 85,156	Evlilik: 90
İtimat: 88,95	Kibir: 91
İftira: 104,163	Küçümseme: 94
Kutsallık: 151,161	Adalet: 96
Cimrilik: 2	Tevazu: 102
İtaatsizlik: 7	Şehadet: 109
Üreme: 9	Nedamet: 120
Duygu: 12	Nefs: 153

Konuları ise şu şekilde sınıflandırılmıştır;

1. Dönüşüm ve Değişim Üzerine Anlatılanlar (1-11)

1.1. Dönüşüm (1-2)

1.2. Değişim (3-11)

2. Açıklama Amaçlı Anlatılanlar (12-14)

3. Yer Adları Üzerine Anlatılanlar (15-20)

4. Tabiatüstü Varlıklar ve Olaylar Üzerine Anlatılanlar (21-84)

4.1. Şeytan (21-47)

4.2. Cin (48-55)

4.3. Peri (56-60)

4.4. Can Alıcı (61-64)

4.5. Evran (65-70)

4.6. Nazar (71-82)

4.7. Diğer (83-84)

5. Dini Konularda Anlatılanlar (85-170)

5.1. Din Uluları (85-96)

5.2. Erenler (97-170)

2.1.2.3. Tip Özellikleri

Bir hadise etrafında cereyan eden edebi metinlerde, olayların merkezinde bulunan bir kişi vardır. Bu kişi anlatının ana kahramanıdır. Kahramanlar iki ana gruba ayrılır. Bunlardan ilki düz/yalınkat kahramanlardır. “Kart Karakterler” olarak da isimlendirilen bu kahramanlar son derece belirgin nitelikleri ile okuyucu karşısına çıkar ve olay örgüsü boyunca herhangi bir değişime uğramazlar. Onlar, insan karakterinin belli ve hâkim yönlerini temsil ederler. Yalınkat kahramanlar ne yaparsa yapsınlar, hangi ortamda bulunurlarsa bulunsunlar, her zaman ve her yerde tek bir fikrin veya vasfın sembolüdürler. Söz konusu fikir veya vasfın dışında bir değer taşımazlar. Bu bakımdan düz/yalınkat kahramanlar “tip”i hatırlatırlar.

İkinci tür kahramanlar ise yuvarlak kahramanlardır. Düz kahramanların tamamen zıttı olan yuvarlak kahramanlar; psikoloji ve karakter bakımından büyük bir derinlik ve zenginliğe sahiptirler. Yuvarlak kahramanlar, olay örgüsü boyunca yaşanan gelişmelere göre sürekli değişir; zihnen ve ruhen büyürler. Bu sebeple onların ne zaman ne yapacağı pek belli olmaz. Bunun için de sık sık okuyucuyu şaşırtırlar. Düz kahramanların tipi

anımsatması gibi, yuvarlak kahramanlar da “karakter”i çağrıştırırlar (Çetişli, 2009: 68-69).

Araştırmamızda ele alacağımız kahramanlar düz/yalınkat kahramanlardır. Yani tiplerdir. “Tipler, sosyal bakımdan manalıdır. Onlar belli bir dönemde toplumun inandığı temel değerleri temsil ederler” (Kaplan, 1985: 5). “Toplumun inandığı temel kıymetlerden kastedilen sadece idealler değildir. Toplum ideal olmayanları da tipolojik bir tasnife tabi tutar. Edebî eserler dikkatle tetkik edildiğinde görülecektir ki, tipin birden çok sıfatı vardır. Hatta, bu tiplere özgü sıfatlar bir süre sonra insanların kişiliklerinin tasvirinde birer benzetme unsuru olarak kullanılmaya başlamıştır. Yani, tiplerin sahip olduğu özellikler, bir milletin -müspet veya menfi- ortak değerleridir” (Kara Düzgün, 2007: 19). “Tip, mensubu bulunduğu yörenin, bölgenin, zümrenin ya da azınlığın kültürel yapısını, ortak hususiyetlerini belli bir şahsiyet halinde ortaya koymuş olmalıdır. Aslında tipin öz kişiliği unutulmuştur. Tip, doğduğu ve yaşadığı cemiyetin ortak yönlerini temsil ettiği ölçüde yayılma, tanınma ve kabul edilme imkanına kavuşur. Tipe ait özellikler ona halk tarafından atfedilmiş, böylece kalıcılık ve ebedilik kazanmıştır. Halk, onu görmek istediği kalıplar içinde kabul etmiştir. Bu nedenle de halkın gözü, kulağı, hissiyatı, aklı, yargı gücü, zekâsı ve sesi olma görevini yürütmüştür” (Dursun, 1999: 20).

Nazilli’de derlediğimiz anlatılarda yer alan tipler ana hatlarıyla şu şekildedir;

1) Geleneksel İnsan Tipi: Araştırma konumuz olan efsane ve memorat türleri içerisinde yer alan geleneksel insan tipi dini, kültürel ve ahlaki değerlerin savunucu, toplumsal normların koruyucudur. Bu kişiler karşılaştıkları tabiatüstü varlıklardan korunmak için, toplum tarafından kabul edilen belirli davranış kalıplarını sergilerler; onlarla bu şekilde mücadele ederler, toplumsal normları dikkate almayan, onları değersiz olarak gören kişileri ise eleştirirler. Bu bakımdan geleneksel insan tipi halk tarafından idealize edilen, mevcut sistemin vücut bulmuş halidir.

2) İtikatsız İnsan Tipi: Dini, ahlaki ve kültürel değerlere itibar etmeyen, toplumsal normlara karşı çıkan itikatsız insan tipi, geleneksel insan tipinin tam zıttı olarak efsane ve memorat türlerinde yer alır. Bu tipin temel özelliği, toplumun çoğunluğu tarafından kabul gören değerlere hiçe sayan eylemlerde bulunmasıdır. Anlatılarda pek çok kez geleneksel insan tipi tarafından ikaz edilmelerine rağmen onları hor gören bir tutum takınarak, yapacakları eylemden geri durmazlar. Toplumsal normlara karşı çıkan

davranışlarının bedeli olarak da cezalandırılırlar. Kısacası itikatsız insan tipi, mevcut sistemin düşmanı, toplum nezdinde olumsuz insan tipinin bir sembolüdür.

3) Veli/Eren Tipi: Din konulu birçok efsanenin ve memoratın baş kahramanı olan veli/eren tipi, Allah katında ileri bir mertebede olan ve bu nedenle de toplum tarafından hürmet gösterilen kutsal bir kişidir. Kutsalın yeryüzündeki temsilcisi olarak da adlandırabileceğimiz veli/eren tipi, anlatılarda daha çok hayatta iken göstermiş oldukları kerametlerle ve ölümlerinden sonra türbelerini/mezarlarını korumaları ile yer almıştır. Kutsal ile ilintili oldukları için kendilerine hürmet göstermeyen itikatsız insan tipini cezalandırılırlar, kendisine itibar eden geleneksel insan tipini ise ödüllendirirler.

4) Yardımcı Din Adamı Tipi: Ana kahramanların başlarına gelen müşkül durumlarda veya anlamlandıramadıkları, cevap bulamadıkları hadiseler sonucunda, danışmak amacı ile başvurdukları bir kişi olarak karşımıza çıkan yardımcı din adamı tipi, bu kişilerin sorunlarını çözen, var olan problemlerine mensubu oldukları kültür dairesi içerisinde cevap bulan bilge bir tiptir. Genellikle kahraman bu bilge kişiden önce birçok hekime başvurmuştur; fakat hiçbir hekim onun sorununu çözememiştir. Yardımcı din adamı ise ilk bakışta kahramanın sorununu anlar, bu probleme bir isim verir, ona göre de çözüm reçetesi sunar. Dönemim halk hekimi olarak da adlandırabileceğimiz yardımcı din adamı tipi halk arasında itibar gören, etkin bir kişidir.

2.2. Doku Özellikleri

Dil ve üslup özellikleri bakımından efsane ve memorat türleri süslü ifadelerden, söz sanatlarından, formel kalıplardan, nazım ve ahenkten uzak, son derece sade bir anlatıma sahip, kısa, didaktik anlatılardır. Tür olarak destanların, masalların, halk hikayelerinin kendilerine has icracıları varken, efsane ve memorat türleri için böyle bir durum söz konusu değildir. Bütün bu özellikler metin olarak efsane ve memorat türlerinin estetik olma gayesi taşımadığını gösterir (Çelepi, 2015:1172). Her iki anlatım türünün de kendine has icracısının olmaması tamamen türlerinin kendine has özellikleriyle alakalıdır. Memorat türünün anlatılma amacı rapor etmektir, anlatılabilmesi için önce olağanüstü bir tecrübe yaşanmış olması lazımdır, ki bu da kişinin elinde olan bir şey değildir (Çobanoğlu, 2003:49). Efsane ise inanç ile var olan bir anlatı türü olması, inancın da kimsenin tekelinde olmaması sebebiyle inanan herkes tarafından anlatılabilir.

Alan Dundes'in bir folklor ürününü incelerken olmazsa olmaz olarak ifade ettiği üç unsurdan biri olan sözel doku, bir dilden başka bir dile çevrilmesi imkânsız olması sebebiyle saha araştırmalarının incelenmesinde önemli bir yere sahiptir.

Nazilli'de tarafımızca derlenen efsane ve memorat metinlerinde sözel doku unsurları şu şekilde tespit edilmiştir;

1) Ağız özelliklerinden kaynaklanan ünlü ve ünsüz ses değişimlerine rastlanmıştır; y->g- (yine>gine), v->b- (varıyor>barıyor), -a->-e- (bakam>bakem; sana>sene), u->ü/-a->-e- (ulan>ülen), t->d-/-a->-ı- (takıl>dıkıl)

2) –{(i)ken} zarf fiil ekinin {+A} biçimbirimiyle genişlediği görülmüştür.

3) –{(i)p} zarf fiilinin +durur çekimiyle kullanımına çok sık rastlanır.

4) Atasözleri: “üzüm üzüme baka baka kararır” (134)

5) Deyimler: “ağzı dili tutul-” (132), âlem yap-” (135), “arkası gel-” (105), “at koştur-” (55), “ayın on dördü gibi parla-” (47), “bas bas bağırmaq” (62), “canı çıkmak” (13), “dişinin kavuğunda kal-” (85), “dönüp dolaş-” (96), “eli serbest ol-” (147), “göze gel-” (71,74), “gözü değ-” (76,81), “gözü gönlü açıl-” (72), “gözü kör olsun” (169), “haşır neşir ol-” (13), “içinden geçir-” (57,91), “in cin yok” (33), “kafayı oynat-” (111), “kan ter içinde kal-” (70), “kendine gel-” (153), “kör kurşuna git-” (162), “kulağına küpe ol-” (35), “kulak ver-” (61), “okuyup üfle-” (139), “peyda ol-” (51), soluğu evde al-” (56), “su dök-” (118), “tir tir titre-” (6), “yan gelip yat-” (115), “yedirip içir-” (147)

6) Yöresel sözcükler:

Abal: Günah

Boyna: Sürekli

Ağıp dönüp: Bir eylemi sürekli yapmak

Bürgü: Başa örtülen uzunca bir örtü

Annaç: Karşı

Canavar: Kurt

Arık: Su yolu

Çapa salmak: Çapalamak

Beyze: Sanırım

De gidi deh: Hayret belirten bir ünlem

Kaçış kaçmak: O yerden çok hızlı uzaklaşmak

Dülek tutmak: Hayvanın sinek tarafından ısırılması

Biyo: Bir kere

Dürmek: Katlamak

Düzmek: Yapmak, hazırlamak

Emme: Ama, lakin

Entari: Elbise

Gari: Artık

Gelip gelmek: Gelmekte

Hamaz: Kuvvetli rüzgâr

Harana: Büyük tencere

Harman kovmak: Buğdayı başağından ayırmak

Ihtırmak: Çöktürmek

İkiyo: İki kere

Kara zoruyla: Zorla

Mandal başı bağlamak: Tarladaki ürünleri sulamak için oluşturulan mandalların (tarla boyunca oluşturulan topraktan bentler) hazırlandıktan sonra göllenen mandalın su yolunun kapatılması.

Ödü sıtmak: Korkmak

Pâlanmak: Parçalanmak

Sap kesmek: Mısırların dipten biçilmesi

Sıkı atmak: Kurşun sıkmak

Sinmek: Saklanmak

Su sulamak: Tarlayı sulamak

Süt çalmak: Yoğurt mayalamak

Şimşirik: Islanmak

Tüy etmek: Ortadan kaldırmak

Ünlemek: Seslenmek

Yalım: Sanırım

Yazılmak: Hocanın ayet yazması

2.3. Bağlam Özellikleri

Folklor, küçük gruplarda artistik (sanatsal) bir iletişimdir. (Amos 1997: 84). Folklor ürünleri de bir iletişim kanalı kullanılarak aktarılır. Araştırmamız saha çalışması olması sebebiyle bu iletişim kanalı sözdür. Folklor ürünü icralarının, zaman ve mekân yönünden sadece bir kez gerçekleştirilmesi, derlenen ürünü tek ve özel kılar. Derlenen ürünün tek ve özel olması icra ortamının durumu ile alakalıdır. Gözlemlerimizden hareketle biz de icra ortamının iletişime etkisini belirtmek istiyoruz.

İcra esnasında anlatıma etki eden önemli unsurlardan biri dinleyicidir. İcra esnasında derlemeci haricinde bir dinleyicinin bulunmaması, anlatımı olumlu yönde

etkiler; çünkü anlatıcının daha öncesinden derlemeciye tanımaması ve aralarında ortak bir iletişim kodunun bulunmaması, anlatımda bahsi edilen kişilerin, yerlerin kapsamlı açıklanmasına vesile olur, böylece anlatıcı daha ayrıntılı betimlemeler yapar. Birebir olarak gerçekleştirilen derlemelerin bir yararı da özellikle inanç anılarının icralarında görülür. Tabiatüstü bir tecrübe yaşayan anlatıcı, başından geçenleri kalabalık bir ortamda anlatmak istemeyebilir, icra ortamında bulunan kişilerin kendisini yargılayacağını düşünür. Anlatıcının bu tutumu dinleyicilerle olan samimiyetine göre değişebilir; ancak her zaman için şahsi tecrübeleri birebir olarak anlatmak daha kolaydır.

İcra ortamından birden fazla dinleyicinin bulunması halinde anlatım olumlu ve olumsuz olarak iki şekilde de etkilenebilir. İcra ortamında bulunan dinleyicilerin efsane ve memorat türlerinin konusunu oluşturan olaylara inanması ve anlatımı onaylayan sözler söylemesi anlatıcının hevesini artırır. Anlatıcının icra ortamında desteklenmesi anlatılacak birçok efsanenin ve memoratın habercisidir. Bu tarz bir icra ortamının bir olumlu tarafı da anlatımın dinleyicinin hafızasında çeşitli çağrışımlar uyandırmasıdır. Çağrışımla birlikte dinleyici: “dedem de anlatırdı”, “ben bir de şunu duydum”, “babam da nasıl olmuş o biliyor musun?” şeklinde ifadelerle anlatıma katılarak dinleyici konumundan çıkar ve yeni bir icra sürecini başlatır. Araştırma konumuz olan her iki anlatım türünün de sabit bir anlatılma yerinin ve zamanının olmaması nedeniyle dinleyicilerin eklemeleri ve anlatıcıya hatırlatmaları icra esnasında katalizör vazifesi görür.

Güven hissi efsane ve memorat anlatıcısı için önemli bir husustur; çünkü bu iki tür icra edilen diğer sözlü kültür ürünlerine nazaran içerisinde inanç barındırır, inanç da hassas bir mevzudur. İcra esnasında dinleyicilerin olumsuz tepkisi anlatıcının cesaretini kırabilir. İcra ortamında bulunan dinleyicilerin tavrı şayet olumsuz yönde ise konu üzerine kurulan iletişim sona erebilir veya yeni bir icra süreci başlar. Tepki ile karşılaşan anlatıcı yaşadığı/dinlediği bir olayı anlatmak istemez, susmayı tercih eder veya yaşanan bu olayların olabileceğini dinleyiciye kanıtlamak için pek çok memorat anlatır. Memorat türünün en belirgin özelliği işte böyle durumlarda anlatıcı için etkili bir araç olarak görülür. Ne konuda anlatılmış olurlarsa olsunlar, şahit gösterilerek icra edilmeleri dinleyici için efsanelere oranla daha çarpıcı bir his uyandırır. Anlatıcının bu tutumu icra ortamında kendi inancının onaylanması ve desteklenmesi içindir. Bu amaç ile icra edilen birçok memorat ise derlemeci için birer veri temin eder. (21,37,150,159,160,161 icra ortamından bulunan dinleyicilerin tepkisi sonucu anlatılmıştır)

İcra ortamından bulunan kişilerin cinsiyeti anlatıma etki eden unsurlardandır. Anlatıcının icrasında kullanacağı sözcüklerin seçiminde icra ortamında bulunan kişilerin cinsiyeti belirleyici olur. Cinsiyet farklılığına bağlı üslup değişikliği anlatıma yansır. Kadınların da bulunduğu icra ortamında anlatıcı kelimelerini daha dikkatli seçerken, sadece erkeklerin bulunduğu ortamda anlatıcılar argo ifadeleri, küfürleri daha rahat kullanabilirler. (81,90,115,155,159. anlatıların icralarında küfürlü ifadeler kullanılmıştır)

İcra ortamında bulunan dinleyicilerin, anlatıcının yakını olması anlatımı şekillendiren etmenlerdendir. Aslında bu durum samimiyet derecesi ile alakalıdır. Birlikte harcanan süre arttıkça insanlar arasındaki paylaşım artar bu da aralarındaki iletişime yansır; çünkü zamanla aralarında ortak bir iletişim kodu oluşur. Bunun için icra esnasında anlatıcı ve dinleyici arasındaki samimiyet anlatıma etki eder. Anlatıcı icrası sırasında dinleyiciyle kendi arasındaki iletişim kodunu kullanır. Dinleyici, anlatıcının iletişimdeki kodu çözer; ancak derlemeci için bu durum söz konusu değildir. Özellikle mevkii ve kişi tariflerinde kodlamalara sık rastlanır.

Anlatıcının icrasına etki eden unsurlardan biri de icra mekânıdır. Mekân, anlatıcı için hem bir çağrışım merkezi hem de icra sırasında örnekleme ve açıklamalarda faydalandığı bir tahayyül vasıtasıdır. Mekânın boyutu, açık ve kapalı olması, içerisinde veya çevresinde bulunan nesnelere hemen hemen her unsur anlatıcının yaşadığı/dinlediği bir olayı hatırlamasına neden olabilir. Daha önce de belirttiğimiz üzere efsane ve memurat türlerinin konularını oluşturan olayların tabiatüstü olmaları sebebi ile normal hayatın içerisinde alelade konuşulan, anlatılan türler değildir. Bu bakımdan mekân anlatımı başlatabilen unsurlardandır. Mekânın anlatıma bir başka tesiri, anlatıcının icrası esnasında dinleyicinin olayı hayalinde canlandırması için mekândan örnekler kullanmasıdır. Böylece anlatıcının tercihiyle göre icra mekânı anlatımın içerisinde kendisine yer bulabilir. (12 ve 24. anlatılarda icra mekânı anlatıma tesir etmiştir)

Nazilli’de yürüttüğümüz derleme çalışmaları süresince araştırmamıza veri temin eden kaynak kişi sayısı 85’dir. Bu kişilerden 82’si erkek 3’ü kadındır. Yaşları itibariyle en küçük anlatıcı 25, en büyük anlatıcı 92 yaşındadır. Kaynak kişilerin yaş ortalaması ise 66’dır.

Eğitim durumları bakımından bu kişilerin 62’i ilkokul, 2’i ortaokul, 4’ü lise mezundur. 17’si hiç okula gitmemiştir.

Kaynak şahısların 64'ü çiftçi, 4'ü esnaf, 3'ü işçi, 2'si şoför, 2'si ormancı, 2'si muhtar, 2'si pazarlamacı, 1'i çoban, 1'i tekniker, 1'i serbest meslek erbabıdır. 3'ü ise emeklidir.

Derlenen 170 metnin icra edildikleri ortamda bulunan dinleyiciler şöyledir:

1) Birebir olarak derlenen anlatılar:

KK4: 68,85, KK7: 52, KK12: 32,42,98,99, KK24: 54, KK25: 12,16,86,88, KK30: 113, KK39: 20,72,134, KK41: 2,25,153, KK52: 58, KK56: 83, KK58: 111,112,150,163,165,166, KK57: 35,121, KK59: 102,103,104,105,106, KK63: 55, KK68: 17,117, KK71: 1,3,13,40,84,89,95,170, KK79: 49, KK83: 90,137

2) Aynı icra ortamında derlenen anlatılar:

KK5: 14,18,36,59,128 ve KK76: 28,57,60,62,132
KK8: 70 ve KK64: 69
KK9: 146, KK67: 142,143,144 ve KK84: 31
KK10: 92,168, KK42: 125,154,169 ve KK80: 48
KK23: 66,87,130 ve KK48: 21,22,37,71
KK29: 6 ve KK82: 10,64,67,162
KK31: 147,148,149 ve KK73: 145
KK37: 38,46,47,53,96,158, KK51: 29,63,73 ve KK65: 80
KK40: 23 ve KK32: 107
KK43: 97, KK47: 24,44,133 ve KK70: 34,82
KK45: 50,81 ve KK46: 75
KK49: 139,140 ve KK63: 45,136,138
KK50: 100 ve KK81: 77,94,101,135
K66: 5,11,118, KK75: 27, 56
KK69: 156,157 ve KK72: 155

3) Birden fazla dinleyicinin bulunduğu; ama tek bir anlatıcıdan derlenen anlatılar:

KK2: 93,151, KK6: 15,109,110, KK14: 167, KK17: 7,9,122,126, KK20: 164
KK21: 30,43, KK33: 26,123,124,129, KK44: 33,61,65,78,108, KK48: 51,76
KK53: 4,41,91, KK54: 39,79,114,115,116, KK55: 8,119,131,152, KK60: 159,160,161
KK74: 74,120,127, KK78: 141

2.4. İşlev Özellikleri

İşlev, “belirli bir sistemin, uyum ve ayarlamaları için meydana getirilmiş gözlenebilen sonuçlar” şeklinde tanımlanmaktadır. Bir sistemin devam ettirilebilmesi yani uyum ve ayarlamaları sağlayabilmesi için işlevlerin belli ihtiyaçları karşılamaları veya gözlenebilen sonuçlar meydana getirmeleri gereklidir; aksi halde sistem kendini devam ettiremez (Çobanoğlu, 2003: 63). Kısacası sistem ile işlev arasında doğru orantı vardır. Sistem, işlev ile örtüşmesi halinde kendini devam ettirebilir, yani işlev sistemin kendisidir.

Modern antropolojinin kurucularından Radcliff Brown, sözlü kültür ürünlerinin, sistem içerisindeki yerini şu şekilde ifade etmiştir: “Toplumun işleyişi çok parçalı bir makinenin çalışmasına benzer. En küçük vidanın bile makinenin çalışmasına katkısı olması gibi, her sosyal hareketin, her geleneğin, her sosyal normun da toplumun düzenli olmasına katkısı vardır. Toplumda fonksiyonelliği bulunmayan kurumlar yok olmaya mahkûmdur. Bu anlamda efsane, destan, masal, hikâye, fıkra, türkü gibi halk edebiyatı ürünleri, sahip oldukları gelenek taşıyıcılığı, eğitme, sosyal motivasyon, yararlılık, bütünleştiricilik, dengeleme, bir düşüncüyü destekleme, sosyal eleştiri ve denetim mekanizması, dikkat çekme, az sözle çok şey anlatma, son sözü söyleme, kıssadan hisse kapma, gerilenleri yumuşatma, eğlendirme, güldürme ve rahatlatma fonksiyonlarıyla yapının güçlü tutulmasında çok önemli görevler yüklenmektedir” (Eker, 2005: 316).

Folklorun birçok işlevi arasından William Bascom, en önemli olarak şu dört işlevi sıralamıştır: 1. Hoşça vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme, 2. değerlere, toplum kurullarına ve törelere destek verme, 3. eğitim veya kültürün gelecek kuşaklara aktarılması, 4. toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma (Çobanoğlu, 2015: 282).

Bilge Seyidoğlu, efsanelerin işlevini dört madde haline toplar. 1. Gelenek ve görenekleri koruyucudur, 2. Efsaneler topluma yön verir, onlara iyi olmayı, nelerin yapıp nelerin yapılmayacağını telkin eder, 3. Teşekkül ettikleri yere mana kazandırır, 4. Koruyucu ve tedavi edici rolleri vardır (Seyidoğlu, 2005: 271-273).

Tür olarak efsane ve memorat arasında sadece tecrübeyi yaşayan kişi yönünden fark olması ve hemen hemen aynı amaçla anlatılması bakımından işlev özelliklerini beraber incelenmiştir.

1) Anlamlandırma: Bilim ve teknoloji alanlarında yaşanan gelişmeler bakımından “her ne kadar günümüz insanına kabullenilmesi güç gelse de insan hala mitolojik ve mitojeniktir ve öyle kalacaktır (Saydam, 1997: 45). Çünkü insan hangi zaman diliminde yaşarsa yaşasın bilinmeyenini bilinir hale getirmeye, var olan boşluğu ikame etmeye çalışır. Bilinmeyeninin bilinir hale gelmesi her zaman paradigmatik bir sıçrayıştır (Kuhn 2011: 50).

İnsanın anlamlandırma çabası efsanelerde de görülür. Bu anlatılarda ana husus zaten var olan mevcut durumların halkın dikkatini çekmesidir. Ölüm neden var? Yarasa niçin gece uçar? Nazilli isminin kökeni ne? Bu koca taş niçin tarlanın ortasında? İnsanlar bu sorulara bir cevap bulmak ister, bunun için de estetik bir hikâye yaratır. Yaratılan hikâyenin estetik olmasındaki amaç inandırıcılığı ve etkiyi artırmaktır (Çelepi, 2015:1174). Yaratılan bu estetik hikâye sayesinde insan daha önce nedenini bilmediği bir durumu anlamlandırıp içselleştirmiş olur.

Aşağıda vereceğimiz aynı konu hakkında anlatılan 3 efsanenin sonunda anlatıcıların yaptığı eklemeler, yargımızın anlaşılmasında faydalı olacaktır.

Hz. Hasan ve Hüseyin düşmandan kaçarken kavak ağacının içerisine saklanmış. Düşmanları onları ararken, keklik: “Hasan Hüseyin kavakta kavakta, yık da bak yık da bak” demiş. Bunun üzerine Hz. Hasan ve Hüseyin kekliğe beddua etmiş: “senin yumurtan çok olsun alayın olmasın” demiş. Bu nedenle kekliğin alayı yoktur, 10-15 yumurtası olur, alayını bulamazsın (KK23)

Şimdi peygamberimiz kaçmış giderken, bir kavak ağacının içine girmiş. Gâvur gelince o keklik işaret etmiş: “gak kabrak gak kabrak, kavakta kavakta” demiş. Peygamberimiz yerini söylediği için ona beddua etmiş: “yüzün kıyı düş Allah’ım” demiş. Nerede atsan keklik yüzün kıyı düşer (KK17)

“Hangi peygamber olduğunu bilmiyorum ama keklik onun yerini belli etmiş. Peygamberimiz ilenmiş ona beddua etmiş. Bundan dolayı keklik bizden değil kaçıyor, besleseler de yine kaçıyor” (KK15)

Görüldüğü üzere dikkat çeken farkındalık unsurunun anlatıların sonunda aydınlatılması ve mevcut durumun anlatıcının gözlemleri ile örtüşmesi söz konusudur. Burada altını çizmemiz gereken nokta efsanelerin yaratım sürecinin çok eskilere dayanmasıdır; fakat hala daha anlatıcı için bir anlamlandırma vasıtasıdır.

2) Onaylama: Her iki anlatım türü de dini, kültürel ve ahlaki değerlere göre yaratılır; aksi halde toplum için hiçbir anlam ifade etmezler. Varoluş nedeni inanış olması sebebi ile tabiatüstü her varlık, varlığını kendi kültürel dairesine borçludur. Yahudi mitolojisindeki kötü bir ruh olan Dybbuk, Rus mitolojisindeki şekil değiştiren Deduşka Vodyanoy, Nazilli'nin hiçbir yerinde anlatılmaz; çünkü bu varlıklar bölge halkının kültürel dairesinin dışındadır, anlatılmamasının nedeni inanılmamasıdır. Yaşanan tabiatüstü olaylarda da durum farklı değildir. Bu kültür dairesine ait olmayan hiç kimse sürekli esnemesini nazara yormaz, aklına dahi getirmez; fakat kendi inancına, kültürüne göre anlamlandırmaya çalışır. Bunun için köklerini kültüründen alan, inanç ile var olup inanç ile açıklanan olağanüstü varlıklar ve olayların, efsane ve memoratların içerisinde yer alması, inanışların onaylanması anlamına gelir.

3) Koruma: İnançlara tabi olunması halinde tehlike yoktur; ancak uyulmaması halinde ne olur? Bu sorunun cevabını bize en güzel efsaneler ve memoratlar verir; çünkü onlar bizatihi inanç ile var olan anlatılardır, anlatıcı için kutsal kabul edilirler. Her iki türün de anlatıcı için kutsal olarak kabul edilmesinin nedeni anlatının kutsal ile alakalı olmasındandır. “Kutsal, en mükemmelinden hakikidir; bu hakiki aynı anda hem güç hem etkinlik hem de hayat ve üretkenlik kaynağıdır” (Eliade, 1991: 9). Toplumun inanç yapısını yansıtmaları bakımından kutsala karşı yapılan her olumsuz hareket cezalandırılır; onaylayan davranışlar ödüllendirilir.

4) Eğitime: Yapılan davranışlar sonucunda ödüllendirme ve cezalandırmanın yaşanması, örnek davranış modellerini gösterir. Masallarda iki farklı rol model vardır. Anlatım sonunda bu iki zıt karakter arasından birisinin ödüllendirilip ötekini cezalandırılması dinleyicinin kimi örnek alması bakımından tavsiyedir. Araştırma konumuz olan efsane ve memorat türleri ise tek yönlüdür. Genellikle olumsuz davranış modelleri dinleyiciye sunulur. Olumsuz davranış biçimleri aslında ne yapılmaması konusunda bir uyarıdır. Buradan da dinleyici için tek bir sonuç çıkar o da kültürel normlara mutlak itaattir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİNLER

3.1. Nazilli’de Derlenen Efsane ve Memorat Metinleri

3.1.1. Dönüşüm ve Değişim Üzerine Anlatılanlar

1. Anlatı

Kaynak Kişi: Nazmi Bilgen, 1936, İlkokul, Çiftçi, Sailler

Tür: Efsane

Bir kız bir oğlan çocuğu varmış. Anneleri çarşıya gitmiş bunlar evde kalmışlar. Bizim bu mıntıkada mı oluyor bilmiyorum; ama böyle zeytinyağı küpünün olduğu yerde oynarlarken devirmişler. Anaları eve gelmiş her yer yağ! “Buraya ne oldu, kim döktü bunu?” demiş. Oğlan büyükmüş biliyor musun: “Anne ben dökmedim kızın döktü” demiş. Kız: “Yalan söylüyor anne ben dökmedim oğlun döktü” demiş. Velhasıl anneleri bunları hırpalamış. Korkularından: “Allah’ım bizi kuş yap” diye dua etmişler. Allah dualarını kabul etmiş kumru kuşuna dönüşmüşler. O günden sonra “gu guk guk yağ dök dük kim dök tü kız dök tü ...” diye öterler.

2. Anlatı

Kaynak Kişi: Hüseyin Akdeniz, 1947, Okumadı, Çiftçi, Gedik

Tür: Efsane

Zamanında bir adam varmış. Bütün bağı bahçesini yetiştirmiş, büyütmüş, tabi ihtiyarlamış kendi başına gidemez olmuş. “Oğlum artık ben ihtiyarladım, bütün bağ bahçe senin olsun, bak, işle, ye, iç” demiş. Gün geliyor adamın canı çok üzüm çekiyor. “Oğlum, benim canım üzüm istedi, bahçeden ufak bir salkım üzüm kopar gel” diyor. “Tamam.” Bahçeye gidiyor, geziyor, dolaşiyor, oraya buraya varıyor hep büyük hep büyük! Hiçbirine kıyamıyor. Eve geri dönünce babası: “Ne oldu oğlum?” diye soruyor. Oğlu: “Baba üzümlerin hepsi büyük hepsi büyük” diyor. Babası: “Allah seni kuş yapsın, daldan dala uç, bütün ömrünü hep büyük hiç yok hep büyük hiç yok diye diye tüket!” diye beddua ediyor. Biliyor musun atalar her şeyi hazırlar evlatlarına teslim eder, evlatlar ise

babasından şöyle zerre darı tanesini kıskanırlar. Sen üstüne alınma ama bu her zaman böyledir.

3. Anlatı

Kaynak Kişi: Nazmi Bilgen, 1936, İlkokul, Çiftçi, Sailler

Tür: Efsane

Keklik kuşunun hikayesi Hz. Hasan ve Hüseyin Efendimizin katlidir. Peygamberimizin torunları, Hz. Ali'nin oğulları Hasan ve Hüseyin o zamanın düşmanlarından kaçmış, kocaman bir kavak ağacının içerisine sığınmış. Düşman Hasan ve Hüseyin Efendimizi arıyormuş, bulamıyormuş. Onlar kavak ağacının içerisinde saklanırken keklik kavak ağacının başına çıkmış: “gak kavak gak kavak gak kavak gak kavak” diye ötüyormüş; saklandıkları yeri gösteriyormüş. Düşman kavak ağacına bir bakıyor, onları orada katlediyor. Hasan ve Hüseyin Efendimiz şehit olduktan sonra keklik, onların kanı içinde eşeleniyor, siftiniyor. Ayaklarının ve gagasının kırmızı olması tabire göre buradan geliyor.

4. Anlatı

Kaynak Kişi: Lütfi Tunay, 1939, İlkokul, Çiftçi, Bereketli

Tür: Efsane

Zekeriya Aleyhisselam düşmandan saklanmak için kavak ağacının içerisine sığınmış. Keklik de kavak ağacının başında: “ak kavak, ak kavak, ak kavak” diye bağırmış. “Bu keklik neden böyle bağıyor? Biz bu ağacı keselim, bakalım” diyorlar. Düşmanlar tam kavak ağacını keserken -tabi sabır lazım orada- testere tam Zekeriya Aleyhisselam'ın altına geliyor. Zekeriya Aleyhisselam acısından “of!” diyor. O sırada Allah tarafından: “Zekeriya Peygamberlik gidiyor!” diye bir nida geliyor. Zekeriya Aleyhisselam hiç ses çıkarmıyor, kesiliyor. Keklik de Zekeriya Aleyhisselam'ın kanında eşelenmiş, ayakları ve gagası ondan kırmızı olmuş.

5. Anlatı

Kaynak Kişi: Mustafa Karabulut, 1944, Okumadı, Çiftçi, Işıklar

Tür: Efsane

Sultan Süleyman'ın hanımı Sultan Süleyman'a: "Emir komutayı bir gün için bana ver" demiş. "Olmaz" diyor. "Bir ay ver" "Olmaz" "Bir gün ver" "Olmaz" En son: "Elindeki asayı yukarıya at, yere düşünceye kadar emir komutayı bana ver" diyor. "Tamam" diyor Sultan Süleyman. Tam o esnada Sultan Süleyman'ın karısı: "Bütün kuşlar soyunacak, benim altına minder olacak" diyor. Padişahın emri geri gelir mi? Gelmez. Süleyman Aleyhisselam her mahlukatın dilinden anlıyormuş. Bütün kuşları huzurunda toplamış: "Herkes tüyünü döksün" diyor. Herkes dökmüş tüyünü baykuş yokmuş. Sultan Süleyman bakmış: "Nerede o koca kafalı lanet?" demiş. Baykuş duvarın yanından kafasını uzatmış: "Akıl küpü bu akıl" demiş. Sultan Süleyman'a: "Dünyada er mi çok avrat mı çok?" diye sormuş. Sultan Süleyman: "Er çok" diyor. Baykuş: "Senin gibi hanımın sözünü tutana da mı er diyelim?" diye soruyor. Padişah bir düşünüyor: "Bütün kuşlar tüyünü alsın geri" diyor. Bütün kuşlar tüyünü kapan kapana alıyor. Dünya üzerinde bütün kuşların tüyü rengarenktir; sarı, kırmızı, siyah, beyaz... Bir tek baykuşun tüyü tekdüzedir. Kuşların renginin farklı farklı olması işte buradan kaynaklanmış. Bu olaydan sonra bütün kuşlar baykuşa: "Allah senden razı olsun, her gün senin ayağına bir kuş gelsin" diye dua etmiş. Her gün bir kuş nasibi varmış baykuşun; hatta kuşlar beni ye beni ye diye sıraya girermiş bu hikmetten dolayı.

6. Anlatı

Kaynak Kişi: Ese Dinç, 1951, İlkokul, Çiftçi, Sevindikli

Tür: Efsane

Sultan Süleyman'ın karısı: "Bana kuş tüyünden yatak yapacaksın" demiş. O devirde Sultan Süleyman ne derse oluyormuş. Bütün kuşları huzuruna çağırılmış, hepsinden tüy istemiş. Padişah sonuçta onun sözüne ret olmaz. Bütün kuşlar tüyünü bırakmış. Tabi akşam olmuş bütün kuşlar tir tir titriyormuş. Sultan Süleyman: "Bu ne ya! Haber verin kuşlara âlem tüyünü alsın!" demiş. Kuşlar bir geliyor, tüyleri kapan almış, kapan almış. Bütün kuşlar alacalı beleceli olmuşlar. Sen benim tüyümü almışsın, ben senin tüyünü almışım çeşit çeşit kuşlar. Gece kuşu vardır, yetişememiş, yetişemediği için

ona kalmamış hiçbir şey. Sultan Süleyman tüy yatağını ortaya koymuş: “Sen bu tüy yatağının içinde oyna, yat, kalk, oyalan, gündüz saklan gece çık piyasaya” demiş.

7. Anlatı

Kaynak Kişi: Ali Kılınç, 1939, Okumadı, Çiftçi, Çatak

Tür: Efsane

Nuh Aleyhisselam tufan başlamadan önce her canlıdan bir dişi bir erkek gemiye almış. Nuh Aleyhisselam’ın oğlu gemiye binmemiş: “Ben bir tepeye çıkarım başımı kurtarırım” demiş. Onu da Cenab-ı Allah orada öldürmüş. Velhasıl tufan bitiyor. Nuh Aleyhisselam ilk güvercini yolluyor. Güvercin cevap vermemiş. Daha sonra kargayı yolluyor. Karga varmış, Peygamberimizin oğlunun etini yiyip durmuş. Nuh Aleyhisselam: “Allah senin yüzünü kara kılsın!” diye beddua etmiş. Onun yüzü oradan kara kalıyor.

8. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Ali Köşk, 1949, İlkokul, Çiftçi, Işıklar

Tür: Efsane

İbrahim Aleyhisselam Nemrut tarafından yakılmak isteniyor. Peygamberimizi yakmak istedikleri zaman eşeğe soruyorlar “ben çekmem!” diyor, beygire soruyorlar “ben çekmem!” diyor, insanoğlu zaten çekmem diyor, katıra sorduklarında “ben çekerim” diyor. Peygamberimizi yakacak odunu katır taşıdığı için; beddualı olduğu için zürriyetsizdir. İbrahim Aleyhisselam: “Dünyadan ahirete intikal et zürriyet yüzü görme!” diye katıra beddua ediyor. Çam ağacına da odun verdiği için: “Seni kestikleri zaman sürgü yüzü görme, ömrün olmasın!” diye beddua ediyor. Eğer istersen dene, çam ağacını kes hayatta sürmez. Her ikisi, katır da çam ağacı da beddualıdır. Katırı kullanıyor muyuz? Kullanıyoruz. Zürriyeti var mı? Yok. Çam ağacını kesiyor muyuz? Kesiyoruz. Sürgü yapıyor mu? Yapmıyor. Bu bir inanç yani.

9. Anlatı

Kaynak Kişi: Ali Kılınç, 1939, Okumadı, Çiftçi, Çatak

Tür: Efsane

Nuh Aleyhisselam'ın gemisine köpekler girdiği zaman çiftleşmişler. Nuh Peygamber köpekleri çiftleşirken görmüş, Allah'a: "Sizi kimse ayıramasın" diye dua etmiş. Köpekler, Nuh Aleyhisselam'ın duasın ötürü çiftleşirken asla ayrılmazlar. Birbirleri ile birleştikleri zaman onların önünden on tane adam geçecek olsun, vuracak, öldürecek olsun kendi istekleri olmadıkça ayrılmazlar.

10. Anlatı

Kaynak Kişi: Servet Aşık, 1952, İlkokul, Çiftçi, Sevindikli

Tür: Efsane

Peygamberimiz "kıblem Kâbe, durdum divana, uydum Kuran'a, niyet ettim namazımı kılmaya" deyip namaza durmuş. Secdeye eğileceği vakit büyük koca bir yılan oraya çöreklenmiş. Peygamberimiz görmüş yılanı; ama namazını bozmamış, kafasını yine koyacakmış secdeye. Kedi o esnada Peygamberimizin ayağının arasından geçip yılanın üstüne atlamış, onu tuttuğu gibi götürmüş. Peygamberimiz namazını kıldıktan sonra kediyi başından sırtına kadar sıvazlamış: "Senin sırtın yere gelmesin" diye dua etmiş. Nereden aşağıya atarsan at hep ayakları üstüne düşer o.

11. Anlatı

Kaynak Kişi: Mustafa Karabulut, 1944, Okumadı, Çiftçi, Işıklar

Tür: Efsane

Nuh'un gemisi batacakmış; su alıyormuş. Kedi sıçanı koşturmuş, sıçan da geminin deliğine kaçmış, su alan deliği kapatmış. Kedinin kovalaması batacak olan gemiyi kurtarmış. Bunun üzerine Nuh Aleyhisselam kedinin sırtını sıvazlamış: "Senin arkan yere gelmesin" diye dua etmiş. Ne kadar yüksekte atarsan at hep ayak üstü düşüyor o.

3.1.2. Açıklama Amaçlı Anlatılanlar

12. Anlatı

Kaynak Kişi: Cafer Taşkiran, 1948, İlkokul, Çiftçi, Yaylapınar

Tür: Efsane

Cenab-ı Allah ölümü ilk dağlara taşlara vermiş; dağlar taşlar dayanamamış, yıkılmış, bozulmuş, paldır güldür düşmüş. Allah: “Ölümü bir de kullarıma vereyim bakalım onlar ne yapacak” demiş. Tabi Cenab-ı Allah insanları deniyor. İnsanoğlunun biri bir gün ölüyor. İlbıda otu deriz -bak oralarda yeşil yeşil, yeni çıkıyor- kaplumbağa onunla belenmiş baş sağlığı dilemeye gidiyormuş. Cenaze evinden dönen insanlar da kaplumbağayı o halde görünce; ılbıda otu ile yüzüne peçe yaptığını görünce gülmüşler. Cenab-ı Allah insanların güldüğünü görünce: “Ha! Ben bu ölümü kullarıma vereyim, kullarım ölüme dayanacak; çünkü onların hem acıları var hem de gülüyorlar” demiş. Büyüklerimizden duyduğumuza göre Cenab-ı Allah bu nedenle vermiş ölümü bize.

13. Anlatı

Kaynak Kişi: Nazmi Bilgen, 1936, İlkokul, Çiftçi, Sailler

Tür: Efsane

Kıyamet kopacağı zaman hava olayları olacaktı, bu hava olaylarında her yer yıkılacaktı. Dünya haşır neşir olduğu zaman, yer gök toz duman olduğu zaman ise sadece tek başına bir canavar kalacaktı. Rüzgâr onun derisini ensesine kadar getirecekti; ama canavar çok güçlü bir hayvan olduğundan bir türlü canı çıkmayacaktı, direnecekti. Canavarın kuyruğu ensesine kadar gelecekti oradan tekrar geri gidecekti. Böyle olunca kurt: “de gidi deh Allah’ım, ben bu kadar kuvvetli olduğumu bilseydim herkesi tahrip ederdim” diyecekti.

14. Anlatı

Kaynak Kişi: Ahmet Alaç, 1947, İlkokul, Çiftçi, Kavacık

Tür: Efsane

Şimdi mevzu nedir? Bu sular her sene akıyor, yıllarca akıyor; ama bir süre diniyor. Niye diniyor? Gezmeye gidiyor. Nereye gidiyor? Mekke’ye zemzem suyunun olduğu yere akmaya gidiyor. Orada üç sene, beş sene akıyor, tekrar geri geliyor yerine, icap

ederse gelmiyor. O su o kadar çok kullanılıyor ki denizler olsa dayanamaz! O su işte o kadar kullanılıyor, o kadar içiliyor; ancak ter ile çıkıyor, idrar yolu ile çıkmıyor. Terlersen de ne oluyor? O suyu içtikten sonra terlersen o sendeki koku hiçbir yerde bulunmaz, buram buram o terin kokusu var ya! Buradaki sular kesildiğinde zenzem suyuna destek yapmak için Mekke'ye gidiyor. Bunlar takdir-i ilahi ne senin ne de benim bileceğim şeyler bunlar.

3.1.3. Yer Adları Üzerine Anlatılanlar

15. Anlatı

Kaynak Kişi: Ahmet Çete, 1951, İlkokul, Çiftçi, Durasallı

Tür: Efsane

Bizim orada gidersen bilirsin bir kısmı zeytinlik, boş bir mera var. Bilirsin Yörük hayvanını otlatacak yer arar. Tam o meraya gelince asasını vurmuş: “Dur!” demiş. Buranın ismi dur asa olmuş, oradan Durasallı ismine dönmüş.

16. Anlatı

Kaynak Kişi: Cafer Taşkiran, 1948, İlkokul, Çiftçi, Yaylapınar

Tür: Efsane

Eskiden on beş yirmi sene önce Ocaklı köyünün ismi Gireniz idi. Yörük'ün bir tanesi develer ile göç ediyormuş. Yanında beş on kadar devesi varmış. Yörük devenin birini kaybetmiş. Devenin izi yol aşağı gidiyor, Gireniz köyünün içerisine varıyor, köyün içerisinden o deve çıkmıyor. Yörük sağa bakıyor izi çıkmıyor, sola bakıyor çıkmıyor, doğuya, batıya bakıyor çıkmıyor. Köyün içerisinde o deve kalmış. Deveyi kestiler mi yediler mi ne yaptılar bilmediğinden Yörük beddua etmiş: “Gireniz köyünden iki kişi bir olmasın, bir kişi iki olmasın” diye ah etmiş ve orası kesinlikle ilerlemedi, nüfusu artmadı, o şekilde kaldı. Biraz elindekini avucundakini toparlayan Dallica'ya iniyor, Nazilli'ye iniyor dağılıyor.

17. Anlatı

Kaynak Kişi: Muzaffer Atılğan, 1943, İlkokul, Çiftçi, Haydarlı

Tür: Efsane

Köyünün isminin nereden geldiğini şu şekilde anlatırlardı. Gâvur yaşamış buralarda biliyor musun? O zaman kuvvetli zamanlarmış, buradan gidecekleri anlar denk gelmiş vaziyete göre veyahut bunları sıkıştırmışlar beyze. O sıra gâvur yanındakilere: “hay hay üstünde yaptırdım, Haydarlı duruyor mu; böğüre böğüre yaptırdım, Böğrüdelik duruyor mu? diye soruyormuş. Gâvur yaptırmış buraları.

18. Anlatı

Kaynak Kişi: Ahmet Alaçı, 1947, İlkokul, Çiftçi, Kavacık

Tür: Efsane

Kestel köyünde pazar günü kasaplar hayvan kesiyorlarmış. Yaşlıca bir bayan gelmiş: “Et yok mu oğlum?” diye sormuş. Kasap: “Kalmadı” deyince kadın: “Oradan kes al” demiş. Kasap o kadın gelene kadar doksan dokuz hayvan kesmiş; artık kesemeyecek durumdaymış, çok yorulmuş. Kadın: “Kes al oğlum” diye ısrar etmiş. Kasap da kesinceye kadar ölmüş. Bu olaydan sonra da oranın ismi kes al kalıyor. Zamanla Kestel’e dönüyor.

19. Anlatı

Kaynak Kişi: Anonim

Tür: Efsane

Nazilli’nin ilk kuruluş yeri olan Pazar Yeri’ne, Pazar Bey birkaç obası ile birlikte gelip yerleşir. Burası ticaret için mühim bir kavşak yeri olduğundan her hafta panayır kurulur. Çevre halkı bu panayıra gelir, ihtiyaçlarını giderir.

Bir de civardaki dağ köylerinde yaşayan bir güzel vardır. Güzelliği dillere destan olan bu kızın adına Nazlı derler. Pazar Bey’in oğlu dağlara gezmeye çıktığı bir gün Nazlı ile karşılaşır, görür görmez de vurulur. Nazlı da genç, onun da kalbi var, böyle bir babayığide vurulmayacak kız mı var ki? Nazlı ile Bey’in oğlu gizli gizli buluşurlar, görüşürler; ama bir gün bu gizli buluşmalar delikanlının babası tarafından duyulur. Bey, oğluna kati emir verir: “Bu kızla bir daha buluşmayacaksın, bu köylü kızını sana almam!” Nazlı günlerce boş yere bekler durur Bey oğlunu. Sonunda hasta olup yataklara

düŒer. Sevdalılarını yataktan ancak kavuŒmanın sevincini kaldırabilir, bir de emr-i Hak. Nazlı'nın ölüm haberini alan delikanlı deliye döner, Menderes Nehrinin kıyısına gelip sağa sola koŒuŒmaya baŒlar. Nazlı'sını bir de buralarda arar; ama bulamaz. Menderes Köprüsü'nün üstüne çıkar ve kendisini oradan suların serin koynuna bırakır. Buranın adı da kavuŒmayan sevgililerden hatıra olarak günümüze kadar söylenmiŒ, durmuŒ: Nazlı'nın ili (Sakaoğlu, 1976:220-221).

20. Anlatı

Kaynak KiŒi: Hasan Hüseyin Demir, 1933, İlkokul, Çiftçi, Yalınkuyu

Tür: Efsane

Bizim köyde tam caminin andacında kuyu var. O zamanlar kuyu sazlığın içerisindeymiŒ, görünmüyormuŒ. Affedersin mayıs haziran aylarında hayvan dülek tuttuğu gibi koŒar gelir, sazlığın içerisine sokulurmuŒ. Bir gün hayvanlar neden buraya sokuluyor diye arkasından takip etmiŒler. Bir bakmıŒlar kargıların içerisinde kuyu var. Kuyuya bakmıŒlar içinde su yokmuŒ: “Ha demek yalan kuyu” demiŒler. İnsanlar yalan kuyu yalan kuyu derken yalın kuyu olmuŒ.

3.1.4. Tabiatüstü Varlıklar ve Olaylar Üzerine Anlatılanlar

21. Anlatı

Kaynak KiŒi: İbrahim Gülseven, 1964, İlkokul, Çiftçi, Aksu

Tür: Memorat

Kesmece Hasan rahmetli, Aksu köyünden Nazilli'ye kömür satmaya gitmiŒ. Gece vakti dönerken Œeytanlar Derekavak Suyu'nun aŒaęı yanında adamın önüne geçiyor: “Amca sana un çuvalı alıverelim, ne istersen alıverelim” diyorlar Bir söz söyler mi acaba diye, konuŒsun diye; ama adam konuŒmuyor. KonuŒsa çarpılacak, zaten Œeytanların iŒi budur. (...) Adam bunların Œirret olduğunu anlayınca besmele çekiyor, eŒeęin yularını ters çeviriyor; çıkarıp tersini takıyor. Bunun üzerine Œeytanlar uzaklaŒıyor. O adam buraya gelmiŒ; ama Œirretler o adamdan önce varmıŒlar. O zaman adam çok korkmuŒ. Balcı Mehmet korkusu geçsin diye bir tavuk kesmiŒ de ödünü yutturmuŒ.

22. Anlatı

Kaynak Kişi: İbrahim Gülseven, 53, İlkokul, Çiftçi, Aksu

Tür: Memorat

Önceden burada; köyde yerleşim olsa bile millet hep dağlarda duruyordu. O adam da dağlarda duruyordu. Bahçesinde çalışmış gece evine geliyormuş. Değirmen Deresi'ni geçince adam önünde şirret görüyor. Şirret: "Amca nereden geliyon, nereye gidiyon?" adam konuşmuyor. Şirret: "Amca sana paralar vereyim bir he de" adam konuşmuyor. Çıkartıyor asma budama testeresini, bir tutuyor ensesinden şirretin, boğazını kesiyor, koparıyor, orada bırakıp eve geliyor. Sabah namazında sonra buradan tekrar kalkıyor besmele ile oraya gidiyor. Oraya gelince bir bakıyor el kadar keçe parçası ile bir damla kan! Şirretin kalan eseri buymuş.

23. Anlatı

Kaynak Kişi: Huriye Karakuş, 1925, Okumadı, Çiftçi, Demirciler

Tür: Memorat

Çok hasta oldum yavrum. Başıma koca ağrı girdi. Çocuktum beş altı yaşında çocuktum. Kabristandan bir kadın çıktı; böyle bürgülü, ayağımı sürüdü geldi sürüdü geldi. Ağlarken çok bağırdım. Perşembe günü sabahıydı biliyorum, insanlar hep geçip batırdı. Şeytan beş altı yaşında çocuğa görünmez diyorlar; emme görünüyoru yavrum. Anam rahmetlik aldı gitti hocaya kâğıt ettirdi. Ben takındım su içtim geçti.

24. Anlatı

Kaynak Kişi: Hüsnü Şimşek, 1950, İlkokul, Çiftçi, Kızıldere

Tür: Memorat

O konuda bana şöyle dedi. Hasan rahmetli iyi geçinirlerdi. Bir gün gece Rahmanlar köyünden ikisi gelirken köprünün tam yanında bir kadın orakla çalılı kırıp dururmuş; orakla çalılara vurdukça etrafa attırıp dururmuş. Kayınçam hiç seslenmemiş, Allah kolaylık versin bile dememiş. Gece eve gelir gelmez hemen yatmış. Sabahleyin erkenden uyanmış hususi oraya bakmaya gitmiş. Orada şu kadar bir şey bile kırılmamış; bir gram bir şey yokmuş. Şeytan onlara o şekilde gösteriyormuş, gözlerine o şekilde görünmüş.

25. Anlatı

Kaynak Kişi: Hüseyin Akdeniz, 1947, Okumadı, Çiftçi, Gedik

Tür: Memorat

Eskiden şeytan olayları çok oluyordu. Neden oluyordu dersin eskiden inanç daha yüksekti; herkesin itikadı vardı. Şeytan bu kişileri aldatmak için önüne geçiyordu. Eskiden bizim suyumuz ilerde dağın dibindeydi, Pınarbaşı'nın olduğu yer; orada sazlıkların olduğu yerde pınar var. Affedersin cünüp oluyorduk, gençlikte oluyordu. Burada evde yıkanmak için su yoktu, bir testi su getiriyorlar içecek misin, abdest mi alacaksın? Buradan gece kalkıyorduk, Pınarbaşı'na gidiyorduk. Diz boyu çamur! Bata çıka oraya varırdık, orada sıcak suyumuz vardı. Temizleniyorduk, abdest alıyorduk, geliyorduk. Sana şöyle bir şey anlatayım. O zamanlar on beş on altı yaşındaydım. Bir gün cünüp oldum, buradan yıkanmaya gidiyorum. Bir kedi miyav miyav ayağımın bir o yanına dolanıveriyor bir bu yanına dolanıveriyor. Allah Allah geçemedim oradan! Hemen aklıma geldi; şeytan mı acaba diye, Allahü okuyuverdim. Ülen dedim tutam da bacağını ayırırerem. Bir tuttum ayağından tutmamla karışık bir fırladı elimden, çıktı melengeç ağacının başına kedi, kabardı kabardı koca domuz oldu. Ondan sonra pat kayboldu.

26. Anlatı

Kaynak Kişi: Fikret Ünal, 1963, İlkokul, Çiftçi, Aksu

Tür: Memorat

Benim dedem su doldurmaya varmış. Oradan biri dedemin bardağını kaktırmış, kendi bardağını sokmuş. Daha sonra o adam gurk tavuk olmuş, çeşitli şeyler olmuş, en son oğlak olmuş. Rahmetli dedem konuşursam çarpar diye içinden besmele çekiyor. Hiç sesini çıkarmadan oğlak tuttum oğlak bilirim demiş. Bırakmış bardağı, tutuyor bunu, omuzlayıp yürüyor. Eve gelirken başlamış oğlak yalvarmaya; ama dedem hiç konuşmamış. Gelmiş eve oğlağı kesmiş, kestikten sonra doğramış, haranaya koymuş. Sabaha kadar pişsin uyanınca yerim demiş. Sabah olunca haranayı bir kaldırıyor içerisinde bir soğan, bir keçe parçası, bir de kan damlası varmış.

27. Anlatı

Kaynak Kişi: Necati Erol, 1960, İlkokul, Çiftçi, Işıklar

Tür: Memorat

Babam ile annem yeni evlendiği zaman harman kovmaya gitmişler. Dayımın karısı da yanlarındaymış. Dereye geldikleri zaman annemin hayvanı su içmeye kalkmış. Hayvan su içerken beygirin etrafına gürk tavuk yavrularıyla birlikte çevirmiş. Babam hemen farkına varmış, annemin ağzını konuşmasın diye kapatmış. Köye geldikleri zaman dayımın karısına: “Derede bir şey gördün mü?” diye soruyorlar. Dayımın karısı: “Beygirin arkasına bir köpek dolandı ya” demiş. Şeytan babam ile anneme gürk tavuk, teyzeme köpek şeklinde gözükmüş.

28. Anlatı

Kaynak Kişi: Nurettin Akçam, 1957, İlkokul, Çiftçi, Kavacık

Tür: Memorat

Babamda nasıl olmuş o biliyor musun? Buradan gece yarısı tavşan avına gidiyor. Zeytin ağacının yanında pat tavşan önüne çıkıyor. Adam avcı tam sıkı atacak; vurup alacak o anda kedi oluyor hayvan, adımını atar atmaz kediye dönüşüyor. Babam ağacın dibinde otururken üstüne bir soluk geliyor “aynı öküz soluğu oğlum” derdi bana. Babam orada uyumuş kalmış, kafasını kaldıramamış, gözünü açamamış. Onun üstüne öküzün nefesi vuruyormuş, onu orada uyutmuş hipnoz yapar gibi. Babam bunu şeytana yordu o zaman, bu geldi başıma dedi.

29. Anlatı

Kaynak Kişi: Kadir Şahin, 1951, İlkokul, Çiftçi, Örencik

Tür: Memorat

Ömer’i ben kendim de biliyorum. Bu adam gece suya gitmiş. Gece sudan gelirken kabristanlığın içerisindeki patika yolda bir deve yatıyormuş. Bu şeytan mı gerçek deve mi şeytan mı gerçek deve mi derken elindeki feneri kaldırmış devenin burnu var mı yok mu diye bakmış. Şeytanın burun direği olmaz derler. Bir bakmış devenin burun direği gerçekten yokmuş. Daha sonra adam bir hastalanmış epey bir süre yatmış. Şeytanın nefesi adamı hasta etmiş, bir zaman evde hasta yatmış.

30. Anlatı

Kaynak Kişi: Ali Sarp, 1937, İlkokul, Çiftçi, Yazırlı

Tür: Memorat

Yazırlı köyünden adam Kırcaklı köyüne misafirlige gitmiş. Bir oturmuş orada; Kırcaklı oturuşu derler uzun süre böyle kalkmamış. Gari saat bir iki olmuş belki de daha fazla. O zamanlar için Yazırlı köyüne dağ yolu varmış. Gulye Deresi'nin önüne gelinceye kadar adamın önüne kırık bir eşek sıpası çıkmış. Adamın da ta öyle bir sıpası varmış. Bizim sıpanın ne işi var burada bi' tutam bunu götürem diyor. Sıpa kaçmış o gitmiş, sıpa kaçmış o gitmiş, tıklı bakalım tıklı, Toygar mezarlığının oraya kadar varmış. Hava biraz ağarmaya başlayınca bir görüyor mezarlıktaki kara selvileri, adamın aklı başına geliyor. Horozlar ötünce zaten şeytanlar kaybolurmuş. Oradan dönüp geliyor eve. Eşek sıpası evde durup dururmuş, adamın gözüne kendi sıpası olarak görünmüş.

31. Anlatı

Kaynak Kişi: Süleyman Turan, 1942, İlkokul, Çiftçi, Mescitli

Tür: Memorat

Rahmetli babam anlatırdı. Eskiden buradan üç beş arkadaş un değirmenine giderlermiş. Giderlerken Pirlibey ile Çamdibi arasında, Şeytanlı İrim denilen mevkide babam bir karaltı görmüş. Karaltı hiç kımıldamıyormuş. "Korkumda bir taş attım, kolum söküldü zannettim" diye anardı.

32. Anlatı

Kaynak Kişi: Ali Barutçu, 1954, İlkokul, Şoför, Bayındır

Tür: Memorat

Valla gördüm billah gördüm, bak yemin olsun gördüm, Allah beni şuradan kıpırdatmasın gördüm. Ben bir bahar günü alkollüydüm. Benim evime beş yüz metre uzakta çalılık bir yer var. Burada beş dakika yatayım, uyuyayım dedim. Sarhoşluk oluyor tabi, uyuyup kaldım. Gece saat iki üç gibi karanlıkta uyandım. Bir şey pat pat koşuyor. Ben bu eşek olur, ayı olur bir hayvan olabilir dedim kendi içimden. Hemen uyuduğum yerin üstünde patika bir yol var; karanlık zindan bir yol, bir insan zor geçiyor, bir eşek yükü ile zor geçiyor. Allah'ım bu ne olabilir dedim kendi içimden, bu neyin nesi?

Buradan dışarı çıkamayayım uzanıp yatıyordum hemen ayağa kalktım: “Sen kimsin ya?” dedim. Her yeri simsiyah benden uzun, iri bir şey; benim boyum onun anca göğsüne geliyor. Ben: “Sen kimsin ya?” diye soruyorum. Hiç kımıldamadı. Hemen içimden sure okumak geldi. Dedim bu şeytan hemen iki üç sure okudum. Düz burunlu simsiyah, etrafımda dönmeye başladı. “Sen kimsin?” diyorum. Hiç cevap vermiyor. Çevremde döndü döndü usulca gitti. Ben de arkasından gittim; iki yüz metre gitmişimdir. Issız bir dere var oraya kadar takip ettim, orada dakikasında kayboldu. Hiç konuşmadı, hiç bana dokunmadı; sure okudum ama sürekli içimden. Çevremde döndü döndü usulca koşmadan gitti, derenin olduğu yerde kayboldu. Oraya Katran Deresi deniyor çok تنها bir yer; ama asıl ismi Şeytan Deresi.

33. Anlatı

Kaynak Kişi: Hüseyin Duman, 1950, Okumadı, Çiftçi, Esentepe

Tür: Memorat

Biz ağaçtan meşe kömürü yapardık. Buradan iki arkadaş kalktık Işıklar köyüne vardık. O zamanlar ağaçtan geçilmezdi buralar. Oraya vardık yağmur başladı. Arkadaş kürekle ateşin etrafını çevirirken yukarıdan tak diye bir taş geldi. Arkadaş duymasın diye ben bilerek seslenmedim. Tekrar yine pat diye bir tane daha geldi. Arkadaş da duydu gari. Bir taş daha geldi biz hiç seslenmedik. Biz orada dururken arkamızda bir kayalık vardı. O kayalıktan bir beygir kişnedi, ortalığı inlettii. Biz korktuk, her yer ağaç, in yok cin yok. Elimizde silah vardı, ikimiz de silahları çektik, ateş almadı; ikimiz de attık attık ateş almadı. Hiçbir yer görünmüyor karanlıktan. Daha sonra bir başladı dağ tarafından bir sürü adam tahra ile tak tuk tak tuk odun kesmeye. Tak tuk kesiyorlar biz yine ses çıkarmıyoruz. Işıklar köyünden bir horoz öttü, sabah yakınmış gari, ötesiye kadar tüm sesler birden kesildi. Ses kesildikten sonra silahları çektik ikisi de ateş aldı. Horoz öttü her şey kesildi.

34. Anlatı

Kaynak Kişi: Muzaffer Pekel, 1938, Okumadı, Çiftçi, Kızıldere

Tür: Memorat

Ben bir de şunu duydum. Babam ile Hisarcık köyünden Hüseyin Işıklar’dan gelirken Işıklar’ın çıkışında oğlak bağırıyormuş. Hüseyin dayı duymuş oğlak sesini babam duymazmış. Babam ses duymadığından konuşmaya devam etmiş. Hüseyin dayı

susturmuş hemen babamı: “Bak oğlak bağırip durur, dinle!” demiş. Babam ses duymamış. Birisine görünür, birisine görünmezmiş zaten.

35. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Dilbaz, 1949, İlkokul, Çiftçi, Gedikaltı

Tür: Memorat

Gece saat iki üç sularında su sulamaya gidiyordum. Dereden geçerken çalgılar çalıyor da çalıyor. Ben yanımdakilere: “Ses çıkarmayın sakın!” dedim. Sesini çıkarmayacaksın, konuştuğun anda şeytan çarpar. Böyle olayları anarlardı büyükler, oradan kulağımıza küpe kaldı. Hiç seslenmeden yürüdük. Bize görünmedi; ama seslerini duyduk.

36. Anlatı

Kaynak Kişi: Ahmet Alaçı, 1947, İlkokul, Çiftçi, Kavacık

Tür: Memorat

Sinekçiler köyünden gelirken kar yağıyordu. Karın içerisinde gelirken bana görünmüyor; ama ayağımın dibinde köpek gibi havlıyor. Ben korktum, dua okuyorum, üflüyorum; ama görünmüyor. Sanki ısıracaktı gibi hissediyorum; ama görünmüyor. Oradan ses çıkarmadan okuya okuya geçtim gittim.

37. Anlatı

Kaynak Kişi: İbrahim Gülseven, 1964, İlkokul, Çiftçi, Aksu

Tür: Memorat

Dedemin adı Tahir Gülseven, öleli kaç sene oldu. Beydağ tarafından Aksu köyüne geliyormuş, geceye kalmış. Adam o yandan bu yana gelirken şeytanlar yolda düğün yapıyormuş. Dedemin o zaman yanında eşek varmış. Tutmuşlar eşeğini, buyur etmişler, yemek koymuşlar. Ekmek merkebin dışkısıymış, nohut yemeği keçinin gübresiymiş. Dedem rahmetli anlatırdı, ağzında geveleyip geveleyip arkasına atarmış. Dedemi konuşturmak için sabaha kadar tutmuşlar; ama dedem konuşmamış. Konuşsa çarpacak tabi; konuşursan çarpılırsın. Hissetmiş dedem onların şeytan olduğunu. Sabah horozlar ötesiye hepsi kaybolmuş.

38. Anlatı

Kaynak Kişi: Hamza Karakurt, 1964, İlkokul, Çiftçi, Örencik

Tür: Memorat

Bundan üç dört ay önce Mustafa dayım vefat etti. Bana o anlattı. Gece vakti Şimşelli köyüne değirmene gitmiş. Hayvanın yükünü sarmış, tam iki köyün birleştiği yere; dağın zirvesine geldiğinde yolun ortasında düğün olup dururmuş. “Amca gel gel, hayvanın yükünü biz indirelim, bizim oyuna sen de katıl, şenlik yapalım” demişler. Adamın elinden eşeğini almışlar, götürmüşler öte yana. Dayım bakmış hayvanın yükü yere indi gözüküyormuş. Baya eğlenti olmuş orada, oyna, kalga, saz, cümbüş derken sabah ezanı okunmuş, o anda herkes kaybolmuş; sabah ezanı okununca şeytanlar kaçar. Bir bakmış hayvanın yükü hala sırtındaymış; ama onun gözüne indi gözüküyormuş.

39. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Alabaz, 1962, İlkokul, Çiftçi, Gedik

Tür: Efsane

İki, üç kişi eşeklere arpa buğday sarmış, Kestel’e değirmene gidiyorlarmış. Bir yere varmışlar, bir bakıyorlar düğün kurulmuş: “Siz yüklerinizi bırakın bizim arkadaşlar indirsin” demişler. Bunlar için bir minder yazıvermişler, oraya oturtmuşlar. Sabaha kadar vur patlasın, çek uzasın seyri izlemişler. Şafak sökünce bir bakıyorlar hiçbir şey kalmamış; her şey bir anda kaybolmuş. Onların gözüne eşek pisliği minder şeklinde görünüyormuş; eşek pisliğinin üzerinde oturtmuşlar adamları, hayvanların üzerindeki yükler ta aynı durup dururmuş.

40. Anlatı

Kaynak Kişi: Nazmi Bilgen, 1936, İlkokul, Çiftçi, Sailer

Tür: Efsane

Alim Şeytan Deresi’nden geçiyormuş. Orada şeytanlar aynı insan şeklinde bir temaşa kurmuşlar. Alim onların yanında kalıvermiş. Bir vakit sonra uykusu gelmiş, uykusu gelince koca döşek göstermişler ona, yatırmışlar. Sabah bir uyanmış alim, şeytanlar dağılmış kalmamış, ta böyle eşek pisliğinin üstünde bulmuş kendini. “Eyvah ben aldandım” demiş. Alimler çalgı dinlemez.

41. Anlatı

Kaynak Kişi: Lütfi Tunay, 1939, İlkokul, Çiftçi, Bereketli

Tür: Efsane

Burada da anlatıyorlar. Şeytanların düğünü varmış. İhtiyarlardan birini kandırmışlar, düğüne götürmüşler. Orada yemek yiyeceklermiş: “Sakın yemeğe başlarken besmele çekme!” derlermiş. O adam da besmele çekmiş. O anda tüm şeytanlar dağılmış. Daha önce yedikleri şeyler affedersin eşek bokuymuş.

42. Anlatı

Kaynak Kişi: Ali Barutçu, 1954, İlkokul, Şoför, Bayındır

Tür: Memorat

On bir yaşındaydım. O zamanlar bizim burada su kıtlığı çekiliyordu; mahsul sulanıyor ya... Sana su sırası günde bir kere gelirdi. Oraya giderdin, suyu çevirirdin, biriktirdiğin suyu tarlana kadar arıklarla taşırdın. Bizim mahallede Medine isminde bir kadın vardı. Anneme: “Fatma teyze bana su gelmedi, ben tarlaya su gelmiyor diye bakmaya gittim, yolda cümbüş vardı, şenlik vardı, sen gördün mü?” diye soruyor. “Şeytan Deresi’nin üstündeki yolda bir baktım, kadınların üstünde eski Osmanlı elbiseleri vardı. Bir sürü çalgıcı eline cümbüşü almış çalıyordu, on üç on dört kadın oynuyordu” diyor. Annem: “Şaşırdın mı sen bu vakitte şenlik mi olur? Sen şeytan düğünü görmüşsün” diyor.

43. Anlatı

Kaynak Kişi: Ali Sarp, 1937, İlkokul, Çiftçi, Yazırlı

Tür: Memorat

Bir gün burada kahvede oturuyoruz, Mehmet Pamuk sordu, rahmetli Ali Dağ’ın babası Hüseyin anlattı. Adam buradan eşekle değirmene gidiyor. Gulye Deresi’nin olduğu yerde köpekler insan gibi adamın önünü çevirmiş, eşeklere saldırmış. Eşekler arpaları, buğdayları üzerinden düşürmüş. Adam da bir çıkarıyor tabancayı, köpekleri vuruyor. Daha sonra tekrar sarıyor yükü değirmene gidiyor. Akşam geri dönerken tam köpekleri vurduğu yerde; Gulye Deresi’nin olduğu yerde düğün olup durmuş. Bunu hemen yakalamışlar, eşek boklarını sarma diye yedirmişler. Tam bunu öldüreceklerken başkanları mıdır nedir gari: “Durun bakalım! Bunun suçu ne?” demiş. “Bu adam bizim

üç çocuğumuzu vurdu” demişler. Başkanları: “Neden vurdu?” diye soruyor. Anlatıyorlar. “Ben size yoldan geçene bulaşmayacaksınız demedim mi!” diye bunlara kızıyor. Ondan sonra bırakmışlar. Adam buraya gelmiş, çevresine başından geçeni anlatmış, ondan sonra ölüyor zaten; korkusundan ödü patlamış, ölmüş.

44. Anlatı

Kaynak Kişi: Hüsnü Şimşek, 1950, İlkokul, Çiftçi, Kızıldere

Tür: Efsane

Gece vakti adamın birisi Derebaşı yolundan giderken oğlak görüyor. “Bismillah” deyip oğlağı boynuna alıyor. Oğlak: “Koyuver beni!” dermiş. Adam koyuvermiyor. Az daha gidiyorlar. Oğlak: “Şurada bir para var, o parayı al, beni koyuver!” diyor. Her nasılsa adamı ikna ediyor. Oğlağı salıverdikten sonra adam para var dediği yere varıyor. Bir bakıyor, orada soğan kabuğu durup dururmuş. O insana soğan kabuğu gösteriyormuş; aslında o şeytanın parasıymış. Ben soğan kabuğunu ne yapıcım diye atıyorsun sonra şeytan geri gelip topluyormuş. Adamın ayakkabısının içerisine soğan kabuğu kaçmış. Sabah olunca ayakkabısını giyeyim derken bir bakıyor içerisinde para var! Adam: “Meğer benim soğan kabuğu dediğim şey şeytanın parasıymış” diyor, hemen para var dediği yere gidiyor. Bir tane bile para kalmamış; şeytan toplamış hepsini.

45. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Tahra, 1952, İlkokul, Çiftçi, Kozdere

Tür: Efsane

İki arkadaş akşam düğüne gitmek için anlaşmış. Şeytan iki arkadaştan birisinin suratına giriyor, diğer arkadaşın kapısını çalıyor. Ahmet, Mehmet ismi ne ise: “Gel hadi düğüne gidelim” diye ünlüyor. Adam eüzü besmelesiz kalkıyor, onunla gidiyor. Şeytan önden gidermiş, adam arkasından. Kocadağ mıntıkasında bir yer var, oraya varıyorlar. Düğün kurulmuş, vur patlasın çal oynasın, oynayıp dururlarmış. Bakmış adam bütün kadınların entarisi farklı, gelinin arkasındaki entari kendi hanımının elbisesine benziyormuş. Onu görünce adam durumun az biraz farkına varmış. Gelinin elbisenin kenarını sigara ile biraz yakmış. Sabah olunca, horozlar ötünce orada bir tane insan kalmamış, adam yapayalnız dağın başında kalmış. Oradan gelmiş adam evine, hanımı yatıp dururmuş. Hemen uyandırmış hanımını: “Kalk bakalım şu entarini getir gel” diyor.

Bir bakıyor entarinin etek kısmı yanmış. Hanımına başıma böyle bir iş geldi diye anlatıyor. Demek ki bismillah demeden konulan her eşya kullanılmıyormuş.

46. Anlatı

Kaynak Kişi: Hamza Karakurt, 1964, İlkokul, Çiftçi, Örencik

Tür: Memorat

Benim hanımın annesi şu anda seksen küsur yaşlarında, o anlattı. Bu olay zamanında olmuş. Zannedersem iki kadın Aksu köyünün ilerisindeki dereye sabahleyin erkenden gidelim, çamaşırları orada yıkayalım diye anlaşmışlar. Evlerde çeşme yok; tabi eski zamanda olan şeyler bunlar. Kazanları tekneleri akşamdan hazırlamışlar. Kadınlardan birisi: “Abla kalk kalk sabah olmadan gidelim” demiş. Kadın arkadaşı çağırıyor zannetmiş; meğerse onu çağırın şeytanmış. Kadın alıyor sırtına eşyaları, gidiyorlar dereye. Kadın kurmuş kazanı, suyu ısıtmış, başlamış yıkmaya, şeytan da kadının başında çömelmiş bekliyormuş. Kadın onun şeytan olduğunu anlamış; ama çarpacak beni diye onun yanında kötü bir söz söylemeye de korkuyormuş. Şeytan: “Abla ben nasılım?” diye sormuş. Kadın da beni çarpacak diye korkusundan: “Ayın on dördü gibi parlıyorsun, çok güzelsin” demiş. Birkaç kere bu soruyu sora sora çamaşırları yıkamışlar, evin önüne kadar getirip gelmişler. Eve gelesiyeye kadar şeytan: “Abla ben nasılım?” diye sormaya devam etmiş, ne tepki verecek diye bakıyormuş. Kadın, kapıdan içeri girince kapıyı kapatıveriyor, şeytan dışarıda kalıyor. Dışarıdan: “Abla ben nasılım?” diye sormuş şeytan yine. Kadın kendini kapıdan içeri atınca güvende hissediyor: “Sen tam ananın bilmem nesi gibisin” diyor; kötü konuşuyor. Şeytan: “Şimdi ben sana sorarım” diyor, hemen evin üzerindeki dama çıkıyor, bacadan içeri atlıyor. Şeytan tam bacadan aşağıya inerken sabah ezanı okunmaya başlamış; şeytanların ezan sesini duyunca kaçtığı söylenir. Ezan okunmasaydı belki de çarpacaktı kadını.

47. Anlatı

Kaynak Kişi: Hamza Karakurt, 1964, İlkokul, Çiftçi, Örencik

Tür: Efsane

Bunu babam anlatırdı. Birinin güzel bir koşu atı varmış. Adam sabahleyin bakıyormuş hayvan bağlandığı yerde köpürmüş, terlemiş, yorgun bir vaziyette. Kapıyı her gün kilitliyormuş, yine aynı yine aynı. Demiş ki: Ben buradan para ile bir adam tutayım, kapının yanında nöbet beklesin. “Nöbetçi bak silahınla burada bekle, kim gelirse

gelsin kapıyı açma benim hayvanımı biri götürüp kullanıyorlar” Para ile tuttuğu adam sabaha kadar nöbet bekliyor. Sabahleyin bakmışlar at yine terli! “Nöbetçi herhalde sen uyudun, hayvanı götürüp geldiklerini görmedin, güzel bak!” Sabahleyin bakıyorlar yine aynı. Adam ertesi gün din bilgisi iyi olan bir kişiye soruyor: “Kapıyı kilitliyorum hayvan terliyor, bekçi tutuyorum hayvan yine terliyor, bu neden oluyor?” diye akıl danışıyor. Tabi adam hemen anlıyor hayvanın besmelesiz bağlandığını. “Bir gün hayvanın sırtına eyeri vur, üstüne biraz zift sürüver” diyor. “Ne olacak ondan sonra?” “Sen yap cevabını alırsın” diyor. Adam akşam hayvanın eyerinin üstüne zifti sürüyor, sabah bir bakıyor, şeytanın kışına zift yapışmış atın üstünden kalkamıyormuş. “Sen miydin benim hayvanıma binen?” diye sormuş. Şeytan: “Tabi bendim” diye cevap vermiş. “Niye biniyorsun benim hayvanıma?” diye soruyor. Şeytan: Besmelesiz atını niye bağlıyorsun? Besmelesiz bağlarsan ben de kullanırım sen de kullanırsın” diyor. O günden sonra adam bir daha hayvanını besmelesiz bağlamamış, şeytan da onun hayvanını bir daha elleyememiş.

48. Anlatı

Kaynak Kişi: Sedat Apak, 1985, İlkokul, Esnaf, Apaklar

Tür: Memorat

Ben asker ocağında merdivende oturuyordum. Tam orada yüzüme bir tokat çarptılar ne olduğunu bilemedim. Görünen hiçbir şey yok! Merdivenin yan tarafında askeriye'nin banyosu varmış, ondan dolayı olmuş. Buraya geldikten iki sene sonra rahatsızlaştım. Sonra bir hocadan düzeldim.

49. Anlatı

Kaynak Kişi: Rüstem Aksu, 1964, İlkokul, Çiftçi, Esenköy

Tür: Memorat

Karşıda Kavaklı köyü vardır. Kavaklı köyünün öte yanında define kazıyorlar. Adam orada küpü buluyor. Tutmuş küpü ağzını tam açacak cin çarpmış, ağzı yamulmuş. Nazilli'ye gidene kadar ağzı arkaya dönmüş. Adam üç yıldan beri cin çarptı beni diye dolaşiyor. “Küpün ağzını açtım, hazineyi gördüm, bir baktım kayboldu” diye anlattı. Ege Bölgesi'nde bir tane bile hoca bırakmadı, hala daha aynı devam ediyor.

50. Anlatı

Kaynak Kişi: Hüseyin Erol, 1970, Lise, Çiftçi, Pirlibey

Tür: Memorat

Doğru mu yanlış mı bilmiyorum. Kabak anlattı bana; Kabak bizim yalancıdır. Bir yere define kazmaya gitmişler. Küçük bir çocuğun da bizimle gelmesi lazım demişler, iki yaşlarındaki kız çocuğunu oraya götürmüşler. Hoca okumaya başlamış. Hoca okurken çocuk bir metre kadar havalanmış. Cin onu uçuruma doğru götürüyormuş. Hoca arkasından okuyarak koşuyormuş, bunlar koşuyormuş, bir türlü çocuğu tutamamışlar. Tam uçurumun kenarına gelmiş, cin bırakmış çocuğu.

51. Anlatı

Kaynak Kişi: Yaşar Yılmaz, 1949, İlkokul, Esnaf, Toygar

Tür: Memorat

Mağaralara hazineleri gizlerken daima tuzak kurarlar. Mağaraya bir başkası girerken o tuzak düşer. Benim arkadaşımın başından geçmiş. Böyle bir mağaraya girerken tuzak düşmüş; belki de ağırlığı on ton. Hazinenin yanına tam varacak, büyük bir yılan peyda olmuş. Yılandan yanaşamamış hazinenin yanına. Cinler hazineyi korurmuş. Öyle olduğu zaman kimisi diyor soğan kabuğu dök, kimisi diyor ayet oku.

52. Anlatı

Kaynak Kişi: Ahmet Ekici, 1947, İlkokul, Emekli, Hisarcık

Tür: Memorat

Mesela sen gençsin ya, cinler seni aldatmak için aynı sevdiğinin kılığına giriyormuş; senin gözüne aynı öyle görünüyormuş. Sen ona uyar da konuşursan, konuştuktan sonra da başka biri ile evlenirsen cin seni yaşatmazmış. Eğer onunla evlenirsen bir şey olmaz; ama başka biri ile evlenirsen seni öldürüyormuş. Bizim Işıklar köyünden birisi öyle oldu; evlendi ertesi gün öldü adam. Öncesinde cin ile evlenmiş, cin de insanla evlenmesine müsaade etmemiş. Cin başkasını müsaade etmez.

53. Anlatı

Kaynak Kişi: Hamza Karakurt, 1964, İlkokul, Çiftçi, Örencik

Tür: Memorat

Benim arıcılığı bırakalı altı yedi sene oldu. Bozdoğan'da yağ fabrikasının olduğu yerde benim arılar vardı. Bir adam ile kadın fabrikanın lojmanında kalıyordu. Bir oğulları bir kızları vardı. O zaman için kızları yirmi iki yaşındaydı; şu an otuzun üzerinde olabilir. O aile "bizim kızımız cinlerle evli" derdi. Çamaşırları akşamdan yıkasalar, oturmaya gittikleri yerden dönene kadar cin onları kuruturmuş; veyahut da kuruyanları dürer evin içine koyarmış. Kız evli deniyor; ama cin görünmüyormuş. Kız başka bir odaya gittiği zaman sanki içeride insan varmış gibi cinle konuşmuş.

54. Anlatı

Kaynak Kişi: Burhan Güzel, 1954, İlkokul, Ormancı, Uzunçam

Tür: Memorat

Kilise diye geçiyor. Burası harabelik; gâvur harabeliği senin anlayacağın. O zamanlar kiremit çatı mı var, toprak dam üstü. Velhasıl orada duran ailenin kızları deliriyor. Erkekleri delirtmiyor, sadece kadınları delirtiyor. Bir, kız kardeşleri delirdi; seksen yaşına kadar yaşadı yalım ama delirdi. Ondan sonra ikinci biri daha delirdi. O kız hayatta; ama bekar evlenemedi. Bir tane daha var amcasının kızı o kız da deli evde duruyor. Kilisenin olduğu mülk onların zaten. Kızların üçü de aynı yerde delirdi. Cin erkeklere dokunmuyor, kadınlara ilişiyor.

55. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Tahra, 1952, İlkokul, Çiftçi, Kozdere

Tür: Efsane

Vatandaşın birinin kızı hastalanmış. Hastalanınca gitmedikleri hekim şu bu kalmamış. En son Sıdkı Hoca'ya gitmişler. Sıdkı Hoca adama: "Korkmazsın demi?" demiş. "Korkmam" "Gecenin tam leyli zamanında Arap Dede mıntıkasına gideceksin, şu yazmış olduğum yazıyı yolun kenarında şöyle tutacaksın. Oradan atlılar geçecek, o atlıların başına bu yazıyı göstereceksin. Sen onların seslerini duyarsın; ama görünmezler" demiş. Arap Dede mıntıkası; Böğrüdelik yolu üzerinde, Kuyucak

mezarlığının içerisinde. Adam oraya gece vakti gitmiş. Aşağıdan atlılar çıkmış sesleri geliyormuş. Adam hemen kesiğin başına çıkmış, yazıyı uzatıp beklemiş. Atlıların lideri: “Bu ne?” diye sormuş. Adam: “Bunu Sıdkı Hoca gönderdi size.” demiş. Atlıların lideri siluet şeklinde o yazıyı almış, okumuş. Her gelen kafiye: “Bunu kim yaptı” diye soruyormuş. O biz yapmadık, bu biz yapmadık derken, en son arkadan gelen topallara sormuş: “Bunu kim yaptı?” Topalların arasından birisi: “Ben yaptım” demiş. “Neden yaptın?” “Gece vakti banyoya gusül için abdestsiz girdi, kapısını besmelesiz açtı. Orada üzerimize sıcak su döküldü, ben topal kaldım çocuğum öldü, intikam almak için yaptım” diyor. Kendi çocuğu ölünce adamın çocuğuna da öldüresiye yapmış. Liderleri: “Koyuver bunu!” diyor. Emre itaat var, topal koyuvermiş. Daha sonra cinlerin lideri: “Bizim de Sıdkı Hoca’dan bir isteğimiz var. Sıdkı Hoca yassı namazından sonra kılınan fitre vacip namazını teheccüd vaktine kadar geciktiriyor, biz onun yüzünden bu mıntıkada rahat gezemiyoruz” diyor. Sonra gelmiş adam hocaya böyle böyle anlatmış. Sıdkı Hoca: “vay namussuzlar vay! Ben onların dediğini yapayım da istedikleri gibi at koştursunlar burada” demiş.

56. Anlatı

Kaynak Kişi: Necati Erol, 1960, İlkokul, Çiftçi, Işıklar

Tür: Memorat

O zamanlar yeni nişanlıydım. Gece vakti Rahmanlar köyünden Işıklar köyüne gidiyordum. Rahmanlar köyünde bir öğretmen vardı. Beni çağırdı: “Korkmuyor musun sen?” dedi. “Neden korkcam hocam?” dedim. “Cinlerden korkacaksın” dedi. “Hayrola?” dedim. “Işıklar köyünden gelirken arkamdan üç defa ünlediler, döndüm bir baktım dünya güzeli üç tane kız! Bir koştum soluğu evde aldım” dedi.

57. Anlatı

Kaynak Kişi: Nurettin Akçam, 1957, İlkokul, Çiftçi, Kavacık

Tür: Memorat

Bizim burada Özdün isminde bir adam var; kendisi dağda kalıyor, orada elma bahçesi yetiştiriyor. O adam canlı yaşamış. Özdün bir gün, peri kızı gelse de onunla bir ilişkiye girsem diye içinden geçiriyor. Gece vakti kapısı çalınıyor. Sen bizim kızlara nasıl asılırsın diye erkek peri gelmiş. Onunla evin içinde sabaha kadar boğuşuyorlar. Kurtulamıyor bir türlü elinden. “Bir kere belinden kavrayayım dedim kucaklayamadım,

kavuşmadı ellerim” dedi bize. Özdün onun ayağını ısıtıyormuş, peri onun ayağına çuvaldız batırıyormuş. Özdün: “Acıdan ölcektim” dedi. Sabah ezanına kadar güreşiyorlar, ezan okunduğu zaman kayboluyor. O günden sonra Özdün bir daha dağda yatmadı.

58. Anlatı

Kaynak Kişi: Kâmil Yıldırım, 1937, İlkokul, Esnaf, Beyerli

Tür: Memorat

Su kızını diyorlar. Ben görmedim; ama duydum. Gece vakti bir arkadaş kuyunun yanından geçerken bembeyaz elbiseli, su dolduran bir kız görmüş. O kız suyu doldurmuş, testisini almış, köyün tabanındaki kuyuya kadar gitmiş, tam orada kaybolmuş. Arkadaş kızını takip etmiş arkasından. Kız köyün tabanındaki kuyuda kaybolmuş. Bunu görünce korkmuş. “Bağırsam mı bağırmasam mı bilemedim” diye anlatırdı. Öldü rahmetli yaşı vardı.

59. Anlatı

Kaynak Kişi: Ahmet Alaçı, 1947, İlkokul, Çiftçi, Kavacık

Tür: Memorat

Perilerin çeşme başlarında eğlenti yaptıkları vakitler olur. Biz bir kere denk geldik hala oğlu ile burada; köyün merkezinde, banyo edip dururdu, saat birde ikide gece. Kızın yüzü çeşmeye karşı dönük, saçları oturağından aşağıya inip durur; böyle uzun saçlı, yıkanyordu. Bir baktım benim hala oğlu onun yanına gidip gider. Ben: “Gel çarpılırsın” dedim. Daha sonra geçtik gittik oradan, o yıkandı kaldı. Yolun hemen kenarında zaten çeşme; kavak ağacının yanında, biz kendi gözümüzle gördük.

60. Anlatı

Kaynak Kişi: Nurettin Akçam, 1957, İlkokul, Çiftçi, Kavacık

Tür: Memorat

Bu hikayeleri dedem anlatırdı. Dedem damadının yanından geliyormuş. Bu gerçek ha! Gece saat on iki, bir gibi dönüyor tabi. Çeşmenin başında kız saçını tarıyormuş. Ay böyle pırıl pırlımış; sanki gündüz vakti gibi. Kız öyle güzelmiş ki uzun saçlı böyle. Hiç ses etmeden oradan geçip gitmiş. Onlara ses etmemek lazım.

61. Anlatı

Kaynak Kişi: Hüseyin Duman, 1950, Okumadı, Çiftçi, Esentepe

Tür: Efsane

Adamın bir tanesi çavdar harmanını savuruyormuş. Harman savururken akşam olmuş. Evveli harmanların içerisinde yatarlardı. Adam sapın içerisine sokulmuş, kafasını biraz açıkta bırakmış. Gece olunca çalgı sesleri duymaya başlamış. Kulak vermiş adam. Tam yolun ortasından; öteden, atlı bir sürü gelin alıcısı geliyormuş. Adam: “Eyvah!” demiş, hemen kafasını içeriye çekmiş. Kafilenin en önünden gelip gelen: “Bak bak biri sinip durur orada” demiş. Kafilenin en arkasında biri varmış; o can alıcıymış, en arkadan onun dediğini duymuş. “Hey! Seslenmeyin, dosdoğru geçin, eğer korkar ölürse abalı üstünüze yazılır” demiş.

62. Anlatı

Kaynak Kişi: Nurettin Akçam, 1957, İlkokul, Çiftçi, Kavacık

Tür: Memorat

Düğünden geliyormuş adamlar oğlum. Arkalarında bir çatırtı hissediyorlar. O çatırtı üstlerine doğru gelince öyle kuvvetleniyor ki, benim dediğim Mehmet Uğur korkusundan rahmetli Yaşar’ın omuzuna çıkıyor, korkusundan onun evinde yatıyor. O çatırtıda burada Kayran Mehmetlerin inekleri iplerini koparmış, bas bas bağıriyormuş çatırtıdan. Ne olduğunu anlayamamışlar, o derece büyük bir cayırtı. Eski insanların tabiri ile buradan can alıcı geçti demişler. Görünmüyor; ama cayırtının ondan kaynaklı olduğunu söylüyorlar, kıyamet geçti buradan diyorlar.

63. Anlatı

Kaynak Kişi: Kadir Şahin, 1951, İlkokul, Çiftçi, Örencik

Tür: Memorat

Kadının kocası öleli iki sene oldu. Kadın evinde yalnız yatarken kapısı vurulmuş. Ölen adamının sesini duymuş. Kalkmış, hemen oğlunun evine gelmiş. “Muhittin kalk! Baban eve geldi” demiş. Muhittin dışarıya çıkmış annesinden başka kimse yokmuş. Kadın korkusundan titriyormuş. Kadın o gece hiç uyumamış. Sabah olduğunda, malzeme almaya üst kata gitmiş, oradan dönerken merdiven boşluğundan bir düşüyor, üç kat

aşığıya; kadın şu an yatıyor hala, bu olay daha yeni oldu. Bazı insanların ölmeden bir iki gün önce, ölümüne yakın can alıcı evine yollanır derler.

64. Anlatı

Kaynak Kişi: Servet Aşık, 1952, İlkokul, Çiftçi, Sevindikli

Tür: Memorat

Hayatta hiç Azrail'i gören var mı? Ben gördüm. Allah rahmet eylesin benim dört yaşında siroz hastası bir çocuğum vardı. Doktorlar: "Ölecek sen gününü bekle" dediler. İzmir'den aldım geldim onu. Babam ile yaticam dedi, benim yanıma geldi. Benim yanı başımda uyurken, saat aşağı yukarı bir buçuk iki civarında rüzgâr ile fırtına ile uyardılar beni, uyandım. Bir baktım çocuğun gözleri dikilmiş, ölüyordu. Hanım hemen üstüne atılacak oldu: "çocuk ölüyor yapma!" dedim. Hanımı aldım, dışarıya attım. Kaynanam çocuğun ağzına su veriyordu, o esnada çocuk öldü. Ben de yıkıldım, o da yıkıldı. Bir müddet sonra kalktım yerimden, bir baktım evin içerisinden simsiyah, takım elbiseli, esmer, kasketli biri çıkıyordu. "Aldın gidiyorsun demi?" dedim. Başını salladı. "Bak bir daha bu eve adımını atma!" dedim. Aynı insan şeklinde göründü bana. Bir daha gelme deyince başını salladı: "Daha çok gelicem!" dedi. Kanal yolundan yürüdü, kayboldu. Şimdi derler ki Servet yalan söylüyor. Benim yalan söyleyecek nedenim mi var? Ben ne gördüysem onu söylüyorum. Belki kulaktan duyma yalan söyleyenler de oluyor, böyleleri de var. Ben Azrail'i Allah, dinim, imanım üstüne insan şeklinde gördüm.

65. Anlatı

Kaynak Kişi: Hüseyin Duman, 1950, Okumadı, Çiftçi, Esentepe

Tür: Memorat

O evran hangi muhitte bulunsa afet olur. Ben bir tanesine rastladım. Bizim bu dağlarda gördüm; orada ağaçlardan, çalılardan geçemezsin. Tam orada hayvan güdüyordum bir hayvan sinekten kaçtı, ben de onun arkasından çevreyim geleyim diye öyle gittim. Ağaçların arasından geçerken ileride bir ağacın arkasında köpek gibi bir şey yatıp durur. Oraya varasıya gözümün önünde olanı unutmuşum. Kaçan hayvana bakarken o ağacın altından geçmişim biliyor musun? Höyüklerin arkasından bir takırtı, bir kıyamet geldi. Evran ağzını ta böyle kocaman açmış, eni genişçe, değdiği taşlar devriliyor. Ben bir kaçış kaçtım geriye, tam o sırada Hisarcık köyünün üstünden bir bulut çıktı, böyle uzandı geldi. Şimşek atıyor bulut, bir çatırtı bir kıyamet, afet aldı. Benden aşağıda bizim

köyden birisi varmış, akşam kahvede o andı. Evran aynı buzağı gibi bağırması gitmiş. Ben kendi gözümle gördüm, o da akşam kahvede: “Afet bir şey çıkardı oradan, suyun içerisinde bağırıyor gitti” diye andı. Birkaç gün sonra ben yine o muhite gittim, baktım. Onun olduğu kayayı olduğu gibi çay patlatmış, dağıtmış, yerinden oynatmış, gitmiş.

66. Anlatı

Kaynak Kişi: Arif Özçil, 1947, İlkokul, Çitçi, Aksu

Tür: Memorat

Bizim burada 1952 yılında bir afet oldu. Ben o zamanlar beş altı yaşlarındaydım; ama o afeti akşam yediğim yemek kadar hatırlıyorum. Evran o afet ile dereden inmiş, gitmiş. Arslanlı köyünün altındaki Mergen çayından çıkarmışlar. Afet sel getirmiş, evran sel ile sürüklenmiş gitmiş; hatta o zamanlar İbrahim’in babası askerdeymiş gazeteden okumuş. Mergen Çayı’ndan seksen, yüz kilo evran yılanı çıkarıldı denmiş. Zaten evran yılanı çıktığı zaman Cenab-ı Allah milletin başına dert açmasın diye bir afet veriyormuş, onu alıp götürüne kadar kesilmiyormuş.

67. Anlatı

Kaynak Kişi: Servet Aşık, 1952, İlkokul, Çiftçi, Sevindikli

Tür: Memorat

1978’de Nazilli’de nakliyecilik yapıyordum. Bir sel taşkını oldu ben zor kurtuldum. Nasıl coşkun geliyor biliyor musun? Ben kendimi zor kurtardım. O gün böyle bir sel ile evran gelmiş. Çay onu Arslanlı köyünde kadar getirmiş, orada bir yere takılmış, kalmış. Evran yılanını tutmuşlar oradan, koca caminin önüne götürmüşler, meydanın önüne asmışlar. Valla onu ben gidip de görmedim; ama gidenler evranın saçı, sakalı, bıyığı var, dediler.

68. Anlatı

Kaynak Kişi: Ahmet Akın, 1937, İlkokul, Çiftçi, Arslanlı

Tür: Memorat

Evran yılanını burada; kabristanda abim görmüş. Çok korkmuş. Gece traktör ile çalışmaktan gelirken mezarlığın bir ucundan bir ucuna uzanmış; en az on metre. Bu şimdi bir toplarsa beni götürür demiş, hemen geri çıkmış. Bu evranın bulutla beraber geldiğini,

yağmurla birlikte düştüğünü söylüyorlar. Abim zaten evran yılanını görmeden önce burada sel olmuş; 1952’de büyük bir çay geldi buraya, hatta bu köyden yaşlı bir kadını sürükledi. Bizim bilader de 1953-1954’lerde aldı o traktörü. Bulut bunu dağa mı atıyor, ovaya mı atıyor artık neyse, oradan çay ile birlikte sürüklenip buralara kadar geliyor.

69. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Yetişkin, 1964, İlkokul, İşçi, Bozyurt

Tür: Memorat

Ben ot biçmeye gitmiştim. Bahçe sahibi beni bıraktı, ot biçiyordum. Tırpanla bir sefer biçtim dere aşağı böyle, ondan sonra tekrar yukarı çıkayım dedim. Dere yukarı gitme ihtimalim yok; illa yukarıdan aşağıya gelmem lazım. Birinciyi biçtim gittim, ikinciye döndüm. Tekrar yukarıdan başladım, yarısına kadar geldim. Bir baktım biçtiğim yerden soba borusundan daha kalın, simsiyah bir şey geçiyor. Baktım bu boyna geçiyor. Ben tırpanı attım, üst tarafa çıktım; yukarı çıktım, sürekli izliyorum. Baktım halen geçiyor, halen geçiyor! En sonunda sonu geldi, kuyruğunu gördüm; kalın küt kuyruklu böyle. Neredeyse on beş yirmi dakika şaşkın bir şekilde izledim. Evranın geçtiği yerden otlar ayrılıyordu. Sonu bitince zannettim ki başka bir yöne gidecek; meğerse benim üst tarafıma çoktan gelmiş bile. Ülen ben oradan tırpanımı aldım bir kaçtım, bahçe sahipleri beni bıraktıktan sonra Bozyurt’a geçeceklerdi daha oradaymış adamlar; yarım saat geçmedi çünkü aradan. Benim geldiğimi görünce: “Ne oldu?” dedi. Benim üstüme burayı tapu yapsan bile bir dakika burada ot biçmem” dedim. “Ne oldu?” dedi. “Alamet gibi yılan gördüm” dedim. Kendi gözümle gördüm. Sailer Deresi’nde oldu.

70. Anlatı

Kaynak Kişi: Ahmet Kösem, 1957, Ortaokul, Emekli, Bozyurt

Tür: Memorat

Benim muhtarlık yaptığım dönemlerde jandarma yaya devreye gezerdi köylere, şimdiki gibi araba ile değil. Bir çavuş ile iki er hangi köyde resmi evrak yapılacaksa veya aranan adam varsa gezer, bulur, işlemi yaparlardı. Bozyurt ile Arslanlı arasında kestirme bir yol var; aslında bahçe yol ama yakın, buradan Arslanlı köyüne on beş dakikada varıyorsun; ana yoldan dolaştığın zaman ise en az kırk beş dakikada varırsın, yani üçte bir kısalıyor yol. Ben devriye gezen jandarmalara çabuk gelip gitsinler, yorulmasınlar diye bu yolu öğrettim. Günlerden sonra, ben köy odasında otururken, bir çavuş ile iki er

Arslanlı'da işlerini halletmişler buraya geldiler. Gelirken o yolda çok büyük bir yılan görmüşler; şaşkın bir halleri vardı zaten, kan ter içinde geldiler, oturdular ama bitkin bir halde. “Oğlum ne oldu size, hayrola?” dedim. “Sorma, bize gösterdiğiniz yoldan gelirken çok büyük bir yılan gördük” dediler. “Elinizde tüfek vardı, niye vurmadınız?” dedim. “Biz onu vurmayı bırak zaten donduk kaldık” dediler. Ellerini yüzlerini yıkadılar, bana böyle böyle anlattılar.

71. Anlatı

Kaynak Kişi: İbrahim Gülseven, 1964, İlkokul, Çiftçi, Aksu

Tür: Memorat

Nazara inanılır. Göze gelirsin, küçük çocuklarda daha çok olur. Benim Beydağ'da dünürüm var o daha yeni anlattı; bu sene anlattı. Dünürümün hanımı öldü, kaynanası öldü. “Senin hanımın erkek kardeşi yok mu?” dedim. “Nazardan çatlamış ölmüş” dedi. “Nasıl ölmüş?” dedim. Bir gün çocuğu evde bırakmışlar dağa mal yaymaya gitmişler. Evde bırakıverdikleri üç yaşındaki çocuk kendi kendine anasının olduğu yere yanaşmış; evden iki üç kilometre uzağa gitmiş. Bir kadın varmış şaşırılmış: “Senin çocuğunun sesi bu herhalde, bu çocuk evden buraya kadar nasıl geldi!” demiş. Daha sonra o çocuk bir tutulmuş, evveli doktor falan yok, o hoca bu hoca derken nazardan çatlamış ölmüş. Buraya nasıl geldi diye hayret etmiş, maşallah dememiş.

72. Anlatı

Kaynak Kişi: Hasan Hüseyin Demir, 1933, İlkokul, Çiftçi, Yalınkuyu

Tür: Memorat

Sekiz dokuz yaşlarındaydım. Babam beni gözüm gönlüm açılınsın diye merkeple götürdü. Dönerken numune çiftliğini biraz geçiverdik bana bir ağırlık, bir durgunluk çöktü. Beni doktora götürdüler. O zamanlar iki doktor vardı, ikisinin de faydası olmadı, iyileşemedim. Hamidiye köyünde Çerkez Hoca vardı. Oraya; hocanın yanına gidene kadar altı yedi gün hiçbir şey yememiştım, takatsiz kaldım. Babam beni düşmesin diye merkebin üzerine bindirdi, ip ile bağladı. Hocanın evine vardık, kapıdan içeri girdik. Odanın üç tarafında da raflar vardı, tıpkı kütüphane gibi. Çerkez Ahmet Efendi oradan bir kitap indirdi, bir yazı yazdı: “Bu yazıyı suyun içine katacaksınız, yedi gün suyu böyle içecek, bunu da çalışmayan bir kuyuya atacaksınız, nazar etmişler çocuğu, nazar olmuş nazar!” dedi. Bak inanır mısın onları aldık gelirken ben; yemek yemeyen çocuk: “Baba

karnım acıktı” dedim. Hocanın ikinci verdiği yazıyı çalışmayan kuyuya attık, eve geldik. Suyun içerisini ilk verdiği yazıyı attılar, bana içirdiler. O gün ilk defa yemek yedim, kaç gündür yemiyordum.

73. Anlatı

Kaynak Kişi: Kadir Şahin, 1951, İlkokul, Çiftçi, Örencik

Tür: Memorat

Benim hanımın kardeşi nazardan ölmüş. Biri vardı yukarı köyden; azcık saf kafalı, çoluğu çocuğu olmuyordu hatta bunun. Benim kayınvalide çocuğa sarınmış, nazar olur diye kimseye göstermiyormuş. Bu adam illa örtüyü kaldırıp bakmış, ne kadar güzelmiş diye sevmiş. O günün gecesinde çocuğun tırnakları morarmış, doktora gidesiye bile kalmamış, ölmüş. Nazar oldu bu demişler.

74. Anlatı

Kaynak Kişi: Nazmi Taşcan, 1944, İlkokul, Emekli, Gedikaltı

Tür: Memorat

Bahçede tohum atıyordum. Öküz terlemiş, öküzü dinlendiriyordum. Öküz dinlenirken bari yemek yiyeyim dedim. Saat on, on bir civarıydı. Çetmeoğlu, oradan geçerken öküzü gördü: “Oğlum bu öküz göze gelmiş, kim geçti buradan?” dedi. “Görmedim amca” dedim. Kara lastiklerden vardı ayağımda: “Çıkar o ayakkabını” dedi. Çıkardım. Üstüne biraz işedi öküzlerin burunlarına sürdü, tırnaklarına döktü. “Bir saat kadar bekle, çift sürme, bir saat sonra devam et” dedi. Daha sonra Allah rahmet eylesin Fadime teyze geldi. Öküzü görünce: “Gözüm kör olsaydı da bakmasaydım” dedi. Fadime teyzenin nazarı değmiş.

75. Anlatı

Kaynak Kişi: Hüseyin Horasan, 1967, Okumadı, Serbest Meslek, Pirlibey

Tür: Memorat

Eğer devenin havutu kara çıtlıktansa anca ihtirabiliyorum, yoksa yardırtırım. Dedem ne yapmış biliyor musun? Buradan deve katarı geçiyormuş. “Devenin güzelliğine bak, ihtiriverem mi şunu?” demiş. Yaparsın yapamazsın derken bir bakmış deveye, deve

yere yatmış; ama kalkmış yine. Öyle olunca: “Bunun yüzde yüz havutu kara çitlikten yoksa çatlatırdım” demiş.

76. Anlatı

Kaynak Kişi: Yaşar Yılmaz, 1949, İlkokul, Esnaf, Toygar

Tür: Memorat

Nazar gözden gelir; zaten baktığında öldürür. Bir tarihte bizim köyde olan bir şey. İki üç kadın oturuyorlarmış. Aralarından birinin gözü değermiş. “Madem senin gözün değişiyor, bir yap da görelim” demişler. Kadın bir bakıyor, dedemin camızı nazardan devriliyor. Camız devrildikten sonra ileriden deve kervanını geçip dururmuş: “Buna da bak” demişler. “Olmaz!” demiş. “Niye?” “Develerde kara çitlik var” demiş. Kara çitlik olan yere nazar değmez.

77. Anlatı

Kaynak Kişi: Selahattin Ergül, 1950, İlkokul, Çiftçi, Bekirler

Tür: Memorat

Bayındır köyünde masada oturuyorlarmış. Zaten orada; hemen kahvenin önünde salkım salkım üzümler var. Emin Çetin: “Bacanak üzüm al gel de yiyelim” diyor. Daha ermemiş herhalde getirmek istemiyor. Gözü eriyor ya: “Boş ver tepsi al gel buraya” diyor. Bir bakıyor patır patır düşmeye başlamış üzümler. Herkesin gözü ermez.

78. Anlatı

Kaynak Kişi: Hüseyin Duman, 1950, Okumadı, Çiftçi, Esentepe

Tür: Memorat

Arkadaş ile suyun kenarında oturuyoruz. Bir yandan o içki içiyor, bir yandan sohbet ediyoruz. Oturduğumuz yerin karşısında büyük bir kestane ağacı var. “Ülen şu Allah’ın işine bak, şu ağacın güzelliğine bak” dedi. Ağacın da tam çırpılma zamanı; baya mahsulü var. Bunu dedikten sonra ağacın dalları bir o yana ayrıldı, bir bu yana ayrıldı. Sahibi kestane ağacını çırpıma geldiğinde bir baktı, ağaç yerde.

79. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Alabaz, 1962, İlkokul, ifti, Gedik

Tür: Memorat

Bizim bu köyde Mustafa isminde birisi varmış. Bahçesine gidiyor bir bakıyor: “Emme de bostanım var ha bu sene!” demiş. Karpuzlar birer birer patlamış, pâlanmış gitmiş. Kıpkırmızı olmuş bahçe.

80. Anlatı

Kaynak Kişi: Muhittin Aslan, 1976, Lise, ifti, Örencik

Tür: Efsane

Nazar haktır, gerçektir. Peygamberimiz zamanında sohbet ederlerken içlerinden birisi: “Kandilin gazı bitmek üzere” demiş. Tam sönecekken Peygamber Efendimiz onu tükürüğü ile şöyle bir elliyor, kandil kırk gün boyunca içinde gazı olmadan yanıyor. Bu mucize Mekke’de Müslümanlar arasında dilden dile dolaşıyor. Yahudi’nin biri: “Müslümanlar böyle böyle anlatıyor, acaba gerçek mi gidelim görelim bi” diyor. Oraya varıyor, bir bakıyor: “Allah Allah gerçekten yanıyor!” diyor. Kandil anında sönmüş. Nazar bu nedenle haktır, gerçektir, dinimizde vardır.

81. Anlatı

Kaynak Kişi: Hüseyin Erol, 1970, Lise, ifti, Pirlibey

Tür: Memorat

Bizim burada son belediye başkanı (lakap) Hüseyin Horasan baktığı zaman nazar değıdirir. Necdet Yeşil traktörün arkasına makineyi taktı tarlaya gidiyordu. Hüseyin Horasan makineye bir baktı: “Tarlaya gitmeden beni ararsın” dedi. Necdet Yeşil tarlaya gitmiş, su doldururken makinenin her tarafından su akmış. “O şerefsize söyle bir daha benim yanıma oturmasın” dedi. Başkanın gözü değıer.

82. Anlatı

Kaynak Kişi: Muzaffer Pekel, 1938, Okumadı, Çiftçi, Kızıldere

Tür: Memorat

Değirmen dönerken adam onu durdurmuş. Bekirler köyünden biriydi; Emin olacak sanırım ismi. Değirmenci hemen onun ekinini öğütür göndermiş.

83. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Ay, 1965, İlkokul, Çiftçi, Aksu

Tür: Efsane

Kuzpınar Suyu'nu Dereağzı köyüne kadar arıklarla götürmüşler. Buradan suyu taşırlarken birisi: “Su geliyor mu?” diye sormuş. Sordukları adam: “Gelmeyip ne yapacak, köpek gibi gelecek!” demiş. Mastavra'ya kadar inmişmiş su sorana kadar, öyle deyince oradan geri dönmüş. Allah'a şükür geliyor dese; kötü söz söylemese dönmeyecek. Hala daha künkleri duruyor; kiremit boru, yuvarlak yuvarlak geçmeli.

84. Anlatı

Kaynak Kişi: Nazmi Bilgen, 1936, İlkokul, Çiftçi, Sailler

Tür: Efsane

Ahmet Başoğlu'nun ilk dağa çıkışı şu şekilde olmuş. Yolda giderken, تنها bir yerde, evin birinde, ihtiyar bir kadınla adamı ağlayıp durur görmüş: “Neden ağlıyorsunuz siz?” demiş. “Biz ağlamayalım da kimler ağlasın, çeteler kızımızı kaçırdı ona ağlıyoruz” demişler. Nereye gittiklerini sormuş, gittikleri yöne doğru ilerlemiş. Çeteler çırılçıplak kızı soymuşlar oynatırken, Ahmet Başoğlu gelmiş. Tek başına çeteleri dağıtmış, kızı ellerinden kurtarmış, babasının evine kadar getirmiş. Babası: “Yavrum sen o kadar kişinin elinden benim kızımı kurtardın ben sana bir iyilik yapayım” demiş. O kızın babası hocaymış: “Şu horozu, direğin üstüne dik gel, silahını çek” demiş. Ahmet Başoğlu silahını çekiyormuş; ama horoz ölmüyormuş. “Sebebi ne bunun hocam” diye sormuş. Hoca: “Benim kızımı çetelerin elinden kurtardığın için ben bu mucizeyi sana gösterdim. Sen dünyadan geçip gideceksin; ama sana kul tarafından ölüm yok” demiş. Yıldırım düştüğü zaman yedi kat yerin dibine gidiyormuş, onun bir parçasını bulursan sana kurşun işlemiyormuş. Hoca: “Al bunu, güzel bir yere koy!” demiş. Ahmet Başoğlu almış onu,

takkesinin içerisine koymuş. Osmanlı Devleti'nin yıkılmaya yüz tuttuğu sıralarda devlet bıkmış bundan. Burada yedi sene hüküm sürmüş, adam asmış, kafa kesmiş. Bir gün Ahmet Başoğlu'nu Kel Mehmet, Atça'ya davet etmiş: "Gel sana ziyafet vercez" demiş. Atça'ya varmadan Sultanhisar var ya, mezarı oradaydı dedem rahmetlinin, oraya varmış. Orada Başoğlu ile askerlerine yemek yedirmişler, tam gidecekleri vakit takır takır tüm kızanlarını öldürmüşler. Ne kadar kızan ile gittiyse hepsi orada ölmüş. Ahmet Başoğlu'na "Sana ne oluyor, sen niye ölmüyorsun?" diyorlar. Ahmet Başoğlu: "Ben buraya ölmeye geldim, dönmeye gelmedim" diyor, takkesini çıkarıyor. O sıra bir kurşun atıyorlar, alından vurmuşlar, tak orada ölmüş. Bize şimdi Kaba Ahmet Paşaoğulları derler, ismimiz oradan geliyor. Köroğlu ismini andırmış Bolu beyini tahrip ettiği için bu ismini andıramamış kendi teslim olduğu için.

3.1.5. Dini Konularda Anlatılanlar

85. Anlatı

Kaynak Kişi: Ahmet Akın, 1937, İlkokul, Çiftçi, Arslanlı

Tür: Efsane

Nuh Aleyhisselam'ın evlatları aksiymiş, ailesi de aksiymiş, aksi oldukları için onlara söz geçirememiş. Cebrail bir gün Nuh Aleyhisselam'a gelmiş: "Yâ Nuh! Şu karşıdaki dağa git, orada bir ağaç var, o ağacı kes getir, geminin omurgasını yap, tufan yakın!" demiş. Nuh varıyor ağacın olduğu yere: "Allah'ım ben bunu buradan kesicem; ama nasıl götürücem? Bu koca ağaç buradan nasıl gider?" diyor. Cebrail geliyor yine: "Yâ Nuh! Git sen bunu falan dağda bir ejderha var, onunla konuş" diyor. Nuh varıyor o ejderhaya: "Ben karşıdaki dağdan o büyük ağacı kesicem, bana Cenab-ı Allah'tan emir geldi, tufan yakın, seni de kurtarcam; ama bana yardımcı ol" diyor. Ejderha: "Tamam da ben ne ile beslencem? Ben ava gidemezsem aç kalırım, aç kalırsam ölürüm, ha o zaman ölmüşüm, ha şimdi ölmüşüm" diyor. Nuh Aleyhisselam suda pişmiş bir yumurtayı bölüyor: "Bismillah diyerek ye" diyor. Ejderha: "Bismillah desem ne olur, demesem ne olur? Bu yarım yumurta benim dişimin kavuğunda kalır" diyor. Nuh: "Sen önce bir ye" diyor. Ejderha yumurtayı yemeye başlıyor, o yarım yumurtayı bitiremiyor. Ejderha: "Ben bismillah demedim bu yarım yumurtayı yiyemedim, bismillah desem hiç yiyemeyecektim, bunun hikmeti ne?" diye sormuş. Nuh: "Sen hikmetini sorma, gidelim o ağacı getirelim, seni ben bu afetten kurtarcam" diyor. Gitmişler, Nuh Aleyhisselam: "Ağacın ağır yerine ben gireyim" demiş. Ejderha: "Hayır ben güçlüyüm, sen ağacın uç

kısmına geç” demiş. İkisi ihtilafa düşmüşler. Nihayet Nuh: “Taşa bir çizgi yapalım, hani hikmet neredeyse onu o omuzlasın” demiş. Atmışlar, iş Nuh Aleyhisselam’a düşmüş; baş kısmının altına o girmiş. Ejderha ona fazla yük vermeyeyim diye, ilim insanı olduğunu anlamış ki her adımda biraz daha Nuh Aleyhisselam’ın yükünü hafifletiyormuş. İlim insanlarına herkesin saygısı büyüktür. Neden büyük? İlim kadar mühim bir şey yoktur. İlimi öğrenemezsen hayata hayvan gelir, hayvan gidersen. O ejderha dahi ilimin ne olduğunu anlamış; Nuh’un ulema olduğunu anlamış, ailesi anlayamamış.

86. Anlatı

Kaynak Kişi: Cafer Taşkiran, 1948, İlkokul, Çiftçi, Yaylapınar

Tür: Efsane

Benim büyüklerimden duyduğuma göre yaşlı bir kadın varmış. Onun da bir ineği varmış. Kadın bu ineği sağıyor, her gün olmasa bile iki günde bir üç günde bir Nuh Aleyhisselam’a süt yoğurt verirmiş. Kadın ona iyilik yaptığı için Nuh Aleyhisselam: “Şu tarihte bir tufan olacak ben seni korucam” demiş. Kadın da: “Bana haber ver” demiş. Kadının ineği her sabah evden dışarı çıkar, kendi kendine dağda yayılır, otlar, akşam olunca eve geri dönermiş. Nuh Aleyhisselam tufanın başladığında kadına söylemeye unutmamış. Cenab-ı Allah’a “Bir yaşlı kadın var, onun da bir ineği var, bana süt yoğurt veriyor; yardımda bulunuyor, sen bunları koru yarabbi” diye dua ediyor. Akşam üstü inek yayılımdan dönünce bir bakıyor kadın, ineğin ayakları çamurlu, sırtı yağmurdan ıslanmış. Nuh Aleyhisselam haber verecek diye kadının aklına tufan olduğu gelmemiş, tufan olduğunu bile tam anlayamamış kadın. Nuh Aleyhisselam ona haber vermeyi unuttuğu için dua etmiş, tufan yaşlı kadına ve ineğine hiç zarar vermemiş. Bunlar Cenab-ı Allah’ın bir hikmeti.

87. Anlatı

Kaynak Kişi: Arif Özçil, 1947, İlkokul, Çitçi, Aksu

Tür: Efsane

Nuh Peygamberimiz gemiyi yaptığında, denize salacağı zaman herkes gemiye girmiş, eşek girmiyormuş; şeytan onun kuyruğunu asıldığından eşek gemiye giremiyormuş. Nuh Peygamberimiz: “Ülen kör şeytan gir artık şu gemiye!” deyince eşek ile birlikte şeytan da gemiye girmiş. Onun şeytanı gördüğü mü var, o sadece eşeğe gir diyor. “Ülen kör şeytan gir gari!” deyince şeytan da giriyor.

88. Anlatı

Kaynak Kişi: Cafer Taşkiran, 1948, İlkokul, Çiftçi, Yaylapınar

Tür: Efsane

Nuh Peygamber tufandan önce gemisine her mahlukattan birer çift almış. Diyelim bir aslan almış erkek dişi, bir kaplan almış erkek dişi, sıra akrebe gelince: “Ben seni almam, sen beni sokarsın” demiş; ona güvenmemiş. Akrep: “selâmun alâ nûhın fil âlemin; eğer bu duayı okursan benden zarar gelmez, sokmam.” demiş. Bu duayı okuduktan sonra onu da gemisine alıyor.

89. Anlatı

Kaynak Kişi: Nazmi Bilgen, 1936, İlkokul, Çiftçi, Sailer

Tür: Efsane

İbrahim Aleyhisselam'ı ateşe atacaklarmış, katiyen atamıyorlarmış. En son onların inançlarına göre bir müneccime soruyorlar. Müneccim: “Eğer iki kardeş cima yaparsa siz bunu ateşe atabilirsiniz” diyor. Biri Cin biri Gen iki kardeş milletin gözü önünde cima ederken sapan ile atıyorlar. Çingenlerin soyu oradan geliyor. Allah-u Teala: “Yâ ateş! Hararetini söndür, serinlettir” diyor. İbrahim Aleyhisselam yemyeşil güllerin içerisine düşüyor. Allah-u Teala'nın yakmadığını kimse yakmaz oğlum.

90. Anlatı

Kaynak Kişi: Süleyman Tuna, 1967, İlkokul, Çiftçi, Haydarlı/Çamköy

Tür: Efsane

Akşam namazının farzı sünnetten önce kılınır. Peygamberimiz akşam namazına duracakmış, kızı ağlayıp durmuş. “Ne oldu kızım?” Söylemiyor. “Ne oldu kızım?” söylemiyor. Kız hiç söyler mi, utanıyor babasından. Daha sonra söylüyor veya birisine sordurup söyletiyor. Peygamberimiz akşam namazının sünnetini bırakıp Hz. Ali'ye benim kızım ay hali oldu, al diye kendi söylemeye gidiyor. Alamut köyünde dinledim bir kere bunu, Tahtacılar: “Hz. Ali'nin bileği güçlü, yarağı güçlü, ondan verdi” diyor, aslında bununla alakası yok. Kız kısmı ay hali olunca anında yerine yerleştirilecekmiş. Peygamberimiz akşam namazının sünnetini bırakıvermiş, Hz. Ali'ye benim kızım ay hali

oldu, al diye kendi söylemeye gitmiş. Akşam namazının farzının sünnetten önce olması olmasının nedeni bundanmış.

91. Anlatı

Kaynak Kişi: Lütfi Tunay, 1939, İlkokul, Çiftçi, Bereketli

Tür: Efsane

Hızır Aleyhisselam: “Yâ resulullah! Dünya’ya benden daha kuvvetli bir insan geldi mi?” diye sormuş. Tabi Hz. Ali cenklerde hep zafer kazanıyor. Peygamberimiz: “Yâ Ali! Kabristana gideceksin, orada Zaloğlu Rüstem diye bağıracaksın” demiş. Hz. Ali kabristana gitmiş: “Zaloğulları!” diye bağırmış. Ne kadar Zaloğlu varsa; tavan boyu, büyük büyük adamlar çıkakoymuş. Hz. Ali “Yâ resulullah! Ben karşımda kuvvetli bir insan arıyordum, ne kadar Zaloğlu sülalesi varsa ayağa kalktı” demiş. Peygamberimiz: “Öyle demeyeceksin, sadece Zaloğlu Rüstem diye bağıracaksın” demiş. Hz. Ali kabristanlığa tekrar gitmiş: “Zaloğlu Rüstem!” diye bağırmış. Karşısına iri yarı, burma bıyıklı, büyük bir adam çıkmış. Onun azametinden Hz. Ali korkmuş: “Demek dünyada o kadar güçlü insan var” diye içinden geçirmiş. “Yâ Rüstem! Sen neden bu kadar güçlüsün, kuvvetlisin? Benimle cenk yapar mısın?” demiş. O da: “Yâ Ali! Ben seninle cenk yaparım; ama Cenab-ı Allah sana aslanım dedi. Cenab-ı Allah bana kedim deseydi ben seni boğardım.” demiş. Daha sonra Hz. Ali Peygamberimizin yanına geliyor. Peygamberimiz: “Ne oldu?” diye soruyor. Hz. Ali böyle böyle anlatıyor. “Zaloğlu Rüstem’in azametinden ben korktum; ama o bana sen Allah’ın aslanısın, ona güç kuvvet yetmez, sen gücünü Allah’tan alıyorsun diye cevap verdi” diyor.

92. Anlatı

Kaynak Kişi: Ali Apak, 1934, Okumadı, Esnaf, Apaklar

Tür: Efsane

Hızır Aleyhisselam bir gün yolda giderken dilencinin biri para isteniyormuş. Hızır Aleyhisselam: “Para yok; ama dua edivereyim” demiş. Dilenci: “Ben ne yapayım duayı, bana para lazım” demiş. Biraz zaman geçtikten sonra dilenci “benim param yok” diye mırıldanmaya başlamış. Hızır: “Sen beni köle yerine sat çarşıda, kaç para yaparsam parası senin olsun” diyor. Gencin birisi köle yerine almış. Genç: “Ben İzmir’e gidicem, oradan demir alıp gelcem buraya bina yapıcayız, sen otura koy evde” diyor. Hızır: “Yok sen bana iş ver ben yaparım” diyor. Genç: “Boş ver yapma, otur” demiş. Genç bir iki gün sonra

gelmiş, bina yapacağı yerde koca bina otura koymuş! Hemen eline ayağına kapanmış: “Allah aşkına sen kimlerdensin?” diye sormuş. “Ben sana söylemezdim; ama Allah’ın adını aldın, ben Hızır’ım” diyor. Ondan sonra kaybolmuş.

93. Anlatı

Kaynak Kişi: Abdullah Çetinkale, 1960, Lise, Tekniker, Nazilli

Tür: Memorat

Benim babam devlet demiryollarında baş makinisti. Denizli’nin bozkır taraflarına katar götürüyor; katar dediğimiz yük, yolcu değil. Lokomotifte tek başına, ateşçisi falan yok yanında. Trende ufak bir arıza çıkmış; tekerlik kısmında sanırım. Babam takım çantasını alıyor, dışarı çıkıyor. O sırada bir tane genç peydahlanmış babamın arkasından, selam vermiş, babam selamını almış. Babam tam işine bakarken, dönüp bir alet alacak, genç çocuk o aleti alıp babama veriyormuş. Babam dönüyor, genç çocuk aleti veriyor! Babam: “Oğlum sen tamirci misin?” demiş. Ondan sonra arkasına dönüyor, bir bakıyor kimsecikler yok. Ova bozkır, bakıyorum kuş uçsa görücem; ama kimsecikler yok diyor.

94. Anlatı

Kaynak Kişi: Selahattin Ergül, 1950, İlkokul, Çiftçi, Bekirler

Tür: Efsane

Ağanın biri Hızır Aleyhisselam gelecek diye bir cemiyet yapacak, sayılı kişileri davet ediyor. Hızır Aleyhisselam dediğin kişi senin ermiş kişi; Cenab-ı Allah’ın sevgili kulu. Kazanlar vuruluyor, yemekler kaynıyor, Hızır Aleyhisselam geliyor; ama eski püskü elbiseli, dilenci gibi: “Ben yemek yicem karnım aç” diyor. Ağa: “Yemeklerin içerisini toz yapacaksın, git buradan” diye itiyor. Bir iki kere daha gelip geçiyor Hızır Aleyhisselam; ama yemek vermiyorlar. Tabi vakit geçiyor, yemek yiyecekler, milletin karnı acıkıyor: “Hadi gari yemek yiyelim” diyorlar. Ağa: “Olmaz! Hızır Aleyhisselam gelecek onu bekliyoruz” diyor. Her nasılsa bir kişi biliyormuş: “Ohoo! Hızır Aleyhisselam birkaç sefer geldi gitti buraya” diyor. Ağa: “Ne zaman geldi ya?” Eski püskü kıyafetlerle geldi gitti, sen kovaladın, tenezzül etmedin ya” Ağa: “Eyvah!” diyor; ama iş işten geçiyor.

95. Anlatı

Kaynak Kişi: Nazmi Bilgen, 1936, İlkokul, Çiftçi, Sailer

Tür: Efsane

Musa Aleyhisselam Hızır'ı bulmak için yola çıkıyor. Giderken yolda Hızır Aleyhisselam'ı görüyor; ama o olduğunu bilmiyor. Yanında yiyeceği bir balık varmış, pişkin balık dirilmiş denize kaçmış. Musa Aleyhisselam: “İşte şimdi Hızır Aleyhisselam'ı buldum” demiş. Musa Peygamber, Hızır'a: “Ben seni arıyorum, seninle arkadaş olmak istiyorum” demiş. Hızır: “Sen benimle arkadaşlık yapamazsın; çünkü tahammül edemezsin. Benim işime karışmazsan seninle arkadaş olurum” demiş. Musa Aleyhisselam ile Hızır Aleyhisselam yolda giderken bir sürü küçük çocuk oyun oynayıp durmuş. Hızır Aleyhisselam içlerinden bir tane çocuğun tutmuş somağını sıkıvermiş. Musa Aleyhisselam: “Günahı yok çocuğun niye somağını sıktın?” demiş. Hızır Aleyhisselam: “Hani benim işime karışmayacaktın!” Musa Aleyhisselam: “Tamam bir daha karışmayacağım” diyor. Daha sonra yollarına devam edip bir gemiye biniyorlar. Hızır Aleyhisselam gemiye biner binmez tak tak tak gemiyi delmeye başlamış. Musa Aleyhisselam: “Biz batıcaz niye böyle yapıyorsun?” demiş. Hızır Aleyhisselam: “Ben sana benim işime karışma demedim mi?” Musa Aleyhisselam: “Tamam bir daha karışmayacağım” diyor. Daha sonra yollarına devam ederlerken viran bir köye varıyorlar. İki üç kadar çocuğun evleri viranmış, yıkılıp gidermiş. Musa Aleyhisselam ile Hızır Aleyhisselam acıkmış, yemek istemişler; ama kimse ekmek vermiyormuş. Musa Aleyhisselam: “Yâ Hızır! Karnımız aç, bize ekmek vermediler, sen bu viran binanın temelini doğrultuverdin, oradan bir ekmek verseler olmaz mıydı?” demiş. Bunun üzerine Hz. Hızır anlatmaya başlamış. “O öldürdüğüm çocuk salih bir insanın evladıdır, annesi babası öyle salihlidir ki çocuk hayırsız doğmuş, yarın bir gün onların başını günaha sokacak diye boğazını sıktım. Gemiye sorarsan fakirlerindir, bizim ilerimizde bir hükümdar var, nerede güzel gemi var zapt ediyor, fakirlerin gemisini almasını diye ben gemiyi özürlü yaptım. Bu binada yaşayan çocukların ise annesi babası yoktur, onlar yetişene kadar o bina yıkılacak, altındaki hazine görünecek, o çocukların eline geçmeyecek, ben o çocuklar rüştüne ersinler diye doğrulttum. Ben kendim demiyorum, bana Allah-u Teala buyuruyor ben yapıyorum, artık bizim arkadaşlığımız burada bitti” demiş.

96. Anlatı

Kaynak Kişi: Hamza Karakurt, 1964, İlkokul, Çiftçi, Örencik

Tür: Memorat

Apaklar köyünden amcam oluyor; buradan evli. Bunun kayınbabası varmış. Bunlar dağlarda çadırda yaşayan adam; Yörüklerden yani. Çadırı varmış, tabi yiyecek içecek ne olacak, inekleri olduğundan yoğurt keseleri bile çadırda asılı. Kendileri düzer yemeği, sütü çaldığın zaman yoğurt olur, yoğurdu da keseye kattığın zaman suyunu çeker süzme yoğurt olur. Bir gün acemi hayvanlar ile danayı çift koşmuş, tohum ekiyormuş. Hayvanlara küfretmeye başlamış, terslemeye başlamış. Sabırsız gibi davranmış, olgun bir adammış yine; ama sıkıntı çekmiş hayvanlardan. Bir adam gelmiş yanına: “Lan niye eziyet ediyorsun bu hayvanlara, sabahtan beri görüyorum hayvanlara eziyet ediyorsun, benim karnım aç, ekmek yicem, yedir çabuk!” demiş. “Tamam amca, gel çadırda yiyelim” diyor. Geliyorlar çadırın yanına, bir bakıyor yoğurt kesesinin yüzü aka aka kenarı küflenmiş, üstü küflenmiş. “Bu yoğurt kesesinin pisliği ne bu kadar, niye temizlemediniz bunu!” diye azarlamış. Daha sonra içeriye geçmişler. Öküzleri terslediğinden o da onu tersliyormuş. “Ne bu çadırın durumu böyle, bizim çadırlar kırk direkli, böyle çadır mı olur!” demiş. Kırk direkli deyinceye kadar Hızır Aleyhisselam olduğunu anlıyor. Ondan sonra yemek koyuverecek oluyor; bazlama dediğimiz saç üstünde yapılan ekmeklerden, içeriye koyuverecek oluyor, derken kapıdan çıkar gibi oluyor adam. Çadırın etrafında dönmüş dolaşmış kimse yok, kaybolmuş.

97. Anlatı

Kaynak Kişi: Hüseyin Çelik, 1952, İlkokul, Çiftçi, Bağcılı

Tür: Memorat

Bizim şurada Dede var; Bağcılı'nın üstünde, Çukurbaşı Dedesi deriz. O zamanlar Dede'nin etrafı taşlarla çevriliydi. Biz oralarda çobanlık yapıyorduk. Bir yaz günü orada otururken, dere aşağı yuvarlandı, tangır mangır indi, aynı teneke sesine benzer; ama kendisi görünmüyor. Eve gelince babama sordum, böyle böyle oldu, diye anlattım. “Oğlum, Dede ziyarete Oyuk Baba'ya gidiyormuş” dedi. Onlar birbirlerinin yanına gidip gelirlermiş böyle.

98. Anlatı

Kaynak Kişi: Ali Barutçu, 1954, İlkokul, Şoför, Bayındır

Tür: Memorat

Bayındır'ın üzerindeki tepede Dede var. Benim incir bahçem Dede'nin hemen dibinde. Oradan hiç kimse bir şey kesmez Dede beni çarpar diye. O tepede kaç kez yangın çıktı. Orman yanıyor, patlıyor, yemin ediyorum her yer yanıyor, Dede'nin olduğu yer yanmıyor. Gözümle gördüm, bir patlama yaptı orman, yine yanmadı Dede'nin olduğu yer. O zaman elli yaşındaydım, kendim gördüm.

99. Anlatı

Kaynak Kişi: Ali Barutçu, 1954, İlkokul, Şoför, Bayındır

Tür: Memorat

Ben orada koyun otlatıyordum. Bir bahar günü çok kötü korktum. Türbenin içerisinde ışık yandı söndü, yandı söndü. Türbenin olduğu yere koyunlar yaklaşmış da Dede hayvanların oraya girmesini istememiş. Hatta daha sonra anneme sordum: “Orada Dede var, oraya niye yaklaştın?” dedi. Ben: “Bir şey yapmadım, sadece koyunları güdüyordum” dedim. Annem asıl çok görmüş; daha yeni vefat etti, seksen üç yaşında öldü. Bir gün annem yağmurlu bir havada hayvan otlatırken türbede ışık çakarmış, o ışık gelir gidermiş, gelir gidermiş. Tabi annem anlamış. Dede, benim yanıma sokulma, buraya yanaşma, demek istiyormuş.

100. Anlatı

Kaynak Kişi: İsmail Karakuş, 1977, İlkokul, Çiftçi, Bekirler

Tür: Memorat

Ermiş kişiler kötü insanları, pis insanları kabul etmez, çevresinde istemez, yanına da sokmaz. Ben gözlerimle şahit oldum. Biz öküzlerle harman kovuyorduk; harmanı abim ile dayım kovuyordu. Biz harman kovarken aşağıdan Ümmet dayı çıktı. Ben karşıdan: “Ümmet dayı geliyor” diye ünledim. Ümmet dayı bize doğru yaklaştı; elli metre kadar geldi, aniden bu dediğim şahsın etrafında kasırga çıktı. Ümmet dayı kapandı hemen yere, kasırganın içerisinde kaldı. Daha sonra bu adamın elleri kilitlendi, kasıldı kaldı. Zaten

çok uzun yaşamadı adam, öldü. Bunu bu köyde herkes bilir. Sakarlar mevkiide, Bayan Dede'nin bulunduğu yerde oldu bu olay.

101. Anlatı

Kaynak Kişi: Selahattin Ergül, 1950, İlkokul, Çiftçi, Bekirler

Tür: Efsane

Döğüş Tepe dediğimiz yerde meşe ağaçları var. Adamın biri meşe ağacının üstüne dal kırmaya çıkıyor. Yanındaki kişi: “Bu ağacın dalları kırılmaz, burada Dede var, in aşağıya, kırma!” diyor. O da: “Burada Dede olsa ne olacak ne yapacak bana Dede!” diye karşı geldikten sonra ağacın dallarını kırmaya başlıyor. Dede alıyor bunu bir sallıyor, attırılmış ağacın üstünden. Bu olaydan sonra adam hasta oluyor. Tabi o zamanlar doğru dürüst doktor mu var? Hocalara götürüyorlar. Hocanın birisi: “Sen bir hata yapmışsın, Dede için kurban keseceksin, namaz kılacaksın, dua edeceksin, özür dileyeceksin” diyor. Hocanın dediklerini yaptıktan sonra iyileşiyor adam.

102. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Erişken, 1939, İlkokul, İşçi, Beyerli

Tür: Memorat

Göktepe Dedesi, Beyerli köyünde; aslında mevki adını onun ismi olarak vermişler; mevki olarak vericilerin hemen yanında. O Dede'nin mezarının üstü hep açıktır. Onun üstünü bir kere örtmüşler de kaktırıvermiş; sabaha kadar üstündeki örtüyü almış almış atmış, bir daha örtülmüyormuş. Öyle derlerdi, biz öyle duyduk.

103. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Erişken, 1939, İlkokul, İşçi, Beyerli

Tür: Memorat

Karataş Dedesi rüyamda beni boğazımdan astı. O asma sebebi de şu şekilde oldu: Bana bir gün rüyamda armalı altın gösterdi. O zamanlar yeni ustalıkta çalışıyordum. Namazlarımı hep kılıyordum. O beni gördü. Rüyamda, türbenin olduğu yerdeki kayanın altına iki altın koydu: “Sabah namazını kıl, al” dedi. İlk sermayem de odur benim. Yetiştim tabi evlendim, barklandım, yine rüyamda gördüm. Rüyamda beni yakaladı, “Oğlum yanında metre var mı? Gel hemen buraya” dedi. Derenin altında bir kavak ağacı

vardı. O zamanlar; benim gençliğimde, oralar hep körlüktü, böyle açık değildi. Bir toprak haranasının içerisine armalı altını saydık beraber. Sonra bir çukur kazdı, haranayı o çukurun içerisine koydu -orada bir taş var, hala daha duruyor- harananın ağzını o kayrak taş ile kapadı, ağaç metre ile ölçtü: “Altmış bir cm derinliğinde, üstünde kayrak taş, altında içi altın dolu harana, sabah namazını kıl, bu senin hakkın, erkenden al” dedi. Ben öksüzüm, babam yoktu öksüz yetiştim. Benim yanımda inşaatta çalışan bir çocuk vardı; evi hemen yolun kıyısında, bir de halamın oğlu... Ben: “Bir yerde armalı altın var, beraber gidelim, bunu kazalım, bölüselim, üçümüze de yeter de artar” dedim. “Valla altın çıkasıya kadar tüy edersin, bize vermezsin” dediler. “Bir tane dahi artsa bozdurcam, onu da üç bölcem” dedim. Beraber gittik, onlar kazıyor, ben gelen giden olur diye elimde silahla geziyorum. Beklerken tam altmış bir cm sonra bir taş çıktı. Neyse taşı kaldırdık, harananın içi su dolu. “Ülen çocuklar altın eridi!” dedim. Suyu avuçluyoruz, içiyoruz, elimizi yüzümüzü yıkıyoruz. Hiç kır yerinde su olur mu? Yalancı rüyaymış dedik, döndük geldik. Karataş Dedesi üç gün sonra rüyamda beni aldı, mekânına götürdü, boğazımdan bir astı -eskiden türbesi onun alçaktı, ben yükselttim, altmış cm daha duvar ilave ettim- elini boğazıma geçirdi, bir astı beni bu, bir karış daha olsa ayağım yere degecekti. Karataş Dedesi'nin bir elinde sopa, bir girdi bana, bir girdi bana, can çıkıyor geliyor geliyor tam boğazıma kadar, can çıkıverecek gari, çıktımı bitecek işim. Bir eli ile beni havaya kaldırıyor, bir elinde de sopa var vuruyor: “Allah!” diyorum: “Sana müstahak bu!” diyor, vuruyor. Gece saat üç buçuk civarında şimşirik terin içerisinde uyandım. Tam yedi sene korkumdan ziyarete gitmedim.

104. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Erişken, 1939, İlkokul, İşçi, Beyerli

Tür: Memorat

Karataş, Göktepe, Sürez üç kişi bunlar. Gencer Tepesine gelmişler bir ağanın yanında çirak durmuşlar. Koyunları dağda bırakıp her hafta cuma günü Esenköy'e namaz kılmaya giderlermiş. Senin çiraklar koyunları bırakıp şehre iniyor diye ağaya şikâyet etmişler. Bu şikâyet üzerine ağa erkenden camiye gelmiş, onları beklemiş. Bakıyor çiraklar cuma namazına camide: “Koyunları niye bırakıp geldiniz? Canavar ya hayvanları yuttuysa? “Koyunların emin ellerde” diyorlar. Tepeye beraber çıkıyorlar. Karataş, Göktepe, Sürez Dedeleri koyunların etrafına birer kepenek koymuşlar, koyunlar orta yerde yayılıp durmuş. Varıyor ağa kepeneklerin birini açıyor altında canavar, ötekini

açıyor canavar, üçünün de altından canavar yatıp durur. Canavarlar koyunlara çobanlık yapıyormuş. Bu kerameti ağa görünce: “Dileyin benden ne dilerseniz?” diyor. “Sen bizim sırrımızı aldın bize artık gitmek düşer, bizim ömrümüz burada bitti!” diyorlar. Karataş Dedesi’nin elinde melengiç değneği, Göktepe Dedesi’nin elinde pınar değneği, Sürez Dedesi’nin elinde çam değneği varmış. “Bu değnekleri atıcaz nereye düşerse oraya mekân yaptıracağız” demişler. Bir atıyorlar, Karataş Dedesi’nin türbesinde melengiç, Göktepe Dedesi’nin türbesinde pınar, Sürez Dedesi’nin türbesinin yanında çam ağacı bitmiş.

105. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Erişken, 1939, İlkokul, İşçi, Beyerli

Tür: Memorat

Babam koyun çobanıymış, iki yüz kadar koyunu varmış, kırlarda güdermiş. Bir perşembe günü akşamı üç kişi ellerinde, sırtlarında birer kese ile gelmiş, oturmuşlar. Gece vakti, dümdüz kır. “Fılan koyunun kuzusunu al gel, burada kes!” demişler. O dedikleri kuzu da hayvanların içerisindeki en güzel kuzu, mahsus onu diyorlar. Babam: “Başka kuzu olmaz mı?” diyor. “Olmaz o kuzuyu keseceksin” diyorlar. Babam gidiyor tutup geliyor kuzuyu, kesiyor, derisini alıyor, içini dışına çıkarıyor. Kellesini, bacaklarını, kemiklerini derinin içerisine; etlerini torbanın içerisine kat!” diyorlar. Babam etleri torbaların içerisine bölüştürüyor, katıyor. Bu üç kişi babama beş altı kadar altın vermişler. Babam eve gidiyor, sabah uyandığında o kestiği kuzu koyunların içerisinde gezip durmuş. Anneme “Hanım al şu altınları takın, bunların arkası gelecek” diyor. Annem “Olmaz!” diyor. “Sen Nazilli’ye Bozdoğan’a gitmedin, demek sen hırsızısın bu vakitten sonra ben seninle geçinmem” diyor. O zaman annem hamileymiş, ben babam öldükten iki ay sonra dünyaya gelmişim. Babam: “Hanım benim sırrımı çözdürme, al altınları, bunların arkası gelecek merak etme, Allah verecek gari bize” diyor. Annem yine “Olmaz, sen hırsızısın, ben seninle geçinmem” diyor. Babam tabi çocuk bekliyor, ötekisi ölmüş, annem de bana hamile, annemi kıramıyor söylüyor, annem illa söyletiyor. “Ah bana söyletmeyecektin, beni kaybettin artık.” diyor. Üç gün sonra kırk koyun birden ölüyor, ardından on beş yirmi gün geçiyor, kendisi de hastalanıp ölüyor.

106. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Erişken, 1939, İlkokul, İşçi, Beyerli

Tür: Memorat

Bir gün Nazilli'nin köylerinde inşaat yaptım, oradan eve geldim, hanım yatağı yazdı yattım. Sanki biri hadi kalk kahveden seni çağırıyorlar diyor. Saat geç, ben ağıp dönüp yine yatıyorum. Beni bir daha dürtüyorlar, hadi kalk kahveden seni çağırıyorlar. Ülen bu kahvede ne var diye giyinip gittim gari. Bir kahveci kalmış, kahve dağılmış, dört kişi köşede oyun oynuyor, iki de yabancı var orada oturuyor. Ben oturdum sobanın başına, kahveci "Ne içcen?" diye sordu ben "Çay içcem." dedim. Kahveci yabancılara da baktı, onlar da çay içti. Baktım adamların burada yatacak yerleri yok, kumarcılar zaten götürmez bunları evlerine: "Buyur abiler bize gidelim" dedim. "Zaten biz de seni bekliyorduk" dediler. Bizim asıl durduğumuz yer yukarı mahalledeydi, yazın ovaya göçüyorduk, yaz evimiz aşağıdaydı. Biz yolda gelirken benim evimin içerisinde ne varsa saymaya başladılar daha görmeden. Evin avlusuna girdik: "Abiler bakın tuvalet burası, girmek isterseniz ben buradayken girin, gece beni kaldırmadan sakın çıkmayın -sözüm ona- köpek çok yaramaz, ısırır, iyilik yapalım derken kötülük yapmayalım" dedim. "Bizim tuvaletimiz yok" dediler. "Açlık tokluk varsa söyleyin" dedim. "Sen bilirsin" dediler. Kurban Bayramı yeni geçmişti, kavurmalı yumurtalı bir şeyler yaptık, önlerine koyduk. Ekmek yerlerken: "Ah ah! Çok iyisin; ama bir suçun var" dedi. "Hayrola? Suçumu bilem suçumdan dönem" dedim. "Namazını alacalı kılıyorsun; bazen kılıyorsun bazen kılmıyorsun, arada atlatıyorsun, namazlarını kılmaya devam et, merteben şu an iyi; ama onu yükselt, daha çoğalacak, aşırı olursa denizin üzerinde yayan gidersin" dedi. "Hanımın da çok itaatkâr senin, hiçbir şey demiyor" dedi. Doğru. Neyse onlar yediler, içtiler sonra yattılar. Saat gece üç oldu. Merdivenden yukarıya takır takır bir adam daha çıktı geldi. Ev beş altı merdiven yüksekteydi. O zamanlar elektrik yok, odalar karşı karşıya, benim kaldığım odanın penceresinden onların odası görünüyor; ama onlar beni göremiyor şavk olmadığı için. Merdivenlerden çıkan adam onların odasına gitti, birisi Kur'an-ı Kerim okudu, diğer ikisi epey konuştular. Daha sonra kapı kapandı gelen adam takır takır aşağıya indi. Burada köpek yok mu diye bir çıktım dışarı, köpek iki kapının arasında yatıp durur; o kadar yaramaz köpek adamın çıktığı yerde yatıp durur! Sabaha kadar hiç uyuyamadım. Hanıma: "Sırtını benim sırtıma daya, sen uyursun ben uyanırım, sen uyanırsın ben uyurum bugün burada bir iş var" dedim. Sabah ezanına kadar uyumadan

bekledim. O zaman tabi böyle ekmekler satılmıyor. Hanım ekmek yaptı, yemekleri yaptı, hepsini hazırladı. Ezan vakti yaklaştı; cami elli metre ileride yakın yani: “Abiler ezan okunmaya başladı, camiye gidecekseniz ezan okunmaya başladı, kalkın” dedim. “Vay açık göz vay! Bizi camiye salıp yine namaz kılmayacaksın demi? Çabuk abdestini al, ezan oku, biz burada abdest alana kadar o vaziyette dur!” dediler. “Ezan okumasını bilmiyorum ben” dedim. Ezan okumasını biliyorum; ama bilmiyorum dedim. Sonra ezanı okudum. Biri hoca oldu, ben müezzın oldum, üç cemaat evin içerisinde. “Ey arkadaş otur!” dediler. Oturdum. “Karataş Dedesi senin evine ziyarete geliyormuş; ama sen oraya gitmiyormuşsun, oraya gideceksin, ziyaret edeceksin ya bir mevlit okutacaksın ya da bir dana keseceksin, o sana bir emanet vermiş, sen o emaneti rezil etmişsin, aynı emaneti sana iade edecek” dediler. “Bana emanet lazım değil! Hiçbir şey istemiyorum” dedim.

Neyse çay köprüsünün olduğu yerde benim tarla var. Tenha bir yer. Benim hanım eşeğe binmiş giderken yabancı bir adam önüne çıkmış, eşeğini durdurmuş. “Korkma bizim kız ben yabancı değilim. Hani sizin evde misafir oldu ya iki kişi onlar benim arkadaşlarım. Kocan benim dediklerimin hiçbirini yapmadı, yapsın emanetler yerine varacak” demiş, tembihlemiş, derenin içerisinde kaybolmuş. O gün benim evime sonradan gelen Karataş Dedesi imiş.

107. Anlatı

Kaynak Kişi: Fehmi Karakuş, 1957, İlkokul, Çiftçi, Demirciler

Tür: Memorat

Demirciler hududu içerisinde taş ile çevrili olan Dede'nin, kabrinin başında giydirilmiş taştan fes vardı. Tarihçiler Dede'nin fesini çalmışlar, gitmişler oradan. Dede huzur vermemiş, tekrar geri yerine takmışlar.

108. Anlatı

Kaynak Kişi: Hüseyin Duman, 1950, Okumadı, Çiftçi, Esentepe

Tür: Memorat

Babamları Tekke Kayası'na çalışmaya yollamışlar Dede'nin etrafını çevirmek için. İki tane de jandarma vermişler başlarına, onların başlarında beklesin, orada çalışsınlar diye. Babamlar oraya duvar öreceksen jandarmalardan bir tanesi mavzerini çıkarmış: “Burayı dağıttıracaksın! dağıttırıvereyim mi taşı, ne olacak bu?” demiş.

Jandarma öyle der demez bir kasırğa gelmiş, adamın elindeki silah ters dönmüş, çantaları falan uçmuş, gitmiş. Bu olaydan sonra jandarmanın sesi çıkmamış. Babam jandarma pustu kaldı diye anardı.

109. Anlatı

Kaynak Kişi: Ahmet Çete, 1951, İlkokul, Çiftçi, Durasallı

Tür: Efsane

Seyrat Dede savaş zamanında şehit olmuş, oradan kellesini koltuğunun altına almış, koşuyormuş: “şehide bak, şehide bak, gidiyor!” demişler. Onun ismi oradan kalmış. İncecik yol dediğimiz, patikadan gelmiş. Neticede kelle koltukta buraya kadar gelmiş, tam burada görülmüş, görüldüğü yerde de kalmış.

110. Anlatı

Kaynak Kişi: Ahmet Çete, 1951, İlkokul, Çiftçi, Durasallı

Tür: Memorat

Bizim ihtiyarlardan duyduğumuza göre bir adam Seyrat Dede'nin yanı başına gelip gelip yatıyormuş, sarhoş muymuş neymiş yatıyormuş orada. Seyrat Dede'nin aşağısında göl yatağı vardır; eteğinde, sabah kalktığında kendini göl yatağında bulmuş dediler.

111. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Ekiz, 1931, İlkokul, Çiftçi, Esenköy

Tür: Memorat

Oluk Dedesi'nin mezarının olduğu yere bu köyden iki kişi kazmaya gidiyor. Yatırın olduğu yeri kazacaklar. Kazarlarken bir fırtına bir afet kendilerini köyün içerisindeki caminin iki yüz metre yakınında buluyorlar. Defineçilerden birisi öldü, diğerinin kafası oynadı.

112. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Ekiz, 1931, İlkokul, Çiftçi, Esenköy

Tür: Memorat

Benim bir oğlum var, bir tane daha vardı öldü rahmetli. Oluk Dedesi'nin olduğu yerde kazı yapalım demişler. Tam olarak Oluk Dedesi'nin olduğu yer değil; ama onun yakınlarında, en az arasında yüz metre mesafe var. Kabri başlıyorlar kazmaya yedi sekiz kişi, benim oğlanlar da orada. Kabri kazarlarken bir hışırtı sesi gelmiş, küçük oğlan rahmetli: "Abi kaçıl!" diye bağırmiş. Kocaman kuş gibi bir şey üzerlerinden geçmiş -ileride kavak ağacı var- oradan geriye dönmüş. O şey böyle gidip geliyormuş, gidip geldikçe rüzgâr oluyormuş. Yaratık onları korkutmuş orada, hemen kaçmışlar oradan. En yakın kerameti bu Oluk Dedesi'nin.

113. Anlatı

Kaynak Kişi: Eşe Apaydın, 1957, Okumadı, Çiftçi, Esenköy

Tür: Memorat

Oluk Dedesi'nin orada eskiden insan gücüyle taş kazıyorlardı, böyle makine yoktu. Sen bilmezsin oraya set yaptılar, set yapılmadan önce dereden tarafı vardı. Benim Esenköy'e gelin geldiğim zaman öyleydi. O yardan taş kazarlardı. Taşı kazıyorlar, satıyorlar, ev yapıyorlar bir yerlere gidiyor. İki kardeş o yardan taş kazarken: "Yeterin gari yerinizi yurdunuzu göçürürüm!" demiş. Daha sonra bırakmışlar, bir daha kazmamışlar.

114. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Alabaz, 1962, İlkokul, Çiftçi, Gedik

Tür: Memorat

Birisi, alan içi dediğimiz, Dede'nin mezarının bulunduğu yerden taş almış, evine götürmüş. Dede rüyasında: "Benim taşı oturmak için aldın gittin, o taşı aynı aldığın yere koyup geleceksin, sana rahat huzur vermem!" diye ikaz etmiş. İki üç gün sonra gitmiş o taşı yerine koymuş.

115. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Alabaz, 1962, İlkokul, Çiftçi, Gedik

Tür: Memorat

Ölen bir arkadaş vardı; öleli bir iki sene oldu. Öğlen saat bir iki arasında Ilıcalar Mevkiine su sulamaya gidiyor. Göl doluncaya kadar bu seninki orada yan gelip yatarken, bir bakıyor gözünün önünde iki tane adam. Birisi abdest alıp batırmış, birisi secde ediyormuş. Abdest alan adam: “Sen yat yat, senin çükünü çıkarır eline veririm! Kalk!” demiş. Kalk diyesiye bizimkisi doğru bu tarafa gelmiş. Oraya Ilıca deriz biz; orası eskiden mezarlıkmiş zaten. Bu olay ileride suyun başında olmuş. Kendisi anlattı aynı böyle.

116. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Alabaz, 1962, İlkokul, Çiftçi, Gedik

Tür: Memorat

Buradan gece gidiyordum. Ilıcalar Mevkiinde evler vardı, bizim öküzler vardı. Orada çift sürcem, sabaha karşı geri döncem. Baya gidiyom, Pınarbaşı’na gelmeden beride, yolda giderken sağ tarafta, Dede kıpkırmızı, altın gibi parladı, çıktı. Adımımı attım kayboldu.

117. Anlatı

Kaynak Kişi: Muzaffer Atılgan, 1943, İlkokul, Çiftçi, Haydarlı

Tür: Memorat

Haydarlı köyünden bir adam Algıran Dedesi’nin orada ekin ekiyormuş. Türkü söyleye söyleye çift sürmüş, akşam namazını kılmadan da yatmış. Algıran Dedesi: “Çiftini sürdün, namazını kılmadan yattın, seni buradan bir fırlatırsam kendini çayda bulursun!” demiş. Bunları anlatırlardı bize ufaklığımızda.

118. Anlatı

Kaynak Kişi: Mustafa Karabulut, 1944, Okumadı, Çiftçi, Işıklar

Tür: Memorat

Dede'nin olduğu yere zamanında kız çocuğunun biri su dökmeye oturmuş. Oraya kenara yapıyor. "Çocuk gözümüzün önünden aniden kayboldu, aşağı yakadan getirip geldiler" dediler. Onu ben görmedim. Karasakal'ın ağzından duydum.

119. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Ali Köşk, 1949, İlkokul, Çiftçi, Işıklar

Tür: Memorat

Benim evim, hemen Dede'nin türbesinin karşısında. Buralar yapılmadan önce dam başı deriz orada yatar kalkardım. Ben çok gördüm; buradan hem Oyuk Baba tarafına hem de Birgi tarafına gittiğini gördüm. Bundan on, on beş sene evveli, bu kahve yokken karşıda bir kahve vardı. Biz kahvenin annacında otururken üç dört kişiyi gösteriverdim bir daha görünmez oldu. Buradan çıkmış yukarıda giderken gördük, kuvvetli bir ışık; yıldız götü var ya onun iki üç katı.

120. Anlatı

Kaynak Kişi: Nazmi Taşcan, 1944, İlkokul, Emekli, Gedikaltı

Tür: Efsane

Bayındır'ın girişinde Oyuk Baba'nın kesmişler kafasını, bırakmışlar. Oradan bir çıkıyor bu kellesi koltuğunun altında, Şimşelli ile Örencik arasındaki sırttan gidiyor. Kanının aktığı yere taş koymuş gitmiş. Oraya ziyarete gidenler de aynı taşlar üzerine taş koyar gider hala. Kelle koltukta oraya kadar gitmiş, tam orada ölmüş. Kaçan arkadaşlarından bir tanesi Kaymakçı'da annesine: "Oğlun kellesi koltuğunun altında geliyor" diye muştalamış. Annesi: "Ah gelemez!" demiş. "Neden?" diye sormuşlar. "Bir kere abdestsiz emzirdiydim, gelemez yakın bir yerde kalır" demiş. Abdest almadan süt emzirmiş çocukken, nitekim orada kalıyor.

121. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Dilbaz, 1949, İlkokul, Çiftçi, Gedikaltı

Tür: Efsane

1960'larda; benim kızanlığımda Hisarcık köyüne kestaneye giderdim. O zamanlar patika yol üzerinde bir taş duruyordu. O taşta beygirin nalları vardı. Bir kadın varmış, herhalde o kadının da sözü geçermiş, yardım çağırmış, Oyuk Baba da uçmuş tepeden. Allah'ın bir hikmeti, beygirine kanat mı verildi, nasılsa, Oyuk Baba atlamış oradan atının ayak izleri orada duruyordu. Ben bunu kızanlığımda gördüm; ama yol geçtiği zaman kapandı mı kapanmadı mı bilmiyorum.

122. Anlatı

Kaynak Kişi: Ali Kılınç, 1939, Okumadı, Çiftçi, Çatak

Tür: Memorat

Eskiden bu köylerde hayvancılık çoktu, köyün keçisi, koyunu gece orada kalırdı. Canavar bir geliyor, bir sürüyor malı, Oyuk Baba'ya çıkana kadar yedi tanesini sıkılmış öldürmüş hayvanın, bir tanesini de Dede'nin duvarının dibinde yemiş; öte yanına Dede müsaade etmemiş: "Bunu da ye git!" demiş. Canavar onu yemiş gitmiş oradan, malın arda kalanı orada çökmüş kalmış.

123. Anlatı

Kaynak Kişi: Fikret Ünal, 1963, İlkokul, Çiftçi, Aksu

Tür: Memorat

Biz çocukluğumuzda Oyuk Baba'ya giderdik. O taş yığınlarına yaklaştığımız zaman Dede'nin olduğu yerden döne döne bir rüzgâr çıkar, bizim yanımıza kadar gelir, tam önümüze geldiği zaman kaybolurdu. Hatta bir ziyaretimizde rüzgâr çok kuvvetli geldi. Annem rahmetli: "Allah razı olsun çok güzel karşıladı; ama çocuklar korkuyor, biraz yavaş gel!" dedi. Rüzgâr aniden kesildi. Ben buna şahidim.

124. Anlatı

Kaynak Kişi: Fikret Ünal, 1963, İlkokul, Çiftçi, Aksu

Tür: Memorat

Bir gün Oyuk Baba'nın türbesinde, çam ağacının dibinde, yemek yiyoruz. Türbenin etrafını yağmurdan sel su aldı gitti; ama bizim yemek yediğimiz yere, genişliği şu kahvenin içi kadar olan yere bir zerre yağmur tanesi düşmedi. Bizi korudu o orada.

125. Anlatı

Kaynak Kişi: Hüseyin Apak, 1944, Okumadı, Çiftçi, Apaklar

Tür: Memorat

Ahmet isminde bir adam Eycelli köyüne buradan çam dayağı götürüyormuş. Bu anlattığım çok eski, o zamanlar para mı var? Bahçenin içinden geçerken bahçe sahibi uyuyup batırmış. Bahçe sahibi kalkıyor, bu adama sövüyor mu nasıl oluyor, bir taş atıyor Ahmet isimdeki adam, o taş da bahçe sahibinin başına geliyor, adam orada ölmüş kalmış. Ahmet isimdeki adamın dayakları orada kalmış karakola gidiyor.

Şimdi dört arkadaş Oyuk Baba'ya namaz kılmaya çıkıyorlar. Arkadaşlardan ikisi Dereagzı köyünden, birisi Samailli köyünden, birisi de bahçe sahibini öldüren adam. Oyuk Baba'nın hemen altında bir düzlük var, oraya kadar çıkıyorlar, oradan ilerisine Dede izin vermiyor. Bunların yanında av köpekleri de varmış, köpekler bir o toz dumanının üstüne koşturuyormuş, bir bu toz dumanının üstüne koşturuyormuş; tam üç kez. Dede onları yanına çıkartmamış. En son bahçe sahibini öldüren adama: "Sen aramızdan bi' ayrıl" demişler. Bu adam aralarından ayrılmış. Allah rızası için niyet etmişler, Oyuk Baba'nın yanına çıkmışlar, ikişer rekât namaz kılmışlar; fakat Dede adam öldüren adamı yanına çıkmasına müsaade etmemiş.

126. Anlatı

Kaynak Kişi: Ali Kılınç, 1939, Okumadı, Çiftçi, Çatak

Tür: Memorat

Üstümüzde Yörük vardı; Kara Musaoğlu derler. Onun evinde Oyuk Baba'ya gidecek olanlar, Yıldıztepe'den, Pınarbaşı'ndan, Nazilli'den gelmişler, orada yatmışlar. Oradan kalkmışlar giderlerken kadının birisini rüzgâr çıkarmamış. Böyle geri geri

vurmuş, geri geri vurmuş, çıkarmamış onu yanına. O kadın: “Ne yaptım ben!” diye ağlaya ağlaya geri gitmiş. O kadına Dede müsaade etmemiş, çıkarmamış. Ben görmedim; ama duydum.

127. Anlatı

Kaynak Kişi: Nazmi Taşcan, 1944, İlkokul, Emekli, Gedikaltı

Tür: Memorat

Bir zamanlar ben şoförlük yapıyordum. Bayan öğretmen arkadaşlar: “Oyuk Baba’ya götür bizi” dediler. Halam da var bizim yanımızda dedi ki: “Size insanca söylüyorum, üzeri pis olan varsa sakın buraya yaklaşmayın, burada kalsın, türbenin olduğu yere gelmesin!” Dinleyen olmadı herkes çıktı. Orada bir toz duman oldu, bizim bir öğretmen hanım halamın tembihlediği yerde; nerede tembihlediyse tam orada, tozun dumanın içerisinde kalmış. Dede onu almış aşağıda ağaçların olduğu yere bırakmış. O bayanda ay hali varmış sonradan söyledi. Halam: “Uyardım sizi, niye gittin oraya?” dedi. Oraya temiz gideceksin, temiz ziyaret edeceksin, döneceksin. Bir toz duman çıktı oradan, bir baktım bizim öğretmen hanım tabanda! Nasıl gittiğini bile görmeden toz duman indi.

128. Anlatı

Kaynak Kişi: Ahmet Alaç, 1947, İlkokul, Çiftçi, Kavacık

Tür: Memorat

Ben bunu anlatmak istemiyorum; ama bu gerçek mi gerçektir. Biz İstanbul Sirkeci emniyet amirinin kayınvalidesi ile Oyuk Baba’ya gittik; yedi kişi. Buradan oraya gittik, birinciyi (1.oyuk) gezdik, ikinciyi (2.oyuk) gezdik, üçüncüye (3. oyuk) o bayan: “Gitmeyelim” dedi. Pikap on dört kişi ile başına çıkıyor, biz arazi arabasıyla yukarı gideceğimiz yerde geri geri geliyoruz, araba çıkmıyor. Buna kimse inanmaz, ben dahi düşünüyorum, hafızamı zorluyorum; ama yaşadığımı söylüyorum. Biz iniyoruz arabadan, araba belli yere kadar çıkıyor, oradan tekrar biniyoruz, araba geri geri geliyor, gitmiyor, oradan ileriye çekmiyor araba, çıkmıyor. O bayan gitmeyelim dediği için biz o gün ziyaret edemedik, her sene gidiyoruz; ama o gün gidemedik.

129. Anlatı

Kaynak Kişi: Fikret Ünal, 1963, İlkokul, Çiftçi, Aksu

Tür: Efsane

İmam Birgivî Hazretleri ve Oyuk Baba birbirimize hediye gönderelim diye konuşmuşlar. İmam Birgivî: “Senin olduğun yerde ne var?” diye soruyor. Oyuk Baba: “Benim olduğum yerde çam ağacı var, peki senin olduğun yerde ne var?” İmam Birgivî: “Benim olduğum yerde de taş var” diyor. “O zaman ben sana bir çam ağacı göndereyim, sen de bana taş gönder” diye ikisi anlaşılıyorlar. Oyuk Baba İmam Birgivî’den güçlüymüş, çam ağacını Birgi’ye düşürttürmüş; oraya dikmiş. İmam Birgivî de taş gönderiyor; ama buraya çıkarttıramamış. Beydağ’ında Palamutçu köyü var, orada patika bir yol var, taş oraya kadar gelmiş. Babam rahmetlik anlatırdı.

130. Anlatı

Kaynak Kişi: Arif Özçil, 1947, İlkokul, Çitçi, Aksu

Tür: Memorat

Oyuk Baba’nın üstünden bir uğultu çıktı, ben uykumdan uyandım. Ben hatta dışarı bile çıkamadan evin üzerinden vızıldadı geçti. Esentepe’nin karşısındaki, Yukarıdere (Derebaşı) köyünün üzerindeki Tekke Kayası’na gitti. Mesela uçak sesine benzer; ama uçak olsa bilirsin.

131. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Ali Köşk, 1949, İlkokul, Çiftçi, Işıklar

Tür: Memorat

Recep, Şaban, Ramazan bunların adları. Biz hep burada Dede’de hayır yaparız. Kayınvalideme rüyasında görünmüş: “Yavrum benim hayrımı yapıyorsun, öncülük yapıyorsun, benim adım cismim bilinmiyor; ama yine bana dokunuyor, emanetlerini ben alıyorum, benim adım Recep, bir kardeşim Tekke Kayası’nda ismi Şaban, bir kardeşim de Oyuk Baba olarak bildiğiniz yerde ismi Ramazan” demiş.

132. Anlatı

Kaynak Kişi: Nurettin Akçam, 1957, İlkokul, Çiftçi, Kavacık

Tür: Memorat

Burada Dede dediğimiz bir yer var; yeri çevrili. Orada eskiden mezarlar vardı. O arazide Yaşar Bey bostan ekiyormuş, buradan affedesin cenabet gitmiş oraya. Dede: “Üzerime bir daha pis pis gelip durma, dolaşıp durma!” demiş. Dinlemiyor bu bir daha öyle gidiyor. Öldü adam en sonunda, doktorlar da çare bulamadı, ağzı dili tutuldu öldü. Bu olaylar bizlere canlı şahit.

133. Anlatı

Kaynak Kişi: Hüsnü Şimşek, 1950, İlkokul, Çiftçi, Kızıldere

Tür: Efsane

Kızıldere ile Bağcılı köyü arasında; tam sırtta Gelincik Kıran'ı var. O Dede tutmuş taşı oradan bir fırlatmış, yolun altındaki Tömbek tarlasına düşürttürmüş. Kaldırdılar ama o taşı. Bizim çocukluğumuzda öyle derlerdi, anarlardı. Gelincik Kıran'ındaki Dede yapmış, onun olduğu yerdeymiş taş, tutmuş oraya attırırvermiş.

134. Anlatı

Kaynak Kişi: Hasan Hüseyin Demir, 1933, İlkokul, Çiftçi, Yalınkuyu

Tür: Efsane

Karadağ'ın üzerinde Erenler Dedesi var. Yunanlılar 1920-1922'lerde burada faaliyetteyken Türklerden görüyorlar. Üzüm üzümüne baka baka kararır derler. Türkler, Müslümanlar ne yapıyor? Her sene; bilhassa ilkbahar içerisinde, dedelerin yanına gelir, keşkek yaparlar, börek dökerler, mevlit okuturlar, el açar dua ederler, Allah da o dedelerin yüzü suyu hürmetine dualarına kabul eder. Onların sözü geçkin. Yunanlılar Türklerden ibret alıyorlar, biz de yapalım böyle bir şey diyorlar. Karadağ'ın başına kazanları ile birlikte çıkıyorlar, hayvanları kesiyorlar, keşkeği kaynatıyorlar -dua ederler mi bilmem- tam yiyecekleri zaman bir kuvvetli hamaz geliyor; rüzgâr geliyor, kazanlarını ters getirivermiş, yemek yiyemiyorlar. Fikirleri kötü olduğundan Dede sevmemiş onları. Bunu yapan Erenler Dedesi; emme Dede'nin duasını kabul eden Cenab-ı Allah. Pis kişilerin onun olduğu yere gelmesini, oraya ayak basmasını Dede istemiyor.

135. Anlatı

Kaynak Kişi: Selahattin Ergül, 1950, İlkokul, Çiftçi, Bekirler

Tür: Memorat

Demirciler köyünün üstünde bir Dede varmış; Karadağ Dedesi diyorlar. Ben tam yerini bilmiyorum, arkadaşım anlattığını duydum. Beş altı kişi âlem yapacaklar içecekler, varıyorlar oturuyorlar oraya, her şeyi yayıyorlar, affedersin başlıyorlar içki bilmem neye. Oradan bir fırtına çıkıyor, önlerindeki şeyleri almış almış fırlatmış. Onlar da apar topar kaçıyorlar.

136. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Tahra, 1952, İlkokul, Çiftçi, Kozdere

Tür: Efsane

Demirciler köyünün yanında eski bir mescit vardı. O mescide her gün bir adam sabah namazına gelirmiş; ama kim olduğu bilinmezmiş bu adamın. Bir gün bizim buradan biri sormuş: “Sen nerede oturuyorsun, neredensin?” “Ben yukarıda tepede oturuyorum, Horasan erenlerindenim” demiş. O adam ondan sonra oradan kaybolmuş.

137. Anlatı

Kaynak Kişi: Süleyman Tuna, 1967, İlkokul, Çiftçi, Haydarlı/Çamköy

Tür: Efsane

Çatalkaya’da bir zat varmış. Kuşçular köyünden her gün, her haneden bir kişi o evliyaya yemek götürüyormuş. Eskiden sınıkcılar vardı; zamanın halk hekimi, o zat da öyle biriymiş, erişkin biriymiş, Arabistan’dan gelmiş buraya. Herkesin işini görüyormuş ta ki doktorlar çıkana kadar. Her gün Kuşçular’dan yemek götürüyorlar bu zata. Bir gün adamın biri evinden kızını göndermiş; ama kızı da hastaymış, ay hali olmuş. Muhammed Hakkı Hazretleri o halde olan kızı oraya yolladıkları için Kuşçular köyüne çatal dua etmiş: “Kuşçu ömründen gelsin geçsin hiç yokluk kıtlık görmesin; ama nüfusu kırk bir de demesin” demiş. Benim annem Kuşçular’dan o anlatırdı bunu. Hasta kızı göndermeselerdi daha başka dua edecekmiş; çünkü Kuşçular köyü, o zatı Çatalkaya’da her gün bakıyormuş. Hasta kızı gönderdikleri için duayı çatal yapmış. “Kuşçu ömründen gelsin geçsin yokluk kıtlık görmesin” demiş. Kuşçular köyünde asla yokluk kıtlık yoktur,

hangisini görürsen gör zengindir, hiç yok diyenin beşer kilo altını vardır. “Ama nüfusu kırk desin kırk bir demesin” demiş. Annem anlatırdı kırk bir dediği gün köyden bir kişi yükünü yükleyip, sarıp gidiyormuş. Mesela Arslanlı’da, Güzelköy’de Nazilli’de Afyon’da bu köyden insan çoktur; ama köyün içerisinde kalmıyor, kırk bir olduğu gün mutlaka köyden bir kişi gitcektir diyorlar. Düne kadar Kuşçular kırk biri geçmiyordu; ama bugünlerde elli olmuş herhalde.

138. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Tahra, 1952, İlkokul, Çiftçi, Kozdere

Tür: Efsane

Bizim burada yetişen Muhammed Hakkı Hazretleri var; halk arasında Hacı Sofu diyorlar. Bu zatın Mekke’ye Medine’ye kuş olarak çok gidip geldiğini söylüyorlar. Sabahleyin anında orada olur, namazını kılar, geri dönermiş.

139. Anlatı

Kaynak Kişi: İbrahim Yavaş, 1935, İlkokul, Çiftçi, Kozdere

Tür: Efsane

Mekke’de bir direk eğrilmiş de yetmiş bin kişi uğraşmış doğrultamamış. Arkadan: “Molla Muhammed geliyor, o doğrultur bunu” demişler. O gelmiş okumuş, üfürmüş, eli ile şöyle edivermiş direk doğrulmuş. Kerametini gösteresiye kadar, kim olduğu belli olasıya kadar orada kalmış. O kerameti gösteren adam benim akrabam; nenemim dayısı oluyor. Mekke’de ölmüş; ama onun iki tane durağı var, biri Çatalkaya’da, bir tanesi de o kayanın alt kısmındaki dereye ayrı bir mağarada. Her ikisi de Kuşçular köyünde.

140. Anlatı

Kaynak Kişi: İbrahim Yavaş, 1935, İlkokul, Çiftçi, Kozdere

Tür: Efsane

Hacı Sofu’nun bir de kız kardeşi var; Ayşe isminde. Sen bilmezsin, belki buradakiler bilir, eskiden eskiciler gelip giderdi köylere ayakkabı tamir etmek için. Köye böyle bir eskici kadın gelmiş, yanında bir de kız çocuğu varmış, onunla geziyormuş. Ayşe Sofu su doldurmaktan gelirken anasının yanında oturan kız çocuğunu görmüş, kızın yüzü

hep çıbanmış. Çocuğa: “Gel benim arkamdan” demiş. Evine almış götürmüş bir okuyuvermiş, maşallah çocuğun hiçbir şeyi kalmamış.

141. Anlatı

Kaynak Kişi: Nuri Taşlar, 1946, Okumadı, Çiftçi, Mescitli

Tür: Memorat

Koyun çobanıydım ben, koyunlar vardı bizim. Gittim dağa gine, akşam oradan geliyorken bir şavk çıktı. Tam Dede'nin dibindeydim. Dünya bembeyaz oldu, kar gibi her taraf: “Allah'ım bu ne kim!” dedim. Bismillahirrahmanirrahim okudum hemen. Üzerime doğru geldi geldi, Dede'nin oraya indi. Bu Dede hemen köyün içerisinde, Çakal Dede diyorlar bazen ismine.

142. Anlatı

Kaynak Kişi: Mustafa Uludağ, 1952, İlkokul, Çiftçi, Mescitli

Tür: Memorat

Dedebaşı'nın bulunduğu mevkiinin orada traktör motor ile şu çekiyor. Sulama arıkları olur, beni de dolaştırıyorlar yanan yer olur mu diye. Teyzemler de çapa salıyorlar kızlarıyla orada. Nasıl diyeyim sana, bir kadın; bembeyaz elbiseli kefen gibi, orada abdest alıp durur. Teyzem mi acaba diye bir baktım, dördü de orada çapa salıp durur. Aklım başıma geldi, kaçtım hemen oradan. Babamlar da vardı orada: “Ben gidiyorum” dedim, kaçtım geldim.

143. Anlatı

Kaynak Kişi: Mustafa Uludağ, 1952, İlkokul, Çiftçi, Mescitli

Tür: Memorat

Bir de şöyle şahit oldum ben. Teyzemler o tarlayı aldı. O yeri alınca Mustafa sap kesmeye gidecekti akşam. Ben de o sıra pamuğun mandal başlarını bağlıyordum. Mustafa gelince: “Traktör ile tarlaya varalım” dedi. Gittik. Ben: “Üle traktörü oraya koyma!” dedim. Dinlemedi, traktörü illa Dede'nin olduğu yere koydu. Neyse birlikte sapları kestik, dönücez, tam motoru çalıştıracakken durup duran motor tarlanın içerisinde kaydı gitti. Traktörü geri geri kara zoruyla çıkardım. Kendim şahit oldum buna.

144. Anlatı

Kaynak Kişi: Mustafa Uludağ, 1952, İlkokul, Çiftçi, Mescitli

Tür: Memorat

Dayım Ramazan günü pazara gitmiş, masrafını görmüş, atı ile geliyor. Dedebaşı'nın oradan eski pazar yolu geçiyordu. Dayım yolda gelirken top atılmış; ama orucunu bozamamış. Dedebaşı'na gelirken beygirinin tırnağının dibinde börek tütüp durmuş, böreği yemiş, orucunu bozmuş, yoluna devam etmiş. Dayımın daha sonra rüyasına giriyor: “Namaz kılarken kolumu ezdiler, kolumu kırıyorlardı, hayvanlar basıp geçiyor, üstümü koru burayı çeviriver” diyor. O zaman için öküz arabaları ile toprak doldurmuşlar orada yığılı dururdu. Dayımın rüyasına daha sonra tekrar giriyor: “Mevlit okutuver burada” diyor. Bir keçi alıyor dayım, kesiyor, mevlit okutuveriyor orada. O günün gecesinde; mevlit okuttuğu günün gecesinde tekrar rüyasına giriyor: “Hem hayır yaptın hem de şer yaptın, şeytanı baş ucumda bağıra bağıra kestir!” demiş. Dede keçi için şeytan demiş, koyun istiyor. Dayım koyun alıyor, kesiyor, aynı böyle mevlit okutuveriyor, bir daha rüyasına girmemiş anlattığına göre.

145. Anlatı

Kaynak Kişi: Nazmi Öztürk, 1957, İlkokul, Muhtar, Mescitli

Tür: Memorat

Ben on altı yaşındaydım; o civarlarda tahmin ederim. Pamuk işi eskiden bu şekilde değildi; şimdi makineler yapıyor. Bizim pamuk yığınları tarlanın içerisinde kaldı. İki tane beygirimiz vardı. Rahmetli babam: “Al şu atları tarlaya bağla, pamuğun içerisinde yat oğlum” dedi. O zamanlar hırsızlık olayları çok var, çalınmaması için babam öyle dedi. Ben buradan yatsı ezanı civarında çıktım; ama tarlaya varasıya kadar saat on, on bir oldu. Tabi biraz da korkuyorum, zifiri karanlık; zindan gibi bir gece. Benden büyük iki kardeşim var aslında onların beklemesi lazım gitmediler, babam da bana dedi. Ben beygirle tarlaya vardım, hayvanları bağladım, kuzey istikametine doğru yürürken hani projektör çakarsın ya tam öyle bir aydınlığın içerisinde kaldım. Menderes Havzası'nın kenarındaki söğüt ağaçlarını dahi rahat görüyorum. O anda gecenin zifiri karanlığı aydınlandı. Dede'nin çevrili olduğu yer benim hemen arkamda. Ben Dede'nin çıkışını görmedim; ama füze rampasından roket atılır ya aynı o şekilde benim arkamdan çıkmış, o an zaten her yer ışıldadı. Ben onu benim üstümden geçerken gördüm; hemen hemen

minare boyunda, arkasından alev çıkıyor, beyaz bir alev topu böyle iri şekilde, arkasında köz parçaları bırakıyor. Menderes istikametine doğru vardı, tekrar yukarı çıktı, sallandı, ışık pat söndü, yine her yer karanlık oldu. Ömrümde böyle bir şey görmedim.

146. Anlatı

Kaynak Kişi: Ahmet Yergin, 1932, Okumadı, Çiftçi, Mescitli

Tür: Memorat

Küçükken tanık olduğum bir olay var. Yapıcı Dede'nin olduğu yerde makine kanal kazarken orada, makine onu yıkcak oldu, makinenin halatları tam üç sefer koptu. Yeni halat taktılar, üç defa vuruyor makine vurduğu gibi halat kopuyor. Buna şahidim. O zamanlar Yazırlı köyüne okula gidiyordum kanal kazılıp dururdu. 1942-1943 senelerinde tahminim, o arada olması lazım. Ben okulu üçüncü sınıfta terk ettiğim zaman on üç yaşındaydım, 1932 doğumlu olduğuma göre o zamanlarda.

147. Anlatı

Kaynak Kişi: Fatma Öztürk, 1927, Okumadı, Çiftçi, Mescitli

Tür: Memorat

Yapıcı ile Mustan arkadaşmış, Yapıcı erişkin adam, Mustan ise eli serbestmiş; yedirir içirmiş. Yapıcı ölmüş. Mustan, Yazırlı köyünden gelip gelirmiş, çalıkların içerisine oturmuş. Yapıcı ona seslenmiş: “Dünyada iken konuşurduk, ahirette de konuşalım gine” demiş. Mustan, bi kaçışlar kaçırvermiş bi kaçışlar kaçırvermiş, ödü sıtmış gari. Yapıcı'nın karısının adı Fadime'ymiş. O gece Fadime'nin düşünde de görünmüş: “Mustan'a gel konuşalım gine dediydim, bi kaçışlar kaçıversin gari” diye anlatmış. Mustan'ın bir hikmeti yokmuş; yalnız yedirip içirmesinden, eli açık olmasından Yapıcı onu severmiş. Yapıcı'nın karısı sabah olunca Mustan'ın yanına varmış: “Yapıcı sene gel biyo konuşalım demiş, sen korkmuşsun Mustan abey” demiş. “Hı öyle dediydi” demiş Mustan.

148. Anlatı

Kaynak Kişi: Fatma Öztürk, 1927, Okumadı, Çiftçi, Mescitli

Tür: Efsane

Mescitli köyünün yukarısında Sarıkız Dedesi varmış. Bu köyden birileri, aslı olsun olmasın, Sarıkız'a iftira atıyorlar. Babasına: "Arkadaş ya kızını öldürcesin ya da atıp gelcesin" diyorlar. Babası alıyor gari kızını, gidip barıyor, zirve dağın başına koyup geliyor. Sarıkız orada kalıyor, Allah Sarıkız'a bakıyor, kız orada ermiş oluyor. Bir zaman sonra; beş altı sene sonra köyden adamlar oraya çam kesmeye gidiyorlar. Allah'tan olacak ya, çam kesmeye giden adamlardan birinin üzerine çam düşmüş; kendi biraz çukurda kalmış, belinin üzerine düşmüş. O düşen çamı adamın üstünden dört beş adam kaldıramazmış. Oradan senin Sarıkız gelmiş tek başına kaldırıvermiş. Oradan köye geliyor adamlar, Sarıkız'ın babasına: "Üle senin kız sağ ya!" demişler. Babası: "Ülen beş altı sene oldu sağ mı olur o, canavar yemiştir onu" diyor. Başlarından geçeni anlatmış adamlar, bunun üzerine babası tekrar o mıntıkaya varıyor. Su mu var zirve dağın başında? Sarıkız'ın babası namaz kılacak olmuş. Sarıkız kolunu bir uzatmış, tasla su getirmiş: "Baba al abdestini bununla" demiş.

149. Anlatı

Kaynak Kişi: Fatma Öztürk, 1927, Okumadı, Çiftçi, Mescitli

Tür: Memorat

Ben rüyamda gördüm bunu. Bizim burada bir çardak var, çardağın da öte yanında mezarlık var. O mezarlıkta bir sürü insan vardı, ileride bir kız ile bir erkek geziyordu. Ben rüyamda sordum: "Kim bunlar?" dedim. Oradaki insanlar Sarıkız ile Yapıcı dediler. Sabah olunca anamın yanına gittim gari: "Ana Sarıkız ile Yapıcı'yı rüyamda gördüm, mezarlıkta ikisi gezip dururdu" dedim. "Kız sen nereden bilcesin onları, biz bilen bilmiyoz" dedi. "Rüyamda oradaki insanlara sordum Yapıcı ve Sarıkız dediler" dedim. Anam: "Aman! Yapıcı dünyasında Sarıkız'ın yanına gidip gelirdi, ahiretinde de mi gezip görürler" dedi. Gezip görürler ya ziyarete gelmişler oraya. Yapıcı hayattayken de Sarıkız'ın yanına ziyarete gidermiş. Allah öyle insanların arasına katsın yavrum.

150. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Ekiz, 1931, İlkokul, Çiftçi, Esenköy

Tür: Efsane

Nazilli’de Arap Dede var; Dede’nin türbesi yolun tam orasında kalıp durur. O yolu açacaklar, kaldırmak için dozer geliyor, kıyısından başlamış çalışmaya tak durmuş. Bir daha çalıştırıyorlar, yine aynı. Dozeri kullanan işçi: “Benden makinenin üstüne çıkacak yok!” demiş. Başka birisi çıkıyor, yaklaşıp kademeye kadar makine tak duruyor. Bu durum kaymakama kadar intikal etmiş. Kaymakam: “Böyle iş mi olur? Yıkın!” demiş. Kaymakam bu sözleri söyledikten sonra dili uzamış; lâl olmuş, konuşamaz olmuş. Arap Dede’nin türbesini bozacak bir adam çıkmadı.

151. Anlatı

Kaynak Kişi: Abdullah Çetinkale, 1960, Lise, Tekniker, Nazilli

Tür: Memorat

Belediyeden emekli Akın ne anlattı biliyor musun? Nazilli’nin aşağısında Arap Dede var, onun arkasında bir tane daha türbe var. Akın: “Akşam vakti karanlıkta gidiyordum, türbenin içerisinde sakallı; ama belden aşağısı olmayan birini gördüm” dedi. Ben: “Akın acaba sen alkol mu aldın?” dedim. Akın: “Yok alkol falan almadım, işten geliyordum, belden aşağısı yok; sadece belden yukarısı var, sakallı” dedi. O türbenin içerisinde görmüş. Kendisi yalan söyleyecek bir insan değildir.

152. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Ali Köşk, 1949, İlkokul, Çiftçi, Işıklar

Tür: Efsane

Kore Gazisi asker esir düştüğü zaman Sinan Dede ona yardım etmiş: “Buradan kurtulcasın, buradan çıkcasın, benim yanıma kadar gelcesin. Nazilli’de, Pınarbaşı mahallesinde, Sinan dediğin zaman beni herkes gösterir” demiş. O adam kurtulunca Pınarbaşı’na geliyor: “Sinan amca varmış buralarda” diyor. “Sinan amca yok, burada Sinan Dede var” diyorlar. Asker varıyor, bakıyor Dede! Hemen bir koç buluyor, orada kesiyor, hayrına dağıtıyor. O askeri oradan kurtaran Sinan Dede’ymiş.

153. Anlatı

Kaynak Kişi: Hüseyin Akdeniz, 1947, Okumadı, Çiftçi, Gedik

Tür: Efsane

Oyuk Dede sepetine kar doldurmuş; ama kar erimiyor, abisi Sinan'ın yanına Dereköy'e geliyor. "Selamünaleyküm" "Aleykümselem" içinde kar olan sepeti çadırın orta yerine asıveriyor. Sinan Dede kunduracı, ayakkabı yapıyormuş. Velhasıl bir bayan geliyor: "Sinan usta bana bir ayakkabı yaparım?" diyor. Sinan Dede: "hay hay yaparım" demiş. Bayan ayağını kaldırıp sandığın üzerine koyuyor. Oyuk Baba kadının baldırını göresiye kadar kendini koyuvermiş, o anda sepetin içerisindeki kar şıp şıp şıp akmaya başlamış. Sinan Dede: "Heyt bizim oğlan! Dağın başında evliyalık olmaz, evliyalık şehirde olur kendine gel!" demiş. Damlamakta olan kar pat durmuş. Güzellerin yanında kendini koyuverdin, evliya adam dağ başında da aynı olur, çıplak kadının yanında da aynı olur, onu demeye getiriyor. Bir zaman sonra Sinan Dede kardeşinin yanına çıkıyor. O, aynı sepetin içerisine köz dolduruyor; ama sepet yanmıyor, közü gür gür yaka yaka götürüp Oyuk Baba'nın çadırın orta yerine asıyor.

154. Anlatı

Kaynak Kişi: Hüseyin Apak, 1944, Okumadı, Çiftçi, Apaklar

Tür: Memorat

Yemin olsun ki gördüm. Bir gün sabaha karşı Samailli köyünden geliyordum, ezan ile beraber Oyuk Baba'dan aşağıya Sinan Dede'ye indi. Sinan Dede'den yukarı çıktığımı görmedim gari de fakat Oyuk Baba'dan Sinan Dede'ye indiğini gördüm. Nur indi oraya.

155. Anlatı

Kaynak Kişi: Nazmi Ilgar, 1942, Okumadı, Çiftçi, Ovacık

Tür: Efsane

Orada makine yol yaparken adam, makinesini oraya koymuş, azıcık kestireyim demiş. Aktaş Dedesi rüyasında görünmüş: "Makineni al siktir ol git buradan, bir daha gelme makineni kırarım!" demiş. Öyle duyuyoruz.

156. Anlatı

Kaynak Kişi: Muzaffer Küçük, 1952, İlkokul, Çiftçi, Ovacık

Tür: Memorat

Ben evde yatıyordum bir zamanlar, çok oldu ama. Rüyamda, Aktaş Dedesi'nin orada bir han heybesi gördüm; eski heybelerden. (...) O heybenin içerisinde para var; ama sarı çamurun içerisinde. Gideyim heybeyi alayım dedim. Aksakallı bir adam: "Bu para erişmiş insanlara verilecek, okumuş insanlara verilecek" dedi. Gidip bu yüzden bir çapa vurmadım, bir türlü cesaret edemedim. Bunu rüyamda görelim nerden baksan yirmi otuz sene olmuştur. Burada okumuş insan olmayınca, namazını kılmaz, niyazını yapmaz, nasıl olacak bu iş?

157. Anlatı

Kaynak Kişi: Muzaffer Küçük, 1952, İlkokul, Çiftçi, Ovacık

Tür: Memorat

Anam rahmetlik anlatıyordu. Bizim o zamanlar yüz elli, iki yüz keçi varmış, Aktaş Dedesi'nin orada yayılıyormuş, yaz günleri orada kalıyormuş. Annem yatmaya giderken bir bakmış Dede elinde feneri ile keçileri almış dağın tepesine çıkarıyormuş. Oradan almış keçileri, köyün arkasından bir yerden yukarıya geçirmiş. Benim yanıma yaklaştırmayın; sokmayın mezarıma demek istiyor.

158. Anlatı

Kaynak Kişi: Hamza Karakurt, 1964, İlkokul, Çiftçi, Örencik

Tür: Memorat

Annem yetmiş yaşında o anlatırdı. Bir gün annem tarladan gelirken, hayvanlar Dede'nin olduğu yere girmiş. O gün beyaz elbiseli, sakallı, hacıya benzer bir Dede rüyasında: "Bir daha buraya hayvan katarsan senin kafana odunla vururum! Bir daha buraya hayvan katmacasın döverim seni burda! demiş; ikaz etmiş. O şekilde görünmüş annemin rüyasında.

159. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Karayel, 1952, İlkokul, Çiftçi, Pirlibey

Tür: Memorat

Garip Dedesi menderesin yönünü değiştirdi. Garip Dede'nin mezarına menderes şap şap vurup dururmuş. K k u rahmetli: "Dede kendini menderese aldırıyorsun, sabaha kadar yarağı yiyeceksin, hünerini göster!" demiş. Sabah olunca bir bakıyorlar menderesin yönü çevrilmiş, şimdiki yatağına dönmüş. Bir zaman geçiyor, dağın dibinden; tam menderes yatağından kurutma açılıyor, Garip Dede'nin yanına kadar geliyor. "Dede, kendini bu kez makineye aldırıyorsun" diyorlar. Garip Dede'nin oraya makine kazmak için geliyor, kazmayı vuruyor, tak bozuluyor; makine kırıyormuş kendisini. Ne kadar tamirci geldiyse makineyi onaramıyorlar. Dede'nin keskin olduğunu öğreniyorlar, onun için bir kurban kesiyorlar, makine  alışıyor.

160. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Karayel, 1952, İlkokul,  ift i, Pirlibey

T r: Memorat

Geceleri Yol Dedesi geziyor. Ben yedi yaşıma kadar oradaydım. 1960-1965 senelerinde oradaki çardağın üstüne yataurdım. Gece geziyordum, asmadan üzüm koparırkene türbede ışık yanıyordu. (...)  len bizim Rukiye teyze, babamlar değirmene gitmiş de Dede Rukiye teyzenin saçını asılmış: "Sus, ses çıkarma!" demiş. Kendisi deyiverdi bana.

161. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Karayel, 1952, İlkokul,  ift i, Pirlibey

T r: Memorat

Kız Dedesi'ni gelin entarili, altınlarla görenler var. Bana Karasulu Mehmet anlattı. Karasulu derenin üstünden oduna giderkene, Kız Dedesi derede o taştan o taşa öyle sekerkene kaybolmuş. Gelin entarili, altınları şangır şingır, öyle görünmüş onun gözüne.

162. Anlatı

Kaynak Kişi: Servet Aşık, 1952, İlkokul, Çiftçi, Sevindikli

Tür: Memorat

Ben biliyorum. Ben Dede'nin şavkını gördüm. Dede'nin mezarı bizim eve yakındı; bizim yukarı mahallede, caminin yanında. Ben hakikaten çocukluğumda bir iki sefer gördüm. Dede inerken kargılar çatır çatır açılıyordu. Dede'nin mezarı kayıp şu anda, şimdi tarlanın içine iniyor gari. Oraları tasfiye için dağıttılar. Dede'nin mezarını dağıtan adamın evi hanesi kalmadı, dağıldı; kendisi kör kurşuna gitti, hanımı rezil gitti. Ben Dede'nin tamamını görmedim, sadece elini gördüm; elinde lükse benzer bir ışık tutarken, ben elinin karaltısını gördüm. Dede indi aşağıya kargılar çatır çatır çatırdadı, ben korkudan kaçtım.

163. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Ekiz, 1931, İlkokul, Çiftçi, Esenköy

Tür: Efsane

Hacı Veli Dedesi, Oluk Dedesi'nin yanına bir sürü koyunlan ziyarete gelirmiş. Hacı Veli Dedesi'nin iki tane de oğlu varmış. Buradan birileri: "Babanız Arpaz'a gidiyor; ama hovardalık mı yapıyor ne yapıyor koyunların başında yok, nereye gittiği belli değil" demiş. Oğlanları bu sefer Hacı Veli Dedesi'ni takip ediyorlar. Oğlanları bunu görünce Hacı Veli Dedesi: "Oğlum beni görüp göreceğiniz bu, koyunları alıp dönün, beni bir daha göremezsiniz" demiş. Yaşlı bir koca kadın varmış orada: "Benim kabrimi falan yerdeki söğüt ağacının dibine yapiverin" demiş ve o zat ölmeden kayboldu, kabri orada.

164. Anlatı

Kaynak Kişi: Ali Rıza Ufkan, 1934, İlkokul, Çiftçi, Toygar

Tür: Memorat

Bu köyde bir çoban vardı; Musa amca, eski çobanlardan. O bize anlatıverirdi. Musa amca çoban, koyun güderkene Dede'nin orada yatmış, Dede rüyasında: "Buradan kalk!" demiş. Bir kalkıyor oradan koyunlar orada yayılıp durur, beyaz sakallı koyunların içerisinde gezip dururmuş. Bir bakmış koyunların içerisinde birisi geziyor. Ondan sonra biraz yaklaşıyor, yaklaşıncı Dede kayboluyor. Bu olaydan sonra etrafını çevirmişler, iyi

kötü bir şey yapıvermişler yazık. Musa amca: “Oraya yattıydım, üstüne yatmışım, Dede kaldırdı beni” derdi.

165. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Ekiz, 1931, İlkokul, Çiftçi, Esenköy

Tür: Memorat

Toygar’da çoban kardeşine: “Koyunlara bakıver zarar gelmesin” demiş. O çocuk da koyunlara bakarken uyumuş kalmış. Bir uyanıyor, cübbeli, eli asalı bir adam koyunların önündeymiş. Çocuğun yanına varmış: “Oğlum sen çobanmın?” demiş. “Çobanım amca” demiş. “Sene bir nasihatim olsun oturma yatarsın, yatarsan uyursun, o koyunları çevir gel bakem” demiş. Çocuk oraya bakıncaya kadar kaybolmuş. Korkmuş çocuk, ağlayarak kaçmış gelmiş eve anasına anlatmış böyle böyle diye. Bize bunu anlattığı zaman dahi, büyük adam oldu, öldü, rahmetli oldu, “şimdi o hareketi görüyom, irkiliyom” derdi.

166. Anlatı

Kaynak Kişi: Mehmet Ekiz, 1931, İlkokul, Çiftçi, Esenköy

Tür: Memorat

Hacı Veli Dedesi’ni Oluk Dedesi’nin talebesi diyorlar. 1939 yılında sulama kanalı açıldı. Ekskavatör var; hatta tam buraya kadar getirdiler, kamyon ile indirdiler, burada monte ettiler ona. Dede’nin yakınına varıncaya kadar atıyor sallamaya, küt halat kopuyor, bir daha yenisini takıyorlar, kopuyor, yenisini takıyorlar, kopuyor. Müteahhitte haber veriyorlar. Kürt Niyazi diye biri vardı, müteahhit, geliyor adam. Yeni halat takmışlar: “Çalıştırın bakalım” dedi. O olayı görüp durum, halatların kopuşunu da bilip durum. Yeni takılan halatlar kopuyor. O adam şöyle tümsek bir yere çıkıyor, bir bakıyor ki orada yatır var. Müteahhit yatırı görünce: “Buradan alın makineyi daha ileri götürün, oradan başlayın” dedi. Makineyi aldılar, ileri götürdüler, öteye çalıştı gitti. Buna şahidim. Ben o zamanlar dokuz yaşında bir şeydim. Velhasıl halattan geçilmezdi oralar. O Dede’nin marifeti.

167. Anlatı

Kaynak Kişi: Ali elik, 1964, İlkokul, Muhtar, Yazırlı

Tür: Efsane

Hacıya gitmişler beş altı kişi, arkadaşları dönmüş bu Dede orada kalmış. Arabistan'da birisine soruyor: "Arkadaşlarım döndü ben burada kaldım, onları nerde bulurum?" diye. Adam: "Cuma namazı için şu camiye git, oraya bir hoca gelecek, onun yanında namaza dur, bitince derdini ona söyle" demiş. Hocanın yanına varmış derdini anlatmış. Hoca: "Ben seni götürcem; ama sakın söylemeyeceksin, anmayacaksın!" demiş. "Tamam" Hoca: "Bin arkama, yapış" diyor, Karaselvi Dedesi'ni bu köye atıyor. Arkadaşları Arabistan'dan geliyorlar bir bakıyorlar Karaselvi Dedesi orada. "Sen nasıl buraya geldin?" diye soruyorlar. Hoca anma dedi ya sıkıştırırken söylettiriyorlar. Andıktan bir saat sonra vefat etmiş. Daha sonra şu an mezarının bulunduğu yere gömüldüğünü söylüyorlar.

168. Anlatı

Kaynak Kişi: Ali Apak, 1934, Okumadı, Esnaf, Apaklar

Tür: Efsane

Kadının biri suya gidiyormuş. O zaman kahve yok tabi, binanın önünde Yukarı Örencik köyünden Hatip ile Aşağı Örencik köyünden bir hoca oturuyormuş. Aşağı Örencik köyünden olan: "Kendine güveniyorsan şu suya giden kadını çevirsene geriye" demiş. Hatip: "Hadi benimle eğlenme" demiş. Aşağı Örencikli: "Yapamazsın zaten" diyor. Hatip: "Bak yapıyor muyum yapamıyor muyum!" demiş. Sarığının arasındaki kalemi çıkarmış tırnağının üstüne ikiyo dürtmüş. Ta suya giden kadın dönüvermiş geriye, yanlarına kadar gelmiş. Hatip Aşağı Örencik köyünden olan hocaya dönmüş: "Sırtındaki testiye de kırdırırerem mi?" demiş. Öteki: "Hoca boz hoca boz!" dermiş. Kadın yanlarına doğru gelmiş: "Siz bir şey mi diyeceksiniz?" demiş. Hatip tırnağına biyo daha dürtmüş kadın devam etmiş yine yoluna.

169. Anlatı

Kaynak Kişi: Hüseyin Apak, 1944, Okumadı, Çiftçi, Apaklar

Tür: Efsane

Tütüncü tütününü sarmış giderken Hatip'in sabanının demirini sökmüş. Eskiden ağaç sabanlar vardı; onları siz bilmezsiniz. Tütüncü sabanın demirini çalmış gitmiş oradan. Hatip sabah uyanmış, torbasına ekmek katmış, sürmek için varıyor öküzlerin başına, sabanın demiri yok! Demirsiz çift sürülmez ki! Oradan dönmüş gelmiş Yukarı Örencik'e. Eve varıyor: "Koca baba benim oradan Mushaf'ı aliver bakam" diyor. "Gözün kör olsun boş ver" diyorlar. Hatip pınarın dibine oturuyor, yazılıyor. Ertesi sabah tütüncü sabanın başında oturup durmuş: "Aman hocam ben yaptım bir eşeklik sen yap bir insanlık" demiş. Hatip: "Neden götürdün demiri?" diye soruyor. Tütüncü: "Demir hoşuma gitti ondan götürdüm" diyor. Hatip: "Bir daha böyle bir bok yeme eğer sen gelmeseydin geberirdin" diyor.

170. Anlatı

Kaynak Kişi: Nazmi Bilgen, 1936, İlkokul, Çiftçi, Sailer

Tür: Efsane

Burada kerametli Hafız/Hatip rahmetli varmış. Kendisini bilmiyorum; ama oğullarını biliyorum. Bir gün Mergen Çayı'nın kıyısında onun oğlu elbiselerini çıkarmış, çırılçıplak banyo ediyormuş. Bizim bir komşu köy vardır, o zamandan muziptir keratalar hala daha muzip, benim annem de oradan Kocakesik köyünden. Hatip'in oğlu Mergen çayının kıyısında suya girerken Kocakesik köyünün kızanları onun elbiselerini aldıkları gibi götürmüşler. Eve gelince babası görüyor: "Oğlum ne oldu?" diyor. "Baba Kocakesik mıntıkasında suya giriyordum -onların arazi var orada- elbiselerimi kim aldı bilmiyorum, ben suya girerken elbiselerimi almışlar, götürmüşler" diyor. Hatip: "Hiç korkma oğlum" diyor, bir yazılıyor, elbiseleri evlerinin olduğu yere attirmiş.

SONUÇ

Ege Bölgesi'nde, Büyük Menderes Havzası'nın merkezinde yer alan Nazilli tarih boyunca birçok medeniyete kucak açmış en eski yerleşim yerlerinden biridir. Nazilli'de, daha önce araştırma konumuz olan efsane ve memorat türleri üzerine kapsamlı bir çalışmanın yapılmaması; küreselleşmenin de etkisiyle nesilden nesile aktarılan bu sözlü kültür ürünlerinin unutulmaya yüz tutması bizi böyle bir çalışmaya itmiştir. Araştırmamızda Nazilli kırsalı esas alınmış, derleme çalışmaları dört ay sürmüş, elde edilen verilerin konuları ve epizot yapısı dikkate alınarak 170 metin incelenmek üzere belirlenmiştir. Folklor ürününün incelenmesinde metin merkezli kuramların yetersiz kalması sebebiyle seçilen metinler; performans teorisinin inceleme modeli esas alınarak metin, doku ve bağlam yönlerinden ele alınmıştır.

Nazilli'de derlenen efsane ve memorat metinlerinin sabit bir şekli yoktur, anlatıcının şahsi hünerine, icra ortamının durumuna göre şekil alan anlatılardır. Türlerinin olmazsa olmaz yapı unsuru bulunmamasıyla beraber bazı formel ifadeler icralarda kullanılabilir. Genellikle icraların hemen başında kullanılmasına karşın; anlatımın sonunda da aynı formel ifadelerle rastlanmıştır.

İncelemek üzere seçilen 170 metnin muhteva yapısı motif, konu ve tema, tip özellikleri bakımından incelenmiş, Stith Thompson'ın Motif-İndex of Folk-Literature adlı eserinde yer almayan motiflerin başına (TR) eklenmiştir. Motif-İndex'de bulunmayan; ama Nazilli'de derlenen anlatılarda karşılaşılan motifler şunlardır;

- 1) (TR)A2371.4.3. Kekliğin ayakları ve gagası niçin kırmızıdır
- 2) (TR)A2392. Katır niçin doğurmaz
- 3) (TR)A2586. Kedinin sırtı niçin yere gelmez
- 4) (TR)A2587. Köpekler çiftleşirken niçin ayrılmaz
- 5) (TR)B99.3. Mitolojik kurt
- 6) (TR)B211.4.3. Konuşan akrep
- 7) (TR)D2031.0.6. Şeytanların illüzyona sebep olması
- 8) (TR)Q111.9. Ödül olarak altın
- 9) (TR)V36. Namaz
- 10) (TR)V58.6. Abdest alma
- 11) (TR)V206. Hızır

Hemen her konuda anlatılan bu iki tür, elimizdeki veriden hareketle konularına göre 5 ana başlıkta sınıflandırılmıştır;

- 1) Dönüşüm ve Değişim Üzerine Anlatılanlar
- 2) Açıklama Amaçlı Anlatılanlar
- 3) Yer Adları Üzerine Anlatılanlar
- 4) Tabiatüstü Varlıklar ve Olaylar Üzerine Anlatılanlar
- 5) Dini Konularda Anlatılanlar

Konuları bakımından 11 anlatı değişim ve dönüşüm üzerine anlatılmıştır. Bu anlatıların ikisinde dönüşüm, dokuzunda değişim yaşanır. 3 anlatı açıklama amaçlı anlatılmıştır. 6 anlatı yer isimleri üzerine anlatılmıştır. Tabiatüstü varlıklar ve olaylar üzerine anlatılan anlatıların sayısı 64'dür. 64 anlatının 27'si şeytan, 12'si nazar, 8'i cin, 6'sı evran, 5'i peri, 4'ü can alıcı, 1'i su, 1'i de ölümsüzlük üzerine anlatılmıştır. 86 anlatı din kökenlidir. 86 anlatının 12'si din uluları (Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Hızır), 74'ü erenler hakkındadır. Nazilli'de tabiatüstü varlıklar ve olaylar üzerine anlatılan anlatılarla, din kökenli anlatıların sayıca çok olduğu görülmüştür.

Dil ve üslup özellikleri bakımından Nazilli'de derlenen efsane ve memorat türlerinin süslü ifadelerden, söz sanatlarından, nazım ve ahenkten uzak, son derece sade bir anlatıma sahiptir. 170 metin içerisinde geçen atasözleri, deyimler belirlenmiş, ağız özellikleri tespit edilmiş, yöresel sözcüklerin anlamları verilmiştir.

Sözlü kültür ürünlerinin icralarında dinleyicinin sayısı, cinsiyeti, inancı, anlatıcı ile olan samimiyeti, derleme mekânı iletişime etki eder. Nazilli'de derlenen efsane ve memorat icralarında bu unsurların metne nasıl etki ettiği kapsamlı bir şekilde açıklanmış, metinlerin arka planı verilmeye çalışılmıştır.

Nazilli efsanelerinin ve memoratlarının işlevleri ise bizzat yaşanan veya yaşanmış olan tabiatüstü bir tecrübenin anlamlandırılıp içselleştirilmesinde bir vasıta, açıklamanın ahlaki ve kültürel değerlere göre yapılması sebebi ile toplumsal normları onaylama, toplumca onaylanan değerleri koruma, sistemin devam etmesi için de değerleri gelecek kuşaklara aktararak eğitime olarak saptanmıştır.

KAYNAK KİŞİLER

- KK1: Abdullah Acar, 1992, Lise, Şoför, Hisarcık
KK2: Abdullah Çetinkale, 1960, Lise, Tekniker, Nazilli
KK3: Âdem Barlas, 1964, İlkokul, Çiftçi, Kavacık
KK4: Ahmet Akın, 1937, İlkokul, Çiftçi, Arslanlı
KK5: Ahmet Alaçı, 1947, İlkokul, Çiftçi, Kavacık
KK6: Ahmet Çete, 1951, İlkokul, Çiftçi, Durasallı
KK7: Ahmet Ekici, 1947, İlkokul, Emekli, Hisarcık
KK8: Ahmet Kösem, 1957, Ortaokul, Emekli, Bozyurt
KK9: Ahmet Yergin, 1932, Okumadı, Çiftçi, Mescitli
KK10: Ali Apak, 1934, Okumadı, Esnaf, Apaklar
KK11: Ali Avcı, 1937, Okumadı, Çiftçi, Bağcılı
KK12: Ali Barutçu, 1954, İlkokul, Şoför, Bayındır
KK13: Ali Baş, 1964, İlkokul, Çiftçi, Hisarcık
KK14: Ali Çelik, 1964, İlkokul, Muhtar, Yazırlı
KK15: Ali Güzel, 1953, İlkokul, Çiftçi, Bayındır
KK16: Ali İbar, 1948, İlkokul, Çiftçi, Kozdere
KK17: Ali Kılınç, 1939, Okumadı, Çiftçi, Çatak
KK18: Ali Küçük, 1954, İlkokul, Çiftçi, Kozdere
KK19: Ali Özsan, 1951, İlkokul, Çiftçi, Bayındır
KK20: Ali Rıza Ufkan, 1934, İlkokul, Çiftçi, Toygar
KK21: Ali Sarp, 1937, İlkokul, Çiftçi, Yazırlı
KK22: Alper Değirmenci, 1968, İlkokul, Ormancı, Aksu
KK23: Arif Özçil, 1947, İlkokul, Çiftçi, Aksu
KK24: Burhan Güzel, 1954, İlkokul, Ormancı, Uzunçam
KK25: Cafer Taşkiran, 1948, İlkokul, Çiftçi, Yaylapınar
KK26: Cemal Dereli, 1952, İlkokul, Ticaret, Demirciler
KK27: Emin Demir, 1962, İlkokul, Çiftçi, Uzunçam
KK28: Erdal Şimşek, 1966, İlkokul, Çiftçi, Haydarlı
KK29: Ese Dinç, 1951, İlkokul, Çiftçi, Sevindikli
KK30: Eşe Apaydın, 1957, Okumadı, Çiftçi, Esenköy
KK31: Fatma Öztürk, 1927, Okumadı, Çiftçi, Mescitli

- KK32: Fehmi Karakuş, 1957, İlkokul, Çiftçi, Demirciler
- KK33: Fikret Ünal, 1963, İlkokul, Çiftçi, Aksu
- KK34: Fikri Uyarıcı, 1960, Ortaokul, Ticaret, Nazilli
- KK35: Günay Çıracak, 1963, İlkokul, Çiftçi, Durasallı
- KK36: Halil Seçer, 1960, İlkokul, İşçi, Pirlibey
- KK37: Hamza Karakurt, 1964, İlkokul, Çiftçi, Örencik
- KK38: Hamza Savuran, 1935, İlkokul, Çiftçi, Mescitli
- KK39: Hasan Hüseyin Demir, 1933, İlkokul, Çiftçi, Yalınkuyu
- KK40: Huriye Karakuş, 1925, Okumadı, Çiftçi, Demirciler
- KK41: Hüseyin Akdeniz, 1947, Okumadı, Çiftçi, Gedik
- KK42: Hüseyin Apak, 1944, Okumadı, Çiftçi, Apaklar
- KK43: Hüseyin Çelik, 1952, İlkokul, Çiftçi, Bağcılı
- KK44: Hüseyin Duman, 1950, Okumadı, Çiftçi, Esentepe
- KK45: Hüseyin Erol, 1970, Lise, Çiftçi, Pirlibey
- KK46: Hüseyin Horasan, 1967, Okumadı, Serbest Meslek, Pirlibey
- KK47: Hüsnü Şimşek, 1950, İlkokul, Çiftçi, Kızıldere
- KK48: İbrahim Gülseven, 1964, İlkokul, Çiftçi, Aksu
- KK49: İbrahim Yavaş, 1935, İlkokul, Çiftçi, Kozdere
- KK50: İsmail Karakuş, 1977, İlkokul, Çiftçi, Bekirler
- KK51: Kadir Şahin, 1951, İlkokul, Çiftçi, Örencik
- KK52: Kâmil Yıldırım, 1937, İlkokul, Esnaf, Beyerli
- KK53: Lütfi Tunay, 1939, İlkokul, Çiftçi, Bereketli
- KK54: Mehmet Alabaz, 1962, İlkokul, Çiftçi, Gedik
- KK55: Mehmet Ali Köşk, 1949, İlkokul, Çiftçi, Işıklar
- KK56: Mehmet Ay, 1965, İlkokul, Çiftçi, Aksu
- KK57: Mehmet Dilbaz, 1949, İlkokul, Çiftçi, Gedikaltı
- KK58: Mehmet Ekiz, 1931, İlkokul, Çiftçi, Esenköy
- KK59: Mehmet Erişken, 1939, İlkokul, İşçi, Beyerli
- KK60: Mehmet Karayel, 1952, İlkokul, Çiftçi, Pirlibey
- KK61: Mehmet Kavcı, 1935, İlkokul, Çiftçi, Kardeş
- KK62: Mehmet Kömürcü, 1953, Okumadı, Çoban, Karahallı
- KK63: Mehmet Tahra, 1952, İlkokul, Çiftçi, Kozdere

- KK64: Mehmet Yetişkin, 1964, İlkokul, İşçi, Bozyurt
- KK65: Muhittin Aslan, 1976, Lise, Çiftçi, Örencik
- KK66: Mustafa Karabulut, 1944, Okumadı, Çiftçi, Işıklar
- KK67: Mustafa Uludağ, 1952, İlkokul, Çiftçi, Mescitli
- KK68: Muzaffer Atılgan, 1943, İlkokul, Çiftçi, Haydarlı
- KK69: Muzaffer Küçük, 1952, İlkokul, Çiftçi, Ovacık
- KK70: Muzaffer Pekel, 1938, Okumadı, Çiftçi, Kızıldere
- KK71: Nazmi Bilgen, 1936, İlkokul, Çiftçi, Sailer
- KK72: Nazmi Ilgar, 1942, Okumadı, Çiftçi, Ovacık
- KK73: Nazmi Öztürk, 1957, İlkokul, Muhtar, Mescitli
- KK74: Nazmi Taşcan, 1944, İlkokul, Emekli, Gedikaltı
- KK75: Necati Erol, 1960, İlkokul, Çiftçi, Işıklar
- KK76: Nurettin Akçam, 1957, İlkokul, Çiftçi, Kavacık
- KK77: Nuri Selek, 1933, Okumadı, Çiftçi, Aksu
- KK78: Nuri Taşlar, 1946, Okumadı, Çiftçi, Mescitli
- KK79: Rüstem Aksu, 1964, İlkokul, Çiftçi, Esenköy
- KK80: Sedat Apak, 1985, İlkokul, Esnaf, Apaklar
- KK81: Selahattin Ergül, 1950, İlkokul, Çiftçi, Bekirler
- KK82: Servet Aşık, 1952, İlkokul, Çiftçi, Sevindikli
- KK83: Süleyman Tuna, 1967, İlkokul, Çiftçi, Haydarlı/Çamköy
- KK84: Süleyman Turan, 1942, İlkokul, Çiftçi, Mescitli
- KK85: Yaşar Yılmaz, 1949, İlkokul, Esnaf, Toygar

KAYNAKLAR

- Acıpayamlı O. (1978). *Halkbilim Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara.
- Alpaslan İ. (1992). “Saim Sakaoğlu ile Efsane Üzerine Bir Konuşma”, *Milli Folklor Yayınları*, S. 13, s. 32-35, Ankara.
- Arslan M. ve Köktürk M. (1999). “Halkbiliminde Teori ve Yöntem Arayışları”, *Milli Folklor Yayınları*, S. 41, s. 14-28, Ankara.
- Arslan M. (2010). “Denizli Yöresinde Masal Anlatma Geleneği”, *Milli Folklor Yayınları*, S. 86, s. 50-57, Ankara.
- Aydın Valiliği İl Kültür Turizm Müdürlüğü (2012). *Kültür ve Turizm Dergisi*, Yıl: 1, S. 4, Haziran-Temmuz, İzmir.
- Ben-Amos D. (1997). “Şartlar ve Çevre İçinde Folklorun Tanımına Doğru”, (Çev. Metin Ekici), *Milli Folklor Yayınları*, S. 33, s. 74-87, Ankara.
- Boratav P. N. (1969). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Boratav P. N. (1994). *100 Soruda Türk Folkloru*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Buch W. (1992). “Masal ve Efsane Üzerine”, (Çev. Ali Osman Öztürk), *Milli Folklor Yayınları*, S. 13, s. 10-15, Ankara.
- Çelepi M. S. (2015). "Teke Yöresi Efsanelerinin Yaratılma Estetiği", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür ve Eğitim Dergisi (TEKE)*, S. 4/3, s. 1166-1187.
- Çetişli İ. (2009). *Metin Tahlillerine Giriş/2-Hikâye-Roman-Tiyatro*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Çobanoğlu Ö. (2000). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Çobanoğlu Ö. (2003). *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Çobanoğlu Ö. (2015). “Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş”, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Dégh L. (2005). “Günümüz Bağlamında Efsane Üzerine Teorik Bir Düşünme ve Efsanenin Tanımı”, (Çev. Selcan Gürçayır), *Halkbiliminde Kuramlar ve*

- Yaklaşımlar II*, (Hzl. M. Öcal Oğuz, Selcan Gürçayır), Geleneksel Yayınları, Ankara
- Dégh L. ve Vázsonyi A. (2015). “Memorat ve Ön-Memorat”, (Çev. Ahmet Barış Ekiz), *Milli Folklor Yayınları*, S. 105. s. 131-146, Ankara.
- Devellioğlu F. (2011). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Dönmez Fedakâr P. (2008). *Karakalpak Efsaneleri (İnceleme-Metinler)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Dundes A. (1998). “Doku, Metin ve Konteks”, (Çev. Metin Ekici), *Milli Folklor Yayınları*, S. 38, s. 106-119, Ankara.
- Eker G. Ö. (2005). “*Gelenekten Geleceğe Halk Edebiyatı*”, Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, Editör: M. Öcal Oğuz, Grafiker Yayıncılık, Ankara.
- Ekici M. (1998). “Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi”, *Milli Folklor Yayınları*, S. 39, s. 25-34, Ankara.
- Elçin Ş. (1986). *Halk Edebiyatına Giriş*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Eliade M. (1991). *Kutsal ve Dindışı*, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Gece Yayınları, Ankara.
- Ergun M. (1997). *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi*. C: 1, TDK Yayınları, Ankara.
- Erol Ş. S. (2012). *Türkmen Efsaneleri Üzerinde Bir Araştırma (İnceleme ve Metinler)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Esin E. (2001). *Türk Kozmolojisine Giriş*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Evliya Çelebi (2011). *Günümü Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, (Hzl. Seyit Ali Kahraman), Yapı Kredi Yayınları, 9. Kitap, 1. Cilt, İstanbul.
- Gökalp Z. (1976). *Türk Töresi*, (Hzl. Hikmet Dizdaroğlu), Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları: 6, Ankara.

- Harva U. (2015). *Altay Panteonu, Mitler, Ritüeller, İnançlar ve Tanrılar* (Çev. Ömer Suveren), Doğu Kütüphanesi, İstanbul.
- Kaplan M. (1985). *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 3 Tip Tahlilleri*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Kara Düzgün Ü. (2007). *Başkurt Destanlarının Tipolojisi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kaşgarlı Mahmud (2005). *Divanü Lugati't-Türk*, (Düz. Seçkin Erdi, Serap Tuğba Yurtsever), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Kuhn T. S. (2011). *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*, (Çev. Nilüfer Kuyaş), Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Luthi M. (1995). "Masalın Efsane, Menkabe, Mit, Fabl ve Fıkra Gibi Türlerden Farkı", (Çev. Sevgül Sönmez), *Milli Folklor Yayınları*, S. 25, s. 66-68, Ankara.
- Malinowski B. (1990). *Büyü Bilim ve Din*, (Çev. Saadet Özkal), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Oğuz M. Ö. (2002). *Küreselleşme ve Uygulamalı Halkbilimi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Ong W. (1995). *Sözlü ve Yazılı Kültür/Sözün Teknolojileşmesi*, (Çev. Sema Postacıoğlu Banon), Metis Yayınları, İstanbul.
- Ögel B. (2010). *Türk Mitolojisi*, C: 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Öger Â. (2008). *Uygur Efsaneleri Üzerinde Bir Araştırma (İnceleme ve Metinler)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Önal M. N. (2013). *Muğla Efsaneleri (Araştırma-İnceleme)*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yayınları, Muğla.
- Pehlivan G. (2009). "Dinî Şahsiyetler Hakkında Oluşan Anlatılar", *Millî Folklor Yayınları*, S. 83, s. 88-96, Ankara.
- Pentikainen J. (1995). "Efsanenin Yapısı ve Fonksiyonu", (Çev. İsmail Görkem), *Milli Folklor Yayınları*, S. 25, s. 46-56, Ankara.
- Roux J. P. (2005). *Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar*, (Çev. Aykut Kazancıgil, Lale Arslan), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

- Sakaoğlu S. (1976). *101 Anadolu Efsanesi*, Damla Yayınevi, İstanbul.
- Sakaoğlu S. (1980). *Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Saydam M. B. (1997). *Deli Dumrul'un Bilinci*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Seyidoğlu B. (2005). *Erzurum Efsaneleri*, Erzurum Kitaplığı, İstanbul.
- Sükûn Z. (1996). *Farsça-Türkçe Lûgat*, C: 1, MEB Yayınları, İstanbul.
- Şemseddin Sami (2010). *Kamus-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu (1998). *Türkçe Sözlük*, C: 1, TDK Yayınları, Ankara.
- Türk Dil Kurumu (1998). *Türkçe Sözlük*, C: 2, TDK Yayınları, Ankara.
- Türker F. (2011). *Altay Türklerinin Efsaneleri (İnceleme-Metin)*, Ege Üniversitesi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir.
- Yıldırım D. (1989). "Sözlü Kültür ve Folklor Kavramı Üzerine Düşünceler", *Milli Folklor Dergisi*, C: 1, S. 3, s. 16-17, Ankara.
- Yıldırım D. (1991). "Folklor ve Çağdaş Kültür Modelimiz Üzerine Görüş ve Düşünceler", *Milli Folklor Dergisi* C: 2, S. 12, s. 15-17, Ankara.
- Yıldırım D. (1999). *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*, Akçağ Yayınları, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Alper Keser 1993 tarihinde Nazilli’de doğmuştur. Kuyucak Atatürk İlköğretim Okulunda ilk ve orta öğrenimini tamamlamış, lise öğrenimini Nazilli Mehmet Akif Ersoy Anadolu Lisesinde sürdürmüştür. 2011 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazanan Keser, 2015 tarihinden buradan mezun olmuştur. Şu an yüksek lisans eğitimine Pamukkale Üniversitesinde, Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı Halk Bilimi anabilim dalında devam etmektedir.